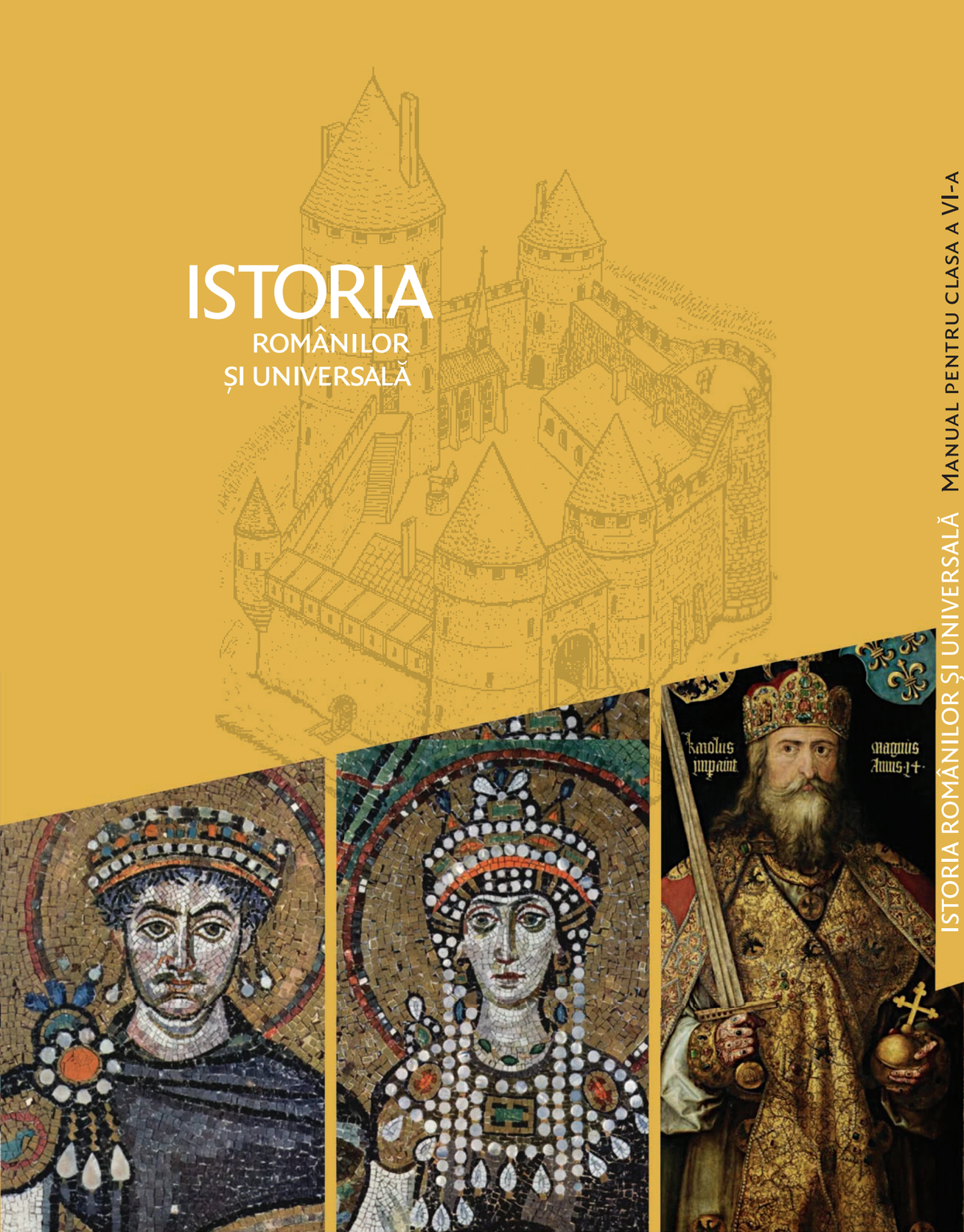
ISTORIA
ROMÂNILOR ȘI UNIVERSALĂ



ISTORIA ROMÂNILOR ȘI UNIVERSALĂ MANUAL PENTRU CLASA A VI-A

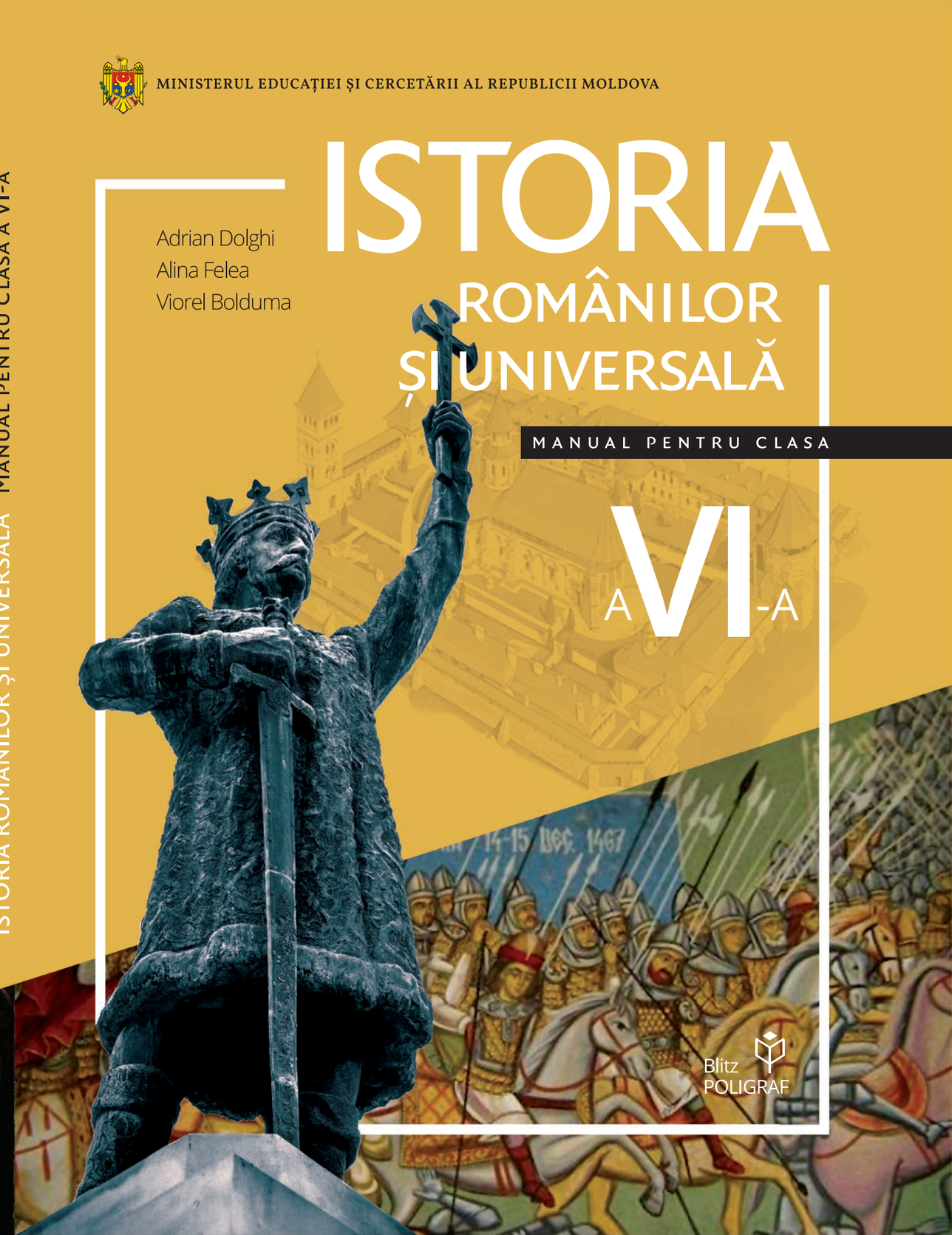
MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

Adrian Dolghi
Alina Felea
Viorel Bolduma

ISTORIA
ROMÂNILOR ȘI UNIVERSALĂ

MANUAL PENTRU CLASA

A VI-A



Blitz
POLIGRAF

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

Adrian Dolghi
Alina Felea
Viorel Bolduma

ISTORIA ROMÂNILOR ȘI UNIVERSALĂ

MANUAL PENTRU CLASA

A VI-A

Blitz
POLIGRAF

Acest manual este proprietate publică, editat din bugetul de stat, sursa Ministerului Educației și Cercetării, și transmis cu titlu gratuit.

Manualul școlar a fost elaborat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. 906 din 17.07.2019. Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. 415 din 27.04.2023 ca urmare a evaluării calității metodico-științifice.

_____

(Denumirea instituției de învățământ)

EVIDENȚA UTILIZĂRII MANUALULUI:

Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul de studii	Aspectul manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

- Dirigintele verifică dacă numele și prenumele elevului sunt scrise corect.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia cu unul dintre următoarele calificative: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

Istoria românilor și universală. Manual pentru clasa a VI-a
Autori: Adrian Dolghi, doctor în istorie, cercetător științific coordonator, director adjunct pentru activitatea științifică, Institutul Patrimoniului Cultural
Alina Felea, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie, USM
Viorel Bolduma, master în științe ale educației, lector universitar, UPS „Ion Creangă" din Chișinău; profesor de istorie și de educație pentru societate, grad didactic I, IP Centrul de Excelență în Construcții din Chișinău

© A. Dolghi, A. Felea, V. Bolduma, 2023
© Editura Blitz Poligraf, 2023

Editor: Dinu Sorocovici
Redactor: Elena Mâslițchi
Corector: Emilia Braga
Credite foto: shutterstock.com; commons.wikimedia.org
Copertă: Art Studio SRL
Tehnoredactare și prepress: Eugen Platon

Editura Blitz Poligraf, str. Mihail Frunze, nr. 1K, bl. 4, of. 22, Stăuceni, Chișinău, MD-4839
Tel.: +373 784474
e-mail: blitzpoligraf@gmail.com

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Blitz Poligraf. Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reproducă, stocată sau transmisă fără acordul prealabil scris al Editurii Blitz Poligraf.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

Dolghi, Adrian

Istoria românilor și universală : Manual pentru clasa a VI-a /Adrian Dolghi, Alina Felea, Viorel Bolduma ; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. – [Chișinău] : Blitz Poligraf, 2023 (Unisoft, Ucraina). – 160 p. : fig. color.

ISBN 978-9975-3632-1-1

94(=135.1)+94(100)(075.3)

D 64

Cuprins

Cum utilizăm manualul 4
Introducere în studiul Istoriei românilor și universale în Epoca Medievală 5

Unitatea I. EVUL MEDIU TIMPURIU (sec. V-XI) 9

1. Migrațiile și formarea popoarelor medievale 10
2. Arabii în secolele V-XI 15
3. Formarea poporului român și a limbii române 20
4. Economie și societate în Europa Occidentală și spațiul românesc în secolele V-XI 24
5. Regatul Franc și Imperiul lui Carol cel Mare 29
6. Imperiul Roman de Răsărit (Bizanțul) în secolele V-XI 34
7. Obștea sătească și primele formațiuni statale în spațiul românesc 39
8. Cultura în Europa Occidentală și Bizanț 43

Evaluare 48

Unitatea II. EVUL MEDIU MIJLOCIU (sec. XI-XV) 49

1. Formarea și evoluția statelor în Europa Occidentală (sec. XI-XV) 50
2. Formarea și evoluția statelor în Europa Centrală și de Sud-Est (sec. XI-XV) 54
3. Marea Schismă a Bisericii Creștine. Cruciadele 57
4. Formarea și consolidarea statelor medievale românești 61
5. Organizarea internă a Țărilor Române. Biserica 66
6. Formarea și expansiunea Imperiului Otoman (sec. XI-XV) 71
7. Țara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân (1386-1418) 75
8. Viața politică a Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XV-lea. Alexandru cel Bun 79
9. Țările Române în lupta antiotomană. Iancu de Hunedoara și Vlad Țepeș 83
10. Țara Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare 87
11. Economie și societate în Europa Occidentală și spațiul românesc în secolele XI-XV. Orașul medieval 91

Evaluare 96

Unitatea III. EVUL MEDIU TÂRZIU (sec. al XVI-lea-prima jumătate a sec. al XVII-lea) 97

1. Situația politică a Țărilor Române în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Campania din 1538 98
2. Suzeranitatea otomană în Țările Române 102
3. Evoluția politică a Țării Moldovei. Războiul antiotoman sub conducerea lui Ioan Vodă 106
4. Războiul antiotoman sub conducerea lui Mihai Viteazul. Unirea Țărilor Române 109
5. Țările Române în prima jumătate a secolului al XVII-lea 113
6. Cultura românească în Evul Mediu 117
7. Viața cotidiană în Evul Mediu 122

Evaluare 126

Unitatea IV. NAȘTEREA LUMII MODERNE. EUROPA ÎN EXPANSIUNE 127

1. De la atelierul meșteșugăresc la manufactură 128
2. Marile descoperiri geografice. Lumea Nouă: cunoaștere și explorare 133
3. Cultura Europei: Renașterea și Umanismul 138
4. Manifestări ale Renașterii și Umanismului în spațiul românesc 142
5. Reforma și Contrareforma 146
6. Europa în timpul Războiului de 30 de Ani 151

Evaluare 155
Evaluare finală 156
Activități de învățare pe bază de proiect 157

Cum utilizăm manualul

Dragi elevi și eleve,

Manualul *Istoria românilor și universală* este elaborat în strictă conformitate cu Curriculumul la disciplina școlară. Conținutul, materialele, sarcinile și rubricile propuse sunt structurate în vederea formării competențelor. Veți întâlni un șir de rubrici sugestive care vor face procesul învățării mai captivant și vă vor ajuta să învățați eficient, dar și să înțelegeți procesul istoric. În continuare vom explica elementele constitutive și semnificația lor.

Denumirea temei conform Curriculumului

Introducerea în temă oferă o actualizare a faptelor istorice premergătoare temei propriu-zise și explicații scurte.

Întrebări sau sarcini referitoare la textul de bază, la documentele sau ilustrațiile din temă, necesare pentru obținerea cunoștințelor și formarea competențelor

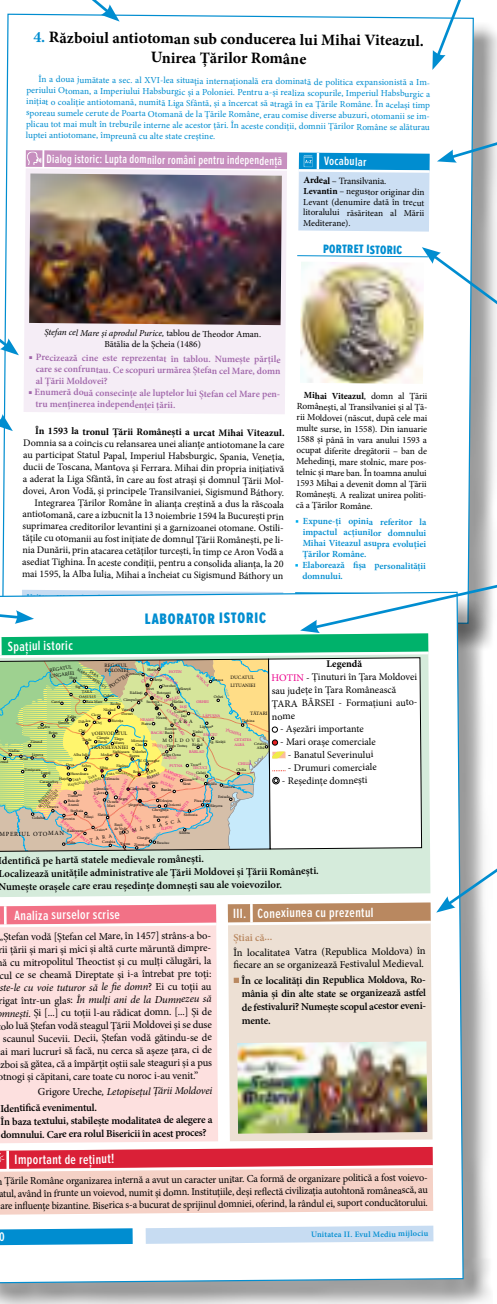
Textul de bază al temei

*Rubrica **LABORATOR ISTORIC** cuprinde un ansamblu de sarcini pentru exersare și fixarea competențelor și cunoștințelor.*

*Rubrica **DOCUMENTAR** valorifică sursele scrise: documentele de epocă, cronicile, izvoarele istoriografice. Acestea reprezintă instrumente și surse pentru însușirea competențelor și cunoștințelor.*

*Rubrica **IMPORTANT DE REȚINUT** conține sumarul principalelor idei ale temei și va contribui la generalizarea și consolidarea cunoștințelor și competențelor formate.*

*Fiecare Unitate se sfârșește cu tema de **EVALUARE.***



4. Războiul antiotoman sub conducerea lui Mihai Viteazul. Unirea Țărilor Române

În a doua jumătate a sec. al XVI-lea situația internațională era dominată de politica expansionistă a Imperiului Otoman, a Imperiului Habsburgic și a Poloniei. Pentru a-și realiza scopurile, Imperiul Habsburgic a inițiat o coaliție antiotomană, numită Liga Sfântă, și a încercat să atragă în ea Țările Române. În același timp sporeau sumele cerute de Poarta Otomană de la Țările Române, erau comise diverse abuzuri, otomanii se implicau tot mai mult în treburile interne ale acestor țări. În aceste condiții, domnii Țărilor Române se alăturau luptei antiotomane, împreună cu alte state creștine.

Dialog istoric: Lupta domnilor români pentru independență

Ștefan cel Mare și aprodul Purice, tablou de Theodor Aman. Bătălia de la Șcheia (1486)

- Precizează cine este reprezentat în tablou. Numește părțile care se confruntau. Ce scopuri urmărea Ștefan cel Mare, domn al Țării Moldovei?
- Enumeră două consecințe ale luptelor lui Ștefan cel Mare pentru menținerea independenței țării.

Vocabular

Ardeal – Transilvania.
Levantin – negustor originar din Levant (denumire dată în trecut litoralului răsăritean al Mării Mediterane).

PORTRET ISTORIC

Mihai Viteazul, domn al Țării Românești, al Transilvaniei și al Țării Moldovei (născut, după cele mai multe surse, în 1558). Din ianuarie 1588 și până în vara anului 1593 a ocupat diferite dregătorii – ban de Mehedinți, mare stolnic, mare postelnic și mare ban. În toamna anului 1593 Mihai a devenit domn al Țării Românești. A realizat unirea politică a Țărilor Române.

- Expune-ți opinia referitor la impactul acțiunilor domnului Mihai Viteazul asupra evoluției Țărilor Române.
- Elaborează fișa personalității domnului.

În 1593 la tronul Țării Românești a urcat Mihai Viteazul. Domnia sa a coincis cu relansarea unei alianțe antiotomane la care au participat Statul Papal, Imperiul Habsburgic, Spania, Veneția, ducii de Toscana, Mantova și Ferrara. Mihai din propria inițiativă a aderat la Liga Sfântă, în care au fost atrași și domnul Țării Moldovei, Aron Vodă, și principele Transilvaniei, Sigismund Báthory.

Integrarea Țărilor Române în alianța creștină a dus la răscoala antiotomană, care a izbucnit la 13 noiembrie 1594 la București prin suprimarea creditorilor levantini și a garnizoanei otomane. Ostilitățile cu otomanii au fost inițiate de domnul Țării Românești, pe linia Dunării, prin atacarea cetăților turcești, în timp ce Aron Vodă a asediat Tighina. În aceste condiții, pentru a consolida alianța, la 20 mai 1595, la Alba Iulia, Mihai a încheiat cu Sigismund Báthory un

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric

Legendă
HOTIN - Ținuturi în Țara Moldovei sau județe în Țara Românească
ȚARA BÂRSEI - Formațiuni autonome
- Așezări importante
- Mari orașe comerciale
- Banatul Severinului
- Drumuri comerciale
- Reședințe domnești

- Identifică pe hartă statele medievale românești.
- Localizează unitățile administrative ale Țării Moldovei și Țării Românești.
- Numește orașele care erau reședințe domnești sau ale voievozilor.

II. Analiza surselor scrise

„Ștefan vodă [Ștefan cel Mare, în 1457] strâns-a boierii țării și mari și mici și altă curte mărunță împreună cu mitropolitul Theoctist și cu mulți călugări, la locul ce se cheamă Direptate și i-a întrebat pre toți: *Iaste-le cu voie tuturor să le fie domn?* Ei cu toții au strigat într-un glas: *În multi ani de la Dumnezeu să domnești.* Și [...] cu toții l-au rădicat domn. [...] Și de acolo luă Ștefan vodă steagul Țării Moldovei și se duse la scaunul Sucevii. Deci ii, Ștefan vodă gătindu-se de mai mari lucruri să facă, nu cerca să aşeze țara, ci de război să gătea, că a împărți oștii sale steaguri și a pus hotnogi și căpitani, care toate cu noroc i-au venit."

Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*

- Identifică evenimentul.
- În baza textului, stabilește modalitatea de alegere a domnului. Care era rolul Bisericii în acest proces?

III. Conexiunea cu prezentul

Știai că...

În localitatea Vatra (Republica Moldova) în fiecare an se organizează Festivalul Medieval.

- În ce localități din Republica Moldova, România și din alte state se organizează astfel de festivaluri? Numește scopul acestor evenimente.

Important de reținut!

În Țările Române organizarea internă a avut un caracter unitar. Ca formă de organizare politică a fost voievodatul, având în frunte un voievod, numit și domn. Instituțiile, deși reflectă civilizația autohtonă românească, au clare influențe bizantine. Biserica s-a bucurat de sprijinul domniei, oferind, la rândul ei, suport conducătorului.

70 Unitatea II. Evul Mediu mijlociu

*În rubrica **VOCABULAR** sunt prezentate definițiile noțiunilor istorice.*

*În rubrica **PORTRET ISTORIC** sunt propuse informații cu privire la rolul personalităților și portretele lor.*

*Rubrica **SPAȚIUL ISTORIC** conține o hartă relevantă la temă și sarcini pentru înțelegerea și reprezentarea spațiului istoric.*

*Rubrica **CONEXIUNEA CU PREZENTUL** efectuează conexiunea evenimentelor istorice cu viața din societatea contemporană.*

Ilustrațiile utilizate valorifică sursele istorice vizuale și operele artistice în procesul de învățare a temei și apropie elevul de realitățile epocii studiate.

*Tema de **EVALUARE** totalizează cunoștințele și competențele formate, le consolidează și, în același timp, le evaluează.*

Autorii

Introducere în studiul Istoriei românilor și universale în Epoca Medievală

Studierea istoriei începe cu Preistoria și Epoca Antică, acestea fiind primele etape ale evoluției umanității în care au apărut primii oameni, s-au constituit și s-au dezvoltat civilizații fascinante, lăsând umanității o moștenire importantă. În perioada crizei Imperiului Roman s-au creat premise pentru a trece la o nouă epocă, denumită Epoca Medievală, în care au apărut noi popoare și au fost create noi state.

DIALOG ISTORIC: Epocile Istoriei românilor şi universale

2,5 mil.-3000 î.H.	3000 î.H.-476 d.H.		**476-1640**			1640-1914	1914-prezent
PREISTORIA	EPOCA ANTICĂ		EVUL MEDIU			EPOCA MODERNĂ	EPOCA CONTEMPORANĂ
Înainte de Hristos		După Hristos	Timpuriu sec. V-XI	Mijlociu sec. XI-XV	Târziu sec. XVI-XVII		

- **Numește epocile istorice studiate în clasa a V-a.**
- **Identifică limitele cronologice ale Evului Mediu.**
- **Exprimă-ți opinia: de ce această perioadă a fost numită Evul Mediu, sau Epoca Medievală?**

Vocabular

Ev – perioadă din istoria omenirii cu anumite trăsături specifice.
Evul Mediu – denumire convențională a perioadei din istoria omenirii cuprinsă între Antichitate și Epoca Modernă.

Căderea Imperiului Roman de Apus a fost finalul tragic al istoriei lumii antice, dar, în același timp, începutul unei noi etape în istoria universală – ***Evul Mediu***. Termenul „Evul Mediu" a fost folosit pentru prima dată în sec. XV-XVI de gânditorii italieni cu referire la o mare perioadă istorică dintre două epoci – Antichitate și Renaștere. Sec. V-XV au fost considerate o perioadă de regres, de sălbăticie și barbarie, dar numai până în momentul în care au devenit cunoscute realizările pierdute și uitate ale culturii antice. Cu timpul, termenul „Evul Mediu" (sau „Epoca Medievală") s-a răspândit și s-a încetățenit semnificând perioada istoriei europene de la mijlocul sec. al V-lea până la sfârșitul sec. al XVI-lea (sau începutul sec. al XVII-lea).

Unii istorici consideră că Epoca Medievală se încheie cu Marile descoperiri geografice, alții iau drept început al societății moderne Revoluția Burgheză din Anglia (1640-1649). În manualul de clasa a VI-a vei studia Epoca Medievală de la căderea Imperiului Roman de Apus (476) până la Revoluția Burgheză din Anglia (1640-1649).

Evul Mediu poate fi împărțit convențional în trei subperioade distincte, ceea ce permite sistematizarea cunoștințelor istorice și înțelegerea procesului istoric al evoluției umanității în această epocă.



Cronicar medieval, miniatură

- **Calculează câte secole, decenii și ani a durat Evul Mediu.**
- **Identifică subperioadele Evului Mediu.**
- **Desenează pe o coală de hârtie axa timpului și plasează pe ea subperioadele Evului Mediu.**

SURSE ISTORICE



Castelul Corvinilor



Pagină din „Cronica regilor Aragonului și a conților de Barcelona”, sec. al XIV-lea

I. *Evul Mediu timpuriu* (sfârșitul sec. al V-lea-sec. al XI-lea) – apariția și formarea civilizației medievale creștine din Europa de Vest;

II. *Evul Mediu mijlociu* (sec. XI-XV) – perioada de glorie a civilizației medievale creștine din Europa de Vest;

III. *Evul Mediu târziu* (sec. al XV-lea-prima jumătate a sec. al XVII-lea) – perioada declinului culturii medievale, care a completat istoria Evului Mediu. Această perioadă mai este numită de unii istorici, metaforic, „Toamna Evului Mediu”.

- **Explică proveniența termenului *Evul Mediu*.**

De ce trebuie să studiem istoria Evului Mediu?

Dacă vom privi mai atent asupra istoriei, vom înțelege că contemporaneitatea este strâns legată de Evul Mediu, perioadă în care a început istoria popoarelor și statelor Europei contemporane și s-a format acea comunitate culturală, politică și spirituală care se numește *Occident*.

În *Epoca Medievală* s-au constituit și s-au dezvoltat Țările Române. Este perioada când s-au remarcat în lupta de apărare a țării voievozii români Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, Țările Române fiind apărătoarele Europei și a creștinismului în fața pericolului otoman. În această perioadă a avut loc prima unire politică a Țărilor Române, înfăptuită de Mihai Viteazul. Epoca mai este reprezentată și de remarcabile personalități: Mircea cel Bătrân, Gabriel Bethlen, Neagoe Basarab, Vasile Lupu și Matei Basarab.

Totodată, și în Orient în perioada Evului Mediu au avut loc transformări importante, de exemplu, apariția și dezvoltarea civilizației arabo-musulmane. În Evul Mediu s-a constituit Imperiul Otoman, care a influențat evoluția țărilor din Europa Centrală și de Sud-Est. În același timp s-au răspândit religiile mondiale, precum creștinismul, budismul și islamul.

În Evul Mediu s-au format limbile popoarelor contemporane ale Europei (inclusiv limba română). Epoca Medievală a fost perioada Marilor descoperiri geografice, care au revoluționat lumea: au fost descoperite noi continente și oceane, au fost cunoscute noi civilizații și culturi, în Europa au fost aduse noi plante de cultură, a fost perfecționat calendarul contemporan etc.

Această epocă a păstrat pentru noi o parte din moștenirea vremurilor străvechi și ne-a oferit multe realizări. În această perioadă au apărut tiparul și primele cărți tipărite. Prin umaniștii de seamă, ca Boccaccio, Shakespeare, Cervantes etc., oamenii au cunoscut excepționale opere literare. Cărturarii români, precum Nicolaus Olahus, Grigore Ureche, Miron Costin, s-au încadrat în rândul umaniștilor. În același timp au activat remarcabili savanți: N. Copernic, G. Galilei etc. Numeroase tradiții și legi își au originea în Evul Mediu.

Și acum în numeroase orașe din Europa și Asia putem vedea clădiri și castele medievale. În România și Republica Moldova sunt cetăți, biserici și mănăstiri medievale care fac parte din patrimoniul național și cel universal, construcții arhitecturale în stilurile gotic și romanic, dar și din perioada Renașterii. În marile muzee ale lumii sunt expuse capodopere ale pictorilor și sculptorilor medievali, precum *Gioconda* de Leonardo da Vinci.

Invențiile din Evul Mediu se utilizează și în prezent în viața cotidiană – nasturi, ochelari, foarfeci, ceasuri mecanice etc. Studierea trecutului permite să înțelegem mai bine lumea contemporană și, uneori, să mai inventăm ceva. În mare parte tot ce este nou se bazează pe experiența și cunoștințele din trecut.

- **Exprimă-ți opinia referitor la impactul realizărilor din Evul Mediu asupra prezentului.**



Hrisov cu peceți în ceară roșie emis de domnul Țării Moldovei Ștefan cel Mare

Știința istorică s-a dezvoltat odată cu omenirea. Pentru a înțelege cum evoluează societatea umană în prezent și pentru a trasa perspectivele de dezvoltare a ei în viitor, trebuie făcute cercetări minuțioase care ne ajută să cunoaștem în ce mod s-a constituit și cum s-a transformat aceasta.

Pentru reconstituirea istoriei unei țări, a unei localități, a unei personalități, a activităților politice, economice, culturale, dar și a vieții cotidiene sunt necesare *sursele (izvoarele) istorice*. În timpul existenței sale pe Pământ, omenirea a lăsat multe „urme" ale activităților sale, pe care istoricii le caută cu insistență și le studiază. Pentru cercetarea istoriei Evului Mediu există un șir de surse istorice.



Prima pagină a „Letopisețului Țării Moldovei" de Miron Costin

De mare importanță sunt *sursele istorice materiale*. Acestea includ monumente ale culturii materiale din trecut: clădiri, unelte, mobilier, arme, îmbrăcăminte etc. Un rol aparte îl au operele de artă și manuscrisele ilustrate.

Dar de o însemnătate deosebită sunt *sursele scrise* – cronici, opere istorice, acte emise de regi, împărați, domni, culegeri de legi, opere literare și alte dovezi scrise care completează ceea ce poate fi învățat din surse materiale și ajută la reconstituirea mai completă a vieții omului medieval, pentru a înțelege mai bine emoțiile, gândurile și opiniile lui, dar și a evenimentelor politice.

Sursele etnografice – obiceiurile, tradițiile și folclorul (balade, legende etc.), care s-au păstrat până în prezent, oferă informații prețioase despre cultura materială și cea spirituală a diferitelor popoare, despre viața cotidiană și economia acestora.

Numai prin combinarea informațiilor din toate sursele istorice este posibilă reconstituirea evenimentelor, proceselor și a faptelor istorice din Evul Mediu.

- **Numește câteva tipuri de surse utilizate în cercetarea Evului Mediu.**



Costum de curte din Țările Române în Evul Mediu

Cunoștințe captivante: Măsurarea timpului în Evul Mediu



Ceasul astronomic din Praga, 1410



Ceas solar din Nürnberg, 1510

Timpul este o dimensiune fundamentală a istoriei. În Evul Mediu, măsurarea timpului era esențială pentru a coordona activitățile religioase, economice, comerciale și militare. De asemenea, era important pentru a delimita perioadele de rugăciune și cele de post în diferite religii și culturi.

În această perioadă, măsurarea timpului se făcea în special prin intermediul ceasurilor solare, care erau construite în diferite locuri publice, cum ar fi bisericile și piețele, pentru a cunoaște ora în diferite momente ale zilei. Aceste ceasuri utilizau lumina soarelui și indicau ora cu aproximație, în funcție de poziția soarelui pe cer.

În sec. XI și XII au început să apară și ceasurile cu apă, care utilizau un mecanism acționat de curgerea apei.

În sec. al XIII-lea au apărut și primele ceasuri mecanice, care foloseau mecanisme cu resort sau cu greutate pentru a măsura timpul.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor vizuale

Marile cronici ale Franței, sec. al XIV-lea



- **Studiază imaginea. Numește tipul de sursă istorică.**
- **Exprimă-ți opinia referitor la informațiile care pot fi extrase din sursă.**

II. Aplicare și gândire critică

- **Formulează trei întrebări referitoare la istoria românilor în Epoca Medievală la care ai dori să găsești răspuns studiind istoria.**
- **Scrie trei subiecte din istoria medievală universală care te interesează cel mai mult.**
- **Numește două personalități din istoria românilor și universală din Evul Mediu despre care ai auzit în clasele precedente sau din alte surse.**
- **Discută cu colegii și argumentează-ți interesul față de aceste subiecte, întrebări și personalități.**

III. Aplicarea cunoștințelor

- **Elaborează enunțuri cu noțiunile: *istorie medie universală, istorie medie a românilor, Epoca Medievală.***

Important de reținut!

Evul Mediu este perioada istorică dintre Antichitate și Epoca Modernă și își are începutul în sec. al V-lea, odată cu căderea Imperiului Roman de Apus (476). Convențional se împarte în trei subperioade: **I. Evul Mediu timpuriu** (sfârșitul sec. al V-lea-sec. al XI-lea); **II. Evul Mediu mijlociu** (sec. XI-XV); **III. Evul Mediu târziu** (sec. al XV-lea-prima jumătate a sec. al XVII-lea). Istoricii contemporani au numeroase instrumente moderne de cercetare, dar, pentru a pătrunde în tainele istoriei, a înțelege lumea interioară a oamenilor și motivele acțiunilor lor, ei au nevoie și de surse (izvoare) istorice.

Unitatea I

EVUL MEDIU TIMPURIU (sec. V-XI)



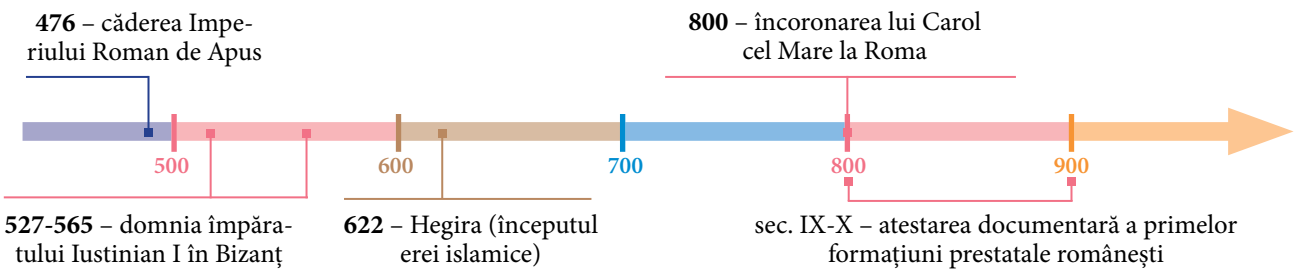
Turnir medieval. „Cronicile" lui Jean Froissart



Cosit și stivuire. „Ore foarte bogate ale ducelui de Berry"

1. Migrațiile și formarea popoarelor medievale
2. Arabii în secolele V-XI
3. Formarea poporului român și a limbii române
4. Economie și societate în Europa Occidentală și spațiul românesc în secolele V-XI
5. Regatul Franc și Imperiul lui Carol cel Mare
6. Imperiul Roman de Răsărit (Bizanțul) în secolele V-XI
7. Obștea sătească și primele formațiuni statale în spațiul românesc
8. Cultura în Europa Occidentală și Bizanț

Evaluare



1. Migrațiile și formarea popoarelor medievale

În sec. III-IV împărații romani încercau din toate puterile să apere teritoriile imperiului de invaziile jefuitoare ale *popoarelor barbare*. Germanii care locuiau mai la nord de hotarul roman au format uniuni de triburi și constituiau un pericol enorm pentru Imperiul Roman. De aceea administrația romană s-a străduit să întărească hotarele construind de-a lungul lor cetăți, turnuri de pază, șanțuri adânci și valuri înalte. Așa a apărut *limesul roman* – sistem de fortificații de-a lungul hotarului Imperiului Roman pentru apărarea de pericolele externe. Cu toate acestea, invazia barbarilor nu a putut fi oprită. În 476 Imperiul Roman de Apus a căzut.

Vocabular

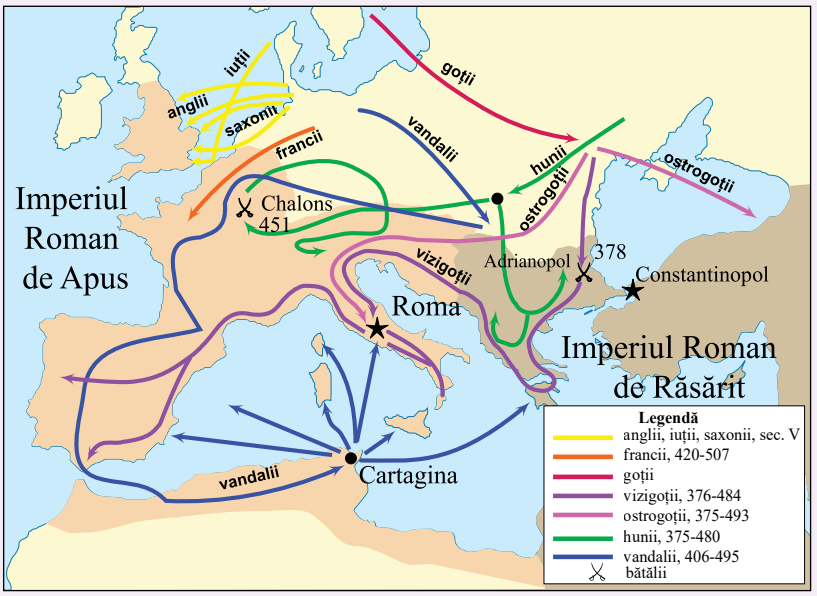
Migrație – deplasare în masă a unor triburi sau a unor populații de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali.
Popor barbar – nume generic dat popoarelor care au migrat la sfârșitul Antichității și la începutul Evului Mediu în Europa.
Regat barbar – stat monarhic specific format la începutul Evului Mediu de triburile barbare.



Limesul roman

- **Explică în baza desenului termenul *limes*.**

Dialog istoric: Migrația triburilor barbare



- **Stabilește conexiunea dintre termenii din vocabular și cele reprezentate pe hartă.**
- **Identifică pe hartă denumiri ale popoarelor barbare.**
- **Exprimă-ți opinia: de ce triburile barbare erau atrase de teritoriile Imperiului Roman?**
- **Descrie traseele parcurse de triburile barbare.**

TIMPUL ISTORIC

378 – Bătălia de la Adrianopol dintre goți și bizantini

395 – împărțirea Imperiului Roman de către Teodosiu I în Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit

sf. sec. VI – cucerirea Italiei de către longobarzi

sf. sec. VIII – cucerirea Regatului Longobarzilor de către franci

895 – așezarea ungurilor în Panonia

sec. IV | sec. V | sec. VI | sec. VII | sec. VIII | sec. IX

410 – invadarea Romei de către goți în frunte cu Alaric

cca 450 – începutul colonizării Britaniei de către anglo-saxoni

451 – invadarea Galiei de către huni în frunte cu Attila, Bătălia de pe Câmpiile Catalaunice

455 – cucerirea Romei de către vandali

476 – căderea Imperiului Roman de Apus

493-526 – domnia regelui ostrogoților Teodoric cel Mare

Marea migrație. Transformările sociale și economice care aveau loc în triburile barbare au declanșat începutul migrațiilor popoarelor. Dorind să obțină cât mai multe resurse, aristocrația acestor triburi a început să atace imperiile vecine, inclusiv cel roman. Migratorii erau atrași de terenurile fertile și de bogăția urbană din provinciile romane. Pentru a minimiza consecințele incursiunilor barbare, romanii îi ademeneau de partea lor pe unii conducători ai triburilor germane. Unor triburi li se permitea să se așeze pe teritoriul Imperiului Roman, cu condiția ca membrii lor să apere o porțiune de hotar. Aceștia au fost numiți *federați* – aliați ai Romei.

La sfârșitul sec. al IV-lea, teritoriile Europei au fost invadate de triburile *hunilor* din stepele Asiei Mijlocii. Inițial ei au cucerit litoralul nordic al Mării Negre, populat atunci de *alani* și de *goți.* Triburile goților, fugind de cruzimea hunilor, au migrat peste Dunăre și s-au instalat pe teritoriile romane. În anul 378, în Bătălia de la Adrianopol, împăratul roman, Valens, a fost învins de goți și a căzut în luptă. Dacă la început barbarii doar jefuiau și plecau, cu timpul, ei au început să se stabilească cu traiul în noile teritorii.

În anul 395 împăratul roman, Teodosiu I, a împărțit Imperiul între fiii săi în două părți: Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit.

În anul 410 *goții* în frunte cu Alaric au ajuns sub zidurile Romei. Cu susținerea sclavilor, ei au pătruns în oraș și l-au jefuit timp de trei zile. Fiindcă Alaric s-a creștinat, el a cruțat doar bisericile creștine, unde s-au refugiat locuitorii orașului. Căderea „orașului veșnic" contemporanii l-au descris ca fiind sfârșitul lumii. Cu toate acestea, căderea Romei nu a însemnat dispariția statului roman, deoarece capitala acestuia fusese transferată la Milano în 286, apoi la Ravenna în 402.

La mijlocul sec. al V-lea, pe teritoriul Imperiului Roman de Apus au pătruns *hunii* în frunte cu Attila. În 451 Attila a invadat Galia. În *Bătălia de pe Câmpiile Catalaunice* armata unită a romanilor și a germanilor, condusă de generalul Aetius, a oprit invazia hunilor. Pierderile mari l-au impus pe Attila să-și retragă armata rămasă peste Dunăre, în Panonia (pe teritoriul actual al Ungariei).

În anul 455 *vandalii* au cucerit Roma, jefuind-o timp de două săptămâni. Roma a devenit pustie. Sărăcia și haosul dominau în Imperiu, iar autoritatea împăratului roman nu depășea pereții palatului său. În anul 476 Odoacru, conducătorul barbarilor germani de pe teritoriul Italiei, l-a înlăturat pe ultimul împărat roman, Romulus Augustus. Simbolurile puterii imperiale: coroana și mantia purpurie au fost trimise la Constantinopol. Imperiul Roman de Apus astfel și-a încheiat existența.

În sec. al V-lea pe teritoriile Europei Centrale s-au așezat *triburile slavilor.* Aceștia s-au întins de la râul Elba până la Volga, în est, de la Lacul Ladoga, în nord, până la Dunăre și Marea Neagră, în

ISTORIA PRIN ARTĂ



Attila, supranumit „biciul lui Dumnezeu", fragment din fresca lui Eugène Delacroix

- **Explică cine era Attila.**
- **Cum se comportau hunii cu populațiile de pe teritoriile invadate?**

DOCUMENTAR

„**Neamul hunilor** [...] depășește orice măsură a sălbăticiei [...]. Sunt așa de hidoși și duc o viață atât de primitivă, încât nu se folosesc niciodată de foc pentru pregătirea mâncării. Se hrănesc cu ierburi și cu carne crudă, pe care o frăgezesc sub șeile cailor, încălzind-o cu coapsele în timpul călăritului. Nu stau sub niciun acoperiș, n-au nici măcar bordeie de stuf [...]. Ca și cum ar fi pironiți pe cai, care sunt urâți și puternici, [hunii] stau așezați uneori ca femeile și, de pe cal, zi și noapte fac totul: cumpără sau vând ceva, mănâncă sau beau, întinși pe spatele cailor, se odihnesc, dorm și visează, și tot pe cai discută, își țin adunări și se consultă asupra intereselor comune [...]."

Ammianus Marcellinus,
Istorie romană

- **În baza sursei, descrie modul de viață al hunilor.**

DOCUMENTAR

„Iar neamul acesta [**germanii**] este mare și răspândit mai mult decât toate neamurile din lume [...]. Are parte de sănătatea cea mai bună, pentru că locuiește în partea de miazănoapte și aici mai mult oarecum înăuntrul continentului și cu marea nu vin în atingere aproape deloc; și sunt organizați cu bune legiuiri mai mult decât toate popoarele, din câte le știm; și pe la ei nu dă nicio molimă care în țările de răsărit vine de obicei pe urma stricăciunii aerului ce se ivește din când în când și nimicește o bună parte din locuitorii de aici [...]. Acest popor este foarte iscusit la mașinării și lucrări de război și e mult renumit oarecum la toate meșteșugurile."

Descrierea Germaniei. În: Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*

- **Identifică două caracteristici ale germanilor consemnate de cronicar.**

PORTRET ISTORIC



Odoacru și Teodoric cel Mare, gravură. În: *Cronica de la Nuremberg, 1493*

- **Apreciază rolul istoric al personalităților din imagine. Formulează două argumente.**

sud. În urma migrației a avut loc divizarea lor în slavi de vest, de sud și de răsărit, în funcție de regiunile în care s-au stabilit.

- **Numește o cauză a căderii Imperiului Roman.**
- **Enumeră popoarele care au migrat pe teritoriul Europei în sec. III-V.**

Formarea regatelor barbare. Migratorii s-au întrepătruns cu popoarele fostului Imperiu. În același timp, aristocrația, comandanții de oști și regii s-au îmbogățit și și-au consolidat puterea. Regele se baza pe *drujina militară*. El își transmitea puterea prin ereditate. Puterea regelui se răspândea pe teritoriul țării cucerite, nu doar pe cel al tribului. Formațiunile politice întemeiate de migratori au fost numite *regate barbare.* Apariția acestora a fost o consecință importantă a marii migrații.

Până la căderea Imperiului Roman de Apus s-au constituit câteva regate barbare: cel al *vizigoților* pe teritoriul Spaniei, al *vandalilor* și *alanilor* în Africa de Nord, al *burgunzilor* în sudul Galiei. La sfârșitul sec. al V-lea, în nordul Galiei s-a constituit *Regatul Franc.* Francii, fiind așezați pe cursul inferior al râului Rin, și-au extins teritoriile asupra părții de nord a Galiei.

În Italia s-a constituit *Regatul Ostrogoților*, condus de Teodoric cel Mare (493-526), care, în lupta cu Odoacru, a cucerit toată Italia și, cu sprijinul împăratului Imperiului Roman de Răsărit, s-a proclamat rege. Și-a stabilit capitala la Ravenna, însă s-a preocupat și de refacerea Romei. Teodoric a fost numit „Mare" pentru succesele militare, dar și pentru înțelepciunea și diplomația cu care conducea, tinzând să împace barbarii goți cu romanii localnici. A păstrat pacea cu Regatul Franc. Peste 30 de ani după moartea lui Teodoric, Regatul Ostrogoților a fost cucerit de Imperiul Bizantin.

După dispariția statului ostrogot, la sfârșitul sec. al VI-lea, tribul germanic al *longobarzilor* a cucerit Italia, stăpânind-o timp de 200 de ani. Romanii le-au cedat pământurile mai bune și le-au achitat impozite. La sfârșitul sec. al VIII-lea Regatul Longobarzilor a fost cucerit de către franci.

La mijlocul sec. al V-lea, Britania era locuită de triburile britonilor. În timpul unui conflict cu irlandezii și picții (de pe teritoriul Scoției), au cerut ajutor de la triburile germanice ale *anglilor, saxonilor* și *iuților*. „Ajutorul" s-a încheiat prin cucerirea populației locale. Există presupuneri că în luptă ar fi căzut regele Artur, erou al numeroaselor legende și romane. Germanii au constituit în Britania câteva regate, care abia către sec. al IX-lea s-au unit într-un stat numit Anglia.

- **Descrie procesul de formare a regatelor barbare.**

Formarea popoarelor europene. Popoarele (triburile) migratoare aveau patrimoniul său cultural (limba, tradițiile și obiceiurile, modul de a practica anumite ocupații, meșteșuguri etc.). Atunci când se stabileau pe un nou teritoriu, ele interacționau cu popula-

țiile localnice, care, la rândul lor, aveau și ele cultura și modul lor de a fi. Contactul acesta dintre diferite popoare și culturi a dus la o sinteză culturală și la apariția unor noi popoare. Acolo unde rămășițele civilizației romane au fost mai puternice, adică era o populație puternic romanizată, barbarii au fost asimilați și s-au născut popoare noi, cu trăsături preponderent romanice, numite popoare romanice: italienii, francezii, spaniolii, portughezii, românii. În zonele Europei unde romanizarea a fost mai slabă și unde migratorii au fost mai puternici, localnicii au fost asimilați. *Anglii* și *saxonii* au migrat în Britania, unde s-au amestecat cu populația locală romanizată, pe care au asimilat-o. Astfel s-a format poporul englez, de origine germană. Germanii nordici, numiți la începutul Evului Mediu *normanzi* (oamenii din nord), sau *vikingi* (regii fiordurilor), au format actualele popoare: danez, suedez, norvegian și islandez. Normanzii s-au așezat și în nord-vestul Franței (Normandia). O parte a normanzilor a format Regatul Siciliei. Invaziile în direcția estică au fost opera vikingilor de pe actualul teritoriu al Suediei, cunoscuți sub numele de *varegi* (luptători). Bogățiile regiunilor din jurul Golfului Finlandei i-au îndemnat să-și continue marșul, coborând pe fluviile Rusiei. Neamul Riuricilor a avut un rol important la formarea cnezatelor ruseşti.

Slavii de vest au populat pământurile de la Vistula la Elba. Ei au fost strămoșii popoarelor polonez, ceh și slovac. *Slavii de răsărit* s-au așezat pe teritoriul Europei de Est. Aceștia au fost strămoșii popoarelor belarus, rus și ucrainean. În triburile slavilor răsăriteni treptat puterea a fost preluată de cneji, sprijiniți de drujina militară. În sec. al IX-lea existau mai multe cnezate, cele mai importante fiind în jurul orașelor Kiev și Novgorod, care, unindu-se, au constituit Rusia Kieveană. *Slavii de sud* au trecut Dunărea și au invadat Imperiul Bizantin. În urma unor lupte grele cu bizantinii, ei au populat Peninsula Balcanică. Aceste triburi au stat la baza formării popoarelor bulgar, sârb și croat. Poporul bulgar s-a format din slavii care au asimilat tracii romanizați din Peninsula Balcanică și o seminție turcică de la sud de Dunăre – bulgarii, conduși de Asparuh. În sec. al VII-lea ei au constituit Primul Țarat Bulgar, iar în 864-865, în timpul țarului Boris, s-au creștinat.

Popoarele fino-ugrice, originare din Asia, din regiunea munților Altai, și stabilite în Europa sunt ungurii, finlandezii și estonienii. *Ungurii (maghiarii)* s-au deplasat treptat spre apus. Atacați de alte triburi, confederația triburilor maghiare în frunte cu Arpad, în 895, s-a așezat în Câmpia Panoniei, pe o parte însemnată a Ungariei de astăzi. Treptat, ungurii și-au însușit modul de viață sedentar. În sec. al X-lea ei au constituit Regatul Ungar. S-au creștinat în ritul catolic în timpul regelui Ștefan cel Sfânt (997-1038).

- **Elaborează o listă a popoarelor europene clasificându-le în categorii după origine.**

DOCUMENTAR

Saxonii cuceresc Britania

„Saxonii, fiind introduși așadar în insulă ca ostași și [promițând] că vor înfrunta, după cum minteau ei, mari primejdii pentru bunele lor gazde, cereau să li se dea provizii [...] și spuneau că, dacă nu vor fi încărcați cu daruri mai bogate, vor călca alianța și vor pustii totul în insulă. Ei au și dat urmare, fără zăbavă, amenințărilor."

Gildas Sapiens, *Despre distrugerea și cucerirea Britaniei*

- **Precizează numele poporului germanic care a invadat Britania.**



Regele Regatului Wessex, Edgar (959-975). În: *New Minster Charter*

- **Identifică, în baza imaginii, simbolurile puterii regale.**

Poporul englez

„S-ar putea spune că aceasta e o singură insulă, deoarece, fiind una și întinzându-se în același loc, formează o unitate politică și-și vede de interesele ei într-un singur gând și condusă fiind de un singur domnitor [...]. Și e locuită de un neam numeros și viteaz, și se află într-însa orașe mari și cu multă bunăstare și sate foarte multe [...]. Și au o limbă a lor, cu totul particulară, și nu se aseamănă la grai cu nimeni."

Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*

- **Identifică dovada constituirii poporului englez.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„[...] Aceste neamuri se deosebesc prin nume unul de celălalt, prin obiceiuri însă nu, și e vădit încă și acum că vorbesc aceeași limbă și au același grai [...]. Dar așa știu și pot spune că tribalii, și misii, și ilirii, și croații, și polonii, și sarmații vorbesc același grai. Și dacă din aceasta ar fi de tras o concluzie, neamul acesta ar fi unul și același și de aceeași origine. Cu timpul însă s-au deosebit întreolaltă în obiceiuri și, ajungând în altă țară, au rămas cu locuințele."

Răspândirea popoarelor slave. În: Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*

- **Identifică popoarele slave menționate în sursă.**
- **Numește care dintre aceste popoare există în prezent.**

„Turmele și le țin, ca arabii, în locuri depărtate și pustii. Viața și-o întrețin cu hrana de pe urma vitelor, întrucât laptele îl beau, iar lâna o folosesc ca îmbrăcăminte, astfel cresc luptători care, nefiind moleșiți de belșugul roadelor, mai adesea atacă ei pe alții, decât să fie supărați de către cineva."

Despre norvegieni, suedezi, danezi. În: Adam de Bremen, *Faptele episcopilor bisericii din Hamburg*

- **Observă în text două trăsături ale normanzilor.**
- **Identifică ocupațiile principale ale normanzilor.**

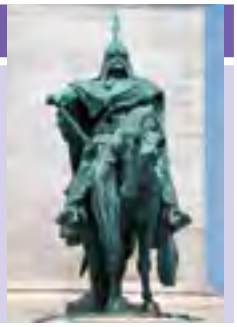
II. Spațiul istoric



- **Localizează pe hartă regatele barbare.**
- **Enumeră triburile barbare care au stat la baza formării poporului englez.**

III. Conexiunea cu prezentul

- **Apreciază importanța personalității lui Arpad pentru poporul ungar.**



Statuia ecvestră a ducelui Arpad din Budapesta

Important de reținut!

Marea migrație a popoarelor (cca sec. III-VIII) a însemnat deplasări masive de populații de origini diferite spre continentul european. Popoarele barbare au intrat în contact cu populațiile pe care le întâlneau în cale, și mai ales cu cele care erau stabilite în locurile unde se așezau și întemeiau state. În urma sintezei culturale au apărut popoare noi, care, în cea mai mare parte, se păstrează până în prezent.

2. Arabii în secolele V–XI

Originea civilizației arabe pornește de la triburile arabilor ce populau Peninsula Arabia. La începutul sec. al VII-lea s-a constituit statul arab, care a evoluat în califat. Poporul arab a dat culturii universale numeroase realizări în domeniul literaturii, artelor, științei și tehnicii, a constituit state dezvoltate și prospere. În prezent religia islamică este una dintre religiile mondiale și este răspândită pe întreg globul pământesc. De asemenea, statele islamice, inclusiv cele arabe, joacă un rol important în politica și economia mondială.

Dialog istoric: Un monument al culturii arabe



Moscheea Jameh din Isfahan (sec. VIII), Iran (Monument de arhitectură înscris în 2012 în lista Patrimoniului Cultural Mondial UNESCO)

- Apreciază măiestria meșterilor și artiștilor arabi din sec. al VIII-lea.
- Ce este o moschee? În ce țări se întâlnesc moschei în prezent?

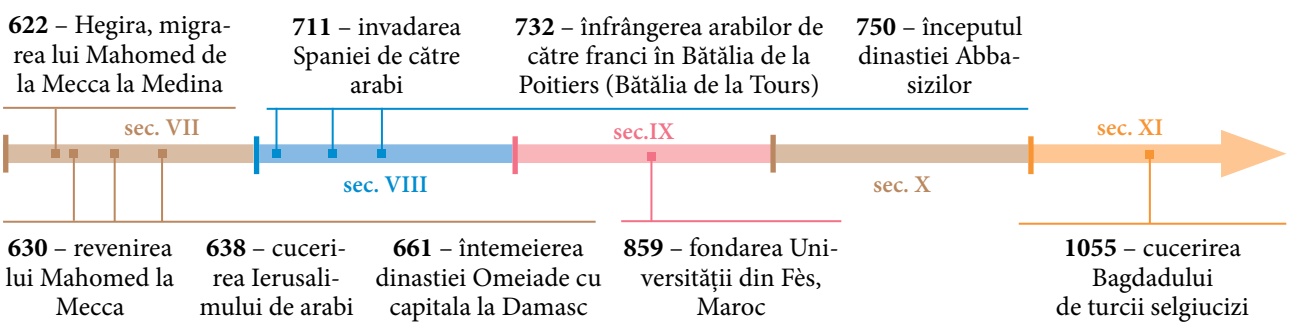
Mediul de trai și ocupațiile arabilor. Din cele mai vechi timpuri, Peninsula Arabia, situată în sud-vestul Asiei, pe un podiș deșertic cu o climă aridă, cu foarte puține precipitații și cu o vegetație redusă, a fost populată de triburile arabilor. Cei mai mulți dintre ei erau nomazi – beduini (de la cuvântul *badiyah* – locuitor al deșertului), care se ocupau cu creșterea animalelor (cămile, capre, oi și cai). În condițiile aspre ale deșertului, beduinii supraviețuiau datorită cămilelor. Arabii nomazi se alimentau cu laptele și carnea cămilelor, se îmbrăcau în haine confecționate din lână de cămilă. Doar cu ajutorul cămilelor beduinii puteau să traverseze deșertul.

În oazele Peninsulei Arabia, situate de-a lungul coastei Mării Roșii, în vestul și sudul Peninsulei, trăiau triburi de agricultori. Ei

Vocabular

Berber – populație din nordul Africii.
Calif – locțiitor al profetului Mahomed pe Pământ; titlu purtat de monarhii din unele state musulmane, care dețineau puterea politică și religioasă.
Cămătărie – faptul de a da bani cu împrumut.
Coran – cartea sfântă a islamului ce cuprinde cuvântul lui Allah transmis prin revelație lui Mahomed.
Dinastie – succesiune de suverani din aceeași familie.
Hegira – data plecării lui Mahomed de la Mecca la Medina (16 iulie 622), considerată ca începutul erei musulmane.
Islam – religie monoteistă întemeiată de Mahomed, în traducere din arabă însemnând supunere, credință în Dumnezeu (în arabă **Allah**). Cei ce împărtășesc islamul se numesc **musulmani** (supuși islamului).
Mauri – berberi nomazi din Africa de Nord, convertiți la islam în sec. al VII-lea, au sprijinit arabii în cucerirea Peninsulei Iberice.

TIMPUL ISTORIC



ISTORIA PRIN ARTĂ



„Acest manuscris medieval descrie moscheea din jurul Kaaba din Mecca, care continuă să joace un rol central în viața rituală a tuturor musulmanilor. Construită ca primul altar pentru închinarea lui Dumnezeu, Kaaba este punctul central al pelerinajului musulman în orașul Mecca."

În: *Historical Atlas of Saudi Arabia [Atlasul istoric al Arabiei Saudite]*

- **În baza surselor de mai sus, descrie sanctuarul din Kaaba.**



Mahomed primind Coranul de la Gabriel, miniatură. În: Rashid al-Din, *Jami' al-tawarikh [Istoria lumii],* Tabriz, Persia, 1307

cultivau grâu, orz, bumbac, pepene verde, pepene galben, castraveți, pomi fructiferi și viță-de-vie. Curmalul era copacul preferat, ei foloseau fructele, frunzele și tulpina acestuia. O activitate importantă a arabilor era comerțul, care le aducea venituri considerabile.

Peninsula Arabia era întretăiată de căi comerciale, la intersecția cărora apăreau orașe. Unul dintre aceste orașe a fost Mecca. Din sec. al V-lea un rol important în oraș l-a avut tribul (clanul) Koreișiților, care se ocupau cu comerțul și cămătăria. Koreișiții ocroteau sanctuarul arabilor, unde se găseau peste 300 de idoli. Arabii se închinau soarelui, lunii, stelelor, pietrelor. Cel mai important loc al sanctuarului era considerat *Kaaba,* un templu sub formă de cub. În unul dintre pereții templului a fost zidită o piatră neagră mare (posibil de origine meteoritică). Beduinii și locuitorii oazelor veneau în fiecare an la Mecca pentru a aduce jertfe și a se ruga. Zilele de pelerinaj erau anunțate în prealabil. În oraș aveau loc iarmaroace. În această perioadă la arabi erau interzise războaiele și vărsările de sânge.

- **Stabilește condițiile naturale și mediul de trai al arabilor.**

Premisele unificării arabilor. Triburile arabilor deseori se confruntau între ele din cauza pășunilor și deținerea controlului asupra căilor comerciale, care le aducea venituri. Totodată, consolidarea Imperiului Bizantin în sec. al VI-lea și a Imperiului Iranian, cucerirea și controlarea unor drumuri comerciale de către aceștia puneau în pericol independența arabilor și sursele lor de existență. În același timp, apariția diferențierii sociale și formarea aristocrației tribale impuneau existența unei puteri politice, consolidarea arabilor într-un singur stat.

- **Identifică premisele apariției unui stat al arabilor.**

Apariția islamului. Factorul unificator al arabilor a fost noua religie fondată de Mahomed (570-632), numele căruia înseamnă „inspirat", „proroc". Mahomed își trăgea originea din Koreișiți. El a rămas orfan de mic, fiind educat de unchiul său care era negustor. Acesta l-a luat pe Mahomed în călătoriile sale în Siria și în alte țări. Devenind adult, Mahomed însoțea caravanele Khadidjei, o negustoare bogată, cu care s-a căsătorit.

Mahomed mărturisea că la 40 de ani a fost vizitat de îngerul Gabriel, care i-a poruncit să „citească", adică să profețească, spunându-i că a fost ales de Allah să fie profet. Khadidja prima a crezut că Mahomed este proroc. În scurt timp în jurul lui s-au adunat 50 de discipoli. În predicile sale Mahomed spunea că zeii vechi ai arabilor erau niște idoli, puterea cărora nu putea să se compare cu cea a lui Allah – unicul Dumnezeu. El îi critica pe bogați, prezicându-le chinurile iadului după moarte. Intrând în conflict, aceștia l-au silit pe Mahomed să părăsească Mecca, de aceea în 622 Mahomed și discipolii săi au migrat în orașul Yathrib, numit mai târziu Medina – Orașul Profetului. Această migrare din Mecca la Medina,

numită *Hegira*, este considerată începutul erei islamice de la care musulmanii pornesc numărătoarea anilor. În Medina Mahomed a continuat predicile. Religia nouă a început să se răspândească, iar odată cu atragerea multor discipoli, creștea și puterea sa politică. În anul 630 Mahomed s-a întors la Mecca și a devenit conducătorul tuturor musulmanilor și întemeietorul statului arab. În câțiva ani Mahomed a supus triburile arabe, care au împărtășit islamul. La vârsta de 62 de ani Mahomed s-a îmbolnăvit și a murit.

- **Numește fondatorul religiei islamice și principalele etape ale vieții lui.**

Principalele învățături ale islamului. Cartea sfântă a musulmanilor este *Coranul* – predicile lui Mahomed scrise de ucenici. *Coranul* este alcătuit din 114 sure (capitole), în care se spune despre credință, legile și ritualurile islamului. Musulmanii trebuie să urmeze cinci obligații ritualice, numite cei cinci stâlpi ai islamului: *mărturia de credință în singura divinitate – Allah și prorocul său Mahomed; rugăciunea de cinci ori pe zi (la răsăritul soarelui, la amiază, după prânz, la apus și după ce s-a întunecat); pomana – fiecare musulman trebuie să ofere 2,5% din venitul anual celor sărmani; postul în timpul lunii Ramadan, care se sfârșește cu sărbătoarea de trei zile – Bairam; hajj-ul – pelerinajul la Mecca.*

- **Numește principalele învățături ale islamului.**

Consolidarea și extinderea statului arab. Mahomed nu a lăsat un moștenitor. Puterea a fost preluată de *califi,* care erau aleși de obștea musulmană dintre rudele și discipolii profetului. Pe parcursul a 30 de ani arabii au fost conduși de patru califi (Abu Bakr, Umar, Uthman și Ali). În 661 guvernatorul Siriei s-a proclamat calif și pentru prima dată a transmis puterea prin moștenire. Astfel a fost întemeiat *Califatul Omeiad,* cu capitala la Damasc.

După campaniile expansioniste, începute în timpul vieții lui Mahomed, în câteva decenii armatele arabe au cucerit Siria, Palestina, Egipt și Africa de Nord de la Imperiul Bizantin, după care și Iranul. Pentru a putea duce războaie pe mare, arabii au construit 700 de corăbii. În anul 711 arabii au invadat Peninsula Iberică, ocupând-o aproape toată în câțiva ani. Pe parcursul a șapte secole, *maurii* au stăpânit Peninsula Iberică. Printre cauzele succesului militar al arabilor se numără luptele dintre Bizanț și Iran, care și-au risipit forțele și resursele confruntându-se. Arabii erau disciplinați, curajoși și nu le era frică de moarte, deoarece *Coranul* i-a învățat că dacă vor cădea în luptă, vor nimeri în rai ș.a.

În anul 750 la putere a venit *dinastia Abbasizilor*. Capitala a fost mutată la Bagdad. La mijlocul sec. al VIII-lea Califatul era la apogeu. Pe tot întinsul statului arab locuiau aproape 80 de milioane de oameni. La Bagdad erau circa 300 de mii de locuitori. *Emirii*, guvernatorii provinciilor, treptat își întăreau puterea, o transmiteau prin ereditate și luptau pentru independență. Ei au constituit Califatul din Córdoba și Califatul din Egipt. Către începutul sec.



Prima sură din Coran

- **Explică termenul *Coran* cu propriile cuvinte.**



Hegira (plecarea lui Mahomed de la Mecca la Medina, 622)

- **Apreciază importanța evenimentului pentru istoria arabilor.**



Profetul Mahomed în timpul pelerinajului. În: *The Chronology of Ancient Nations [Cronologia națiunilor antice],* 1307

DOCUMENTAR

Promisiunea lui Mahomed

„Suhayl ibn Amr, care luptase contra musulmanilor la Uhud, potoli pe locuitorii din Mecca și le spuse: «O popor din Mecca, voi, care ați îmbrățișat ultimii islamul, nu fiți primii care să-l renegați». Apoi, repetând cuvintele rostite de Mahomed cu mult înainte în acest loc, le-a amintit promisiunea acestuia că, într-o zi, cei care nu sunt arabi vor plăti tribut arabilor și că ei [locuitorii răsculați din Mecca] vor fi, într-o zi, stăpânii tezaurelor regilor perși și ale împăraților greci."

Leone Caetani,
Annali dell'Islam
[Analele islamului]

- **Identifică în sursă originea ideii expansiunii arabe și a răspândirii islamului.**
- **Argumentează că războiul nu poate fi cauză sfântă. Formulează două argumente.**

PORTRET ISTORIC



Avicenna, miniatură

- **Din surse enciclopedice, găsește informații despre personalitatea din imagine.**
- **Apreciază rolul istoric al acesteia. Formulează două argumente.**

al XI-lea califii și-au pierdut majoritatea posesiunilor. În anul 1055 Bagdadul a fost cucerit de turcii selgiucizi, iar Califatul și-a încetat existența.

- **Numește etapele expansiunii arabilor și teritoriile cucerite.**

Moștenirea culturală a Califatului Arab. În perioada Califatului Arab s-au realizat opere și lucrări remarcabile în domeniul culturii. Arabii au știut să unifice realizările diferitelor popoare sub religia islamică și limba arabă. Araba a devenit limba oficială în care erau scrise documentele, se duceau negocieri și se citeau rugăciuni. A fost o limbă a culturii și științei a întregii lumi musulmane orientale.

În Cairo, Córdoba și alte orașe existau biblioteci impunătoare. Cărțile se răspândeau larg deoarece arabii au împrumutat de la chinezi tehnologia producerii hârtiei. Arabii au adus o contribuție substanțială la dezvoltarea științelor exacte, filosofiei și medicinei. Au studiat și au tradus în arabă lucrările lui Aristotel, Hipocrate, Euclid, Ptolemeu. La Bagdad, Córdoba, Cairo au fost întemeiate școli superioare unde se studia *Coranul,* dar și științele laice. În 859 la Fès, Maroc, au fost puse bazele celei mai vechi universități din lume, care activează și astăzi. Aceste școli au fost modele pentru universitățile medievale de mai târziu. În Bagdad, Damasc, Samarkand au fost construite observatoare. Astronomii arabi au descoperit numeroase stele și au alcătuit hărți ale cerului, au calculat perimetrul Pământului. Matematicienii arabi au întemeiat algebra, anume ei au început să folosească cifrele care au fost inventate în India, dar sunt cunoscute ca fiind arabe. Un matematician remarcabil al timpului său a fost Al-Khwarizmi. Arabii primii au început să efectueze autopsii ale animalelor pentru a studia funcțiile diverselor organe și cauzele bolilor. În medicină s-a remarcat Avicenna, printre lucrările sale se numără *Canonul medicinei*. Călătorii Ahmad ibn Fadlan, Al-Masudi, Ahmad ibn Rustah și alții au lăsat însemnări valoroase. Pentru călătoriile pe mare arabii au creat o corabie sigură și comodă „dhow", au întocmit hărți exacte și au inventat instrumente pentru navigație, printre care o variantă perfecționată a astrolabului.

Cea mai cunoscută operă literară este *O mie și una de nopți,* care cuprinde povești ale lumii arabo-musulmane. Unul dintre cei mai renumiți poeți a fost Firdoùsi, care a creat eposul *Șah-namè (Cartea regilor, sau Cronica șahilor),* unde a descris faptele șahilor persani. Arabii au ridicat construcții monumentale: moschei, palate, mausolee, cetăți, printre care Marea Moschee din Toledo, Moscheea din Córdoba, Palatul Alhambra din Granada. Au creat numeroase produse de lux: ceramică, țesături fine, sticlă, arme. Erau mari amatori de artă. Au inventat chitara, aveau o muzică bogată. Lucrările lor științifice s-au răspândit în Europa, fiind traduse în latină. Cultura arabă a avut un impact major asupra umanității.

- **Enumeră realizările culturii și civilizației arabe.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric



Legendă

- Hegira (622)
- Statul arab la moartea lui Mahomed (632)

Teritorii cucerite în anii celor patru califi:

- 632-634; - 634-644; - 644-661
- Teritorii cucerite în timpul dinastiei Omeiazilor (661-750)
- Teritorii cucerite în timpul dinastiei Abbasizilor (după 750)
- Hotarele Califatului Arab către mijlocul sec. VIII
- BAGDAD (762-1258) - Reședințe ale califilor

- **Numește teritorii care au fost cucerite de arabi în sec. V-XI.**
- **Prin ce metode erau obținute noile teritorii?**
- **Cum crezi, ce relații aveau arabii cu popoarele cucerite? Formulează două argumente.**

II. Istoria prin artă



Pagină din „Șah-namè”

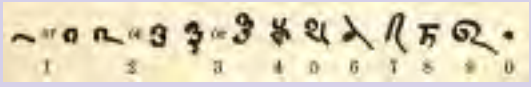
- **Numește titlul și autorul cărții.**
- **În baza ilustrației, exprimă-ți opinia: despre ce este cartea?**

III. Gândire logică și critică

- **Numește două cauze și două consecințe.**

Cauze		Consecințe
1. … 2. …	**Expansiunea arabă**	1. … 2. …

IV. Conexiunea cu prezentul



- **Numește țări în care religia islamică este împărtășită de majoritatea populației.**
- **Explică legătura dintre cifrele pe care le folosim astăzi și arabi.**

Important de reținut!

Pericolul extern, insuficiența resurselor pentru viață, diferențierea socială și alți factori au constituit premisele apariției statului și a unei noi religii a arabilor – islamul, care a jucat un rol unificator și salvator. Răspândirea religiei islamice în rândul arabilor a însemnat unificarea lor din punct de vedere ideologic și politic. Această unificare a dus la consolidarea statului arab și la expansiunea acestuia în sec. VII-XI din Iran până la Peninsula Iberică. Arabii au dat civilizației umane remarcabile realizări culturale.

3. Formarea poporului român și a limbii române

La fel ca și în cazul celorlalte popoare europene romanice, etnogeneza românilor a constat din asimilarea de către autohtoni (geto-daci) a civilizației romane și, în primul rând, a limbii latine populare, care era vorbită la Dunărea de Jos. Sub aspect strict cronologic, formarea poporului român a început odată cu cucerirea romană și a continuat după încetarea stăpânirii imperiului în Dacia, sub acțiunea unor factori interni și externi. Ca urmare a sintezelor culturale, în spațiul carpato-dunărean a apărut o comunitate etnică nouă – românii, care vorbeau o limbă neolatină, cu trăsături specifice limbilor romanice moderne.

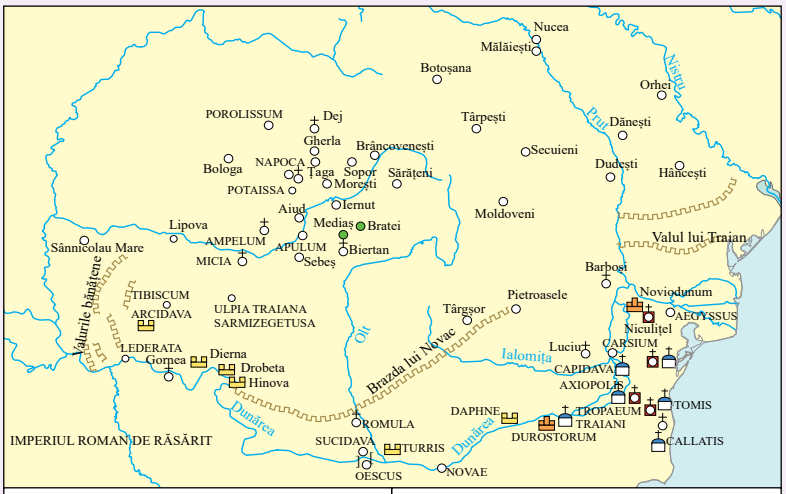
Vocabular

Asimilare – integrarea unei populații străine în rândurile alteia până la pierderea trăsăturilor caracteristice proprii.
Dialect – variantă teritorială a unei limbi, cuprinzând adesea mai multe graiuri.
Etnogeneză – proces de formare a unui popor.
Grai – unitate lingvistică subordonată dialectului, caracteristică pentru o regiune mai puțin întinsă.
Romanizare – fenomen complex constând în însușirea limbii latine, a civilizației și culturii romane de către unele popoare invinse și integrate în lumea romană.



Cruciulițe-pandantiv de aur de la Histria

Dialog istoric: Continuitatea romană



- **Explică termenul *romanizare*. Numește factorii romanizării geto-dacilor.**
- **Identifică localități ce dovedesc continuitatea romană pe teritoriul fostei Dacii.**
- **Numește dovezi ale continuității creștine.**

Formarea poporului român și a limbii române a fost un proces îndelungat și s-a desfășurat în două etape: 1) romanizarea dacilor și constituirea unei populații daco-romane; 2) asimilarea de către daco-romani a elementelor provenite de la slavi și de la alte popoare migratoare.

Constituirea comunității daco-romane a avut loc prin romanizarea geto-dacilor – sinteza culturală dintre cultura geto-dacă și cea romană. Romanizarea dacilor a început odată cu primele contacte dintre daci și romani, s-a intensificat în perioada ocupației romane (106-275) și a continuat după retragerea romanilor din Dacia, deoarece o parte însemnată din populația romanizată a rămas aici. Numărul comunităților creștine constituite în perioada ocupației

romane și care au avut un rol important în procesul de romanizare a crescut în continuare și datorită oficializării de către Constantin cel Mare în anul 313 a creștinismului și a răspândirii acestuia în teritoriile de la sud și nord de Dunăre. Populația autohtonă din acest spațiu a adoptat religia creștină începând cu sec. al IV-lea. Sinteza daco-romană a continuat, inclusiv în zona dacilor liberi. La sfârșitul sec. al V-lea și începutul sec. al VI-lea, procesul romanizării, în linii generale, a luat sfârșit, constituindu-se o nouă comunitate istorică – cea a protoromânilor. Locul de formare a românilor este un spațiu larg, situat deopotrivă la nordul și la sudul Dunării: fosta Dacie Romană, teritoriile dacilor liberi, Moesia și alte regiuni vecine.

Asimilarea de către daco-romani a elementelor provenite de la popoarele migratoare a avut un rol important în etnogeneza românilor, dar nu decisiv. Popoarele barbare nu au predominat și nu au modificat caracterul romanic al populației autohtone, deoarece au avut o cultură mai slabă și nu au putut să se impună și să asimileze comunitățile de protoromâni. De asemenea, popoarele migratoare au fost mai mult în trecere, orientându-se spre Imperiul Roman de Apus, în cazul goților, avarilor și hunilor.

În sec. VI-VII, din stepele estice, au migrat, în număr destul de mare, triburile slave. Practicând o agricultură primitivă, ele erau dornice să găsească pământuri bune și să devină sedentare. După anul 602, o mare parte a slavilor a trecut Dunărea spre sud și s-a revărsat în Balcani, de unde a făcut expediții dese spre Bizanț. Acești slavi s-au așezat statornic la sud de Dunăre și au dat naștere, cu timpul, popoarelor bulgar și sârb. Mulți dintre protoromânii sudici au fost treptat slavizați.

La nord de Dunăre, situația a fost inversă. Slavii rămași, fiind mai puțini decât protoromânii și trăind împreună cu aceștia, au fost profund influențați de autohtoni și pe parcursul câtorva secole au fost treptat asimilați. Pe parcursul convietuirii, slavii au influențat, la rândul lor, viața localnicilor latinofoni, lăsând urmele propriei personalități etnice în firea românilor și o serie de cuvinte în limba română.

Formarea poporului român s-a încheiat în sec. VIII-IX. Anume atunci au apărut în izvoarele străine primele mențiuni despre români. Ei erau numiți *olahi, vlahi*, *valahi*, *volohi*, *blachi*, subînțelegându-se toată populația romanică din Europa de Est.

Desăvârșirea formării poporului român. Cultura Dridu, numită astfel după localitatea unde a fost descoperită, este specifică perioadei sec. VII-IX și demonstrează existența așezărilor umane cu populație protoromână la nord și sud de Dunăre. Urme ale acestei culturi au fost descoperite la Calfa și Hansca în Republica Moldova, Murighiol în jud. Tulcea, Basarabi în jud. Constanța, România, Balcic în Bulgaria ș.a. Aspectul cultural este unul specific pentru populația românească din Câmpia Dunării sau chiar pentru întregul spațiu carpato-dunărean. Constituirea unui singur popor în spațiul

DOCUMENTAR

„Numele cel mai adevărat, autentic, de la primul descălecat prin Traian este român sau romanus, care nume acest popor l-a păstrat întotdeauna între dânșii [...] până astăzi, același nume este dat îndeobște și muntenilor, și moldovenilor, și celor ce locuiesc în Țara Transilvaniei. Român este un nume schimbat în curgerea anilor din roman; și astăzi când întreb pe cineva dacă știe moldovenește spun: știi românește [...] Un alt nume ei înșiși nu au primit între dânșii niciodată. Străinii însă îi numesc în chip felurit."

Miron Costin,
De neamul moldovenilor

- **Identifică în sursă numele poporului la care se referă autorul.**
- **Numește limba pe care o vorbeau încă în Evul Mediu locuitorii din spațiul românesc.**



Donariul de la Biertan (sec. IV) dovedește existența populației daco-romane în spațiul de la nord de Dunăre prin inscripția în latină și semnul crucii

DOCUMENTAR

„Când a fost gata, [împăratul] a pornit la drum împotriva cumanilor [...] și și-a așezat tabăra în apropierea așa-numitului «lac sfânt», care se află lângă Anchialos. Dar în timpul nopții, a venit un anume Pudilos, un nobil vlah, care a anunțat că cumanii trecuseră Dunărea [...]. Între timp, cumanii aflaseră de la vlahi care erau trecerile prin defileuri și ajunseseră astfel la Zygos."

Ana Comnena, *Alexiada*

- **Identifică numele popoarelor pe care le menționează sursa.**
- **Explică cine erau vlahii.**
- **Numește zona geografică locuită de vlahi.**



Inscripție din Dobrogea, datată cu anul 943, ce amintea de jupanatul lui Dimitrie

„Este acest neam, dacii, viteaz în ale războiului și are o organizare cu legi nu prea bune; locuiește prin sate și e aplecat spre viață mai mult păstorească [...]. Dacii însă au un grai asemănător cu al italienilor, dar stricat [...]. Se aseamănă însă cu italienii și în alte privințe, și în întocmirea traiului de toate zilele, și se folosesc de aceleași arme și de aceleași unelte încă și acum ca și romanii."

Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*

- **Identifică numele poporului menționat de cronicar și limba pe care o vorbea.**

dintre Nistru, Tisa, Dunăre și Marea Neagră este demonstrată prin caracterul unitar al culturii materiale confirmate arheologic.





Ceramică descoperită la Dridu

- **Identifică etapele constituirii poporului român.**
- **Precizează impactul civilizației romane asupra geto-dacilor.**
- **Explică cine erau daco-romanii.**

Formarea limbii române a început cu procesul de sinteză culturală daco-romană și s-a desfășurat concomitent cu formarea poporului român. Schimburile culturale s-au reflectat pe deplin în procesul constituirii limbii române. În prima etapă a avut loc preluarea limbii latine de către daco-geți, care au folosit latina populară, vulgară (vorbită). A urmat transformarea treptată a limbii latine vorbite într-o limbă romanică de factură orientală, numită româna comună (străromâna, sau protoromâna), care s-a individualizat în sec. al VIII-lea.

Vocabularul de bază al limbii române (cele mai folosite cuvinte și noțiunile principale) este de origine latină, incluzând cuvintele: *cap, frunte, ochi, casă, ușă, cheie, masă, pâine, sare, apă, lapte, avere, viață, moarte, a fi, a avea, a crește, a lucra, a mânca, a vedea, zi, noapte, seară, dimineață* ș.a.

În română s-au moștenit circa 160–170 de cuvinte de origine traco-dacă, ceea ce reprezintă sub 0,3% din totalul de peste 60.000 de cuvinte. Cele mai folosite cuvinte de origine geto-dacă sunt: *abur, baci, balaur, baltă, bordei, brad, brâu, bucura, buză, căciulă, cătun, copac, copil, cruța, dărâma, droaie, fărâma, fluier, gard, ghimpe, ghioagă, grapă, groapă, grumaz, gușă, jumătate, mazăre, măgură, mătură, mânz, moș, mugure, năpârcă, noian, păstaie, pârâu, pururea, searbăd, scăpare, sâmbure, sterp, strugure, șale, șopârlă, țap, țarc, urdă, vatră, viezure, zgardă, zgâria.*

Începând cu sec. VII-VIII, spre finalul formării poporului român, în vocabularul noii limbi romanice s-au adăugat mai multe cuvinte slave, adaptate însă regulilor gramaticii de structură latină: *prieten*, *rudă*, *drag*, *a iubi*, *a plăti*, *a primi*, *plug*, *brazdă*, *coasă*, *ovăz*, *pleavă*, *îmblăciu*. În spațiul românesc poartă nume slave un număr mare de râuri: *Bistrița*, *Dâmbovița*, *Ialomița*, *Crasna*, *Putna*, *Milcov*, *Teleajen*, *Neajlov*, *Nârnova*, *Bâc*, *Racovăț* etc. și de localități: *Zlatna*, *Toplița*, *Rahova*, *Horodiște*, *Edineț*, *Bucovăț* ș.a. Influența elementelor slave a fost nesemnificativă, nu a schimbat caracterul latin al limbii române, ci a dus la îmbogățirea vocabularului.

În limba română s-au constituit câteva dialecte: la nord de Dunăre, dialectul dacoromân (în cadrul acestuia s-au format graiurile: moldovenesc, muntenesc, bănățean, maramureșean, crișean, ardelean), iar la sud de Dunăre: dialectul aromân; dialectul meglenoromân; dialectul istroromân.

- **Precizează originea limbii române.**
- **Numește câte zece cuvinte din limba latină și cea slavă care sunt utilizate în prezent în limba română.**
- **Enumeră dialectele limbii române.**



Piatră runică din sec. al XI-lea ale cărei inscripții fac referire la Blakumen (vlahi)

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor istoriografice

„Poporul român s-a format, prin urmare, ca orice popor romanic, din două elemente etnice fundamentale, anume elementul băștinaș (traco-daco-geții) și elementul cuceritor (romanii), din sinteza cărora, esența latină, sau romanitatea, a ieșit învingătoare. S-a mai adăugat un al treilea element etnic, cel migrator (slavii), care nu a putut modifica aspectul romanic al românilor. Este imposibil de spus astăzi care a fost, din punct de vedere biologic, proporția fiecărui element în alcătuirea românilor ca popor, dar ceea ce este sigur este faptul că, în plan spiritual și lingvistic, romanitatea a ieșit învingătoare."

Ioan-Aurel Pop, *Istoria românilor*



- **Compară procesul de formare a poporului român cu cel de întemeiere a altor popoare romanice.**
- **Enumeră elementele etnice din care s-a constituit poporul român.**

II. Analiza izvoarelor vizuale

Opaiț de bronz cu cruce de la Luciu, jud. Ialomița



- **Enumeră vestigiile creștine prezentate în temă.**
- **Argumentează că descoperirea vestigiilor creștine demonstrează prezența unei populații romanizate și continuarea procesului de romanizare în spațiul românesc.**

III. Conexiunea cu prezentul

- **Enumeră cinci cuvinte de origine dacă în limba română. Apreciază cât de des sunt folosite acestea.**

IV. Sinteză și gândire critică

- **Elaborează un text coerent din zece enunțuri pe tema *Formarea poporului român și a limbii române.***

Important de reținut!

Ca urmare a romanizării geto-dacilor, apoi a sintezei culturale a daco-romanilor cu populațiile migratoare, către sec. VIII-IX s-a constituit poporul român, care vorbea încă de atunci o limbă alcătuită preponderent din cuvinte de origine latină, dar în care erau și cuvinte de origine geto-dacă și slavă. Unii străini continuau să-i numească *daci*, iar alții le spuneau *valahi, volohi, blachi,* având în vedere că se trăgeau de la romani. Procesul de formare a poporului român a fost unitar.

4. Economie și societate în Europa Occidentală și spațiul românesc în secolele V–XI

În 911 Carol al III-lea, regele Franței, i-a acordat lui Rollo, conducătorul unei armate vikinge, o bucată uriașă de teritoriu francez. Această regiune a devenit cunoscută sub numele de Normandia, sau ținutul oamenilor din nord. În schimb, Rollo a depus un jurământ de loialitate față de rege. Acest exemplu relatează despre o practică devenită obișnuită în sec. al IX-lea. Loialitatea obținută în urma acordării unui teritoriu reprezintă o relație specific feudală, care a determinat evoluția societății pe parcursul Evului Mediu.

Vocabular

Beneficiu – concesiune de pământ făcută de un suzeran unui vasal ca recompensă în schimbul unor obligații (de ordin militar).
Dijmă – dare ce reprezenta a zecea parte din produsele obținute de pe pământul primit de la proprietarul funciar.
Feudă – domeniu feudal pe care vasalul îl primea în stăpânire de la seniorul său în schimbul anumitor obligații.
Învestitură – acordarea oficială, într-un cadru solemn, a unei puteri, a unui drept, a unei demnități de către senior vasalului.
Senior – stăpân al unui domeniu feudal, în Europa Apuseană, care oferea o proprietate (feudă) unui alt nobil (vasal).
Vasal – nobil care, în schimbul unei feude, datora suzeranului său omagiu, fidelitate și avea obligații civile și militare față de acesta.



Împăratul Carol cel Mare îi conferă unui soldat titlul de cavaler, miniatură din sec. al XIV-lea

Dialog istoric: Lucrări agricole pe terenul feudalului



- Studiază imaginea. Descrie ocupațiile personajelor ilustrate.
- Exprimă-ți opinia: cine era proprietarul castelului și al pământului din jurul acestuia?
- Identifică principalele ramuri economice în Evul Mediu timpuriu.

Constituirea relațiilor feudale. În sec. V-IX s-a desfășurat procesul de formare a relațiilor feudale început în timpul marii migrații a popoarelor. Pentru campaniile militare, inițiate adesea de regii barbari, războinicul avea nevoie de un cal, o sabie, o suliță, un topor, un arc cu săgeți, un coif, un scut, o armură, iar calul trebuia dotat cu o șa și un căpăstru. Acest echipament era foarte scump și costa cât 18-20 de vaci. Dar până la începutul sec. al VIII-lea, mulți germani obișnuiți nu aveau astfel de mijloace. Pentru a rezolva problema, regii au început să creeze detașamente permanente de războinici călare. Pentru ca să-și cumpere un cal și arme, să-și hrănească familiile, regii le-au dat ostașilor *beneficii* – loturi de pământ împreună cu țăranii care locuiau pe ele. *Beneficiul* era oferit pe viață, cu condiția prestării serviciului militar. În așa mod călărețiii din armata regelui s-au transformat în proprietari de pământ. Dacă fiul războinicului continua activitatea tatălui său, proprietatea îi era transferată lui. Astfel lotul de pământ s-a transformat într-o *feudă*, iar proprietarul său – într-un feudal. Cavalerul care oferea feuda se numea *senior*, iar cel care o primea – *vasal*. Între senior și vasal se stabileau relații de vasalitate. Vasalul care a primit o feudă suficient de mare de la rege putea să ofere loturi din aceasta altor feudali mai mici, cu aceleași condiții: credință și serviciu militar. După cum mărturisesc contemporanii, vasalii, de regulă, erau devotați seniorului, deoarece acesta îi proteja de invadatori și de alți feudali, le oferea apărare în

justiție. Relația era confirmată prin aducerea *omagiului de vasalitate* în cadrul ceremoniei de învestitură.

Relațiile feudale s-au constituit și ca urmare a transformărilor din cadrul obștii sătești: prin concentrarea unui număr mai mare de pământuri în mâinile conducătorului obștii și aristocrației tribale și lipsirea de pământ a membrilor simpli, care deveneau dependenți de marii proprietari. Proprietățile de pământ ale conducătorului tribului și ale nobilimii tribale depășeau cu mult dimensiunea loturilor membrilor liberi ai obștii. Până la sfârșitul sec. al VII-lea-începutul sec. al VIII-lea, oamenii bogați și nobilii din societățile barbare și romane s-au transformat în mari și bogați proprietari de pământ. Ei ofereau loturi pentru cultivare membrilor săraci ai obștii. O astfel de cale de formare a proprietății feudale a fost caracteristică în special triburilor germanice.

- **Explică de ce războinicii călare luau pământ de la marii proprietari de pământ sau de la regi.**
- **Identifică obligațiile vasalului față de senior.**

Structura societății feudale semăna mult cu o piramidă. Scriitorii medievali au clasificat oamenii în trei grupe: cei care luptau (nobili și cavaleri), cei care se rugau (clerul) și cei care munceau (țăranii și meșteșugarii). Categoria socială era, de obicei, moștenită.

În fruntea „piramidei sociale" se situa regele, seniorul suprem. Urmau cei mai puternici vasali. Aceștia, de regulă, erau marii nobili: ducii, conții, marii baroni și episcopii. Nobilii dețineau puterea politică și cea economică. Vasalilor le slujeau cavalerii. Aceștia erau călăreți care s-au angajat să apere pământurile seniorilor lor în schimbul feudelor.

Clerul avea o situație privilegiată. Unele așezăminte religioase primeau în dar mari proprietăți funciare, astfel că reprezentanții clerului deveneau feudali.

La baza piramidei se aflau țăranii fără pământ, care în Europa medievală constituiau majoritatea oamenilor. Țăranii se clasificau în două categorii: cei liberi personal, care depindeau de senior doar în privința pământului, și cei dependenți total. Cea mai mare parte o constituiau țăranii dependenți (șerbi, iobagi). Deși erau legați de pământ (nu aveau dreptul să se mute pe alt domeniu), iobagii nu erau sclavi. Stăpânii lor nu-i puteau vinde sau cumpăra. Dar produsul muncii lor aparținea seniorului, ei nu se puteau căsători fără permisiunea acestuia și nu puteau lăsa bunurile drept moștenire.

- **Enumeră categoriile sociale din Evul Mediu timpuriu.**

Dependența țăranilor de feudali. Feudalii nu și-au prelucrat pământul singuri. Lucrările erau îndeplinite de agricultori – țărani. Ei primeau de la feudal loturi de pământ cu obligația de a le cultiva și de a achita un șir de dări, în natură (dijmă) sau în bani, în folosul feudalului. Pentru a supraviețui și a-și hrăni familiile, țăranii munceau din greu atât pe lotul primit, cât și un anumit număr de zile pe an, fără recompensă – pe pământul feudalului. Această prestare în

DOCUMENTAR

„[...] Acelui magnific stăpân – Eu – Dacă tot știți... cât de puțin am pentru a mă hrăni și a mă îmbrăca, am apelat, așadar, la mila și bunăvoința dumneavoastră, care mi-au dezvăluit că ar trebui să mă ofer și să mă supun protecției dumneavoastră, pe care am depus-o până acum; așa se spune că dumneavoastră trebuie să mă ajutați și să mă aprovizionați atât cu mâncare, cât și cu haine, după cum voi fi capabil să vă slujesc și voi merita.

Și cât voi trăi trebuie să vă slujesc și să vă onorez, corespunzător cu libertatea mea; și niciodată nu mă voi putea sustrage puterii sau ocrotirii dumneavoastră; dar în timpul vieții trebuie să rămân sub puterea și apărarea dumneavoastră. De aceea este clar că dacă unul dintre noi va dori să încalce aceste înțelegeri, va plăti – șilingi – celeilalte părți și acest acord va rămâne valabil."

Jurământul vasalic la franci (secolul al VII-lea). În: *Culegere de surse istorice. Antichitatea. Lumea medievală*

- **Identifică obligațiile seniorului și cele ale vasalului.**

„În primul rând, au făcut omagiile astfel: Contele a întrebat dacă ar voi să fie pe deplin omul său și acela răspundea: vreau și cu mâinile împreunate, îmbrățișat de conte, s-au legat printr-un sărut. În al doilea rând, acela care a făcut omagiul a făgăduit credința împuternicitului cu astfel de cuvinte: făgăduiesc pe credința mea că de acum înainte voi fi credincios contelui Wilhelm și voi respecta omagiul pe deplin și împotriva

tuturor, cu bună credință și fără înșelăciune. În al treilea rând, același a jurat pe moaștele sfinților. Apoi împuternicitul, cu o vargă pe care o ținea în mână, a dat învestiturile tuturor acelora care au făcut în acest chip întărirea și omagiul împreună cu jurământul."

Ceremonia de învestitură descrisă de Galbert de Bruges în „Cronica flamandă", 1127

- **Identifică etapele ceremoniei de învestitură.**
- **Explică importanța ceremoniei pentru cei implicați.**

Anul 1	Pârloagă	Culturi de primăvară	Culturi de toamnă
Anul 2	Culturi de toamnă	Pârloagă	Culturi de primăvară
Anul 3	Culturi de primăvară	Culturi de toamnă	Pârloagă

Asolamentul trienal

- **Descrie modul de cultivare conform schemei.**
- **Demonstrează eficiența asolamentului trienal.**



Aratul pământului, miniatură din circa anul 1000



Țărani folosind grapa, miniatură

- **Formulează două caracteristici ale îndeletnicirii cu agricultura în Evul Mediu.**

muncă se numea *clacă*, sau *boieresc*. Țăranii achitau și un șir de dări pentru folosirea imașului, pădurii etc. Deoarece mulți dintre germanii liberi, ruinați din cauza războaielor, calamităților etc., și-au vândut terenurile pentru datorii și apoi au cerut de la seniori loturi pentru a le cultiva, din sec. VII-VIII, ei au devenit țărani dependenți.

- **Explică relația de dependență a țăranilor față de feudal: ce primea țăranul și ce datora pentru aceasta feudalului.**

Viața economică. Pământul era principala bogăție în Evul Mediu. Majoritatea populației trăia în sate îndeletnicindu-se cu agricultura. Toate categoriile sociale: țăranii, nobilimea, clerul, orășenii depindeau de activitățile agrare, de hrana obținută prin cultivarea pământului. Principalele unelte pentru prelucrarea pământului erau plugul cu brăzdar de lemn (fără roți), tras de boi, și sapa de lemn, care avea doar partea tăioasă confecționată din fier. Agricultorii foloseau asolamentul bienal: câmpul era prelucrat în primul an, iar în anul următor era lăsat să se odihnească (pârloagă), fără să fie însămânțat, în scopul refacerii fertilității acestuia. În al treilea an ciclul se repeta. Îngrășămintele naturale erau folosite doar pentru grădinile de zarzavat din preajma locuințelor. Recoltele obținute erau foarte slabe, de regulă, randamentul era de două boabe la unul semănat. Volumul producției obținute depindea în mare măsură și de condițiile climaterice.

Începând cu sec. IX-XI, s-au implementat unele inovații tehnice în agricultură și s-au perfecționat uneltele agricole. Inovațiile care au marcat agricultura medievală au fost: plugul cu roți, cu brăzdar de fier și cormană pentru răsturnarea brazdelor, care permitea executarea unor arături mai adânci și extinderea terenurilor arabile prin desțelenire, și grapa, care nivela brazdele amestecând mai bine semințele cu pământul. În muncile agricole a început să fie folosit calul. A apărut un nou sistem de înjugare și procedeul potcovirii cailor, ce s-au răspândit în sec. al IX-lea. Importantă a fost și adoptarea sistemului asolamentului trienal. Acest sistem consta în împărțirea câmpului în trei parcele egale. În primul an, prima parcelă era semănată în septembrie cu grâu de toamnă; a doua parcelă era semănată în martie cu grâu de primăvară; a treia parcelă era lăsată pârloagă. În al doilea an, parcela lăsată pârloagă era însămânțată cu grâu de toamnă, în timp ce pe prima parcelă se cultiva grâul de primăvară. În acest mod, timp de trei ani, fiecare parte a câmpului trecea prin cele trei stadii ale rotației culturilor. Ciclul era reluat începând cu al patrulea an. Acest sistem permitea strângerea a două recolte în două perioade diferite ale anului, ceea ce constituia o rezervă de siguranță în cazul unui sezon prost. Asolamentul trienal s-a extins treptat, îndeosebi în nordul Franței și Italiei, în Țările de Jos, în Germania și în Anglia.

Ca urmare, în vestul Europei a avut loc o creștere economică: s-a mărit volumul producției agricole, s-au extins suprafețele cultivate și a luat avânt colonizarea rurală, fapt ce a influențat creșterea numărului populației.

În primele secole ale Evului Mediu, creșterea animalelor nu era prea răspândită, deoarece recoltele slabe nu permiteau hrănirea multor animale. Cu toate acestea, se creșteau vite mari cornute, capre, oi și cai pentru lucrările agricole, dar și pentru călărit.

- **Identifică principalele ramuri economice.**
- **Explică ce înseamnă asolament bienal și asolament trienal.**

Celula socială și economică principală a devenit *domeniul feudal*, care de obicei conținea câteva zeci de hectare de pământ și era alcătuit din castelul feudalului, o biserică, ateliere și rezerva feudală. În general, de la 15 până la 30 de familii locuiau în sat. Un domeniu putea fi compus din mai multe sate. Câmpuri, pășuni și păduri înconjurau satul. Uneori, prin domeniu trecea un pârâu sau era un lac, care ofereau pește, o sursă importantă de hrană. Moara pentru măcinarea boabelor era adesea amplasată pe râu.

Economia în Evul Mediu timpuriu avea un caracter natural. Pe domeniul feudal țăranii dependenți au produs aproape tot de ce ei și domnul lor aveau nevoie: cereale (grâu, secară, orz și ovăz), legume (mazăre, fasole, ceapă și sfeclă), carne, lapte și brânză, pânză, articole din piele, lemn de foc și cherestea. Singurele achiziții din exterior au fost sarea, fierul și unele obiecte cu destinații speciale, cum ar fi pietrele de moară folosite pentru a măcina făina.

- **Descrie o feudă.**
- **Numește particularitățile economiei naturale.**

Caracteristici ale vieții social-economice în spațiul românesc. Izvoarele istorice arată că românii în Evul Mediu timpuriu erau organizați în obști sătești (agrare). Obștea este o formă de organizare a societății agrare care s-a constituit încă pe timpul geto-dacilor. Satul românesc medieval s-a format dintr-o obște reunită pe un anumit teritoriu, care asigura îndeplinirea îndeletnicirilor economice. Obștea era condusă de „oameni buni și bătrâni" în conformitate cu obiceiul pământului. Membrii obștii stăpâneau în comun pășunile, pădurile și apele. Uneori, obștile se uneau în unități mai mari (uniuni de obști). Prin unirea mai multor uniuni de obști, în sec. VIII-IX au rezultat primele formațiuni statale numite *cnezate* și *voievodate* conduse de cnezi, voievozi sau bani. Procesul a luat amploare în sec. XI-XII.

Paralel cu procesul de formare a poporului român, s-au închegat relațiile sociale medievale. Căpeteniile de obști (juzi sau cneji) acaparau treptat pământurile obștii. Societatea s-a divizat în țărani și aristocrație (boieri).

Ocupațiile principale au fost agricultura și producerea bunurilor din produsele agricole, precum și meșteșugurile casnice: țesutul, olăritul, măcinatul cerealelor. Se cultivau orz, grâu, mei și secară. Un rol important îl avea creșterea animalelor. A fost atestată și extragerea sării și a păcurii.

- **Identifică forma de organizare socială în spațiul românesc.**
- **Numește principala ramură economică în spațiul românesc.**
- **Enumeră îndeletnicirile populației.**

Studiu de caz



Castelul feudalului

Cavalerii simpli locuiau în case fortificate. Doar regele și marii feudali își puteau permite construirea unui castel de piatră. De obicei castelele erau construite în locuri favorabile apărării – în mijlocul unui lac sau pe un deal, în jurul căruia se săpa un șanț adânc care era umplut cu apă. Peste șanț era aruncat un pod mobil, care ducea la o poartă trainică de stejar acoperită cu fier și gratii de metal. În caz de pericol, podul cu lanțuri era ridicat. După zidul principal al cetății era altul, mai înalt, iar în spatele lui, în centrul castelului, era un turn numit *donjon*. Acesta avea mai multe nivele unite prin scări mobile și găurile de acces din tavane. Locuința feudalului era la etajul trei, iar la primul nivel se afla fântâna, depozitul de alimente și arme, o temniță în care feudalul își ținea prizonierii. În cazul în care donjonul era capturat, cavalerul și familia lui coborau prin scara în spirală din peretele turnului în pasajul subteran și părăseau castelul.

- **Numește scopul construirii castelelor.**
- **Descrie sistemul de apărare: șanțurile, zidurile, donjonul.**
- **Exprimă-ți opinia referitor la rolul castelelor în societatea medievală.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise și vizuale



Timbru poștal ce reproduce o ilustrație din Domesday Book

„[...] Peter de Valence deține ca domeniu Hecham, pe care Haldane, un om liber, l-a deținut ca moșie în timpul regelui Edward. [...]

Au existat dintotdeauna 2 pluguri pe proprietatea stăpânului, 4 pluguri ale oamenilor. Pe acea vreme erau 8 servi, acum 10, apoi erau 2 case mărginașe, acum 3; în ambele perioade [...], păduri pentru 300 de porci; 18 acri de pășune. Apoi erau 2 iazuri și jumătate pentru pescuit, acum nu mai este niciunul. În acel timp era 1 bou, acum sunt 15 vite, 1 cal mic, 18 porci și 2 stupi de albine. [...] Când a primit această moșie a găsit doar 1 bou și 1 acru cultivat [...]."

Domesday Book, 1086. În: *Culegere de surse istorice. Antichitatea. Lumea medievală*

- **Identifică elementele componente ale domeniului feudal.**
- **Descrie averea feudalului.**

II. Analiza surselor istoriografice



„Occidentul era în continuare acoperit de păduri, deși în secolele al VI-lea și al VII-lea avusese loc un prim val de defrișări. Marile domenii erau împărțite în general în două. Prima parte a domeniului era curtea, sau rezerva, exploatată direct de senior cu ajutorul serviciilor prestate de țărani, sub formă de corvezi, de mai multe ori pe săptămână. Cealaltă parte era lucrată pentru ei înșiși de către țărani, care, pe lângă hrana necesară familiei, încercau să producă un mic surplus pe care să-l vândă în afara domeniului ca să-și procure bunurile de trebuință. O parte – mai importantă decât s-a spus de multe ori – din această țărănime era compusă din țărani liberi, stăpâni pe pământul lor."

Jacques Le Goff, *Evul Mediu și nașterea Europei*

- **Descrie statutul social al țăranilor liberi și al celor dependenți.**
- **Numește serviciile prestate de țărani.**

III. Aplicare și implicare

- **Elaborează o schemă care să ilustreze structura socială în Evul Mediu timpuriu.**
- **Exprimă-ți atitudinea față de lipsirea de anumite drepturi a categoriilor sociale inferioare.**

IV. Creativitate: joc de rol

- **Studiază imaginea și documentele referitoare la aducerea omagiului de vasalitate.**
- **Alcătuiește un dialog dintre senior și vasal.**
- **Improvizează împreună cu colegul/colega de bancă ceremonia de învestitură.**



Depunerea omagiului de vasalitate, miniatură

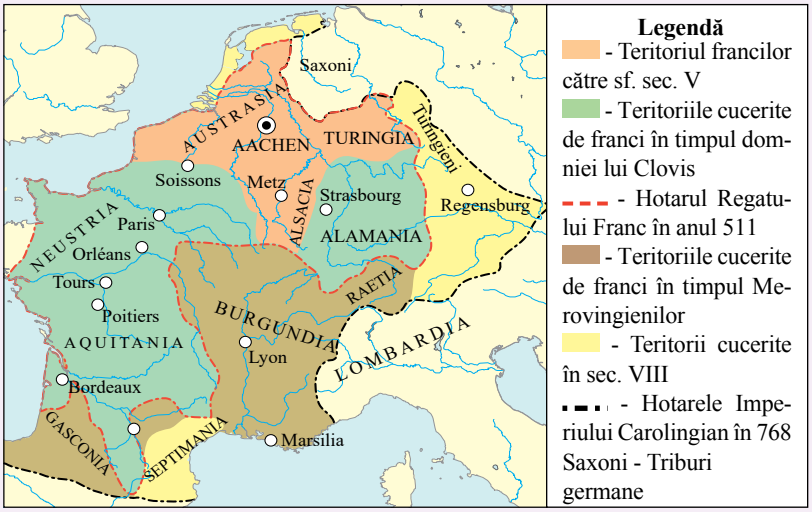
Important de reținut!

Până în sec. al XI-lea, în Europa de Vest s-a dezvoltat sistemul feudal – o structură socială în care principalele grupuri erau domnii și țăranii care nu dețineau pământ, îndeplineau munci agricole și plăteau impozite. În Evul Mediu timpuriu românii erau organizați în obști sătești, care au evoluat în uniuni de obști și formațiuni statale.

5. Regatul Franc și Imperiul lui Carol cel Mare

Francii reprezentau o ramură a triburilor germanice de vest, fiind grupați în uniuni de triburi: francii salieni (cei de pe litoral, de la gurile Rinului) și ripuari (de pe malurile Rinului). Ei au pătruns la sfârșitul sec. al III-lea la sud de limesul roman. Unul dintre liderii tribali, Clovis, din dinastia merovingiană, prin intrigi și înlăturarea adversarilor, a devenit conducătorul uniunii de triburi a francilor salieni și fondatorul Regatului Franc.

Dialog istoric: Expansiunea francilor



- Studiază harta. Identifică teritoriile francilor la sfârșitul sec. al V-lea.
- Exprimă-ți opinia cu privire la modul în care francii și-au extins teritoriile.
- Observă etapele extinderii teritoriale.

Evoluția Regatului Franc (sec. V-VIII). În 486 Clovis, regele francilor (481-511), l-a înfrânt la Soissons pe Siagrius (fost guvernator roman, „rege al romanilor" din Galia de nord-vest) și a anexat posesiunile acestuia, iar în 496 a ocupat Regatul Alaman din Alsacia. Apoi i-a înfrânt pe vizigoți la Vouillé (507) și, cu excepția Provenței și a Septimaniei, a ocupat toate posesiunile vizigote de la sud de Loara.

Principalul sprijin al regilor franci a fost *drujina regală* (ceată de războinici în serviciul regelui). În caz de război era convocată armata populară. Un alt sprijin al conducătorului francilor a fost Biserica Creștină. În 496 Clovis, împreună cu alaiul, a fost botezat, iar după ei – restul francilor. Prin convertirea la creștinism, Clovis s-a transformat dintr-un conducător al barbarilor într-un rege care a primit puterea de la Dumnezeu, prin intermediul papei. Pentru consolidarea puterii, dar și buna organizare a fost adoptat codul de legi numit *Legea salică*. Codul conținea cutumele transmise din generație în generație de către bătrânii francilor. Cele mai importante cazuri erau judecate de rege și de *curtea regală*.

Vocabular

Comitat – unitate administrativ-teritorială, în unele țări condusă de un comite (sau conte).
Comite (conte) – mare senior, conducător al unei provincii, cu funcții administrative și militare.
Cutumă – normă juridică consfințită printr-o practică îndelungată.
Duce – conducător militar la triburile germanice. Titlu nobiliar, mare senior posesor al unei feude de mari.
Majordom – intendent al domeniilor regale și al palatului.
Marcă – nume dat în statul franc și în Germania medievală comitatelor de frontieră aflate sub guvernare militară.



Legenda cupei de la Soisson

[...] Un soldat s-a împotrivit ca Clovis să ia în mod preferențial o cupă din prada de război. Prada, conform tradiției francilor, trebuia să fie împărțită egal între soldați. Soldatul a tăiat cupa cu sabia.

- Explică acțiunea soldatului.
- Cum a fost posibil ca soldatul să se împotrivească voinței regelui?

DOCUMENTAR

„Clovis, auzind acestea, și anume că Sigibert a fost omorât, la fel și fiul său, a venit la fața locului. A convocat tot poporul, zicându-i:

«[...] Vă sfătuiesc, dacă și vouă vă convine, întoarceți-vă la mine ca să fiți sub stăpânirea mea». Auzind acestea, loviră în scuturile lor și-l aclamară, apoi l-au ridicat pe scut, punându-l rege peste ei înșiși. Luând în primire regatul lui Sigibert împreună cu tezaurul acestuia, i-a luat și pe ei sub ascultarea sa. Dumnezeu zilnic i-a umilit pe dușmanii săi, dându-i pe mâna lui și mărindu-i regatul, deoarece el se purta cu inima dreaptă în fața lui și făcea ceea ce era plăcut în ochii lui."

Grégoire de Tours,
Histoire des Francs
[Istoria francilor]

- **Numește evenimentul relatat de cronicar.**
- **Descrie modul în care Clovis a devenit rege al francilor.**

ISTORIA PRIN ARTĂ



Botezul lui Clovis,
miniatură din cronică,
sec. al XIII-lea

- **Apreciază importanța evenimentului pentru franci.**

Regatul era divizat, din punct de vedere administrativ, în comitate conduse de comiți, care colectau impozitele, conduceau detașamentele militare și aveau dreptul de a judeca. În sate un rol important îl avea Adunarea Populară.

Urmașii lui Clovis au cucerit Turingia (531), Burgundia (532-534) și Provența (536) și și-au impus dominația asupra saxonilor, bavarezilor și suevilor. Până în a doua jumătate a sec. al VI-lea, Regatul Franc a devenit cel mai mare dintre statele barbare. Dar lupta pentru putere, care a izbucnit între nepoții și strănepoții lui Clovis, a slăbit semnificativ influența conducătorilor din dinastia merovingiană. Statul s-a împărțit în regiuni separate. Puterea reală a fost concentrată în mâinile *majordomilor* – administratorii curții regilor franci.

Majordomul Austrasiei, după ce și-a învins rivalii, a reușit să unească statul dezintegrat și să organizeze rezistența împotriva invaziei arabe asupra teritoriilor din Spania. Pentru a respinge cuceritorii, majordomul Carol Martel (715-741) a reformat armata francă, creând unitatea de cavalerie. Ca să-și poată întreține caii de război și să-și dobândească arme, Carol le-a dat francilor loturi de pământ, din care aceștia au obținut venituri. Cavalerii își păstrau terenul doar pe perioada serviciului pentru majordom. În 732, lângă orașul Poitiers, francii i-au învins pe arabi într-o luptă de trei zile. Lupta împotriva arabilor a fost continuată de fiul lui Carol Martel, Pepin (741-768), supranumit „cel Scund", pentru statura sa mică. În 751 Pepin cel Scund l-a înlăturat pe ultimul dintre „regii leneși" (denumire dată regilor care nu aveau putere politică reală) și a acaparat tronul regal. Pepin cel Scund a devenit primul conducător al noii dinastii regale a Carolingienilor. Papa l-a susținut, iar Pepin, învingându-i pe longobarzi, a preluat de la ei și i-a donat papei o parte din teritoriul din jurul Romei, pe care acesta și-a creat propriul stat – Statul Papal.

- **Numește evenimentele prin care s-a constituit și s-a afirmat statul franc.**
- **Identifică rolul majordomului în statul franc.**

Imperiul lui Carol cel Mare. Statul franc a atins cea mai mare putere sub regele Carol, supranumit „cel Mare" (768-814). Carol cel Mare și-a petrecut o parte semnificativă a vieții în campanii militare, reușind să extindă semnificativ granițele statului. În urma celor două campanii din 773 și 774 a învins Regatul Longobard, care a devenit parte a Regatului Franc. La patru ani după cucerirea longobarzilor, Carol cel Mare a început un război cu arabii care cuceriseră Spania. Armata francă a traversat Pirineii, dar a fost nevoită să se retragă, iar pe drumul de întoarcere, la *Cheile Roncevaux*, detașamentul care acoperea retragerea trupelor a fost atacat de localnicii basci. Toți militarii, conduși de nepotul lui Carol cel Mare, contele Roland, prefectul mărcii Bretagne, au murit. Lupta eroică a francilor a stat la baza *Cântecului lui Roland* – operă celebră a literaturii medievale din sec. al XI-lea.

Abia câțiva ani mai târziu, după campanii repetate, Carol cel Mare a reușit să cucerească de la arabi o mică zonă. Francii au numit-o *marca spaniolă*. Regele francilor a supus, de asemenea, posesiunile conducătorului Bavariei, pământurile avarilor și triburilor slave care trăiau pe malul râului Elba.

Cel mai dificil pentru Carol cel Mare a fost războiul cu saxonii, care a durat între 772 și 804. Saxonii erau păgâni. Ei erau dispersați în numeroase triburi pe un teritoriu vast de la Rin până la Elba. Menținerea puterii pe teritoriul cucerit s-a dovedit a fi mult mai dificilă decât capturarea Saxoniei. Pentru a-i supune pe saxoni, Carol i-a forțat să accepte creștinismul, iar liderii saxoni au fost obligați să-i jure credință. Dar de îndată ce trupele france au părăsit teritoriul cucerit, saxonii s-au răsculat împotriva invadatorilor. Când armata lui Carol cel Mare s-a întors, s-a răfuit crud cu răsculații. Francii au introdus pedeapsa cu moartea pentru distrugerea bisericilor și omorârea preoților, îndeplinirea ritualurilor păgâne și încălcarea loialității față de rege. Carol cel Mare a întreprins opt campanii împotriva saxonilor. Francii au reușit să-și instaureze puterea în teritoriul ocupat doar mituind liderii saxoni.

Până la sfârșitul sec. al VIII-lea, multe teritorii care făcuseră anterior parte din Imperiul Roman de Vest se aflau în granițele Regatului Franc. Ideea apropiaților lui Carol și ai papei a fost de a restabili Imperiul Roman de Apus, dar condus deja de regele francilor. La 25 decembrie 800, în timpul slujbei de Crăciun în Bazilica „Sfântul Petru" din Roma, papa a pus o coroană de aur pe capul lui Carol și l-a declarat „împărat al romanilor". Această zi a devenit data nașterii Imperiului lui Carol cel Mare.



Călăreți carolingieni,
manuscris din sec. al IX-lea

Marele imperiu avea un sistem administrativ condus de la curtea împăratului. Acest sistem includea judecătorul suprem, șeful biroului imperial, trezorierul, comandantul cavaleriei regale și alți conducători. Împăratul se sprijinea pe adunarea nobililor franci, cu consimțământul căreia Carol emitea decretele.

Un rol semnificativ în administrarea statului l-au jucat liderii tribali – ducii. După anul 800, pentru consolidarea puterii regale, Carol cel

DOCUMENTAR

Carol Martel oprește înaintarea arabilor

„Libienii [arabii], trecând peste strâmtoarea de la coloanele lui Hercule, înaintând puțin câte puțin, au ocupat Iberia, după aceea au subjugat Navara și țara Portugalia, ajungând până în Tara[s]con; și după ce au cucerit această țară, au năvălit în țara celtică. Carol, așadar, și însoțitorii lui, pornind la război în contra acestor libieni, au săvârșit mari isprăvi, pentru că au fost oameni destoinici și viteji și i-au gonit din țara celtiberilor și cea celtică în orașul Granada [...]. Acest neam al libienilor vorbește graiul arab și ține de legea lui Mahomed, portul îi este însă când barbar, când iberic."

Laonic Chalcocondil,
Expuneri istorice

- **Identifică pericolul militar relatat în cronică.**
- **Apreciază rolul lui Carol Martel în evenimentele relatate.**

PORTRET ISTORIC



Carol cel Mare, rege al francilor (768-814)

- **Apreciază rolul istoric al personalității. Formulează două argumente.**



Carol cel Mare întâmpinat de Papa Adrian I, campania împotriva longobarzilor, 772



Împăratul Ludovic I (dreapta) binecuvântând împărțirea Imperiului Franc, în 843, în Regatul Franc de Vest, de Mijloc și de Est

- **Apreciază consecințele evenimentelor reprezentate în imaginile de mai sus.**

Mare a împărțit întregul imperiu în 200 de regiuni, în fruntea cărora a pus conți și margrafi (conducători ai mărcilor). Ei efectuau justiția, încasau impozitele, comandau armata locală. Drept recompensă, conții primeau pământ de la rege. Activitățile comiților erau controlate de trimișii regali, care aveau dreptul să judece și să pedepsească. În Imperiul Franc reședința preferată a fost Aachen.

- **Identifică realizările lui Carol cel Mare în domeniul politicii interne.**
- **Numește realizările pe plan extern.**

Divizarea Imperiului Carolingian. După moartea lui Carol cel Mare între descendenții împăratului s-a desfășurat un adevărat război pentru putere. Rezultatul acestuia a fost slăbirea puterii imperiale și prăbușirea imperiului. În 843, în orașul Verdun, nepoții lui Carol cel Mare au încheiat un acord privind împărțirea statului. Cel mai tânăr, Carol cel Pleșuv, a primit pământurile de la vest de Rin – Regatul Franc de Vest. Cel mijlociu, Ludovic Germanicul, a primit teritoriul de la est de Rin – Regatul Franc de Est. Cel mai mare, Lothar, a moștenit titlul de împărat, precum și Italia, și o fâșie largă de pământ între Regatul Franc de Vest și cel Franc de Est, care a primit numele Lotharingia. A urmat un război între frați. Carol și Ludovic s-au unit împotriva lui Lothar și, după ce i-au luat Lotharingia, au împărțit-o între ei. În perioadele următoare pe pământurile Imperiului lui Carol cel Mare s-au format Franța, Germania și statele italiene.

- **Numește cauzele destrămării Imperiului Carolingian.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor istoriografice

„Pepin a condus o delegație la Sfântul Părinte, el însuși asediat în Italia de regii longobarzi [...] I-a propus un târg: dacă Sanctitatea Sa va fi de acord cu înlăturarea de pe tron a nefericitului Childeric, atunci el, Pepin, va deveni brațul înarmat al Sfintei Biserici și al adevăratei credințe. [...] Ce altceva ar fi putut fi pe placul Papei Ștefan al II-lea? Nu-l costa nimic să scape de merovingian. Prin urmare, bietul Childeric a fost prins și i s-a tăiat părul [...] «Un cap ce poartă o coroană dobândită pe nedrept, a spus cineva, nu-și va găsi niciodată liniștea» [...] Papa a celebrat o liturghie la Bazilica «Saint-Denis» și l-a miruit pe rege cu ulei sfințit, iar apoi l-a încoronat oficial. Acesta era un ritual nou pentru franci. Apoi Papa l-a luat de mână pe Pepin, l-a îmbrățișat, l-a salutat ca pe cel mai vârstnic fiu al Romei și i s-a adresat numindu-l «Majestatea Voastră Creștină».”

Allan Massie, *Carol cel Mare și Roland*



- **Despre ce eveniment se vorbește în fragmentul din carte?**
- **Identifică modul în care a devenit majordomul rege.**
- **Ce înțelegere au făcut Pepin și Papa?**
- **Apreciază rolul jucat de Biserică în consolidarea puterii regelui.**

II. Sinteză / spațiul istoric: Imperiul lui Carol cel Mare



- **Studiază harta. Identifică etapele expansiunii Imperiului Carolingian.**
- **Elaborează un rezumat din zece enunțuri la tema *Constituirea și destrămarea Imperiului lui Carol cel Mare.***

III. Literatura în sprijinul istoriei



Bătălia de la Roncevaux din 778. Moartea lui Roland, miniatură din cronică

„Regele Carol, marele-împărat,
Șapte ani plini în Spania a luptat,
Și pan' la mare, plaiu- îndepărtat
A cucerit, castele-a dărâmat,
Zid sau cetate în față nu i-au stat
Fără de Saragosa ce-i pe-un munte-înalt.
Marsil păgânul, rege blestemat,
Lui Mahomed și Apolo-i închinat.
Să scape de urgie nu-i e dat."

(Cântecul lui Roland, fragment)

- **Numește evenimentul și personajele menționate în poem.**
- **Identifică misiunea armatei francilor în Spania.**
- **Precizează care a fost deznodământul bătăliei descrise în poemul cavaleresc.**

IV. Analiza surselor vizuale

La 25 decembrie 800, în Bazilica „Sf. Petru" din Roma, Carol cel Mare a fost încoronat ca împărat roman de către Papa Leon al III-lea



- **Studiază imaginea. Identifică evenimentul ilustrat.**
- **Numește personajele implicate.**
- **Descrie acțiunile prezentate în imagine.**
- **Apreciază importanța evenimentului.**

Important de reținut!

Ca urmare a prăbușirii Imperiului Roman de Apus (476), pe teritoriul său au apărut regate barbare. Cel mai mare dintre acestea a fost statul francilor. Conducătorii săi au intrat într-o alianță cu papa. Statul franc a atins cea mai mare putere în timpul domniei lui Carol cel Mare (768-814). Datorită campaniilor întreprinse de el a apărut un imperiu care a existat aproximativ o jumătate de secol.

6. Imperiul Roman de Răsărit (Bizanțul) în secolele V-XI

Împărații romani au împărțit Imperiul în anul 395, constituind Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit. Cu toate acestea, conducătorii din Orient au continuat să se considere împărați ai întregului Imperiu. După căderea Imperiului Roman de Apus (476), Imperiul Roman de Răsărit a rămas ultimul bastion al civilizației europene. Zidurile trainice ale orașelor sale, puterea armatei și înțelepciunea conducătorilor au devenit un obstacol pentru triburile barbare.

Vocabular

Focul grecesc – arma secretă a Imperiului Bizantin. Un amestec inflamabil care ardea chiar și în apă. Acesta era proiectat printr-un dispozitiv de pulverizare sau era turnat în vase de sticlă sau de lut și aruncat din catapulte pe navele inamice. Timp de secole, deținerea acestei arme le-a oferit bizantinilor victorii, în special pe mare.
Patriarh – cel mai înalt rang în ierarhia unora dintre bisericile ortodoxe autocefale.
Stratiot – țăran care stăpânea un lot de pământ și își procura echipament militar.

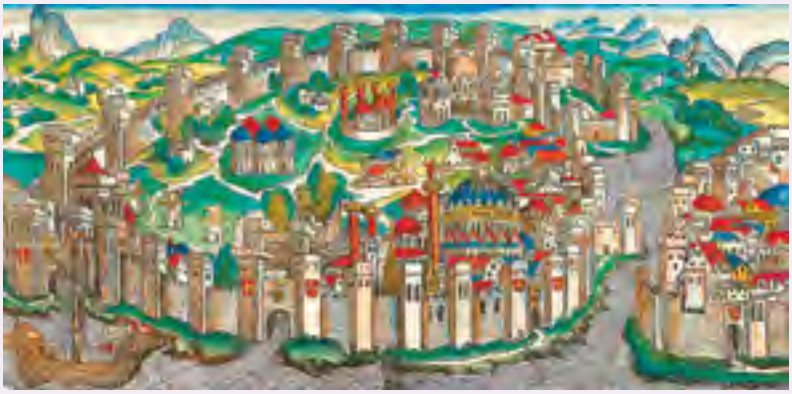


Miniatură ce ilustrează utilizarea „focului grecesc”



Agricultura la bizantini, miniatură, *Evanghelia bizantină din sec. al XI-lea*

Dialog istoric: Despre Constantinopol



- Descrie așezarea geografică a orașului Constantinopol.
- Amintește-ți cine l-a fondat și numele cărui împărat roman îl purta.
- Descrie organizarea orașului și sistemul de apărare.
- Apreciază avantajele așezării geografice.

În Evul Mediu, Imperiul Roman de Răsărit a început să fie numit Bizanț. Acest nume provine de la denumirea coloniei grecești Bizanț, situată în locul unde împăratul Constantin cel Mare și-a așezat noua capitală, Constantinopol, în sec. al IV-lea. Imperiul era situat în partea de est a Mediteranei și, la apogeul său, în sec. al VI-lea, deținea teritorii care se întindeau în Europa, Asia și Africa. Acestea au fost: Italia, Peninsula Balcanică, Asia Mică, Siria, Palestina, Egipt, Africa de Nord, Mesopotamia și Armenia, precum și insulele mediteraneene. Cea mai mare parte a populației Imperiului vorbea greaca, dar bizantinii înșiși se numeau *romei*, adică romani. Bizanțul a fost moștenitorul direct al Romei. Tradițiile culturii antice s-au păstrat în Bizanț mult mai bine decât în Europa de Vest. Constantinopolul era numit cu mândrie „a doua Romă”. Imperiul Roman de Răsărit a existat cu aproape 1000 de ani mai mult decât cel de Vest.

Aspecte ale vieții social-economice. Clima mediteraneeană blândă a favorizat dezvoltarea agriculturii. Bizantinii cultivau grâu și orz, se ocupau cu pomicultura, legumicultura și viticultura. Un rol important îl aveau plantațiile de măslini. Ei creșteau capre, oi, cai. Predomina munca țărănimii libere, s-a răspândit colonatul.

Resursele naturale ale Imperiului Bizantin erau și ele bogate. Aici se extrăgeau: piatră de construcție, marmură, lut, fier, cupru, staniu, argint, aur și alte minerale. Bogățiile Bizanțului erau cunoscute dincolo de granițele țării datorită comerțului dezvoltat. Imperiul era situat pe cele mai importante rute comerciale. Cea mai faimoasă dintre acestea a fost „Drumul Mătăsii", care se întindea pe 11 mii de kilometri din Bizanț până în China. O altă rută, „Calea Tămâiei", ducea prin Arabia, porturile Mării Roșii și Golful Persic până în țările Asiei. Bizanțul a rămas o „țară a orașelor". Acestea erau locuite de meșteșugari pricepuți, ale căror produse erau apreciate peste tot. Era strict reglementat țesutul mătăsii. Adevărata minune a fost capitala Imperiului – Constantinopol. Contemporanii l-au numit „ochiul și centrul Pământului", „orașul regal" și „atelierul Universului". Uriașul oraș, numărând sute de mii de locuitori, a fost aprovizionat neîntrerupt cu toate bunurile necesare. Mii de corăbii au intrat în portul Cornului de Aur. Sute de convoaie încărcate cu diverse mărfuri au mers pe traseele terestre către oraș. Din cele mai vechi timpuri, orașul a găzduit temple și palate magnifice. În piețe erau statui de zei și de eroi. Locuitorilor din Constantinopol le plăcea să viziteze parcurile, tavernele și hipodromul, unde se țineau cursele de care. În Bizanț s-a constituit o sinteză creștină dintre civilizațiile romană, grecească, elenistică și cu numeroase influențe orientale.

- **Identifică principalele ramuri economice.**
- **Numește resursele naturale ce asigurau dezvoltarea economică.**
- **Apreciază dezvoltarea comerțului în Bizanț.**

Statul și Biserica din Bizanț. O caracteristică importantă a Bizanțului a fost puterea imperială puternică, pe care romanii o considerau sacră, emanând de la Dumnezeu. Împăratul numea oficiali și conducători militari, controla colectarea impozitelor și era judecătorul suprem, putea promova sau pedepsi pe oricare dintre supușii săi. El dispunea de tot pământul și de Vistieria țării. Tronul imperial a fost adesea ocupat de un comandant remarcabil sau de un nobil. Doar o treime dintre împărați l-au primit prin moștenire. Puterea supremă din Bizanț s-a dovedit a fi adesea în mâinile unor oameni care nu erau nobili, dar de succes și talentați. Cariera nobililor depindea de favoarea acordată de împărat. În avansarea ierarhică în Bizanț, originea nobilă a familiei nu a contat la fel de mult ca în țările din Europa de Vest.

Împărații bizantini au condus cu putere absolută. Ei guvernau nu doar statul, ci și Biserica. Ei au numit și au revocat episcopi după bunul lor plac. Împărații trăiau sub un risc constant de asasinare. Din cei peste 88 de împărați bizantini, 29 au murit violent, iar 13 au abandonat tronul pentru a trăi în mănăstiri.

Imperiul dispunea de o armată bine organizată. În sec. al VII-lea oștirile de mercenari au fost înlocuite cu armata alcătuită din stra-



Ridicarea pe scut a împăratului Mihail I (811-813) și încoronarea lui de către patriarh. În: *Cronica ilustrată a lui Ioan Skylitzes*

PORTRET ISTORIC



Împărăteasa Teodora (anii de viață 500–548)

La începutul vieții, Teodora a fost actriță. În 525 s-a căsătorit cu împăratul Iustinian. Ca împărătească, Teodora s-a implicat activ în treburile statului, l-a susținut pe Iustinian în promovarea politicilor și consolidarea puterii. După moartea ei, în 548, Iustinian a fost atât de deprimat, încât nu a adoptat nicio lege majoră pentru tot restul domniei sale.

- **Apreciază importanța împărătesei Teodora în istoria Bizanțului.**



Iustinian I și curtenii săi, mozaic al Bisericii „San Vitale" din Ravenna

PORTRET ISTORIC



Împăratul Iustinian (527-565)

- **Apreciază rolul istoric al lui Iustinian. Formulează două argumente.**

Studiu de caz

Iconoclasmul

Portretizarea lui Hristos și a sfinților nu a fost acceptată de Biserică în creștinismul timpuriu. Însă, spre sfârșitul sec. al VI-lea, icoanele au devenit obiect de cult în creștinism, adepții venerării lor (iconodulii) subliniind natura simbolică a imaginilor. Iconodulii au intrat în conflict cu reprezentanții iconoclasmului, curent religios ce avea ca doctrină interzicerea imaginilor religioase, bazându-se pe interdicția formulată în Vechiul Testament de a făuri idoli. În anul 726 lupta a trecut dintr-o polemică filosofică în una politică, pe alocuri violentă. Împăratul Leon al III-lea (717-741) a refuzat să accepte icoanele, a ordonat scoaterea lor din Biserică, însuși patriarhul a fost destituit. Această luptă a continuat mai bine de un secol. Cel de-al VII-lea Conciliu Ecumenic de la Niceea a permis icoanele (787), însă împărații Leon al V-lea Armeanul (813-820) și Teofil (829-842) iarăși le-au interzis. Abia în anul 843, împărăteasa, cu numele Teodora (842-855), din nou a permis cultul icoanelor.

- **Identifică esența luptelor dintre iconoclaști și iconoduli.**
- **Apreciază impactul luptei asupra vieții politice interne.**

tioți, care își apărau propriul pământ. În provinciile de la hotare erau așezați ostași-coloni.

Biserica Creștină se bucura de o mare autoritate în Bizanț. Capul său era Patriarhul Constantinopolului. Dacă Papa de la Roma pretindea nu numai autoritatea spirituală asupra tuturor creștinilor, ci și supremația asupra regilor, ducilor, principilor, atunci în Bizanț patriarh putea fi ales doar acela care era pe placul împăratului. Patriarhul și împăratul împărtășeau puterea asupra supușilor – unul era mentor spiritual, celălalt domina treburile lumești.

- **Apreciază puterea politică, militară și religioasă a împăratului. Argumentează.**

Bizanțul sub împăratul Iustinian I (527-565) a atins apogeul său de glorie și putere. La începutul domniei sale, în 532, majorarea impozitelor și abuzurile oficialităților imperiale au provocat o puternică revoltă populară, numită „Nika" (de la cuvântul grecesc care înseamnă „Învinge", aceasta fiind lozinca rebelilor). Împăratul, cu ajutorul trupelor loiale, a zdrobit cu cruzime răscoala populară.

După ce a efectuat reforme, Iustinian I a întărit poziția internă a statului. El a limitat excesele nobililor și ale marilor proprietari funciari care au acaparat pământurile țăranilor liberi, forțându-i să vină sub protecția lor și să devină oameni dependenți. Iustinian I a interzis nobilimii să-și însușească pământurile țărănești. Din ordinul său, cei mai buni juriști bizantini au adunat și au revizuit multe legi romane. Împreună cu decretele împăratului, acestea au fost consemnate într-o colecție de legi, care a primit ulterior titlul de *Codul lui Iustinian*. Legile cuprinse în cod protejau viața și demnitatea oamenilor, reglementau relațiile de proprietate dintre ei.

În efortul de a recâștiga gloria Romei Antice, Iustinian și-a trimis, în 533, cel mai bun general al său, Belisarius, să recupereze Africa de Nord de la triburile germanice invadatoare. Doi ani mai târziu, Belisarius a atacat Roma și a recucerit-o de la ostrogoți, dar orașul s-a confruntat cu atacuri repetate din partea altor triburi germanice. După numeroase campanii, armatele lui Iustinian au cucerit cam toată Italia și părți din Spania. Iustinian a condus aproximativ tot teritoriul care îi aparținuse vreodată Romei.

Pentru a întări granițele imperiului, a fost construită o linie continuă de cetăți. Imperiul Bizantin controla aproape întreaga regiune mediteraneeană. Cu toate acestea, statul imens, creat prin forța armelor, era fragil.

- **Enumeră acțiunile întreprinse de Iustinian în plan intern.**
- **Numește succesele politicii expansioniste.**

Bizanțul în secolele VII-XI. A doua perioadă a istoriei bizantine (610-1081) este epoca clasică a acestei civilizații, care avea un caracter grecesc, cu importante influențe orientale, formându-se astfel un caracter original, propriu-zis „bizantin". După moartea

împăratului Iustinian I, Bizanțul și-a pierdut multe dintre posesiunile sale occidentale. Au avut loc: un îndelungat conflict cu perșii (572-591), invazia avarilor și slavilor coalizați (586-587), războaie de apărare a granițelor (592-602), pătrunderea și stabilirea slavilor la sud de Dunăre (602), invaziile avarilor (604) și perșilor (605-609). În sec. al VII-lea, Imperiul s-a ciocnit cu un inamic nou și mai periculos – arabii, sub loviturile cărora a căzut Iranul, iar Bizanțul și-a pierdut aproape toate provinciile africane și asiatice (cu excepția Asiei Mici). În sec. VII-X, politica expansionistă era îndreptată în special spre regiunea Balcanilor și la recucerirea provinciilor din est. În sec. al VII-lea, bizantinii au reușit să-și restabilească granițele în est, au cucerit Siria și Palestina. Până în sec. al XI-lea, Bizanțul și-a restabilit puterea. Deși teritoriul său a fost oarecum redus față de sec. al VI-lea (Imperiul deținea Asia Mică, Balcanii și sudul Italiei), a fost cel mai mare și mai puternic dintre statele creștine ale vremii. Aproximativ 1,5 milioane de oameni trăiau în peste 400 de orașe ale Imperiului.

În plan intern, timp de peste un secol (726-843), Imperiul Bizantin a fost agitat de luptele interne dintre iconoclaști și iconoduli. În anii 1025-1108, acesta s-a confruntat cu o gravă criză. Luptele pentru tron au slăbit statul din interior: economia a decăzut, țărănimea liberă s-a ruinat, iar Bizanțul a încetat să fie o putere mondială. Pentru scurte perioade, reprezentanții dinastiei Comnen au reușit să obțină succese militare și să recucerească teritorii din Peninsula Balcanică.

- **Numește pericolele externe ce amenințau Imperiul Roman de Răsărit în sec. VII-X.**
- **Precizează acțiunile întreprinse pentru păstrarea sau extinderea Imperiului.**
- **Identifică problemele interne ale statului bizantin.**



Iconoclasm bizantin: vopsirea icoanelor cu var, reprezentată într-o psaltire din sec. al IX-lea

PORTRET ISTORIC



Ana Comnena (1083-1153) – prințesă bizantină, fiica împăratului Alexios I Comnenul și a Irinei Ducas. Una dintre primele femei istoric. A scris opera biografică *Alexiada* în care a relatat evenimentele din timpul domniei tatălui ei.

- **Exprimă-ți opinia referitor la educația prințeselor bizantine.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Dreptatea este voința neschimbată și permanentă de a acorda fiecăruia dreptul său. Aceste drepturi sunt următoarele: să trăiască cinstit, să nu facă rău altuia, să dea fiecăruia ceea ce îi aparține și fiecare să răspundă personal pentru faptele sale. [...] Jurisprudența este cunoașterea treburilor divine și umane, știința despre dreptate și nedreptate. [...] Libertatea este capacitatea naturală a fiecăruia de a face ce vrea fără a încălca legea. [...] Trebuie să respingem violența și nedreptatea, deoarece este stabilit prin lege că dacă cineva face ceva pentru a-și proteja corpul, se consideră că a comis un act legal; și întrucât natura a stabilit un fel de rudenie între noi, rezultă că este o crimă atunci când o persoană complotează împotriva alteia."



Extrase din *Codul lui Iustinian*

- **Identifică în sursă drepturi ale omului prevăzute sau apărate de lege.**
- **Selectează idei care crezi că sunt bune de aplicat și în prezent.**
- **Explică limitele libertății în conformitate cu documentul.**

II. Spațiul istoric



Legendă

- Teritoriul Imperiului Bizantin către anul 527
- Teritorii alipite la Imperiul Bizantin în timpul domniei lui Iustinian I
- Hotarul Imperiului Bizantin către anul 565
- Campaniile militare ale generalilor lui Iustinian
- Invazia slavilor în sec. VI
- Invazia longobarzilor în 568

- **Stabilește limitele Imperiului Bizantin în anul 527.**
- **Numește statele vecine ale Imperiului Bizantin.**
- **Precizează dacă împăratul Iustinian a reușit să restabilească hotarele Imperiului Roman.**

III. Conexiunea cu prezentul

„Pentru ca dările strânse în fiecare an să fie trimise repede și fără primejdie [împăratului], ei au rânduit pretutindeni o poștă de stat, care alerga cu iuțeală în felul acesta: la o cale cât putea merge într-o zi un bărbat bine pregătit de drum așezau locuri de popas cu opt, șapte sau șase slujbași, însă niciodată mai puțin de trei. În fiecare loc de oprire se aflau până la patruzeci de cai și la toate popasurile așteptau surugii, aduși cu socoteală, după numărul cailor. Oamenii însărcinați cu treaba aceasta schimbau des caii, de altfel foarte buni, alergau mereu și se întâmpla că străbăteau până la capăt un drum de zece zile într-o singură zi.”

Sistemul de poștă. În: Procopius din Caesarea, *Istoria secretă*

- **Descrie cum funcționa serviciul de poștă instituit de Iustinian. Apreciază importanța lui.**
- **Compară serviciul poștal bizantin cu cel din prezent.**

IV. Gândire critică

„Din timpurile străvechi, poporul era împărțit în două facțiuni [...]. Justinian s-a apropiat de una din ele, de cea a «albaștrilor», pe care îi îndrăgise mai mult; și a izbutit să tulbure și să zdruncine toate rânduielile [...]. Dar nici răzvrătiții din rândurile «verzilor» nu stăteau cu mâinile în sân, ci săvârșeau și ei nelegiuiri, fără încetare [...]. Toată împărăția romană a fost răscolită din temelii, ca zguduită de un cutremur sau potop, ca și cum fiecare cetate ar fi ajuns în mâinile vrăjmașilor. Toate au fost întoarse pe dos, pretutindeni, și nimic n-a rămas la locul lui.”

Răscoala „Nika”. În: Procopius din Caesarea, *Istoria secretă*

- **Stabilește cauza răscoalei.**
- **Care a fost impactul răscoalei asupra societății?**

V. Creativitate

- **Alcătuiește, împreună cu un coleg/o colegă, un interviu imaginar cu împăratul Iustinian.**
- **Realizați un joc de rol în baza interviului alcătuit.**

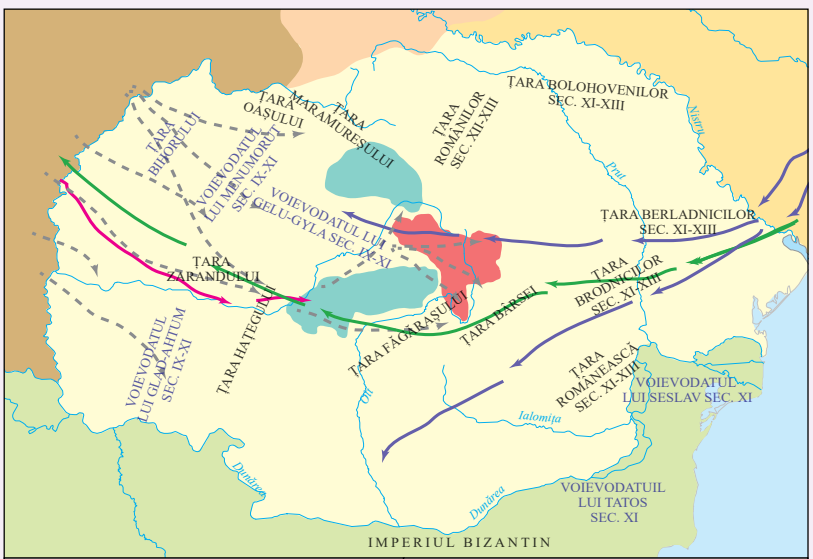
Important de reținut!

Imperiul Bizantin, cu capitala la Constantinopol, a fost un important centru politic, economic și social în care s-a păstrat romanitatea și care a influențat țările vecine, inclusiv Țările Române. În sec. V-XI împărații bizantini au promovat o politică externă expansionistă. În timpul domniei lui Iustinian I (527-565) Imperiul s-a extins în toată regiunea mediteraneeană, fiind recucerită Italia. În plan intern Iustinian I a înăbușit răscoalele și a organizat aparatul administrativ, a adoptat un cod de legi pentru buna funcționare a domeniilor social, economic, dar și administrativ. În secolele următoare Imperiul s-a confruntat cu invazia triburilor barbare, a arabilor, dar și cu crize interne, printre care și cea iconoclastă.

7. Obștea sătească și primele formațiuni statale în spațiul românesc

Perioada dintre sec. IV și VIII poate fi numită în istoria românilor și perioada obștii sătești, întrucât aceasta a fost unica formă de organizare cunoscută de poporul român aflat în plin proces de etnogeneză în acest timp. Obștea sătească s-a păstrat din perioada geto-dacă, nefiind înlocuită de romani, care erau orientați spre o cultură urbană. Obștea a continuat să existe și după anul 106, atât în Dacia romană, cât și în Dacia liberă, dar și după retragerea romană. Populațiile romanizate, dar și cele barbare, care se așezau în teritoriile locuite de daci, se adaptau organizării sociale existente în mediul rural.

Dialog istoric: Obști și formațiuni prestatale românești



Legendă

VOIEVODATUL LUI GLAD - Formațiuni politice menționate în documente
ȚARA BÂRSEI - Uniuni de obști - *„țări”*
- ➤ - Expedițiile ungurilor în Transilvania și Banat în sec. X-XII
➤ - Itinerarul secuilor
➤ - Direcția migrării pecenegilor
➤ - Direcția de deplasare a cumanilor
- Regiuni colonizate de secui în sec. XII-XIII
- Regiuni colonizate de sași în sec. XII-XIII

- Descrie spațiul geografic în care s-a constituit poporul român și limba română.
- Numește, în baza hărții, popoarele migratoare care au traversat spațiul românesc.
- În baza cunoștințelor obținute anterior, numește tipul de comunități în care era organizat poporul român în sec. V-XI.
- Identifică pe hartă primele formațiuni prestatale românești din sec. V-XI.

Vocabular

Ceată de neam – totalitatea familiilor înrudite grupate după nume (de exemplu, ceata de neam a familiei Roată).
Cneaz – conducătorul unei formațiuni prestatale românești de dimensiuni mai mici decat voievodatul. Avea atribuții militare, judecătorești și administrative.
Comunitate – toți locuitorii obștii.
Obște sătească – formă de comunitate umană caracterizată prin coexistența proprietății private cu proprietatea obștească asupra pământului și prin preponderența legăturii teritoriale asupra celei de rudenie în cadrul așezării.
Proprietate funciară – pământ stăpânit în baza unui drept recunoscut.
Voievod – **1.** conducător militar în cadrul unei obști sau uniuni de obști țărănești, a cărui autoritate se exercita asupra unui teritoriu limitat și a cărui funcție nu era ereditară. **2.** titlu purtat de domnii Țării Românești și ai Țării Moldovei, precum și de conducătorul Transilvaniei (sec. XII-1541).

Obștea sătească. După retragerea armatei și administrației romane din provincia romană Dacia în 271, organizarea de stat sclavagist impusă de cuceritori a dispărut, orașele și-au încetat și ele existența, viața ruralizându-se în întregime. Daco-romanii au trebuit să renunțe la viața urbană de tip roman. Ei au trecut cu traiul

DOCUMENTAR

„Odată cu ordinul de evacuare a Daciei, toți soldații și funcționarii, oamenii de afaceri au plecat. [...] Dar țăranii pe peticul lor de pământ au rămas. Ei erau, după 150 de ani de cucerire, foarte numeroși, alături de dacii liberi ce fuseseră colonizați în Dacia romană și de dacii locali."

Vasile Pârvan, arheolog

- **Precizează care era ocupația de bază a populației majoritare daco-romane după retragerea romanilor.**

Portret istoric



Gelu, primul voievod din Transilvania atestat documentar, statuie în comuna Gilău

DOCUMENTAR

„Tuhutum, tatăl lui Horca, un om șiret, a prins de veste de la locuitori despre bunătatea «țării de dincolo de păduri» unde stăpânea un blac, anume Gelou... Și s-au luptat cu înverșunare, și fură învinși ostașii ducelui Gelou, și mulți dintre ei uciși, iar mai mulți fură prinși."

Anonymus, *Gesta Hungarorum [Faptele ungurilor]*

- **Identifică în text mențiunea despre poporul și voievodul român.**

în așezări mici, mai ușor de apărat și chiar de abandonat, în caz de necesitate. Forma de organizare politică și socială a populației din nordul Dunării, premergătoare statului medieval, a fost obștea sătească.

Pe plan lingvistic, în Dacia romană localitățile rurale erau denumite prin termenii generici „sat" (de la latinescul „fossatum") și „cătun" (de origine tracă). Cei doi termeni – „sat" și „cătun" – au fost folosiți și în Epoca Medievală cu același înțeles, fapt ce demonstrează că în sec. V-XI localitățile rurale românești anterioare au supraviețuit, pentru că altfel cei doi termeni ar fi dispărut din memoria poporului. Documentele scrise menționează o populație romanică din nordul Dunării care vorbea limba latină, avea sate așezate în zone protejate natural, de-a lungul râurilor, cultiva cereale, creștea vite și era organizată în obști agricole (sătești). Teritoriul obștii sătești era compus din *vatră,* pe care erau așezate casele și gospodăriile locuitorilor, și *moșie,* compusă din terenuri arabile și nearabile. Terenurile arabile, împărțite în loturi, erau proprietate privată și se transmiteau prin moștenire (din tată în fiu). Terenurile nearabile (pășuni, fânețe, păduri, iazuri) erau comune. Produsele meșteșugărești erau confecționate în condiții casnice. Obștile aveau relații comerciale. Membrii obștii erau oameni liberi, posedau proprietate privată și erau de credință ortodoxă. Comunitatea obștii sătești era formată din cete de neamuri.

Baza juridică a obștii sătești era *obiceiul (legea) pământului,* sau *dreptul românesc* – un sistem de norme juridice tradiționale orale. Judecata în cadrul obștii era efectuată în mod public de către căpetenia colectivității, *judele,* care acționa în conformitate cu tradiția. Judele era responsabil și de apărarea militară a obștii, și de asigurarea ordinii. Activa Sfatul „oamenilor buni și bătrâni", ales de întreaga colectivitate. Obștea sătească a asigurat continuitatea poporului român și a fost forma de rezistență în fața migratorilor.

- **Identifică în text o consecință a retragerii romane din Dacia.**
- **Explică forma de organizare socială a populației după retragerea romană de pe teritoriul Daciei.**

Formațiuni statale. Între sec. VIII și IX a fost atestat procesul de destrămare a obștilor sătești. Unii aleși ai obștii, prin abuz, au acaparat pământurile vecinilor și le-au transformat în proprietate privată.

Interesele comune de apărare și de valorificare a terenurilor agricole serveau drept bază pentru unirea mai multor obști în uniuni de obști cu o căpetenie unică în frunte, numită *voievod, cneaz, ban.* Uniunile de obști se numeau „țări" (din latinescul *terra)* sau județe (de la latinescul *judicium*). Nicolae Iorga a numit aceste „țări" *Romanii populare.* În izvoarele istorice străine ele se mai numeau *vlahii,* adică țări ale românilor, deoarece străinii îi numeau pe români „vlahi" sau cu diferite derivate ale acestei denumiri. Istoricii au atestat circa 20 de asemenea „țări", care acopereau întreg spațiul locuit de români. *Romaniile populare* erau, astfel, formațiuni teri-

torial-politice incipiente și prezentau o formă de organizare teritorial-administrativă autonomă în condițiile lipsei unui stat unitar.

Slavii care au migrat în spațiul românesc au intrat în contact cu obștile teritoriale românești. Unele au primit denumiri: Vlașca (țara vlahilor), Romanați (țara românilor) etc.

Între sec. XI și XIII o serie de țări au fost menționate, unele în contextul ciocnirilor cu maghiarii, în importante surse narative: *Cronica notarului Anonymus. Faptele ungurilor, Cronica lui Nestor* (sec. XI-XII) și *Cronica lui Simon de Keza* (*Gesta Hunnorum et Hungarorum [Faptele hunilor și ungurilor]*). Astfel, în Transilvania în sec. X-XI existau *Țara Crișanei* (voievodatul lui Menumorut), *Țara voievodului Glad*, *ducele Banatului*, *Țara Zarandului*, *Terra Ultrasilvana* (voievodatul lui Gelu), *Țara Făgărașului, Țara Rodnei, Țara Hațegului*. La est de Carpați au fost consemnate *Țara Brodnicilor, Țara Bolohovenilor*. La sudul Carpaților au fost relevate *Țara lui Seneslau, Țara Severinului, Țara (cnezatul) lui Ioan, Țara Vlașca, Țara Romanați, Țara* (voievodatul) *lui Litovoi* etc.

Organizarea acestor țări prezintă trăsături comune, dar și nuanțe specifice. Cnezatele puteau cuprinde unul sau mai multe sate. *Cneazul* putea fi proprietarul teritoriului pe care îl conducea politic sau un ales dintre micii proprietari ai unui sat. El exercita atribuții administrative, militare și judiciare. Alte țări erau conduse de *voievozi*, care aveau atribuții superioare celor ale *cnejilor*. *Voievodul* era comandantul militar al tuturor cnezatelor incluse în voievodat, dar exercita și responsabilități administrative și judiciare. Cneazul deci îi era subordonat voievodului. Cuvântul „voievod" este de origine slavă, numai că instituția este românească, deoarece la slavi voievodul exercita doar atribuții militare și era subordonat cneazului. Unele formațiuni statale erau conduse de *juzi*, iar altele de *jupani*.

Existau formațiuni politice prestatale cunoscute sub denumiri precum *Codrii* (Codrii Herței, Codrii Lăpușnei, Codrii Orheiului), *Ocoalele* (de la Câmpulung, Vrancea) etc.

Organizarea politică premergătoare statului medieval unificat în teritoriul carpato-nistrean în sec. VII-XI a fost atestată documentar, dar și demonstrată de concentrările demografice descoperite arheologic, care urmează contururi naturale (mai ales văile râurilor).

Între Carpații Meridionali și Dunăre, pe teritoriul viitorului stat Țara Românească, s-au delimitat, de asemenea, arheologic, concentrări demografice care au fost puse în legătură cu formele incipiente de organizare statală. Renumiții „Codri ai Vlăsiei", aflați în zona de astăzi a orașului București, demonstrează existența unei „Țări a Vlăsiei" (țări a românilor), ca și *Județul Vlașca*, din centrul Câmpiei Române, a unei vechi „Țări a vlahilor" (țări a românilor).

- **Descrie procesul de constituire a uniunilor de obști, a primelor formațiuni prestatale românești.**
- **Identifică denumirile pe care le purtau primele formațiuni prestatale.**

Portret istoric



„Epopeea luptei de apărare a voievodatului condus de Menumorut se încadrează în seria marilor eforturi depuse de poporul român pentru apărarea libertății, unității și independenței patriei. Menumorut, prin întreaga sa activitate, prin demnitatea și bravura dovedite în dramaticele înfruntări de la cumpăna secolelor IX-X, s-a impus ca un demn ctitor și apărător de țară. Opera sa politică și militară se constituie, prin autenticitate și semnificații, într-o contribuție de prestigiu la dăinuirea românească în spațiul său teritorial multimilenar."

Liviu Borcea, Ioan Țepelea, *Menumorut*

- **Apreciază prin două enunțuri rolul istoric al voievodului Menumorut.**
- **Selectează din sursă secvențele care prezintă opinia autorilor despre Menumorut.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Iară ducele Arpad [...] a trimis soli în cetatea Bihor, la ducele Menumorut [...]. Iară ducele Menumorut i-a primit cu bunăvoință și, încărcându-i cu daruri felurite, în a treia zi le spuse să se întoarcă acasă. Le-a dat și răspuns zicând: «Spuneți lui Arpad, ducele Ungariei, stăpânul vostru, că-i suntem datori, ca prieten unui prieten, cu toate ce-i sunt de trebuință, fiind el om străin și ducând lipsă de multe. Dar pământul pe care l-a cerut bunăvoinței noastre nu i-l vom da niciodată [...]».”

Anonymus, *Gesta Hungarorum*

- **Argumentează că documentul consemnează existența unei formațiuni statale puternice în Transilvania.**

II. Aplicarea cunoștințelor / spațiul istoric

Formațiuni prestatale românești în sec. IX-XI

Localizare	Formațiuni politice	Secole
Transilvania, Banat	Voievodatul lui Menumorut Voievodatul lui Gelu Voievodatul lui Glad Voievodatul lui Gyla Voievodatul lui Ahtum	IX-XI
Zona dintre Dunăre și Carpați	Țara lui Seneslau Țara Severinului Cnezatul lui Ioan, Țara Vlașca, Țara Romanați, Voievodatul lui Litovoi etc.	X-XI
Moldova	Țara Bolohovenilor Țara Brodnicilor	X-XI
Dobrogea	Sub stăpânirea bizantină au fost atestați conducătorii locali: Tatos Sestlav Satza Pudilă Țara Cărvunei Țara Dristrei	XI

- **Localizează pe hartă formațiunile politice prestatale românești menționate în tabel.**

III. Conexiunea cu prezentul

- **Compară organizarea socială a obștilor sătești cu cea a satelor din Republica Moldova în prezent răspunzând la întrebări:**

1. Care sunt ocupațiile populației?
2. Cine se află în fruntea satului?
3. Au nevoie de fortificații?
4. Cum sunt organizate astăzi, din punct de vedere politico-administrativ, mai multe sate?

IV. Creativitate și implicare



Cetățuie a tiverților (sec. X–XI). Satul Echimăuți, raionul Rezina

- **Desenează schematic o așezare fortificată (cetățuie) din sec. X-XI.**
- **Demonstrează că prezența așezărilor fortificate reprezintă un argument al existenței unei formațiuni prestatale.**

Important de reținut!

Procesul de formare a statelor românești și-a găsit expresia în formula acceptată de istorici cu privire la evoluția societății românești de la sat la stat. Această formulă explică esența procesului care a avut la bază consolidarea obștii sătești (în frunte cu juzi sau cneji) ca formă inițială de organizare socială și de autoadministrare în perioada de după retragerea legiunilor romane din Dacia. Către sec. IX-XI în spațiul românesc au fost atestate numeroase formațiuni prestatale: țări, codri, voievodate, cnezate.

8. Cultura în Europa Occidentală și Bizanț

Când Imperiul Roman de Apus a căzut, barbarii invadatori nu au avut nevoie de moștenirea lui culturală. Cuceritorii au preferat să se stabilească în mediul rural, unde se ocupau cu ceea ce știau să facă mai bine – cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Orașele, care în Antichitate erau principalele centre ale meșteșugurilor, comerțului, vieții culturale, au fost jefuite de barbari și au rămas pustii.

Dialog istoric: Un monument bizantin



Interiorul Catedralei „Sfânta Sofia”

- Recunoști monumentul din imagine?
- Apreciază dimensiunea Catedralei.
- Descrie aspectul interior al Catedralei.

Vocabular

Catedrală – biserică (mare) în care serviciul religios este oficiat de un (arhi)episcop.
Cultură – totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori.
Frescă – tehnică de a picta cu culori dizolvate în apă de var pe un zid cu tencuiala încă udă.
Mozaic – lucrare de tehnică decorativă, care constă în asamblarea artistică a unor bucăți mici de marmură, de ceramică, de sticlă, de smalț etc. de diferite culori, lipite între ele cu mortar sau cu mastic.

După căderea Imperiului Roman și invazia popoarelor barbare în Europa, educația și cultura au intrat în declin. **Biserica Creștină** a fost principalul promotor al culturii în Evul Mediu timpuriu. Preoții și călugării s-au dovedit a fi cei mai educați oameni. Biserica a păstrat și a prețuit cunoștințele străvechi. Fără cunoștințe de latină și greacă, era imposibil să fie citită Biblia și să fie oficiate slujbele religioase. Fără cunoștințe de astronomie, nu puteau fi stabilite datele sărbătorilor creștine. Iar fără cunoștințe de arhitectură, era imposibil să fie construite bisericile creștine. Cu toate acestea, principala preocupare a Bisericii a rămas teologia – învățătura despre cuvântul lui Dumnezeu. Biserica Creștină nu s-a dezis de moștenirea culturală a Antichității, devenind păstrătoarea acesteia, însă a respins tot ce era legat de credințele păgâne.

Mănăstirile creștine erau centre de cultură și de consiliere – monahii i-au învățat pe oameni să înțeleagă Sfânta Scriptură, i-au ascultat pe credincioși și le-au dat sfaturi. În mănăstiri oamenii se rugau, au fost create adăposturi pentru copii și bătrâni, s-au deschis spitale, hanuri, școli.

Popoarele barbare și-au adus și ele contribuția la cultura medievală a Europei de Vest. Ele au păstrat creația populară, cântecele și legendele despre isprăvile războinicilor și ale conducătorilor lor, despre mari eroi etc.

- **Apreciază rolul Bisericii Creștine în păstrarea realizărilor culturii antice. Formulează două argumente.**

Educația în Europa medievală. În acea perioadă, cărturăria era răspândită în principal printre preoți și călugări. Școlile erau deschise doar pe lângă mănăstiri. Prima materie predată în școala mănăs-



Călugăr care transcrie un manuscris



Școală carolingiană

- **Apreciază importanța activităților prezentate în imaginile de mai sus.**



Pagină din Evanghelie. Litera inițială „I”



Hristos. Manuscrisul scribului de curte al lui Carol cel Mare. Reims

- **În baza imaginilor de mai sus, exprimă-ți opinia referitor la măiestria persoanelor care creau aceste cărți.**



Hrabanus Maurus (stânga), ajutat de Alcuin (mijloc), îi predă lui Otgar de Mainz (dreapta) cartea sa. Ilustrație din „Manuscriptum Fuldense”, circa 830

tirească a fost *scrisul*. Elevii au învățat să scrie cu un bețișor ascuțit pe plăci acoperite cu ceară. Apoi au studiat elementele de bază ale limbii latine și au învățat să numere. Materia cu care se încheia învățământul primar era *cântul*.

Următoarea etapă era studiul celor *șapte arte liberale*. La început, elevii studiau trei dintre ele (în latină „trivium”): *gramatica*, *retorica* și *dialectica*. *Gramatica* era considerată „regina tuturor științelor”. Este imposibil să ne imaginăm o persoană educată în Evul Mediu fără cunoașterea limbii latine. La lecțiile de gramatică, elevii studiau limba latină, citeau operele autorilor romani. La orele de *retorică*, învățau arta oratorică, să vorbească frumos și corect, să elaboreze scrisori și documente. Stăpânirea *dialecticii,* arta de a discuta și de a formula argumente, era considerată importantă deoarece îi permitea unei persoane să învețe să gândească logic, să-și argumenteze punctul de vedere, să pună întrebări inteligente interlocutorului, să prezinte dovezi ale nevinovăției sale și să rezolve probleme complicate. După ce însușeau cu succes *triviumul*, elevii studiau patru științe mai complexe, care au fost numite în latină *quadrivium*: *aritmetica, geometria, astronomia* și *muzica*.

- **Numește materiile studiate în școlile medievale.**
- **Explică ce învățau elevii la fiecare materie.**

Cartea medievală. Atât în Europa Occidentală, cât și în Bizanț una dintre ocupațiile importante ale călugărilor, pe lângă rugăciunile zilnice, era colectarea și transcrierea cărților. Cărțile au jucat un rol important în răspândirea și instaurarea creștinismului. Orice biserică creștină avea cărți liturgice. Evanghelia – cartea sfântă a creștinilor – stătea mereu pe altar, simbolizând prezența lui Isus Hristos în biserică. Bibliotecile monahale au păstrat nu doar cărțile sfinte ale creștinilor și operele predicatorilor – Sfinților Părinți, dar și lucrările scriitorilor antici. Călugării, la rândul lor, au scris și ei cărți: învățături, biografii (vieți) ale sfinților, precum și cronici în care au relatat în detaliu despre evenimentele la care au fost martori, printre acestea poate fi menționată *Istoria francilor* scrisă de Grégoire de Tours.

În Evul Mediu, cărțile au continuat să fie scrise pe pergament, cu un bețișor de trestie ascuțit la vârf. Erau decorate cu ornamente și miniaturi multicolore, iar coperțile – cu argint, aur și pietre prețioase. În Evul Mediu, cărțile erau rare și scumpe.

- **Exprimă-ți opinia: poate fi considerată producerea cărților în Evul Mediu o artă? Formulează două argumente.**

„Renașterea carolingiană”. După ce a cucerit multe ținuturi, Carol cel Mare a înțeles că administrarea unui stat imens cere un număr mare de oameni instruiți. De aceea, pentru a-și educa fiii și curtenii, el a invitat oameni de știință și a ordonat să se deschidă câte o școală la fiecare mănăstire, în care toată lumea să poată studia. Carol a căutat să reînvie nu numai Imperiul Roman în sine, ci și înalta sa cultură, motiv pentru care perioada sa este numită „Renaștere carolingiană”. În efortul de a-i imita pe împărații romani, regele franc a adunat în capitala Imperiului, orașul Aachen, oameni de știință celebri. Acest cerc, după exemplul vremurilor străvechi, a primit numele răsunător Academia Palatină, în activitatea căreia a participat însuși împăratul.

Cei mai cunoscuți oameni de știință au fost Alcuin și Einhard. Alcuin, venit din Britania, a devenit profesorul copiilor împăratului. A predat cele *șapte arte liberale*, a scris și manuale accesibile de gramatică, retorică și dialectică. Einhard a scris o biografie a împăratului – *Viața lui Carol cel Mare*.

Înflorirea culturii și a educației în epoca lui Carol cel Mare a fost de scurtă durată. Urmașii săi și-au pierdut interesul pentru științe și educație.

- **Explică de ce dezvoltarea culturii în perioada domniei lui Carol cel Mare a fost numită „Renaștere carolingiană”.**

Arhitectura și artele plastice au evoluat și ele în Evul Mediu. În țările vest-europene s-a dezvoltat mai întâi stilul romanic (a predominat în sec. XI-XII), apoi a apărut stilul gotic (sfârșitul sec. al XII-lea-sec. al XV-lea). Stilul romanic (de la cuvântul latin *romanus* – roman) a fost mai răspândit pe teritoriile care au făcut parte din Imperiul Roman. Arhitectura acestui stil se caracterizează printr-o formă simplă de clădiri cu ziduri masive și groase. În partea de sus a ușilor și ferestrelor sunt amplasate arcade semicirculare preluate din tradiția romană. Printre cele mai reprezentative construcții romanice putem menționa Abația Maria Laach, în apropiere de Andernach (Germania) și Catedrala „Sfântul Petru” din Worms (Germania). La fel de monumentale erau și castelele în stil romanic, acestea reprezentau locuințe, dar și construcții de apărare ale feudalilor, fiind, de cele mai dese ori, înconjurate de ziduri.

Stilul gotic a înlocuit arhitectura romanică în sec. al XII-lea și s-a caracterizat prin introducerea arcadelor ogivale (arce ascuțite în formă de lance), a vitraliilor colorate și a detaliilor ornamentale elaborate. În acest stil arhitectural au fost create catedrale impresionante, precum celebra Catedrală Notre-Dame din Chartres și măreața Catedrală din Köln, care au reprezentat simboluri ale puterii și prestigiului Bisericii în Evul Mediu.

Sculptura și pictura erau în legătură strânsă cu arhitectura. Clădirile romanice erau decorate strict, în catedrale nu existau decorațiuni magnifice, se foloseau doar reliefuri decorative și sculpturi de piatră ale personajelor biblice și ale sfinților. Cu ajutorul acestora, enoriașii analfabeți puteau înțelege mai bine ce se spunea în timpul slujbei. Deseori pereții catedralelor romanice erau acoperiți cu picturi murale.

- **Numește câte două monumente caracteristice stilului gotic și celui romanic.**

Cultura bizantină a luat naștere din fuziunea a două tradiții – antică și creștină. Limba vorbită și cea culturală a Imperiului Bizantin era greaca. Cultura Bizanțului, ca și în vestul Europei, s-a format sub influența puternică a religiei creștine. Dar a fost și moștenitoarea culturii antice grecești și a celei romane. Muzica bizantină a devenit un gen aparte, fiind una bisericească. Istoriografia bizantină este reprezentată de Procopius din Caesarea și Ana Comnena. Printre cei mai reprezentativi teologi bizantini au fost Sfântul Grigorie de Nisa, Sfântul Ioan Damaschinul etc., care au pus bazele teologice ale creștinismului ortodox.

DOCUMENTAR

„Cultura Renașterii carolingiene a fost esențialmente latină și creștină. În această perioadă s-a impus, în toate țările occidentale, o latină uniformă și relativ coerentă. Toți erudiții epocii carolingiene – Alcuin, Pietro din Pisa, Sedulius, Clemens Scotus, Paulin din Aquileia, Hrabanus Maurus și alții – au scris gramatici ale limbii latine. În același timp, toți au îmbogățit vocabularul uzual al limbii latine, apelând la extrase de texte din clasici și alcătuind glosare de termeni rari. Latina nu era o limbă moartă; o vorbeau nu numai erudiții, ci – de pildă – și Carol cel Mare.”

Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației,* vol. 6

- **Identifică în sursa de mai sus particularități ale Renașterii carolingiene.**



Einhard



Abația Maria Laach, în apropiere de Andernach (Germania)

Studiu de caz





Mozaic de pe peretele Catedralei „Hagia Sofia” („Sfânta Sofia”)

Catedrala „Sfânta Sofia” a fost construită între anii 532 și 537, la ordinul împăratului Iustinian I, sub îndrumarea arhitecților Anthemiu din Tralles și Isidor din Milet. Spațiul interior este încoronat de o cupolă uriașă, al cărei diametru depășește 30 de metri. Sunt 40 de ferestre. Lumina care se revarsă din ele creează impresia de imponderabilitate a cupolei, care parcă ar pluti deasupra catedralei. Pereții și chiar podeaua de marmură a templului erau decorate cu aur și argint.

A fost cea mai mare catedrală din lume timp de aproape o mie de ani.

- **Enumeră elemente de arhitectură ale catedralei.**
- **Exprimă-ți opinia cu privire la frumusețea monumentului de arhitectură.**

Remarcabila culegere de legi elaborată în limba latină, *Codul lui Iustinian,* a servit drept model pentru lucrările de acest fel ale altor state europene și a influențat dezvoltarea sistemului juridic european.

Principala sursă de cunoștințe erau cărțile scrise de mână, care erau foarte scumpe. Doar oamenii bogați își puteau permite să aibă o bibliotecă. Bizantinilor le plăcea să citească despre viețile sfinților și scrierile Sfinților Părinți.

- **Explică de ce în Bizanț cultura antică a fost păstrată mai bine.**
- **Apreciază impactul creștinismului asupra culturii bizantine.**

Arhitectura și pictura bizantină. Capitala Imperiului Bizantin, Constantinopol, a uimit prin palatele și catedralele sale magnifice. Multe clădiri au fost ridicate în timpul împăratului Iustinian I, care a contribuit la creșterea măreției Constantinopolului. Dorind să slăvească faptele lui Dumnezeu și să rămână în istorie drept un mare conducător, Iustinian a ordonat construirea celui mai mare templu al lumii creștine la acea vreme – Catedrala „Sfânta Sofia” (dedicată Înțelepciunii lui Dumnezeu). În Bizanț s-a dezvoltat în arhitectură stilul bizantin, definit de cupola rotundă și de arce sprijinite pe coloane (Biserica „San Vitale” din Ravenna și Catedrala „Sfânta Sofia”).

Bizantinii au fost maeștri neîntrecuți ai mozaicurilor create pe pereții și bolțile bisericilor din mici bucăți de sticlă colorată – smalț, dar și ai frescelor realizate pe tencuiala brută. Cel mai adesea, acestea erau pictate pe pereții bisericilor și reflectau episoade din Sfânta Scriptură, viața și chinul lui Isus Hristos, faptele sfinților și ale împăraților. În biserici au fost puse și icoane.

Cultura bizantină a avut un impact deosebit asupra popoarelor creștine ortodoxe din estul Europei: români, sârbi, bulgari, ruși, georgieni.

- **Apreciază rolul lui Iustinian în dezvoltarea arhitecturii în Bizanț. Formulează două argumente.**
- **Identifică modalitățile de decorare a catedralelor și palatelor.**

LABORATOR ISTORIC

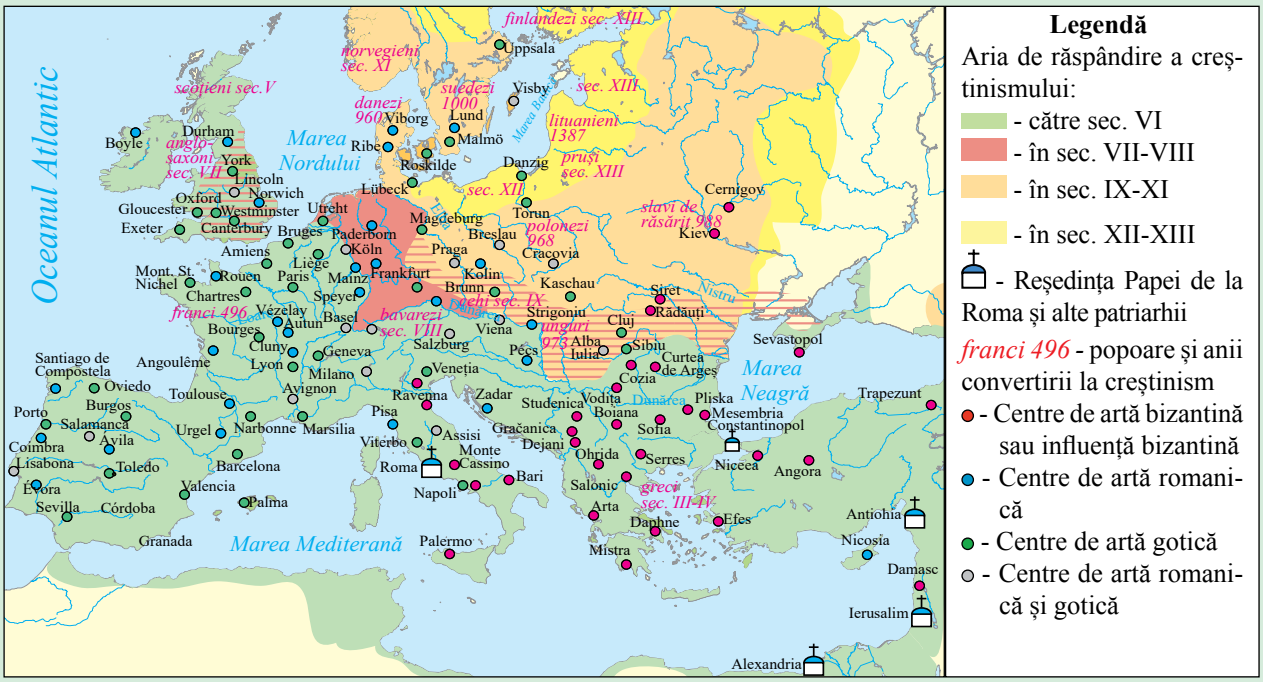
I. Analiza surselor scrise

„Nefiindu-i de ajuns limba strămoșească, s-a străduit să învețe și limbi străine; a învățat atât de bine latinește, încât putea vorbi în această limbă la fel ca în limba sa maternă. Grecește însă putea mai degrabă să înțeleagă decât să vorbească. […] A studiat cu mare pasiune artele liberale și, cinstindu-i pe cei ce le predau, îi copleșea cu onoruri. L-a avut ca profesor de gramatică pe Petru Pisanul, și-a închinat foarte mult timp și osteneală ca să învețe de la el retorica, dialectica și mai cu seamă astronomia. Studia calculul și dedica o atenție ascuțită observării curioase a cursului astrelor.”

Einhard, *Vita Karoli Magni [Viața lui Carol cel Mare]*

- **Enumeră aptitudinile lui Carol cel Mare.**
- **Apreciază atracția lui Carol cel Mare pentru cunoaștere.**

II. Spațiul istoric



Legendă

Aria de răspândire a creștinismului:

- către sec. VI
- în sec. VII-VIII
- în sec. IX-XI
- în sec. XII-XIII
- Reședința Papei de la Roma și alte patriarhii

franci 496 - popoare și anii convertirii la creștinism

- Centre de artă bizantină sau influență bizantină
- Centre de artă romanică
- Centre de artă gotică
- Centre de artă romanică și gotică

- **Amintește-ți unde și când a apărut creștinismul.**
- **Identifică etapele răspândirii creștinismului.**
- **Enumeră principalele centre de cultură romanică și bizantină.**

III. Analiza surselor istoriografice / sinteză



„Reînnoirea monastică din secolul al XI-lea este însoțită de un avânt la fel de spectaculos al școlilor care se constituie în cadrul marilor abații benedictine și clunisiene. Unele dintre ele își păstrează până în secolul al XII-lea o puternică influență: este cazul abației de la Cluny și al foarte bogatei sale biblioteci, cel al abației Bec în Normandia, unde se întâlnesc Sf. Anselm, Yves de Chartres și călugărul italian Lanfranc, cel care va deveni după cucerirea Angliei de către normanzi arhiepiscop de Canterbury, cazul apoi al abației de la Monte-Cassino, al celor din regiunile morave, din Liege, al abațiilor «Sf. Victor» și «Sf. Genevieve» din Paris, unde au predat Guillaumme de Champeaux și Abelard. În mare parte însă asistăm, la jumătatea secolului al XII-lea, la declinul școlilor monastice."

Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei,* vol. II

- **Elaborează un text coerent din zece enunțuri cu titlul *Mănăstirile – centre de cultură și învățământ ale Europei în Evul Mediu timpuriu.***
- **Prezintă textul colegilor.**
- **Discutați pe marginea subiectului.**

Important de reținut!

Din interacțiunea creștinismului cu moștenirea culturii antice și a culturii popoarelor barbare s-a născut cultura medievală, care stă la originea culturii europene moderne. Cultura bizantină însă a absorbit bogata moștenire a Antichității, înțelepciunea creștină și realizările Orientului Antic.

Evaluare

I. ANALIZA ȘI INTERPRETAREA SURSELOR VIZUALE



Ultimul împărat roman al Occidentului destituit de Odoacru în 476, gravură în lemn, sec. al XIX-lea

- **Identifică evenimentul. Formulează două argumente.**



Domeniul feudal

- **Enumeră elementele domeniului feudal și ale castelului.**



Arhanghelul Gavril de pe Muntele Hira dezvăluie profetului primele versete ale Coranului, miniatură turcă, 1595

- **Apreciază importanța istorică a evenimentului pentru arabi.**

II. APRECIEREA ROLULUI PERSONALITĂȚII ÎN ISTORIE





- **Numește personalitățile istorice din imaginile alăturate.**
- **Apreciază rolul acestor personalități în istorie. Formulează câte două argumente.**

III. APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE

„Cea mai strălucită dovadă a acestui popor, de unde se trage, este limba lui, care este adevărata latină, stricată, ca și italiana [...]. Întreaga temelie a vorbirii și până astăzi se ține de limba latină și o parte din cuvinte stau neschimbate [...] o parte însă, mai mică, și substantive, și verbe, au în sine împrumuturi din toate limbile vecine, dar mai mult din cea slavă, iar mai puțin din limbile ungurească și turcească."

Miron Costin,
Cronica țărilor Moldovei și Munteniei

„Supraviețuirea unei serii de insule «valahe» în tot bazinul dunărean, din Suabia în Transilvania, trebuie privită ca un tot. Cele mai occidentale au fost, în cele din urmă, germanizate, cele din centru – înghițite de invazia maghiară. Numai cele din est și sud s-au menținut. Adevărata enigmă nu o constituie supraviețuirea lor, cât extraordinara evoluție demografică a insulelor din Transilvania, în timp ce cele din Balcani n-au făcut decât să dispară lent."

Lucien Musset, *Invaziile,* vol. II.
Al doilea asalt asupra Europei creștine

- **Elaborează un text coerent din zece enunțuri cu titlul *Formarea poporului român și a limbii române.***

Unitatea II

EVUL MEDIU MIJLOCIU

(sec. XI-XV)



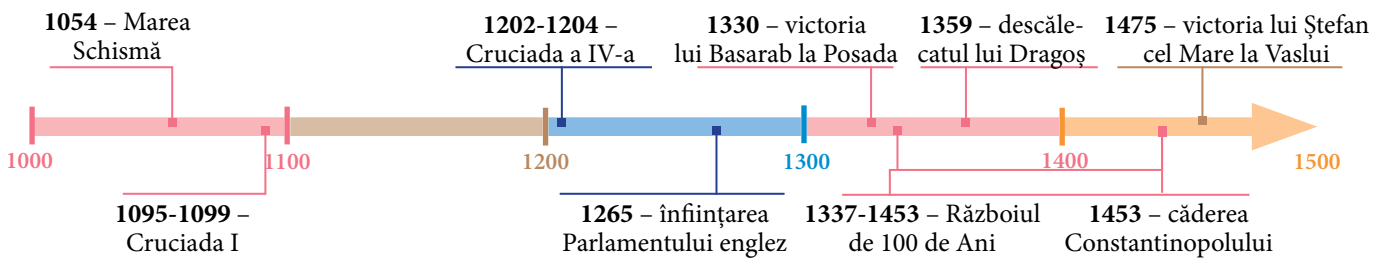
Mănăstirea Putna



Cetatea Soroca

1. Formarea și evoluția statelor în Europa Occidentală (sec. XI-XV)
2. Formarea și evoluția statelor în Europa Centrală și de Sud-Est (sec. XI-XV)
3. Marea Schismă a Bisericii Creștine. Cruciadele
4. Formarea și consolidarea statelor medievale românești
5. Organizarea internă a Țărilor Române. Biserica
6. Formarea și expansiunea Imperiului Otoman (sec. XI-XV)
7. Țara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân (1386-1418)
8. Viața politică a Țării Moldovei până la mijlocul sec. al XV-lea. Alexandru cel Bun
9. Țările Române în lupta antiotomană. Iancu de Hunedoara și Vlad Țepeș
10. Țara Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare
11. Economie și societate în Europa Occidentală și spațiul românesc în sec. XI-XV. Orașul medieval

Evaluare



1. Formarea și evoluția statelor în Europa Occidentală (sec. XI-XV)

În Europa Apuseană evoluția statului a urmat în sec. XI-XV două căi: în Imperiul Romano-German și în Italia s-a menținut fărâmițarea politică, în timp ce în Franța, Anglia și Spania s-a desfășurat procesul de centralizare statală.

Vocabular

Adunarea stărilor – adunare reprezentativă pentru cele trei stări ale regatului medieval.
Consiliul regal – adunare de demnitari constituită la cererea regelui.
Curtea regală – persoane care inițial asigură serviciul personal al regelui, dar care treptat primesc atribuții mai bine definite.
Fărâmițare feudală – divizarea autorității centrale în favoarea marii nobilimi.
Monarhia stărilor – formă de guvernare monarhică, puterea monarhului fiind limitată de o adunare a stărilor.
Stat teocratic – stat în care șeful statului este și șeful Bisericii, are întreaga putere, considerată de origine divină, iar preoțimea deține și puterea laică.



Încoronarea regelui Ludovic al VIII-lea și a reginei Blanche a Castiliei la Reims în 1223

- Numește țara în care a domnit dinastia Capețienilor.
- Apreciază importanța ceremoniei.

Dialog istoric: Relațiile de vasalitate



Omagiu de vasalitate al regelui Angliei, Edward al III-lea, regelui Franței, Filip al VI-lea, în 1329

- Explică esența relației de vasalitate.
- Apreciază puterea vasalilor pe feudele lor.
- Ce putere avea regele asupra vasalului?

După împărțirea Imperiului Carolingian în 843 și formarea regatelor Franței, Germaniei și Italiei, în Europa Occidentală a început fărâmițarea feudală. Acest proces a fost cauzat de slăbirea puterii regale, creșterea autorității aristocrației, lipsa relațiilor economice etc. Totodată fărâmițarea politică în Europa Occidentală a fost influențată de invaziile normanzilor, maghiarilor și arabilor. Drept rezultat, marii feudali și-au consolidat puterea în domeniile sale, care au devenit centre ale vieții economice și politice.

Din sec. al XI-lea dezvoltarea economiei agrare, a meșteșugurilor și a orașelor, lărgirea schimburilor comerciale, interne și externe, au favorizat centralizarea statelor. Centralizarea presupunea, pe de o parte, unificarea întregului teritoriu al țării în jurul domeniului stăpânit direct de rege (centralizare teritorială), iar pe de altă parte, stabilirea aceleași instituții în tot regatul (centralizare instituțională), realizându-se prin cuceriri, cumpărări, căsătorii, care au condus la mărirea domeniului regal.

- **Precizează motivele care au favorizat centralizarea statelor din Europa Occidentală.**

În 987 rege al **Franței** a devenit Hugo Capet, care a pus începutul dinastiei Capețienilor. În perioada domniei primilor regi Capețieni, Anglia a obținut posesiuni întinse în Franța. Filip al II-lea August (1180-1223) a reușit să recâștige o parte a posesiunilor deținute de englezi (Aquitania și Normandia), iar Ludovic al IX-lea cel Sfânt (1226-1270) a întărit puterea regală. Filip al IV-lea cel Frumos (1285-1314) a dus o politică autoritară, a desființat

Ordinul Cavalerilor Templieri, a intrat în conflict cu papalitatea și a sporit considerabil prestigiul regalității franceze. Procesul de centralizare a cuprins și constituirea Statelor Generale (1302) – adunare reprezentativă formată din reprezentanții celor trei stări sociale: *clerul*, *nobilimea* și *orășenii*. Astfel, în Franța s-a constituit monarhia stărilor.

Lupta dintre Franța și Anglia pentru dominație în Europa de Nord-Vest a culminat cu izbucnirea Războiului de 100 de Ani (1337-1453). Deși englezii au obținut o serie de victorii militare impresionante: la Crécy în 1346, la Poitiers în 1356, la Azincourt în 1415 și au ocupat Parisul în 1420, resursele economice și umane superioare ale Franței, combinate cu o largă mișcare de eliberare națională, simbolizată de Jeanne d'Arc, au contribuit la victoria Franței. Războiul și Ciuma Neagră, dezlănțuită la mijlocul sec. al XIV-lea, condițiile grele de viață ale populației au dus la izbucnirea, în 1358, în nord-vestul Franței, a răscoalei numită Jaquieria, sfârșită cu înfrângerea răsculaților.

Regii Ludovic al XI-lea (1461-1483) și Carol al VIII-lea (1483-1498) au desăvârșit unificarea teritorială a Franței, prin unirea Burgundiei, provinciilor Provence și Bretagne, și au pus bazele centralizării statului francez.

- **Numește cele mai importante evenimente din perioada de centralizare a Franței.**

Procesul de întărire a autorității regale în **Anglia** a început în 1066, anul cuceririi ei de către ducele Wilhelm al Normandiei, supranumit „Cuceritorul". Henric al II-lea Plantagenet (1154-1189) a amplificat procesul de centralizare a statului medieval englez. Prin căsătoria cu Eleanor de Aquitania, regele a dobândit posesiuni în Franța. Reformele sale militare și juridice au asigurat stabilitate statului. Fiii săi, Richard Inimă de Leu (1189-1199) și Ioan Fără Țară (1199-1216), au permis întărirea puterii marilor nobili și slăbirea autorității regale. În 1215 Ioan Fără Țară a semnat *Magna Charta Libertatum*, prin care recunoștea drepturile nobilimii, clerului și orășenilor bogați. Deoarece urmașul lui Ioan n-a respectat prevederile Cartei, cavalerii, baronii și nobilii s-au răsculat. Drept urmare, în 1265 s-a constituit Parlamentul englez, o adunare reprezentativă care se întrunea regulat și colabora cu regalitatea în problemele stabilirii impozitelor, elaborării legilor etc. În sec. al XIV-lea *Parlamentul* s-a divizat în *Camera Lorzilor* (marii nobili laici și clerici) și *Camera Comunelor* (cavalerii și orășenii bogați).

Înrăutățirea situației social-economice a țăranilor, ca urmare a Războiului de 100 de Ani, Ciuma Neagră, mărirea impozitelor au condus, în 1381, la răscoala țăranilor sub conducerea lui Wat Tyler. Răscoala a fost înăbușită, iar liderul ei a fost ucis.

În sec. al XV-lea între Casa Regală de York, nemulțumită de rezultatele Războiului de 100 de Ani, și Casa Lancaster s-a desfășurat un sângeros război civil (1455-1485), cunoscut ca „Războiul ce-

PORTRET ISTORIC



Jeanne (Ioana) d'Arc

„[...] O femeie, nu urâtă la înfățișare și care spunea că Dumnezeu grăiește la ea, a început să ia conducerea celților [francezilor], care o urmau și ascultau de dânsa. [...] Încrezuți acum în femeia care îi conducea, au mers iarăși la luptă și, luptându-se, i-au pus pe fugă pe vrăjmași și au pornit să-i gonească."

Fecioara de la Orléans. În: Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*

- **În baza imaginii și a sursei apreciază rolul Ioanei d'Arc în Războiul de 100 de Ani.**



Parlamentul englez (1300)



- **Precizează cui aparțin aceste simboluri.**



Isabela de Castilia și Ferdinand de Aragon

- **Apreciază rolul regilor în unificarea Spaniei.**



Sigiliul de aur aplicat pe „Bula de Aur”



Henric al IV-lea în fața castelului Canossa a contesei Matilda

lor Două Roze”. Războiul s-a încheiat cu victoria reprezentantului Lancasterilor, Henric Tudor, care a devenit regele Henric al VII-lea. Prin căsătoria cu Elisabeta de York, regele a unit cele două case. Drept rezultat al războiului, monarhia s-a consolidat. Deja în sec. al XV-lea regatul englez era cel mai avansat stat din punct de vedere economic și statul cu cele mai liberale instituții politice din Europa.

- **Identifică două caracteristici ale procesului de centralizare în Anglia.**

Unificarea și centralizarea **regatului medieval spaniol** a avut loc în urma procesului numit *Reconquista,* în condițiile luptei împotriva arabilor care au cucerit Spania în perioada 711-718. Eliberarea Spaniei de sub stăpânirea maură s-a desfășurat între sec. al VIII-lea și sec. al XV-lea. Principalele evenimente ale Reconquistei au fost eliberarea orașului Toledo (1085), Bătălia de la Las Navas de Tolosa (1212), câștigată de creștini, eliberarea orașelor Córdoba (1236), Valencia (1238), Sevilla (1248), a Insulelor Baleare (1228-1235) și a Emiratului Granadei (1492). În 1215 la Spania a fost alipită partea de la sud de Pirinei a Regatului Navarrei. Unificarea teritorială a Spaniei a fost realizată și datorită căsătoriei dinastice dintre Isabela de Castilia și Ferdinand de Aragon (1469). Spania a devenit un stat puternic începând cu a doua jumătate a sec. al XVI-lea.

- **Subliniază condițiile istorice în care s-a realizat centralizarea statului în Spania.**

Regatul Germaniei a fost constituit în urma Tratatului de la Verdun (843). Otto I (936-973) a reușit să reînființeze Imperiul, bazat pe tradiția imperială romană, prin revendicarea tronului Italiei. Încoronarea lui Otto I ca împărat, în 962, a pus bazele Sfântului Imperiu Roman. Formațiunea statală a lui Otto I includea Germania și Italia de Nord și Centrală. În sec. XI-XIII împărații germani au avut un șir de conflicte cu papalitatea pentru supremația politică și spirituală. Conflictul dintre împăratul Henric al IV-lea (1054-1084) și Papa Grigore al VII-lea a dus la excomunicarea împăratului, care a fost nevoit să meargă, în 1077, la Canossa ca să-și ceară iertare. În 1122, prin *Concordatul de la Worms*, s-a ajuns la o înțelegere prin care se prevedea ca împărații să fie investiți cu putere spirituală și să aibă dreptul de a numi înaltul cler în Germania, iar papalitatea să fie investită cu putere laică.

În sec. XIV-XV Germania și-a menținut fărâmițarea politică. Rudolf de Habsburg (1273-1291) a renunțat la stăpânirile italiene, dar a acaparat teritorii din Cehia, Austria etc. În 1356 a fost redactată *Bula de Aur*, act care punea bazele imperiului laic german, împăratul urmând să fie ales de cei șapte principi electori, dintre care trei erau clerici, iar patru erau laici, și acorda principilor dreptul de a strânge impozite, de a emite monedă, de a institui justiția proprie etc.

- **Argumentează importanța elaborării *Bulei de Aur* în 1356.**

După 960 **Italia** era fărâmițată politic. În 962 teritoriul Italiei a fost încorporat în Sfântul Imperiu German. La menținerea acestei stări de lucruri au contribuit rivalitățile economice și politice dintre statele italiene. În Italia existau monarhii feudale (Regatul de Neapole, Ducatul Savoia, marchizatele de Montferrat și Saluzzo), un stat teocratic (Statul Papal) și orașele-republici (Veneția, Genova, Florența, Padova, Milano etc.). Orașele erau cunoscute cu numele de comune și nu depindeau de seniori. Ele erau guvernate de un consiliu orășenesc și băteau propria monedă. Puterea crescândă a orașelor a fost demonstrată în timpul domniei împăratului Frederic I Barbarossa (1152-1190), care s-a confruntat cu Liga Lombardă, o coaliție a orașelor nord-italiene, în încercarea de restaurare a autorității imperiale. Orașele italiene au obținut o victorie decisivă în 1176, silindu-l pe Frederic I să recunoască autonomia lor. De la sfârșitul sec. al XIV-lea și până la mijlocul sec. al XV-lea, principatele și orașele-republici italiene au luptat pentru supremație, dar fără succes.

- **Explică menținerea fărâmițării statale în Germania și Italia.**

DOCUMENTAR

„[...] Cauza evidentă ar fi forma de guvernământ a orașului [Veneția], încât să o semnalez pe scurt. Acest oraș în vechime a avut o formă democratică de guvernământ și oameni din popor, formând autoritățile pe care și le alegeau, administrau orașul, precum credeau că e mai bine. După aceea însă [...], orașul a luat o formă de guvernământ cu totul aristocratică; și de atunci și până acum încă, având o administrație bună și statornică, a ajuns la mare putere."

Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*

- **Identifică o premisă a fărâmițării politice a Italiei în Evul Mediu.**
- **Precizează forma de guvernare a Veneției.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric / creativitate



- **Localizează pe hartă statele Europei de Vest centralizate către anul 1500. Desenează harta unui stat la alegere.**

II. Analiza surselor scrise

„Statele Generale erau alcătuite din toți prelații sfintei biserici – episcopi și abați, toți nobilii – seniori și cavaleri –, starostele negustorilor și al burghezilor din Paris, sfatul orașelor regatului Franței [...]. Au vrut să știe ce a devenit bogăția care a fost ridicată din zeciuială, în dări, în subsidii, în baterea monedei și în celelalte dări, ci oamenii au fost vexați și turbulenți și mercenarii rău plătiți, și regatul rău păzit și apărat; dar de aceasta nu știa nimeni să dea socoteală [...]. Au stabilit oameni (dintre ei și în numele lor) pentru a ridica și primi toate dările, impozitele, subsidiile și toate drepturile aparținând regelui și regatului."

Jean Froissart, *Les Chroniques*

- **Enumeră membrii Statelor Generale.**
- **Identifică misiunea Statelor Generale.**

Important de reținut!

Numite *State Generale* în Franța, *Cortes* în Peninsula Iberică, *Parlament* în Anglia, aceste adunări ale **stărilor generale** au susținut regalitatea în procesul de centralizare prin aprobarea impozitelor, dar au încercat, mai ales în condiții de criză, să împartă cu puterea centrală guvernarea statului.

2. Formarea și evoluția statelor în Europa Centrală și de Sud-Est (sec. XI-XV)

Procesul de fărâmițare feudală s-a manifestat și în Europa Centrală și de Sud-Est. În sec. XI-XV în Europa Centrală și de Est s-au remarcat: Regatul Boemiei (statul ceh), Regatul Poloniei, Regatul Ungariei, Rusia Kieveană, ulterior Marele Cnezat al Moscovei, iar în Europa de Sud-Est: Regatul Sârb și Țaratul Bulgar.

Dialog istoric: Creștinarea



Bořivoj primește Sfântul Botez, pictură de Karel Javůrek, 1858

- Explică importanța creștinării pentru consolidarea și recunoașterea statului.
- Descrie procesul de răspândire a creștinismului în Europa.

PORTRET ISTORIC



Jan Hus

- Elaborează fișa personalității.

Statul ceh. În prima jumătate a sec. al IX-lea în valea râului Morava a fost înființat statul slav Moravia Mare. Ducele morav Bořivoj, conform tradiției, s-a creștinat în 845. După căderea statului morav în urma atacurilor maghiare în anul 906, în sec. al X-lea, sub dinastia Přemysl, s-a constituit statul ceh (Boemia), cu centrul la Praga. Deși în 1086 cneazul Vratislav a primit titlul de rege de la împăratul Frederic I Barbarossa, Regatul Boemiei (regatul ceh) a fost înființat oficial în 1198 de către Ottokar I, care în 1204 a fost recunoscut de împăratul Otto al IV-lea și de Papa Inocențiu al III-lea. Ottokar al II-lea (1273-1278) a reușit să extindă granițele statului ceh prin alipirea unor teritorii din Austria, Stiria, Craina și Carintia, ulterior pierzându-le. În 1306 dinastia Přemysl s-a stins, tronul Boemiei fiind ocupat de dinastia germană de Luxemburg, al cărei reprezentant, Carol al IV-lea, a ajuns, în 1347, și împărat al Germaniei, Boemia devenind cel mai important stat din Imperiu. Carol al IV-lea, în 1348, a pus bazele primei universități de la Praga.

Deoarece Biserica Romano-Catolică era controlată de germani, în Boemia a luat naștere mișcarea socială națională (numită mișcarea husită) în frunte cu Jan Hus (1368-1415), profesor la Universitatea din Praga. Printre revendicări erau reformarea Bisericii, serviciul divin în limba maternă, eliminarea practicii vânzării indulgențelor (iertare a păcatelor pe care Biserica Catolică o acorda credincioșilor ei în schimbul unei sume de bani), anularea cumpărării și ocupării funcțiilor bisericești de către laici etc. Hus a tradus Biblia, punând bazele limbii literare cehe. Conciliul Bisericii Romano-Catolice, întrunit la Konstanz, în iulie 1415, l-a judecat pe Jan Hus și l-a condamnat la moarte prin ardere pe rug ca eretic. Moartea lui Jan Hus a generat revolta populației cehe din 1419. Răsculații însă s-au scindat în două tabere: moderații (negustori bogați, feudali cehi) și taboriții (majoritatea țărani). În 1433 moderații au încheiat pace cu împăratul și papalitatea, iar taboriții au fost înfrânți în 1434.

- Numește principalele cerințe ale lui Jan Hus.

Regatul Poloniei. În 966, sub conducerea cneazului Mieszko (960-992), care a adoptat creștinismul, a fost creat statul polonez. În 1025, sub domnia lui Bolesław Viteazul (992-1025), Polonia a devenit regat și și-a obținut independența față de Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană. Cazimir Restauratorul a întărit armata, a dezvoltat economia și a protejat Biserica. Unificarea Poloniei s-a realizat sub domnia lui Bolesław cel Îndrăzneț, duce (1058-1076) și rege al Poloniei (1076-1079), care a stabilit capitala la Cracovia. În perioada fărâmițării politice din sec. XII-XIII încercările de reunificare

a teritoriului au eșuat sau au fost de scurtă durată. Procesul de reunificare și de centralizare a țării s-a încheiat în timpul lui Cazimir cel Mare (1337-1370). Regatul Poloniei a cunoscut o ascensiune odată cu urcarea la tron a lui Vladislav al II-lea Jagiełło, mare duce al Lituaniei din 1377. Alianța politică și dinastică dintre monarhia polonează, reprezentată de regina Poloniei Jadwiga, și Vladislav al II-lea a fost semnată la 14 august 1385 la castelul Krevo. Ulterior, regele i-a învins pe cavalerii teutoni în Bătălia de la Grunwald (1410). În secolul al XV-lea însă a crescut autoritatea nobilimii (șleahta) în defavoarea regelui. Un rol important îl avea Seimul (adunarea reprezentativă).

Polonia s-a confruntat pentru dominație în zona de sud-est a Europei cu Imperiul Otoman și cu tătarii din Crimeea, iar în est – cu Marele Cnezat al Moscovei.

- **Elaborează un tabel cronologic comparativ pentru a arăta evoluția statului ceh și a celui polonez.**

Regatul Ungariei a fost întemeiat în anul 1000 de regele Ștefan I, care a fost recunoscut de papă ca „rege al țării Ungariei". Ladislau I al Ungariei (1077-1095) a stabilizat și a consolidat regatul. Extinderea statului s-a datorat în mare parte expansiunii maghiarilor asupra unor popoare vecine, în mod special în Transilvania, pe care treptat a cucerit-o, dar aceasta a reușit să rămână voievodat autonom. În sec. XII-XIII în Ungaria s-a consolidat poziția nobililor. În anul 1222, prin *Bula de Aur* semnată de regele Andrei al II-lea, puterea regală era limitată de către nobilime. Carol Robert de Anjou (1308-1342) a pus în aplicare reforme economice și a micșorat puterea nobilimii maghiare, astfel că Regatul Ungariei s-a bucurat de o perioadă de prosperitate și stabilitate. Matei Corvin (1458-1490) a consolidat autoritatea regală centrală, înlăturând anarhia, a sprijinit nobilimea mijlocie, cea mică și orășenii, a îmbunătățit și a eficientizat sistemul administrativ și cel fiscal, a început crearea unei armate regale, a stimulat creșterea economică și a încurajat cultura după modelul renascentist. După moartea lui Corvin țara a fost marcată de lupte interne pentru domnie.

- **Numește două domnii importante în istoria Regatului Ungar.**

În sec. al IX-lea, prin unirea cnezatelor Kiev și Novgorod, s-a constituit **Rusia Kieveană**, cu capitala la Kiev, care în scurt timp a supus triburile slave din dreapta și stânga Niprului. În anul 988 statul kievean, în frunte cu cneazul Vladimir, s-a creștinat. Iaroslav cel Înțelept (1019-1054) s-a preocupat de organizarea și consolidarea statului, a alcătuit codul de legi – *Pravila rusă*. Kievul a devenit un important centru politic, economic și cultural, a avut legături cu Bizanțul, Polonia, Anglia, Franța ș.a. În sec. al XII-lea Rusia Kieveană s-a dezintegrat în mai multe cnezate (Kiev, Smolensk etc.) și republici orășenești (Novgorod, Pskov). După slăbirea Kievului, a crescut importanța Cnezatului Vladimir-Suzdal și a Novgorodului.

Centralizarea politică, în cadrul Marelui Cnezat al Moscovei, s-a desfășurat concomitent cu lupta împotriva dominației mongole. Cneazul Ivan al III-lea (1462-1505) a alipit cnezatele rusești (Novgorod, Tver, Iaroslav, Rostov). În 1480 a obținut independența de mongoli, iar în 1494 Ivan al III-lea și-a luat titlul de „cneaz al întregii

DOCUMENTAR

„Vai vouă, hoților și domnilor nemiloși, dar mai cu seamă vai vouă, preoților, care îi torturați și sugrumați pe cei săraci, când nu vă pot plăti zeciuiala!"

Predică de Jan Hus

- **Identifică din sursă nedreptățile sociale din Boemia.**

PORTRET ISTORIC



Matei Corvin,
rege al Ungariei (1458-1490),
portret de Andrea Mantegna

- **Apreciază rolul lui Matei Corvin în istorie.**

ISTORIA PRIN ARTĂ



Botezul kievenilor,
pictură de Klavdi Lebedev

- **Numește evenimentul.**
- **Argumentează importanța acestuia.**

PORTRET ISTORIC



Ivan al III-lea cel Mare, cneaz al Rusiei (1462-1505)

- **Apreciază rolul lui Ivan al III-lea cel Mare în istoria Rusiei medievale.**

Rusii". El a consolidat statul prin reforme fiscale, militare și administrative. Duma boierească, organ reprezentativ al boierilor, împreună cu cneazul, emitea actele, numite *prikazuri.*

- **Precizează cauzele destrămării Rusiei Kievene.**

Statele balcanice s-au format în sec. IX-XI. **Marele Principat al Serbiei** s-a constituit în 1090. Ștefan Nemanja, fondatorul dinastiei, a consolidat Serbia prin unificarea teritoriilor, a minimalizat influența occidentală și cea bizantină, a fost apărător al Bisericii Ortodoxe și promotor al culturii. În 1217 a fost înființat Regatul Serbiei, recunoscut de papalitate și de Imperiul Bizantin, iar primul rege a fost Ștefan Prvovenčani. În timpul domniei lui Ștefan Duşan (1331-1355), Serbia a devenit cel mai puternic stat din Balcani, ajungând la apogeu în 1346 ca Țaratul Sârb. Ștefan a elaborat un cod de legi *(Zakonikul).* După moartea lui, Serbia s-a divizat în câteva principate.

Primul Țarat Bulgar, constituit în sec. al VII-lea, a fost cucerit de Imperiul Bizantin la începutul sec. al XI-lea. În 1185, în urma răscoalei vlahilor sud-dunăreni în alianță cu bulgarii, împotriva Bizanțului, soldată cu înfrângerea Imperiului, s-a constituit **Al Doilea Țarat Bulgar**. În 1196 și 1197 întemeietorii statului, Asan și Petru, reprezentanții unei influente familii românești, au fost uciși de boieri, iar la tron a urcat fratele lor, Ioniță Caloian. În 1218-1241 țaratul a cunoscut maxima întindere teritorială, dar în 1260 s-a fărâmițat în state mai mici. Rivalitatea pentru supremația în Balcani dintre Bulgaria și Serbia din sec. al XIV-lea a dus la slăbirea lor și la cucerirea acestora de către otomani la sfârșitul sec. al XIV-lea.

- **Numește particularitățile centralizării statale în Balcani.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor vizuale



Intrarea în Paris a împăratului Carol al IV-lea (la mijloc); alături fiul său, Václav al IV-lea, și regele Franței, Carol al V-lea

- **Identifică personajele din imagine.**
- **Apreciază statutul lor social și politic și țările de origine.**
- **Enumeră alte informații pe care le poți extrage din sursă.**

II. Sinteză / creativitate

- **Elaborează un poster despre procesul de centralizare a unui stat medieval conform planului orientativ:**

- Denumirea țării și localizarea;
- Harta schematică a țării (desen de mână, harta să conțină orașele principale, alte detalii la alegere);
- Etapele centralizării;
- Personalități care au jucat un rol important;
- Ilustrații;
- Concluzii.

Important de reținut!

Formarea statelor medievale are loc în Europa Centrală și de Est în sec. IX-XI. Procesele de centralizare, inclusiv cu apariția unor organe reprezentative a stărilor, se generalizează, în această zonă consolidându-se state puternice: regatele ceh, polon, ungar și cnezatele ruse. În sud-estul Europei expansiunea otomană a dus la cucerirea statelor bulgar și sârb.

3. Marea Schismă a Bisericii Creștine. Cruciadele

Societatea medievală europeană a fost organizată pe baza învățăturilor credinței creștine. Treptat, între creștinătatea apuseană și cea răsăriteană au apărut diferențe în privința limbii de cult (cea în care se desfășurau slujbele religioase, în Occident era utilizată latina, iar în Orient – slavona și greaca), dar și a ritualurilor. În vestul, centrul și nordul Europei erau state catolice, iar în estul Europei – ortodoxe.

Dialog istoric: Încoronarea împăraților



Încoronarea împăratului Otto al II-lea și a împărătesei Theofano



Coroana Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană

- **Analizează imaginile. Exprimă-ți opinia: de ce împărații germani erau încoronați de papă sau de episcopi și purtau coroană?**
- **Formulează o concluzie despre rolul Bisericii în Evul Mediu.**

Creștinismul a reprezentat suportul ideologic al lumii medievale. Biserica Creștină era instituția cea mai importantă a societății feudale. Ea a furnizat modelul organizării societății – acel al „cetății lui Dumnezeu".

Cauzele și premisele Marii Schisme din anul 1054. Dezacordurile au început odată cu divizarea, în 395, a Imperiului Roman în Imperiul Roman de Răsărit, numit și Imperiul Bizantin, cu capitala la Constantinopol, și cel de Apus, cu capitala la Roma. Această divizare a contribuit la dezvoltarea diferită a celor două imperii. Începând cu anul 800, odată cu încoronarea ca împărat roman a lui Carol cel Mare, atât el, cât și împăratul de la Constantinopol pretindeau că sunt succesorii vechilor împărați romani, având astfel dreptul la moștenirea romană. Papa de la Roma și Patriarhul de la Constantinopol, de asemenea, se aflau în conflict, deoarece ambii se considerau conducătorii întregii lumi creștine și concurau pentru convertirea popoarelor migratoare. Dorința papei de a extinde influența în Balcani a acutizat conflictul, deoarece Bizanțul considera că Peninsula Balcanică se afla în sfera sa de influență.

Între Biserica din Apus și cea din Răsărit existau mai multe deosebiri. Astfel, în Biserica Apuseană era autoritatea absolută a papei, la Sfânta Euharistie era întrebuințată azima, pe lângă noțiunile de iad și de rai exista și cea de purgatoriu, era susținut celibatul preo-

Vocabular

Azimă – pâine nedospită folosită de catolici la împărtășanie.
Catolicism – confesiune creștină care recunoaște primatul papei, purcederea Sfântului Duh de la Dumnezeu-Tatăl și de la Dumnezeu-Fiul, existența purgatoriului etc.
Cruciadă – în Evul Mediu, fiecare dintre expedițiile militare întreprinse de creștinii din țările Europei de Apus în Orientul Apropiat, organizate sub egida Bisericii Romano-Catolice între 1096 și 1270. Cruciații aveau cusut pe haine semnul crucii.
Euharistie – taină a Bisericii, împărtășirea cu pâine și vin a credincioșilor.
Excomunicare – excludere din comunitatea creștină.
Ordin militar călugăresc – organizație militară în cadrul Bisericii Romano-Catolice formată din monahi și cavaleri.
Ortodoxie – confesiune creștină care a păstrat neschimbate dogmele, tradiția, cultul și organizarea bisericească fixate prin cele șapte sinoade ecumenice.
Prescură – pâine mică, rotundă sau în formă de cruce, făcută din aluat dospit, folosită în ritualul creștin ortodox.
Schismă (în limba greacă „ruptură") – denumirea fenomenului divizării Bisericii Creștine în Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică.

ISTORIA PRIN ARTĂ



Papa Leon al IX-lea îl excomunică pe Patriarhul Constantinopolului Kerullarios, manuscris italian din sec. al XV-lea

- **Explică esența evenimentului reprezentat în imaginea de sus.**



Papa Urban al II-lea la Conciliul de la Clermont

- **Demonstrează rolul evenimentului prezentat în imagine pentru cruciade.**



Asediul Antiohiei în timpul Primei Cruciade

- **Numește rezultatele Primei Cruciade.**

țesc etc. În Biserica Răsăriteană patriarhul era supus autorității Sinodului, la Sfânta Euharistie se folosea prescura, era permisă căsătoria preoților etc. După anii 600 în Bizanț limba oficială era greaca, iar în Imperiul de Apus – latina.

Până la 16 iulie anul 1054 a existat o singură Biserică Creștină. La 16 și 24 iulie 1054 Papa de la Roma și Patriarhul Constantinopolului s-au excomunicat reciproc, astfel s-a produs schisma Bisericii.

După Marea Schismă influența Bisericii Romano-Catolice asupra vieții Europei medievale a fost enormă, puterea papei a atins apogeul. Biserica a devenit mare proprietar de pământ, iar conducătorii bisericilor dispuneau de toate privilegiile senioriale. Deoarece acordarea indulgențelor era, de obicei, legată de bani, Biserica a început să le vândă. Papalitatea a instituit Inchiziția, instituție menită să reprime ereziile. Deseori suveranii au utilizat învinuirile în erezie pentru înlăturarea adversarilor. Ereticii erau supuși diverselor torturi și arși pe rug.

- **Precizează cauzele Marii Schisme (1054).**

Cruciadele. Cucerirea Asiei Mici și a Palestinei, apoi și a Ierusalimului, în 1071, de către turcii selgiucizi a împiedicat accesul pelerinilor la locurile sfinte. În aceste condiții, la Conciliul de la Clermont (1095) Papa Urban al II-lea a lansat apelul de cruciadă în numele eliberării Ierusalimului de sub dominația musulmană. La cruciade, proclamate „războaie sfinte", au participat reprezentanți ai diferitelor categorii sociale (regi și împărați, nobili, țărani, orășeni), fiecare având anumite interese. Papalitatea urmărea lărgirea sferei de influență prin răspândirea catolicismului în noi regiuni. Dorința papei, monarhilor și a marilor feudali occidentali era și de a obține noi posesiuni funciare pentru mărirea veniturilor prin cucerirea și colonizarea regiunilor din Orientul Apropiat. Orășenii și negustorii erau interesați de comerțul cu Orientul, iar țăranii, în dorința de a se elibera de dependență, aveau scopul de a se îmbogăți.

Cruciada I (1096-1099) a început cu „Cruciada săracilor". Un grup mare de săraci a trecut prin Germania, Boemia și Ungaria, ajungând la Constantinopol. Pentru a evita tulburările în oraș, împăratul bizantin, Alexie Comnenul, i-a transportat pe cruciați pe coasta Asiei Mici, unde aceștia au fost masacrați de trupele selgiucide sau au fost făcuți prizonieri. În scurt timp a pornit „Cruciada cavalerilor" sub conducerea marilor nobili. Cruciații au cucerit Niceea, Dorileea (mai-iulie 1097), Antiohia (1098), Ierusalimul (1099) și au creat câteva state: Regatul Ierusalimului, Principatul Antiohiei, comitatele de Tripoli, Edessa, Jaffa, Ascalon, Marchizatul de Tyr, senioriile Ramlah, Kerak, Sidon, Beirut. Pentru menținerea regulii și a disciplinei în rândul populației cucerite, s-au înființat ordine militare călugărești: Ordinul Ioaniților, Ordinul Templierilor și Ordinul Cavalerilor Teutoni.

Cruciada a II-a (1147-1149), desfășurată sub egida papalității și sub conducerea regelui Franței, Ludovic al VII-lea, și a împăratului

Germaniei, Conrad al III-lea, s-a soldat cu rezultate defavorabile pentru creștini. Saladin (Salah-ad-din), sultanul Egiptului, a recucerit Ierusalimul.

Papa Clement al III-lea a organizat *Cruciada a III-a* (1189-1192), numită și *Cruciada regilor*, în frunte cu Richard I Inimă de Leu, regele Angliei, Filip al II-lea, regele Franței, și Frederic I Barbarossa, împărat al Sfântului Imperiu Roman, soldată cu eșec. Deși creștinii au cucerit Acra în 1191, forța militară și unitatea lumii islamice au rămas aproape intacte.

Cruciada a IV-a (1202-1204), care avea drept scop recucerirea Ierusalimului, a deviat de la scopul inițial. După ocuparea orașului Zara în mai 1203, cruciații au cucerit Constantinopolul și l-au reînscăunat pe Isac al II-lea Anghelos, apoi i-au cerut recompensa promisă. Deoarece împăratul nu a putut achita suma cerută, în 1204 cruciații au asediat din nou orașul, jefuindu-l. În urma acestei cruciade Imperiul Bizantin a fost împărțit în mai multe state: Imperiul Latin de Răsărit, Niceea, Epirul și Trapezuntul. Imperiul Bizantin a fost restaurat în 1261. Alte patru cruciade, desfășurate între 1217 și 1270, au fost fără însemnătate.

- **Alcătuiește un tabel cronologic în care să încadrezi principalele evenimente ale primelor patru cruciade.**

Consecințele cruciadelor. Cruciadele au avut drept rezultat moartea unui mare număr de oameni și însemnate distrugeri de bunuri; au facilitat lupta conducătorilor supremi pentru centralizarea puterii și întărirea statului; au dus la slăbirea Imperiului Bizantin; au întărit rolul Bisericii Romano-Catolice în Europa. În același timp, cruciadele au înlesnit contactul dintre cultura vest-europeană și cea islamică. Realizările științifice ale arabilor, inovațiile și scrierile lor au devenit cunoscute în Occident și au avut un impact major asupra dezvoltării științei, artei, medicinei, dar și a economiei și a schimburilor comerciale în lumea întreagă. Cruciadele au condus la slăbirea stării de dependență a țăranilor: o parte s-au înrolat în armata cruciată, eliberându-se astfel de dependență, iar alții s-au răscumpărat de la feudalii plecați în cruciade. Orășenii s-au îmbogățit și au devenit o forță importantă.

- **Numește câte o consecință a cruciadelor în domeniile politic, economic, social și cultural.**

DOCUMENTAR

„[...] oamenii cei mai simpli erau, într-adevăr, împinși de dorința de a se închina la mormântul Domnului și de a merge la locurile sfinte; dar alți ticăloși, ca Bohemond mai ales și tovarășii săi, aveau în adâncul inimii un alt plan și speranța că, în trecere, vor putea cuceri chiar Cetatea Cetăților [Bizanțul], găsind acolo un izvor de bogății."

Ana Comnena, *Alexiada*



Hristos, în fruntea cruciaților porniți spre Ierusalim

- **Precizează din sursele prezentate mai sus participanții și două cauze ale cruciadelor.**



Cruciada copiilor, 1212

Studiu de caz: Cruciada copiilor

După capturarea Constantinopolului de către creștini, mișcarea cruciată era în declin. În aceste condiții a apărut o idee monstruoasă că victoria poate fi obținută doar de copii nevinovați, neînarmați, deoarece războinicii adevărați erau împiedicați de greutatea păcatelor acumulate. În 1212 zeci de mii de copii, în special ai țăranilor din Franța și Germania, au plecat spre Palestina. Mulți au făcut cale întoarsă, unii au murit pe drum de boli și de foame ori s-au înecat în timpul furtunii pe mare, iar alții au fost vânduți ca sclavi în Egipt.

- **În baza imaginii și a textului, exprimă-ți opinia despre acest eveniment tragic.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Știind ce a avut de îndurat Petros [Petru Eremitul] din partea turcilor, împăratul l-a sfătuit să aștepte să sosească și ceilalți conți, dar acesta, fără să-l asculte, bizuindu-se pe mulțimea care îl întovărășea, a făcut traversarea și s-a așezat cu tabăra în apropierea unei cetăți mici, numită Helenopolis [...]. Cum ei nu mergeau în rânduri sau pe unități, au căzut în mijlocul turcilor care-i pândeau lângă Drakon și au fost măcelăriți."

Cruciada săracilor (1096).
În: Ana Comnena, *Alexiada*

- **Identifică evenimentul și numește participanții.**
- **Explică motivul înfrângerii cruciaților.**

II. Conexiunea cu prezentul



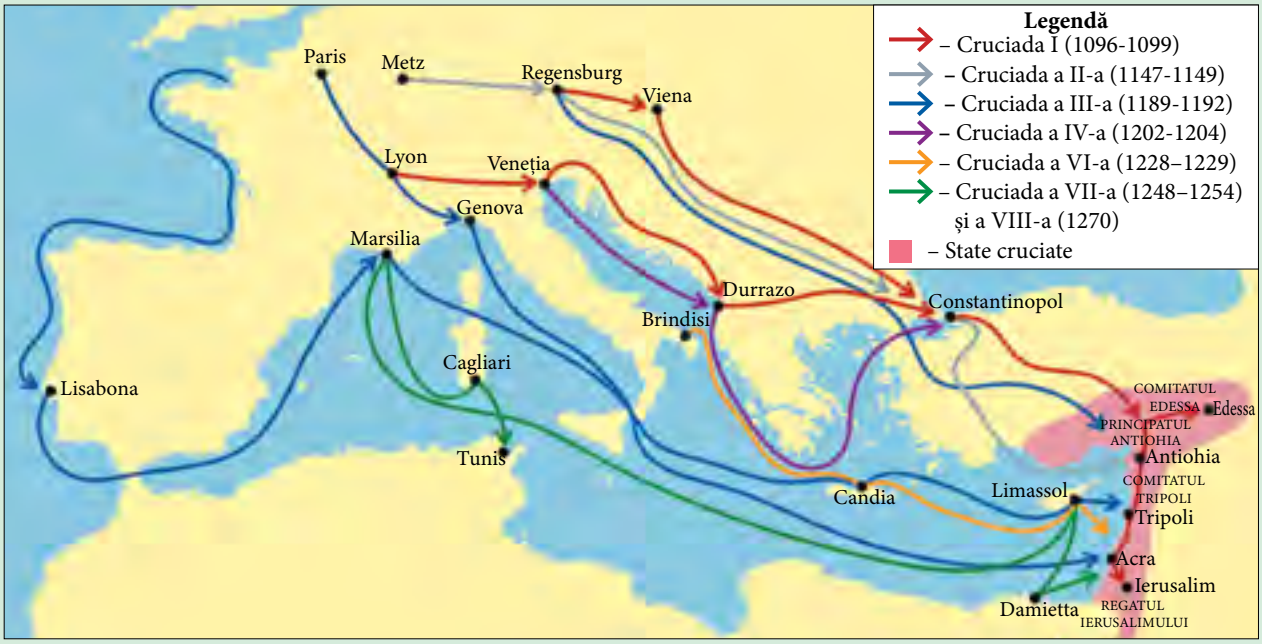
Vatican



Patriarhia de la Constantinopol

- **În baza imaginilor, precizează statutul/ importanța acestor două edificii pentru Biserica Ortodoxă și cea Catolică.**

III. Spațiul istoric



- **Descrie traseul parcurs de cruciați în cadrul fiecăreia dintre primele patru cruciade.**
- **Exprimă-ți opinia referitor la destinația finală a Cruciadei a IV-a.**
- **Numește și localizează pe hartă formațiunile politice constituite în urma Primei Cruciade.**

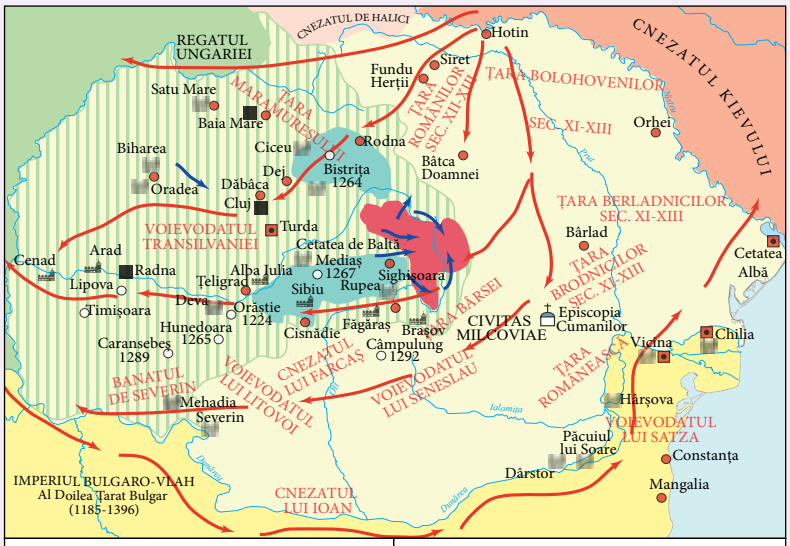
Important de reținut!

Marea Schismă din 1054 a marcat istoria Bisericii Creștine și a Europei. Acest eveniment a separat cu timpul statele catolice de cele ortodoxe, atât din punct de vedere religios, cât și politic, conducând la cucerirea Bizanțului de către turci în anul 1453. Cruciadele, începute în 1096, sub motivul eliberării Ierusalimului de musulmani, au dus la moartea unui număr mare de oameni. Totodată au avut drept consecință centralizarea statelor în Europa, dezvoltarea economică și culturală.

4. Formarea și consolidarea statelor medievale românești

Constituirea statelor medievale românești a fost rezultatul acțiunii mai multor factori interni și externi: necesitatea protejării averii acumulate de diferitele categorii sociale și a reglementării relațiilor dintre aceste categorii; a apărării căilor comerciale internaționale, care străbăteau spațiul românesc, și a centrelor de comerț intern; pericolul tătaro-mongol; pericolul ungar etc. Din sec. al IX-lea, prin unirea mai multor obști sătești, s-au format mici state – cnezate și voievodate –, în baza cărora s-au constituit statele medievale românești: Transilvania, Țara Românească, Țara Moldovei și Dobrogea.

Dialog istoric: Formațiuni prestatale



- Localizează pe hartă formațiunile statale.
- Identifică pe hartă pericolele externe ce determinau necesitatea constituirii statelor medievale românești.

Vocabular

Descălecat – termen folosit de cronicari în legătură cu întemeierea statelor Țara Românească și Moldova.
Groș – monedă.
Marcă – unitate teritorială militară și politică creată de regalitatea maghiară pentru a stăvili atacurile cumanilor și apoi ale tătaro-mongolilor.
Secui – persoană care face parte dintr-o populație maghiarizată, rezultată din amestecul unor populații turcice.
Sași – saxoni, coloniști germani.
Voievod – era la început comandantul militar aflat în ierarhia militară pe locul al doilea, imediat sub nivelul regelui, principelui sau altora asemenea lor; titlu purtat de domnii Moldovei și Țării Românești, precum și de conducătorul Transilvaniei până în 1541.

Premisele constituirii statelor au fost: dezvoltarea relațiilor economice și comerciale, apariția categoriilor sociale caracteristice societății medievale, necesitatea asigurării securității căilor comerciale, pericolul tătaro-mongol (Hoarda de Aur), vecinătatea Regatului Ungar etc. Întemeierea statelor medievale românești a decurs în câteva etape: unificarea teritorială, formarea structurilor sociale, a instituțiilor centrale statale de guvernare și obținerea independenței, care era recunoscută de țările vecine.

Voievodatul Transilvaniei. Începând cu sfârșitul sec. al IX-lea, sursele istorice au menționat în spațiul transilvănean câteva voievodate cu oști puternice și cetăți: al lui Menumorut, între râurile



Regele ungar, Ștefan I, îl capturează, în 1003, pe Gyla cel Tânăr (voievod al formațiunii din Transilvania).
În: *Cronica pictată de la Viena*

DOCUMENTAR

„Acest Radul Negrul vodă fiind în Țara Ungurească [Transilvania] voievod, mare herțeg [duce] pre Amlaș și pre Făgăraș, rădicatu-s-au de acolo cu toată casa lui și cu mulțime de noroade: români, papistași [catolici], sași [...] pogorându-se pre apa Dâmboviței au început a face țară nouă. Făcut-au întâi orașul ce-i zic Câmpulungul. Acolo au zidit și o biserică de piatră, mare și frumoasă. De acolo, au mai descălecat și la Argeș, făcând iarăși oraș mare și ș-au pus scaunul de domnie, făcând curți de piatră și case domnești, și altă biserică mare și frumoasă."

Constantin Cantacuzino,
Istoria Țării Românești

- **Identifică procesul istoric descris.**
- **Stabilește locul de unde a pornit Radu Negru.**
- **Apreciază, conform sursei, importanța istorică a personalității lui Radu Negru.**

PORTRET ISTORIC



Basarab I, frescă din Biserica Domnească de la Curtea de Argeș

- **Elaborează fișa personalității.**

Someș și Mureș (Crișana de azi), cu centrul la cetatea Biharea; al lui Glad, între Dunăre și Mureș, cu centrul la Cuvin, și al lui Gelu, între Someșuri, cu centrul la Dăbâca.

După formarea Regatului Ungar, la începutul sec. al XI-lea, a început expansiunea maghiară spre est, care a întâmpinat rezistența autonomiilor românești din spațiul intracarpatic, care treptat au fost cucerite. La începutul sec. al XI-lea existau voievodatul lui Ahtum din Crișana, cu centrul la Morisena, și voievodatul lui Gyla, în regiunea intracarpatică, cu centrul la Alba Iulia. În confruntarea cu maghiarii, Gyla a fost învins și luat prizonier, iar voievodatul – ocupat. În perioada 1111-1113 a fost menționat documentar un singur principe al Transilvaniei, Mercurius, iar în 1176 a fost atestat Leustachius, cu titlul de voievod. Ocuparea teritoriului transilvănean de-a lungul a două secole, prin expediții militare ungare, a fost însoțită de consolidarea stăpânirii maghiare și organizarea politico-administrativă. Pentru întărirea stăpânirii în Transilvania, între sec. XII și XIII regalitatea maghiară a promovat o politică de colonizare cu sași și secui și de integrare a lor în structurile statale ale Ungariei. În sec. al XIII-lea cucerirea Transilvaniei a fost încheiată. Spațiul intracarpatic a fost organizat, până în 1541, ca voievodat autonom în cadrul Regatului Ungar, în frunte cu un voievod numit de rege. Populația românească, majoritară în voievodatul Transilvaniei, și-a păstrat vechile forme de organizare în voievodate și cnezate – „țările românești", în special în zonele de margine ale Transilvaniei: Țara Făgărașului, Țara Hațegului, Țara Maramureșului.

- **În baza textului, identificați specificul constituirii voievodatului Transilvania.**

Procesul de întemeiere a statului medieval **Țara Românească** s-a desfășurat începând cu a doua jumătate a sec. al XIII-lea și s-a încheiat în prima jumătate a sec. al XIV-lea. Constituirea s-a realizat prin unificarea formațiunilor politice existente între Carpați și Dunăre, menționate în Diploma Ioniților din 1247. Prima etapă a început din nordul Olteniei, în 1272-1275, când un urmaș al lui Litovoi, cu același nume, a refuzat suzeranitatea maghiară. Drept urmare, în 1277 a avut loc o luptă ce s-a sfârșit cu moartea lui Litovoi și cu căderea în prizonierat a fratelui său, Bărbat, care, în schimbul unei mari sume de bani, s-a răscumpărat și a păstrat stăpânirea voievodatului.

În a doua etapă a formării statului medieval Țara Românească o contribuție importantă au avut-o românii transilvăneni, în contextul anulării autonomiei românești din Țara Făgărașului, în 1290, de către regele ungar Andrei al III-lea. Conform legendei, Negru Vodă, împreună cu români din Transilvania, nemulțumiți de stăpânirea maghiară, a trecut la sud de Carpați, stabilindu-se (descălecând) la Câmpulung, și a pus bazele unui nou stat.

A treia etapă a întemeierii statului ține de Basarab I (1310-1352), „mare voievod", titlu care exprima recunoașterea întâie-

tății puterii sale de către ceilalți voievozi din cuprinsul țării. El a unificat autonomiile locale și a întemeiat statul Țara Românească, existența căruia a fost confirmată de izvoarele istorice. Într-un document din 1324 Basarab a fost numit de către regalitatea maghiară „voievodul nostru transalpin", ceea ce marca recunoașterea noului stat întemeiat și a domniei lui Basarab I, dar și acceptarea de către acesta a suzeranității Regatului Ungar. Capitala noului stat, centrul său politic și ecleziastic, era Argeș. Țara Românească includea Muntenia până la Dunăre, Oltenia, Banatul de Severin și Basarabia (teritoriul de la nordul gurilor Dunării).

Extinderea Țării Românești către Banatul de Severin și creșterea puterii și influenței voievodului român a cauzat conflictul cu Regatul Ungariei, determinându-l pe regele Ungariei, Carol Robert, să pornească război împotriva Țarii Românești. Basarab a cerut pace, însă a fost refuzat. În lupta cu ungurii românii au folosit tactica pământului pârjolit/pustiit. În bătălia decisivă dată la Posada (9-12 noiembrie 1330), Basarab I a obținut victorie. Biruința de la Posada a însemnat câștigarea independenței și încheierea procesului de formare a statului. Basarab I a devenit fondatorul dinastiei Basarabilor. Voievodul a ctitorit Biserica Domnească din Câmpulung, unde a și fost înmormântat, și Biserica Domnească din Curtea de Argeș. Țara Românească este întâlnită în surse sub numele Valahia, Ungrovlahia, Muntenia și Țara Transalpină.

Consolidarea statală a Țării Românești, organizarea instituțiilor și afirmarea în plan internațional au avut loc în timpul domniei urmașilor lui Basarab I. Nicolae Alexandru (1352-1364), fiul lui Basarab I, a întemeiat, în 1359, Mitropolia Țării Românești, cu sediul la Curtea de Argeș. Fiul său, Vladislav Vlaicu (1364-1377), a stabilit relații de vasalitate cu coroana maghiară, primind domenii în Transilvania: Amlașul, Făgărașul și Severinul (1366). În 1365 a bătut moneda de argint cu numele și stema țării. De asemenea, a susținut dezvoltarea comerțului, confirmând, în 1369, privilegiile comerciale ale negustorilor brașoveni. Fratele său, Radu I (1377-1384), și fiul acestuia, Dan I (1384-1386), au continuat consolidarea statului prin acțiuni de politică internă și externă.

- **Caracterizează etapele constituirii Țării Românești.**

Unificarea formațiunilor prestatale de la est de Carpați a însemnat apariția în sec. al XIV-lea a celui de-al treilea stat medieval românesc, **Țara Moldovei.** Legenda întemeierii Țării Moldovei relatează despre descălecatul lui Dragoș. Realitatea istorică confirmă că în contextul campaniei militare a regelui maghiar împotriva Hoardei de Aur în 1345, în valea râului Moldova, acesta a organizat o marcă de apărare împotriva tătarilor, cu capitala la Baia. Primul voievod a fost Dragoș. În domniile lui Dragoș și ale urmașilor săi, Sas și Balc, voievodatul constituit era vasal Ungariei.

O nouă etapă ține de Bogdan din Cuhea, un voievod din Țara Maramureșului, care a intrat în conflict cu regele maghiar, Ludovic I,

ISTORIA PRIN ARTĂ



Solul lui Basarab la Carol Robert

- **Numește cauzele evenimentului redat în imagine.**



Bătălia din 1330.
În: *Cronica pictată de la Viena*

- **În baza imaginii, descrie Bătălia de la Posada.**

PORTRET ISTORIC



Bogdan I, domn al Țării Moldovei

- **Elaborează fișa personalității.**

DOCUMENTAR

„Iar în acel timp Bogdan, voievodul românilor din Maramureș, adunând în jurul său pe românii din acel district, trecu pe ascuns în Țara Moldovei, supusă coroanei Regatului Ungar, dar lipsită de locuitori de multă vreme datorită vecinătății tătarilor, și, cu toate că a fost lovit de mai multe ori de armata regelui, crescând mult numărul locuitorilor români, acea țară a crescut [devenind] un stat. Însă voievodul pe care-l alegeau românii din acea țară se recunoștea drept vasal al regelui Ungariei, obligându-se să plătească censul la timpul obișnuit."

Cronica lui Ioan, arhidiacon de Târnava [mijlocul sec. al XIV-lea]

- **Identifică evenimentul.**
- **Numește locul de unde a pornit Bogdan.**
- **Selectează din text informația care arată că Moldova era dependentă de Regatul Ungariei.**

deoarece acesta lichidase autonomiile locale din Maramureș. În contextul răscoalei împotriva urmașilor lui Dragoș din 1359, Bogdan a trecut munții Carpați, unde a învins oastea lui Balc, fiul lui Sas, devenind voievodul Țării Moldovei. În perioada anilor 1364-1365 Bogdan a luptat pentru câștigarea independenței. Prin actul din 2 februarie 1365 regele Ungariei a recunoscut Țara Moldovei ca stat independent. Noul stat se întindea de la Carpați la Milcov și Siret, în nord până în Țara Șipenițului, spre est până la Nistru. În surse Țara Moldovei se mai întâlnește cu numele Moldovlahia, Valahia Mică, Rusovlahia.

Urmașii lui Bogdan I au desăvârșit organizarea statală. Lațcu (1367-1375) a eliminat pretențiile regelui ungar. A acceptat construirea Episcopiei Catolice la Siret (1370). Petru I Mușat (1375-1391), de unde se trage denumirea dinastiei Bogdănești/Mușatini, a organizat Cancelaria domnească și a emis primele documente interne ale Moldovei. Voievodul a stabilit capitala la Suceava și a întemeiat Mitropolia Moldovei. El a bătut primele monede de argint (1377) și de aramă de un groș și de jumătate de groș. La 26 septembrie 1387 Petru I Mușat a depus jurământul omagial regelui polonez. Sub domnia lui Roman I (1391-1394), care s-a intitulat „voievod al Țării Moldovei de la munte până la mare" (30 martie 1392), Moldova s-a desăvârșit teritorial prin încorporarea părții de sud a țării.

- **Identifică evenimentele care au contribuit la constituirea și afirmarea Țării Moldovei.**

Statul medieval **Dobrogea** a fost întemeiat în sec. XIII-XIV, în condițiile dominației Imperiului Bizantin. Nucleul statului medieval Dobrogea a fost Țara Cărvunei, cu centrul la Caliacra. Izvoarele istorice menționează existența a trei conducători politici: Balica (1346-1354), Dobrotici (1354-1386), care și-au extins stăpânirea asupra întregii Dobrogei, și Ivanco (1386-1388). După moartea lui Ivanco, Dobrogea a intrat în componența Țării Românești. În urma Campaniei militare a Imperiului Otoman (1417-1420), Dobrogea a fost inclusă în componența acestuia până în 1878.

- **Precizează importanța istorică a constituirii statelor medievale românești.**



Uricul din 30 martie 1392 de la Roman I, care consemnează realitatea extinderii Țării Moldovei până la mare

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„[...] Basarab a trimis la rege o solie vrednică de toată cinstea ca să-i spună regelui: «Fiindcă voi, rege și stăpân al meu, v-ați ostenit cu strângerea oștirii, eu voi răsplăti osteneala voastră cu 7.000 de mărci de argint [=1.447 kg de argint sau 300 kg de aur, n.a.] și vă voi lăsa în pace și Zeurinul [Severinul], cu toate ce se țin de el, pe care acum, cu puterea le țineți în mâinile voastre. Pe deasupra, tributul ce datorez coroanei voastre, îl voi plăti cu credință în tot anul. Și nu mai puțin voi trimite la curtea voastră pe unul dintre fiii mei, pentru ca să servească pe banii mei și pe cheltuiala mea, numai să vă întoarceți îndărăt cu pace și să înconjurați primejdia persoanelor voastre, pentru că dacă veniți și mai mulți înlăuntrul țării, nu veți putea nicidecum să înconjurați primejdia». Regele, auzind acestea, cu mintea trufașă, a izbucnit față de soli cu următoarele vorbe, zicându-le: «Să spuneți așa lui Bazarad, că el e păstorul oilor mele și eu, din ascunzișurile sale, de barbă îl voi scoate».”

Cronica pictată de la Viena

- **Identifică evenimentul menționat în text.**
- **Descrie relațiile dintre domnul Țării Românești, Basarab, și regele Ungariei.**
- **Precizează scopurile urmărite de regele Ungariei.**
- **Exprimă-ți opinia referitor la comportamentul regelui.**

II. Gândire critică



A. Legenda. „Umblând păstorii [conduși de Dragoș] de la Ardeal, ce se cheamă Maramureș, în munți cu dobitoacele, au dat de o fiară ce se cheamă bour și după multă goană ce au gonit-o prin munți cu dulăi, au scos-o la șesul apei Moldovei. Acolo, fiind și fiara obosită, au ucis-o la locul unde se cheamă acum Boureni, și așa au descălecat stat”.

Grigore Ureche,
Letopisețul Țării Moldovei

B. Realitatea istorică. Dragoș, voievod român din Maramureș, a fost trimis de regele Ungariei să întemeieze în nordul Moldovei o marcă de apărare în fața tătarilor, care atacau adeseori Transilvania pentru a o jefui. Baia, târg în apropiere de Suceava, a fost prima capitală a Moldovei.

- **Realizează o listă cu asemănări și alta cu deosebiri între ceea ce spune legenda și realitatea istorică. Putem afirma că orice legendă conține un sâmbure de adevăr istoric? Argumentează cu exemple.**

III. Analiza surselor vizuale



- **În baza cunoștințelor obținute anterior, identifică legenda căreia îi este dedicat monumentul.**
- **Cine a fost Dragoș Vodă?**
- **Relatează pe scurt legenda întemeierii/originii localității natale.**

Important de reținut!

Constituirea statelor medievale românești a prezentat un moment de mare semnificație nu numai în istoria civilizației românești, ci și în cea a Europei. Formarea statelor medievale românești a avut loc în baza evoluției interne a formațiunilor prestatale, într-un context extern favorabil: criza politică din Ungaria și declinul dominației tătare. La întemeierea Țării Românești și a Țării Moldovei un rol însemnat l-au avut românii din Transilvania. Țara Românească, Țara Moldovei și Transilvania s-au constituit ca voievodate, ceea ce este o dovadă în plus că făceau parte din aceeași civilizație. Noile state au jucat un rol de seamă în viața culturală și politică în sud-estul european, ca apărătoare ale Europei, ca susținătoare și promotoare ale culturii religioase pentru întreaga ortodoxie.

5. Organizarea internă a Țărilor Române. Biserica

Constituirea statelor medievale a însemnat și un transfer de putere din partea cnejilor și a voievozilor locali în favoarea conducătorului ales, care își asuma titlul de mare voievod. Pentru a conduce, acest mare voievod avea nevoie și de instituții care să asigure stabilitatea statului. Acestea erau instituții centrale, pentru că își manifestau autoritatea pe întreg teritoriul țării. Formarea și evoluția lor a fost influențată de spațiile occidental, slav și mai ales de cel bizantin. În Transilvania, Regatul Ungariei a lăsat o amprentă mai mare asupra organizării interne și în domeniul religios.

Vocabular

Ctitor – persoană care suportă în total sau în parte cheltuielile pentru construirea sau reconstruirea unei biserici ortodoxe sau a unei mănăstiri, sau pentru înzestrarea acestora cu icoane, fresce, obiecte liturgice și de artă.
Domn – titlu purtat de suveranii Țării Românești și ai Moldovei; voievod.
Dregător – demnitar la Curtea domnească cu atribuții administrative, militare, judecătorești, având diferite funcții în aparatul de conducere al țării.
Ereditar-electiv – sistem de succesiune la tron în Țările Române prin care domnul era ales de către boieri dintre descendenții unei familii domnitoare.
„Os domnesc” – (a fi) din neam domnesc, din familie domnitoare.
Vistierie – instituție care administra tezaurul țării.

TIMPUL ISTORIC

1359 – înființarea Mitropoliei Țării Românești
1370 – înființarea Mitropoliei de la Severin de către Vladislav Vlaicu
1401 – recunoașterea Mitropoliei Moldovei de către Patriarhia din Constantinopol

- **Plasează evenimentele pe axa cronologică.**

Dialog istoric: Domnii Țării Moldovei



- **Numește personalitățile reprezentate pe timbre.**
- **Identifică titlul purtat de acești conducători ai Țării Moldovei, care este menționat după prenume. Cum crezi, ce semnificație are acest cuvânt?**
- **Cum mai erau numiți conducătorii Țării Moldovei?**

Forma de organizare statală a românilor în Epoca Medievală a fost voievodatul, cu instituțiile sale politice: domnul (voievodul), Sfatul Domnesc, Marea Adunare a Țării și adunările generale (congregațiile în Transilvania).

Domnia. La fel ca și în Occident, forma de organizare politică în Țările Române a fost monarhia de tip medieval, dar cu trăsături proprii, determinate de specificul societății românești. În fruntea statului se plasa un domn, numit și voievod. Succesiunea la domnia Țărilor Române a fost ereditar-electivă: urmașul la conducere era ales numai pe linie masculină dintre membrii familiei domnitoare, de „os domnesc”. Succesiunea nu se făcea automat de la domn la fiul său cel mai mare, dar se alegea dintre fiii domnului. În cazul în care tronul devenea vacant, putea fi desemnat ca succesor oricare dintre descendenții dinastiei domnitoare: a Basarabilor în Țara Românească și a Bogdăneștilor/Mușatinilor în Țara Moldovei, chiar și dacă era copil nelegitim. Era obligatoriu să nu fie „însemnat”, adică să nu aibă defect fizic. Până în primele decenii ale sec. al XVI-lea domnul era ales de o adunare mai largă, la care participau boierimea, curtenii și clerul. Particula „Io” (de la Ioannes) făcea parte din titulatura domnului și reflecta originea divină a puterii domnești, „cel ales de Dumnezeu”. Voievodul era uns cu mir (ulei sfințit) și încoronat de mitropolit în cadrul unei ceremonii religioase.

Domnul ţării era stăpânul suprem al pământului. Atribuţiile domnului vizau toate domeniile importante: era comandantul suprem al armatei, promova politica externă (declara război şi încheia pace, semna tratate cu ţările vecine), conducea întreaga administraţie (numea dregătorii, emitea aşezăminte sau hrisoave, acorda privilegii negustorilor etc.), bătea moneda, instituia impozite, era instanţa supremă de judecată, confirma episcopii şi mitropolitul etc.

Transilvania, aflată sub stăpânire ungară, era condusă de un voievod numit de rege, care îşi exercita autoritatea doar asupra a şapte comitate din Transilvania.

- **Descrie instituţia domniei în Ţările Române.**

Sfatul Domnesc şi dregătoriile. În Ţara Românească şi Ţara Moldovei, domnul era ajutat în exercitarea autorităţii de Sfatul Domnesc, care avea rol consultativ, dând consimţământul în aprobarea actelor domnului. Avea şi alte atribuţii: supraveghea administraţia, asista pe domn la scaunul de judecată, participa la încheierea tratatelor cu puterile vecine etc. Cei mai importanţi dregători au fost: logofătul (conducătorul Cancelariei domneşti), vornicul (conducătorul Curţii domneşti), vistierul (dregătorul care avea în grijă tezaurul ţării), spătarul (purtătorul de spadă), postelnicul (responsabil de activitatea diplomatică, primirea solilor), stolnicul (responsabil de alimentarea la Curtea domnească) etc. De la sfârşitul sec. al XVI-lea Sfatul Domnesc s-a numit Divan. În Ţara Românească şi Moldova se mai întrunea Marea Adunare a Ţării, compusă din boieri, cler, curteni şi târgoveţi. Adunarea avea un caracter consultativ şi era convocată sporadic în cazul alegerii domnului, declarării de război, încheierii păcii etc.

În Transilvania exista Consiliul Voievodal şi se convocau congregaţiile generale, în care românii ortodocşi nu erau admişi.

- **Explică rolul Sfatului Domnesc şi cel al Marii Adunări a Ţării.**

Organizarea administrativ-teritorială. De-a lungul perioadei medievale, capitala Ţării Moldovei a fost pe rând la Baia, Siret, Suceava şi Iaşi, iar capitala Ţării Româneşti – la Câmpulung, Curtea de Argeş, Târgovişte şi Bucureşti. Ţara Românească era împărţită în 16 judeţe. Fiecare judeţ era condus de un reprezentant al puterii domnului, numit jude. Ţara Moldovei era împărţită administrativ în Ţara de Sus şi Ţara de Jos, conduse de mari-vornici. Toată Moldova era împărţită în ţinuturi, primele fiind atestate ţinuturile Tutova (1432), Ţeţina, Chilia, Vaslui, Bacău şi Tecuci (1436), apoi Hotin (1441) şi Trotuş (1446), numărul acestora, către sfârşitul sec. al XVI-lea-începutul sec. al XVII-lea, a ajuns la 24. Ţinuturile cu cetăţi erau administrate de pârcălabi, iar cele fără cetăţi – de vătafi sau starosti.

CONEXIUNEA CU PREZENTUL



- **Numeşte simbolul de stat reprezentat în imagine. Descrie-l.**
- **Explică simbolul crucii din ciocul acvilei.**



- **Exprimă-ţi opinia referitor la prezenţa bourului. Cum crezi, este vreo legătură cu legenda despre Dragoş?**



Sfatul Domnesc. Sala tronului. Muzeul de Istorie din Suceava

- **Alcătuiţi un dialog imaginar din cadrul unei şedinţe a Sfatului Domnesc.**



Cetatea Hotin



Cetatea Râșnov



Cetatea de Scaun a Sucevei



Cetatea Neamț

În Transilvania existau mai multe unități administrativ-teritoriale: *comitate,* conduse de comiți (comitatele regale, iar din sec. XII-XIII apar și comitatele nobiliare), *scaunele* săsești și secuiești, conduse de doi juzi. La sași existau și *districte:* al Brașovului și al Bistriței. Districtele românești erau conduse de voievozi, cneji și juzi. Cele mai vechi districte atestate documentar sunt Făgăraș (1222) și Hațeg (1247).

Orașele din Transilvania aveau ca organ administrativ un sfat orășenesc, format din 12 membri și un jude, dispunând de autonomie în organizare. În Țara Românească și Țara Moldovei orașele aparțineau domnului, dar erau conduse de un sfat orășenesc, format din 12 pârgari în frunte cu un județ (cârmuitor) în Muntenia și cu un șoltuz în Moldova. Județul și șoltuzul își exercitau atribuțiile sub controlul reprezentantului domnesc, vornicul sau pârcălabul. Satele erau conduse de cneji sau juzi, ajutați de Sfatul „oamenilor buni și bătrâni".

- **Descrie organizarea administrativă a Țărilor Române.**

Organizarea judecătorească în Țara Românească și Moldova era făcută potrivit „obiceiului pământului", sau „legii românești". În sec. al XV-lea o circulație largă au avut-o culegerile de legi bizantine: *Zakonikul*, copiat în 1451 în Țara Românească, și *Syntagma lui Matei Vlastares,* copiată în 1474 în Moldova. În Transilvania, în 1517, a apărut o colecție de legi tipărită în trei părți, numită *Tripartitul* lui Werböczi, ce reglementa obligațiile fiscale față de stat și de nobili.

Instanțele de judecată aveau o anumită ordine ierarhică: judecata obștii sătești, formată din judele satului și „oamenii buni și bătrâni", după care urma instanța județului, ținutului, comitatului, districtului sau scăunală, apoi Sfatul Domnesc și instanța supremă – domnul țării.

- **Numește persoana care deținea rolul de judecător suprem în Țările Române.**

Organizarea militară. Apărarea țării era asigurată de *oastea mică* a domnului, formată din curteni, mici boieri sau din steagurile (unități militare mici) ridicate de dregătorii teritoriali. Acesteia i se adăugau cetele sau steagurile boierești; între slujbele datorate de boieri domnului fiind și aceea de a-l sprijini militar în caz de primejdie pentru domnie și țară. De asemenea, orașele erau obligate să ridice steaguri proprii și să-și asigure apărarea. Sec. XIV-XVI reprezintă perioada marilor confruntări militare cu statul otoman, când la oaste au fost chemați și țăranii, formându-se astfel *oastea mare* a țării, care putea număra până la 50 de mii de oșteni. Întreaga oștire era pusă sub comanda domnului, iar în lipsa acestuia, a vornicului, spătarului sau a hatmanului. În Transilvania voievodul comanda armata ca reprezentant al regelui.

Un rol important în sistemul defensiv al Țărilor Române l-au jucat cetățile. În Țara Moldovei acest sistem era constituit din cetățile: Suceava, Neamț, Roman, Țețina, Hmielov, Hotin, Soroca, Orhei, Tighina, Cetatea Albă, Chilia.

- **Argumentează necesitatea și importanța armatei pentru statele medievale românești.**

Biserica în Evul Mediu a avut un rol important în viața socială, juridică și culturală a Țărilor Române. Pentru domnii români apărarea credinței ortodoxe echivala cu apărarea țării. Organizarea bisericească s-a realizat după întemeierea statelor medievale românești. Mitropolia Țării Românești, cu sediul la Curtea de Argeș, a fost creată în 1359, în timpul domniei lui Nicolae Alexandru. În 1370, sub domnia lui Vladislav Vlaicu, s-a constituit Mitropolia Severinului. Radu cel Mare (1495-1508), cu ajutorul Patriarhului Nifon, a reorganizat Biserica munteană și a înființat Episcopia Buzău și Episcopia Râmnicu Vâlcea.

Mitropolia Țării Moldovei, cu sediul la Suceava, s-a constituit în timpul domniei lui Petru I Mușat, dar a fost recunoscută de către Patriarhia de la Constantinopol în 1401, în timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432). Au fost înființate episcopii la Roman (1408), Rădăuți (1471) și Huși (1589).

În Transilvania românii ortodocși au avut o organizare bisericească proprie, documentele din sec. al XIV-lea menționând mai mulți mitropoliți cu reședința la Râmeț, Hunedoara și Feleac. Biserica Romano-Catolică din Transilvania avea episcopii la Alba Iulia, Oradea și Cenad.

În această perioadă s-a organizat și viața monahală, întemeindu-se numeroase mănăstiri: Cuhea, Giulești, Prislop, Geoagiu, Vodița (1372), Tismana (1378), Cozia, Cotmeana, Neamț, Moldovița (1402), Probota (1398). Mănăstirile erau centre ale vieții spirituale, de cultură românească, de educație, dar și loc de refugiu și de adăpost în caz de primejdii, precum războaiele, fiind înconjurate de ziduri trainice.

Biserica Ortodoxă din Țările Române a adus o contribuție importantă la susținerea materială a centrelor ortodoxe din străinătate: Frăția Ortodoxă de la Lvov, mănăstirile de la Sfântul Munte Athos, patriarhiile apostolice etc., fiind un exemplu de moștenire și promovare a tradiției bizantine.

De-a lungul istoriei medievale a românilor, mitropolitul și episcopii au avut un rol extrem de important în consolidarea statului, devenind deseori sfetnici apropiați domnului, contribuind decisiv la dezvoltarea politică, spirituală și culturală a țării. Domnii români au fost ctitori de biserici și de mănăstiri, erau principalii protectori ai Bisericii, ofereau danii de proprietăți funciare, cărți etc.

- **Explică rolul Bisericii în societatea medievală din Țările Române.**



Mănăstirea Putna



Mănăstirea Voroneț

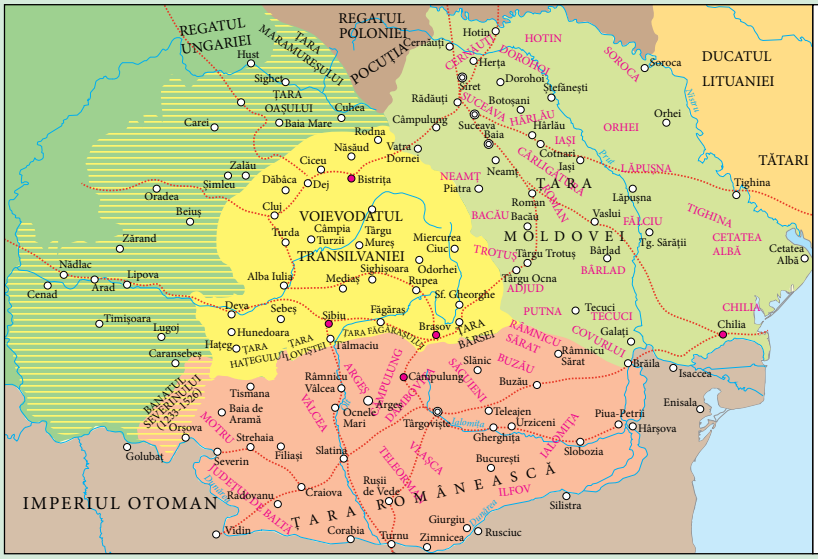


Mănăstirea Zografu de pe Muntele Athos

- **Ce mănăstiri sunt reprezentate în imagini?**
- **Care era rolul mănăstirilor în Epoca Medievală?**
- **Numește o mănăstire/cetate medievală românească pe care ai vrea să o vizitezi. Argumentează-ți alegerea.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric



- **Identifică pe hartă statele medievale românești.**
- **Localizează unitățile administrative ale Țării Moldovei și Țării Românești.**
- **Numește orașele care erau reședințe domnești sau ale voievozilor.**

II. Analiza surselor scrise

„Ștefan vodă [Ștefan cel Mare, în 1457] strâns-a boierii țării și mari și mici și altă curte măruntă dimpreună cu mitropolitul Theoctist și cu mulți călugări, la locul ce se cheamă Direptate și i-a întrebat pre toți: *Iaste-le cu voie tuturor să le fie domn*? Ei cu toții au strigat într-un glas: *În mulți ani de la Dumnezeu să domnești*. Și [...] cu toții l-au rădicat domn. [...] Și de acolo luă Ștefan vodă steagul Țării Moldovei și se duse la scaunul Sucevii. Decii, Ștefan vodă gătindu-se de mai mari lucruri să facă, nu cerca să așeze țara, ci de război să gătea, că a împărțit oștii sale steaguri și a pus hotnogi și căpitani, care toate cu noroc i-au venit."

Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*

- **Identifică evenimentul.**
- **În baza textului, stabilește modalitatea de alegere a domnului. Care era rolul Bisericii în acest proces?**

III. Conexiunea cu prezentul

Știai că...

În localitatea Vatra (Republica Moldova) în fiecare an se organizează Festivalul Medieval.

- **În ce localități din Republica Moldova, România și din alte state se organizează astfel de festivaluri? Numește scopul acestor evenimente.**



Important de reținut!

În Țările Române organizarea internă a avut un caracter unitar. Ca formă de organizare politică a fost voievodatul, având în frunte un voievod, numit și domn. Instituțiile, deși reflectă civilizația autohtonă românească, au clare influențe bizantine. Biserica s-a bucurat de sprijinul domniei, oferind, la rândul ei, suport conducătorului.

6. Formarea și expansiunea Imperiului Otoman (sec. XI-XV)

Statul otoman, având la origini nomazi turcici care au adoptat islamul, și-a extins inițial stăpânirea asupra teritoriului Imperiului Bizantin. Începând cu sec. al XIV-lea, Imperiul Otoman a influențat în mod decisiv istoria centrului și estului Europei. Spre sfârșitul lumii medievale, Imperiul Otoman, întins atunci pe trei continente în părțile răsăritene ale bazinului mediteraneean, era un factor politic esențial în lumea europeană, din care stăpânea o bună parte, aflându-se încă într-o continuă expansiune.

Dialog istoric: Originea turcilor

„Turcii sunt un popor puternic și mândru, care își trage originea din stepele Asiei Centrale și care a fost puternic influențat de culturile persană și arabă."

Mahmud al-Kashgari,
Compendiul limbilor turcice,
sec. al XI-lea



- Identifică informații despre originea turcilor.
- Precizează o trăsătură a poporului turc descrisă în document.

Originea și evoluția statului turco-otoman. În sec. VII-VIII triburi turcice din Asia Centrală s-au îndreptat spre vest. În sec. al X-lea, sub conducerea beiului Selgiuk, fondatorul Marelui Stat Selgiucid, ei au adoptat islamul. Selgiucizii, în anul 1055, au cucerit Bagdadul, capitala spirituală a islamului. În 1071 selgiucizii i-au învins pe bizantini la Manzikert și treptat au cucerit Asia Mică. În 1077, Suleyman Bey, conducătorul unei noi formațiuni selgiucide apărute între Konya și Kayseri, s-a proclamat sultan, punând astfel bazele sultanatului turco-selgiucid din Anatolia. Selgiucizii din Anatolia au cucerit, în 1116, Konya, devenită noua lor capitală până la începutul sec. al XIV-lea, statul fiind numit și Sultanatul de Konya. Acest sultanat s-a extins de la Antalya (pe țărmul Mediteranei) la Sinope (pe litoralul Mării Negre) și din Siria de Nord până în Transcaucazia. Astfel, formațiunea selgiucidă, care își trage originea de la tribul turcic al oguzilor (uzilor), reprezintă veriga de legătură dintre vechile state turcice din Asia Centrală și viitorul stat al turcilor otomani (osmanlâi) în ce privește instituțiile, limba și cultura.

- Identifică originea turcilor.

Constituirea și expansiunea Imperiului Otoman. Ca urmare a expansiunii tătaro-mongolilor sub conducerea lui Ginghis-Han în stepele Asiei Centrale, în 1242 statul selgiucizilor a fost distrus. Pe ruinele fostului sultanat s-au format mai multe principate (emirate), printre care era Emiratul lui Osman, din sud-vestul Asiei Mici, cu centrul în orășelul Sogut. Fondatorul statului otoman a

Vocabular

Bei – demnitar, conducător al unui principat.
Otomani – populațiile turce din Asia Mică, de religie mahomedană, care au creat statul otoman.
Pașalâc – provincie din Imperiul Otoman guvernată de un pașă.
Sultan – monarh din Imperiul Otoman și din alte țări musulmane.
Tributul sângelui – tribut cerut de Imperiul Otoman țărilor cucerite sau vasale, care presupunea recrutarea băieților cu calități fizice deosebite, islamizarea și transformarea lor în războinici de elită – ieniceri.

TIMPUL ISTORIC

1071 – selgiucizii i-au înfrânt pe bizantini la Manzikert
1299 – Osman I a fondat Imperiul Otoman
1453, 29 mai – căderea Constantinopolului

- Explică semnificația fiecărui eveniment.

PORTRET ISTORIC



Osman I (1299-1326)

- Argumentează importanța personalității în istoria statului turc.

DOCUMENTAR

„El [Osman] a fost cel dintâi din neamul acesta care a cucerit și alte orașe din Asia, dar mai ales Brusa [Bursa], un oraș din Asia, înfloritor, și atuncea, pe care, împresurându-l, l-a silit cu foamea, și cucerindu-l, și-a așezat în el reședința; și pornind de acolo, a făcut isprăvi mari și strălucite; și s-a săvârșit din viață la Brusa, lăsand în urma sa feciori și o țară nu mică."

Laonic Chalcocondil,
Expuneri istorice

- **Apreciază prin trei argumente rolul istoric al personalității descrise în sursă.**

PORTRET ISTORIC



Mehmed al II-lea (1451-1481)

- **Elaborează fișa personalității sultanului.**



Spahii – soldați ai cavaleriei formate din nobilimea turcă

fost Osman (Othman) (1299-1326), care în 1299 s-a proclamat sultan. Treptat, în cursul sec. al XIV-lea, otomanii s-au înstăpânit în Asia Mică, aceasta devenind o bază a puterii lor politice și militare pentru următoarele veacuri. Stabilitatea statului a fost asigurată și de faptul că sultanii își omorau frații, astfel fiind excluse luptele dinastice interne.

Expansiunea otomană a fost favorizată de buna organizare a armatei permanente formate din spahii și ieniceri, declinul Imperiului Bizantin și al statelor balcanice, neînțelegerile dintre statele creștine din Apusul Europei. Deși s-au confruntat cu o eroică rezistență, otomanii au cucerit în 1326 orașul Prusa (denumit de turci Bursa), care a devenit a doua lor capitală. În 1352 au ocupat cetatea Tzympe în Europa, apoi în 1354 orașele Gallipoli și Ankara, Adrianopol în 1362 (devenit capitală după anul 1402), Sofia (1385), Salonic (1386), Skopje (1391), Târnovo, capitala Bulgariei (1393), Vidinul (1396). Bulgaria a dispărut astfel de pe hartă și la finele sec. al XIV-lea statul otoman a ajuns la Dunăre, devenită hotarul său natural din miazănoapte. Serbia a pierdut partea sa vestică și centrală în urma Luptei de la Kossovopolje (1389). Baiazid „Fulgerul" (1389-1402) a cucerit principatele turcomane din Anatolia (Germiyan, Karaman etc.).

În sec. al XV-lea, otomanii au acționat pentru extinderea stăpânirii în Europa Centrală și în bazinul Mării Negre, iar statul lor se întindea în întreaga Peninsulă Balcanică, până la Dunăre. În fața expansiunii otomane, creștinii din Apus au colaborat cu ortodocșii din Răsărit (precum voievozii români) și au organizat expediții militare împotriva Imperiului Otoman („cruciadele târzii"), dar au fost înfrânți în bătăliile de la Nicopole (1396) și de la Varna (1444), din cauza neînțelegerilor dintre cavalerii occidentali. Din Peninsula Balcanică otomanii erau o amenințare permanentă pentru Europa Centrală și de Vest și pentru Țările Române.

Sub Mehmed al II-lea Fatih (Cuceritorul) (1451-1481), sau Mahomed al II-lea, considerat a fi adevăratul fondator al Imperiului Otoman, la 29 mai 1453 a fost cucerit orașul Constantinopol. Astfel și-a încheiat existența Imperiul Bizantin, iar statul otoman a căpătat strâmtorile Bosfor și Dardanele. Datorită poziției geostrategice a orașului, acolo a fost transferată capitala, numită Istanbul. În Balcani, Mehmed al II-lea a făcut din ultimele posesiuni ale statului sârb pașalâc (1459), a cucerit Albania (1474). În 1475 suzeranitatea otomană a fost acceptată de Hanatul Crimeii. Mehmed al II-lea a luptat cu domnii Țărilor Române, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, și cu voievodul Transilvaniei, Iancu de Hunedoara. În Asia, a stăpânit toată Anatolia și a extins spre est frontierele statului său.

- **În baza textului, stabilește etapele constituirii Imperiului Otoman.**
- **Precizează cauzele și premisele expansiunii otomane.**

Politica internă. Conducătorul Imperiului Otoman era padișahul/sultanul, care răspundea de politica internă și externă. Un rol important în conducerea statului îl avea vizirul, primul sfetnic al sultanului. Organul superior de conducere se numea Divan, în componența căruia, pe lângă vizir, intrau și alți demnitari. Teritoriile cucerite erau treptat înglobate în sistemul politic otoman.

Sub aspect administrativ, teritoriul Imperiului era divizat în pașalâcuri. Otomanii împărțeau teritoriile în cele stăpânite direct (Casa Islamului), cele cu care trebuiau să poarte război pentru a le aduce în Islam (Casa Războiului) și cele care plăteau tribut, fără a fi integrate lumii islamice (Casa Păcii), precum Țările Române.

La început, țările vasale plăteau un tribut (haraci), în calitate de răscumpărare a păcii, fiind obligate să ducă o politică externă în concordanță cu interesele Porții. Mai târziu, pământurile țărilor cucerite au devenit proprietatea statului (a sultanului). Se percepea de la țărani renta feudală, iar de la cei creștini și o taxă specială. Acest fapt explică într-o oarecare măsură islamizarea unei părți importante a populației balcanice slave și albaneze. Statele supuse din Peninsula Balcanică erau obligate să plătească un tribut special numit „devshirme" („tributul sângelui"). Băieții creștini erau islamizați și pregătiți să devină funcționari, ofițeri și soldați (ienicerii – „copiii de suflet ai lui Allah").

- **Identifică organizarea internă a Imperiului Otoman.**



Ieniceri, ostași pedeștri

- **În baza textului temei și a imaginilor de mai sus (paginile 72, 73), precizează rolul ienicerilor și al spahiilor în armata otomană.**

Studiu de caz: Cucerirea Constantinopolului

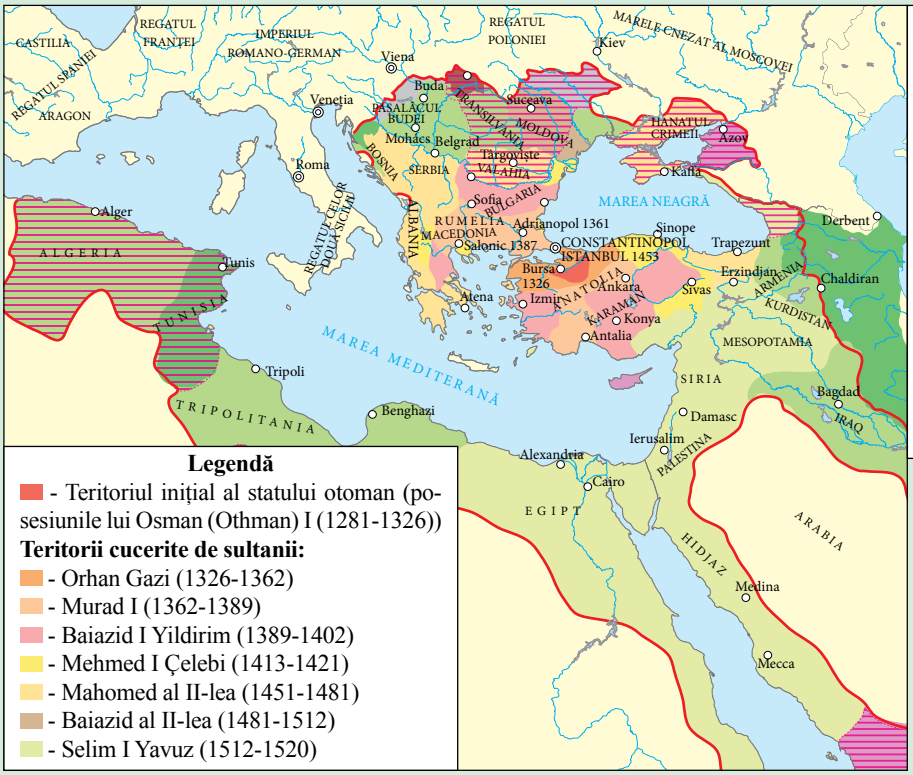


Asediul Constantinopolului de către otomani a început în aprilie 1453 de pe uscat și mare și a durat 53 de zile. Armata turcă o depășea numeric pe cea bizantină de aproape 20 de ori. Turcii au folosit activ tunuri grele. În aprilie, apărătorii orașului au respins mai multe atacuri. Dar spre sfârșitul lunii, turcii au decis asupra unei operațiuni grandioase – să-și transporte flota de 70 de nave pe uscat în Cornul de Aur, ocolind lanțul gros și greu care proteja intrarea în golf. Deși flota creștină era încă în golf, respingând cu succes asaltul turcilor, forțele apărătorilor au fost dispersate. În cursul lunii mai, otomanii au mai întreprins câteva asedii ale fortificațiilor orașului, spărgând zidurile exterioare în mai multe locuri. Constantinopolul cu greu a rezistat. La 25 mai 1453 a avut loc un atac general asupra capitalei Imperiului Bizantin. După un bombardament de două zile, în noaptea de 29 mai, trupele turce au luat cu asalt toată linia și au pătruns în Constantinopol. După o zi de lupte de stradă, orașul a căzut, iar împăratul Constantin al XI-lea Paleologul a murit apărându-l.

- **Apreciază eforturile depuse de otomani pentru cucerirea și cele ale bizantinilor pentru apărarea orașului Constantinopol.**
- **Descrie procesul asediului utilizând textul și imaginea alăturată.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric



Legendă

- Teritoriul inițial al statului otoman (posesiunile lui Osman (Othman) I (1281-1326))

Teritorii cucerite de sultanii:

- Orhan Gazi (1326-1362)
- Murad I (1362-1389)
- Baiazid I Yildirim (1389-1402)
- Mehmed I Çelebi (1413-1421)
- Mahomed al II-lea (1451-1481)
- Baiazid al II-lea (1481-1512)
- Selim I Yavuz (1512-1520)
- Soliman I (1520-1566)
- Selim al II-lea (1566-1574)
- Murad al III-lea (1574-1595)
- Ahmed I (1603-1617)
- Mehmed al IV-lea (1648-1687)
- Hotarul Imperiului Otoman în anul 1683
- State sau teritorii aflate sub suzeranitate otomană (vasale)

- **Identifică etapele extinderii Imperiului Otoman.**
- **Numește statele vasale Porții Otomane.**
- **Descrie întinderea teritorială a Imperiului Otoman.**

II. Analiza surselor istoriografice

„Restabilind pacea în Asia, Soliman hotărî să-și întoarcă armele contra Europei [...]. În acest sens, și pentru a nu fi împiedicat pe parcursul realizării faptelor, prin tulburări ce ar putea veni din alte părți, [...] a însărcinat pe Ferhad Pașa, ca, cu o bună parte a armatei sale să țină sub ochi Asia; trimite apoi o flotă de observație în Marea Egee, constituită din cincizeci de vase de luptă, a dat ordinul de a naviga în Marea Neagră; și patru sute de bastimente a dispus pentru a transporta proviziile necesare armatei destinate pentru expediția ungară. În fine, el însuși plecă din Constantinopol pe uscat cu o armată considerabilă pentru a supune toată Ungaria."

Dimitrie Cantemir, *Istoria Imperiului Otoman. Creșterea și descreșterea lui* (text adaptat)

- **Identifică pregătirile ordonate de sultan pentru expediție.**
- **Precizează obiectivele campaniei militare pregătite de Soliman.**

III. Analiza surselor vizuale

Sultanul Murad al II-lea practicând tirul cu arcul. Hazine, 1523



- **În baza imaginii și a textului temei formulează o concluzie cu privire la preocupările sultanilor otomani în Evul Mediu.**
- **Compară-le cu preocupările cavalerilor medievali.**

Important de reținut!

Instaurarea dominației otomane în Europa de Sud-Est, la fel ca și în alte zone geografice, a fost însoțită de numeroase distrugeri materiale și pierderi umane, într-o primă etapă; de stoarcerea resurselor materiale și umane din teritoriile cucerite, într-o a doua etapă, contribuind, alături de alți factori, la rămânerea în urmă a popoarelor supuse în comparație cu Occidentul european.

7. Țara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân (1386-1418)

Către mijlocul sec. al XIV-lea s-a finalizat procesul de constituire și de consolidare a statelor medievale românești. Țările Române s-au confruntat, politic și militar, cu tendințele expansioniste manifestate de statele vecine: Ungaria și Polonia, dar și de otomani. Până la sfârșitul sec. al XIV-lea, sultanii Murad I și Baiazid I au reușit să cucerească, rând pe rând, Serbia (1389) și Bulgaria (1396), devenind stăpânii Peninsulei Balcanice. Înaintarea Imperiului Otoman a devenit un pericol iminent și pentru Țările Române.

Vocabular

Alianță – înțelegere politică de durată între două sau mai multe state, stipulată în acorduri sau tratate, prin care hotărăsc să-și acorde asistență politică și militară reciprocă.
Ducat – monedă de aur sau de argint.
Galben – nume dat mai multor monede de aur care au circulat în Țările Române.
Poartă – denumire dată în Evul Mediu Imperiului Otoman; reședința, curtea sultanului.
Suzeranitate – stare de supremație a unui stat asupra altui stat care are guvern propriu, dar nu se bucură de independență deplină.

TIMPUL ISTORIC

1386-1418 – domnia lui Mircea cel Bătrân
1389 – Bătălia de la Kossovopolje
1395, 7 martie – semnarea Tratatului de alianță dintre Mircea cel Bătrân și Sigismund de Luxemburg
1396, 25 septembrie – Bătălia de la Nicopole
1417 – Țara Românească începe să achite tributul anual de 3.000 de galbeni Porții Otomane în schimbul păcii
1418-1420 – domnia lui Mihai I, fiul lui Mircea cel Bătrân
1420 – instaurarea suzeranității otomane în Țara Românească

- Plasează evenimentele pe axa cronologică.

Dialog istoric: Ctitoriile domnilor români



Mănăstirea Cozia – ctitoria lui Mircea cel Bătrân

- Exprimă-ți opinia cu privire la motivul ctitoririi bisericilor și a mănăstirilor de către domnii Țărilor Române.
- Demonstrează acest fapt că ei erau buni creștini? Argumentează.

Timp de peste trei decenii de la moartea lui Basarab I, urmașii săi s-au îngrijit de organizarea politică a Țării Românești și de întărirea autorității lor în raporturile cu Ungaria și statele din sudul Dunării. O pagină strălucită în istoria Țării Românești a fost domnia lui Mircea cel Bătrân (1386-1418), care a coincis cu expansiunea otomană în Peninsula Balcanică.

Politica internă. Mircea cel Bătrân a întreprins un șir de măsuri de consolidare a puterii domnești, care își avea capitala la Curtea de Argeș. Administrația era organizată centralizat, punându-se accentul pe Sfatul Domnesc, alcătuit în principal din dregătorii curții numiți de domn. Economia țării a fost întărită prin măsuri privind sistemul de impozite și taxe, prin emiterea de monedă (ducați de argint și bani de aramă) și prin stimularea schimburilor comerciale cu țările vecine. În acest sens, Mircea cel Bătrân a acordat privilegii negustorilor din Lvov (1409) și Brașov (1413). Pe plan militar, domnul a consolidat oastea mică și cea mare, înzestrând armata cu arme, a întărit sau a înființat cetăți în punctele strategice ale țării (Silistra, Turnu, Giurgiu) etc. Domnul Țării Românești a reușit să reîntoarcă Amlașul, Făgărașul (1389) și Banatul Severinului, intitulându-se și „domn al țărilor de peste munți". Mircea cel Bătrân a ctitorit o serie de mănăstiri și biserici pe întreg cuprinsul țării (Cozia, Tismana), care au devenit centre de cultură. În 1401

DOCUMENTAR

„Eu, întru Hristos Dumnezeu binecredincios și binecinstitor și de Hristos iubitor și autocrat, Io Mircea mare voievod și domn din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpânind și domnind peste toată Țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți, încă și către părțile tătărești și Amlașului și Făgărașului herțeg și domnitor al Banatului Severinului și pe amândouă părțile pe toată Podunavia, încă până la marea cea mare și stăpânitor al cetății Dârstorului."

Hrisov de danie a lui Mircea cel Bătrân Mănăstirii Tismana (1406)

- **Cu ajutorul documentului și al textului temei, stabilește hotarele Țării Românești în perioada domniei lui Mircea cel Bătrân.**
- **Numește teritoriile care au fost alipite și pierdute de către Mircea cel Bătrân pe parcursul domniei sale.**

PORTRET ISTORIC



Mircea cel Bătrân, domn al Țării Românești (1386-1418)

- **Elaborează fișa personalității domnului Țării Românești.**

mitropolitul Țării Românești a primit titlul de „exarh al plaiurilor", având astfel jurisdicție și asupra credincioșilor din Ardeal.

- **Identifică măsurile întreprinse de Mircea cel Bătrân pentru consolidarea internă a Țării Românești.**

Politica externă. Pentru a slăbi presiunea regelui Ungariei, Sigismund de Luxemburg, Mircea cel Bătrân, cu susținerea domnului Moldovei, Petru I, a încheiat, în 1389, o alianță cu regele Poloniei, Vladislav al II-lea Jagiełło. Alianța, care prevedea ajutor reciproc „cu toată puterea și cu toată putința" contra oricărui atac al regelui ungar și al aliaților acestuia, a fost reînnoită în 1390 și 1391.

În fața primejdiei militare otomane, Mircea cel Bătrân a adoptat o politică externă activă. Astfel, în iarna anilor 1388-1389, Mircea a alungat armata otomană din Dobrogea, pe care a alipit-o, împreună cu cetatea Silistra, la Țara Românească. Totodată a eliberat teritoriile ocupate de tătari de la nordul Dunării și a inclus în componența țării sale o fâșie de pământ de-a lungul fluviului, numită ulterior Basarabia, după numele dinastiei Țării Românești, cu cetatea Chilia. Creșterea pericolului militar otoman l-a determinat pe Mircea cel Bătrân să-l ajute pe cneazul Lazăr al Serbiei în Bătălia de la Kossovopolje (1389), încheiată prin înfrângerea sârbilor. Drept răspuns, în 1391 armata otomană a întreprins o campanie de jaf în Țara Românească, însă a fost învinsă de domnul muntean. Episodul principal al confruntării dintre domnul Țării Românești și sultanul Baiazid (1389-1402) a fost Bătălia de la Rovine, lângă Craiova, din 10 octombrie 1394. Deși dispunea de 40 de mii de oșteni, la care se adăugau și contingentele vasalilor săi balcanici, armata otomană a suferit o grea înfrângere în fața unei armate românești de 10 mii de oșteni. Prin această victorie, Țara Românească și-a păstrat independența, iar ofensiva armatei otomane a fost oprită pe linia Dunării, slăbind presiunea acesteia pentru o perioadă. Însă Mircea cel Bătrân nu s-a putut folosi de această victorie, deoarece o parte dintre boieri, susținuți de conducerea otomană, de polonezi și de domnul Moldovei, l-au ridicat pe tronul Țării Românești pe Vlad I Uzurpatorul (1394-1396), care a promis Imperiului Otoman că îi va plăti tribut. Mircea cel Bătrân a fost nevoit să se retragă în Transilvania și a reușit să-l înlăture pe Vlad I abia la sfârșitul anului 1396, cu ajutor unguresc și transilvănean.

În aceste împrejurări, Mircea cel Bătrân a renunțat la înțelegerea cu regele Poloniei și la 7 martie 1395 a încheiat un tratat de alianță cu regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg. Tratatul prevedea cooperarea militară împotriva Imperiului Otoman, fiind primul tratat de alianță antiotomană din sud-estul Europei, și recunoașterea stăpânirii domnului Țării Românești în Amlaș și Făgăraș, în sudul Transilvaniei, cu titlu de feudă fiind și Banatul de Severin. Conform tratatului încheiat, Mircea a participat cu oas-

tea sa la cruciada antiotomană organizată de Ungaria și monarhii apuseni. Bătălia decisivă s-a dat la 25 septembrie 1396 la Nicopole, fiind soldată cu un dezastru pentru alianța creștină. În anii următori au mai avut loc ciocniri între Țara Românească și statul otoman pentru cetatea Turnu, cucerită de otomani în 1397, dar reîntoarsă de Mircea în 1399.

Înfrângerea sultanului Baiazid de către hanul mongol Timur Lenk în 1402, destrămarea statului otoman în trei părți și luptele interne din Imperiul Otoman au deschis perspective pentru Mircea cel Bătrân. El a sprijinit pe rând pretendenții la tronul otoman, pe Musa și Mustafa, împotriva lui Mahomed. Această implicare în luptele pentru succesiunea la tronul Imperiului Otoman a reprezentat momentul de apogeu al politicii sale externe. Înlăturarea lui Musa de către Mahomed I (1413-1421), sau Mehmed I Çelebi, a readus sub o singură stăpânire partea asiatică și cea europeană a Imperiului Otoman. În februarie 1417 o mare oaste otomană a invadat Țara Românească, smulgându-i din stăpânire Dobrogea, a ocupat puncte strategice pe țărmul nordic al Dunării, Turnu și Giurgiu, care au fost transformate în raiale. În aceste circumstanțe dificile, neavând susținerea statelor europene, în 1417, Mircea a acceptat să plătească Imperiului Otoman un tribut anual în mărime de 3.000 de galbeni în schimbul păcii, fără ca să fie știrbită independența țării.

- **Precizează acțiunile întreprinse de către Mircea cel Bătrân în vederea păstrării independenței țării.**

Mircea cel Bătrân s-a stins din viață la 31 ianuarie 1418, fiind înmormântat la Mănăstirea Cozia, ctitoria sa. După moartea lui Mircea cel Bătrân, fiul său, Mihail I (1418-1420), asociat la domnie din 1408, a continuat lupta antiotomană, dar a căzut în bătălie, iar Imperiul Otoman a instaurat suzeranitatea otomană.



Bătălia de la Rovine, 10 octombrie 1394

- **Numește o cauză și o consecință a luptei prezentate în imagine.**

DOCUMENTAR

„În anul [1396], regele Sigismund al Ungariei [a ajuns la] Nicopole [...]. Apoi a venit domnul Țării Românești, Mircea [cel Bătrân], care a cerut regelui să-i dea voie să facă o recunoaștere a dușmanului [...] și să i se îngăduie să dea primul atac, ceea ce regele încuviință bucuros. Dar ducele Burgundiei [...] a [cerut regelui] să-l lase să dea primul atac, că venise de departe. [...] Turcii îi împresuraseră pe [creștini], toți se așternură pe fugă, [...] mulți alți cavaleri și domni, și ostași au căzut în prinsoare."

J. Schiltberger, *Jurnal de călătorie*

- **Enumeră participanții la bătălie.**
- **Selectează din text secvența care arată rezultatele bătăliei.**
- **Numește cauzele înfrângerii.**

LITERATURA ÎN SPRIJINUL ISTORIEI

„Iată vine-un sol de pace c-o
năframă-n vârf de băț.
Baiazid, privind la dânsul,
îl întreabă cu dispreț:
– Ce vrei tu?
– Noi? Bună pace! Și de n-o fi
cu bănat, Domnul nostru-ar vrea
să vază pe măritul împărat.
La un semn deschisă-i calea
și s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu,
după vorbă, după port.
– Tu ești Mircea?
– Da-mpărate!
– Am venit să mi te-nchini,
De nu, schimb a ta coroană într-o
ramură de spini.
– Orice gând ai, împărate, și
oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic:
Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă,
Doamne, să ne ierți."

M. Eminescu, *Scrisoarea a III-a*

- **Identifică evenimentul și personalitățile participante.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric



Legendă

- Cetăți și așezări fortificate în Țările Române
- Acțiunile oastei conduse de Mircea cel Bătrân
- Direcții de înaintare a cruciaților spre Nicopole
- Direcții de înaintare a trupelor sultanului Baiazid
- Posesiuni ale lui Mircea cel Bătrân în Transilvania
- Dobrogea (cucerită în 1417 de Imperiul Otoman)
- Rovine 1394 - Bătălii ale lui Mircea cel Bătrân
- Campania lui Mehmed I Çelebi în Țările Române (1419 în Severin, 1420 în Țara Românească și sudul Moldovei)
- 1420 - Bătălii importante
- Chilia - Cetate care a aparținut Țării Românești până în 1426; Țării Moldovei (1426-1448); Ungariei (1448-1465); Moldovei (1465-1484)

- **Identifică statele vecine ale Țării Românești.**
- **Descrie relațiile dintre Mircea cel Bătrân și conducătorii statelor vecine.**
- **Precizează pericolele externe pentru Țara Românească.**
- **Localizează pe hartă două evenimente importante din timpul domniei lui Mircea cel Bătrân.**

II. Analiza surselor scrise

„Noi Mircea, voievodul Țării Românești [...] am jurat și juruim zisului domn, regele [Sigismund de Luxemburg... când] va merge cu oștirea sa, el însuși împotriva turcilor pomeniți sau împotriva oricăror altora ce țin cu ei, atunci să fim ținuți și datori a merge cu dânsul [...]Totodată să fim datori a da pomenitului domn, rege, și oștirii lui, și oamenilor pe care-i va duce cu sine la război, dacă va merge el însuși acolo, iar dacă nu va merge, atunci oștirile și oamenilor pe care-i trimite împotriva acelora, în părțile Dobrogei sau pe orice alte pământuri, cetăți, ținuturi, trecători, limanuri și în orice alte locuri supuse stăpânirii și ascultării noastre, slobodă, pașnică și sigură trecere și hrană întotdeauna potrivită pentru banii lor."

Extras. Tratatul de alianță dintre Mircea cel Bătrân și Sigismund de Luxemburg, 1395

- **În baza sursei, stabilește tipul documentului, scopul semnării și părțile semnatare.**
- **Identifică obligațiile părților semnatare.**
- **Explică importanța tratatului pentru Mircea cel Bătrân.**

III. Sinteză

- **Cu ajutorul termenilor *Țara Românească, lupta antiotomană, Bătălia de la Rovine, Bătălia de la Nicopole, tribut* elaborează un text din 8-10 enunțuri cu titlul *Relațiile domnului Țării Românești, Mircea cel Bătrân, cu otomanii.***

Important de reținut!

Mircea cel Bătrân, domnul Țării Românești (1386-1418), a fost un ingenios comandant de oști, diplomat abil, care a consolidat Țara Românească atât pe plan politic, cât și economic, și cultural. A organizat și a înzestrat oastea cea mare, a construit un adevărat sistem de fortificații la Dunăre și la Marea Neagră. În perioada domniei sale a avut loc desăvârșirea unității teritoriale a Țării Românești. Pe plan extern, acțiunile sale au fost remarcabile prin oprirea temporară a expansiunii Porții Otomane la nord de Dunăre.

8. Viața politică a Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XV-lea. Alexandru cel Bun

Odată cu înscăunarea primilor domni a început afirmarea politică a Țării Moldovei. Domnii s-au preocupat de întărirea independenței țării, de protejarea drumurilor comerciale și de extinderea frontierelor. Cu Alexandru cel Bun a început o epocă de strălucire în istoria Țării Moldovei, care a cunoscut o lungă perioadă de pace, benefică pentru dezvoltarea țării.

Dialog istoric: Roman I, domn al Țării Moldovei



- Demonstrează, prin trei argumente, rolul personalității din imagine la consolidarea Țării Moldovei.
- Precizează hotarele Țării Moldovei în perioada domniei lui Roman I.

Roman I, domn al Țării Moldovei (1391-1394)

Vocabular

Drumul moldovenesc – cale comercială.
Moaște – rămășițe din trupul unui sfânt sau al unui fericit, icoane, îmbrăcăminte sau alte obiecte cu care a ajuns în contact sfântul venerat.
Teutoni – denumirea membrilor ordinului călugăresc catolic „Sfânta Maria", constituit în 1190-1191.
Vasalitate – stare de dependență politică a unei țări față de alta, cu păstrarea autonomiei; relația de dependență a unui vasal de seniorul său.

La începutul sec. al XV-lea domn al Țării Moldovei a devenit Alexandru cel Bun (1400-1432), perioada domniei căruia s-a remarcat prin **stabilitate politică.** În primul rând, domnul s-a îngrijit de organizarea instituțiilor statului pentru a consolida situația internă a țării. A reorganizat Sfatul Domnesc, care era alcătuit din 30-40 de membri din rândul marii boierimi și cler, a instituit noi dregătorii. Pentru a-i atrage pe boieri de partea sa, le-a întărit prin acte dreptul de proprietate asupra moșiilor și le-a acordat dregătorii. Stabilitatea politică internă a contribuit la dezvoltarea vieții economice. Poziția geografică importantă a Țării Moldovei a avantajat dezvoltarea „drumului moldovenesc", care traversa Țara Moldovei și făcea legătura dintre orașele din Polonia (Cracovia și Lvov) și porturile de la Dunăre și Marea Neagră. Alexandru cel Bun a acordat privilegii de comerț negustorilor din Lvov (1408), celor din orașele transilvănene Brașov și Bistrița și celor din Țara Românească. Domnul Moldovei a bătut și monedă proprie.

Deosebit de fructuoasă a fost relația cu Biserica. Cea mai mare realizare a lui Alexandru cel Bun a fost rezolvarea conflictului îndelungat cu Patriarhia din Constantinopol pentru confirmarea lui Iosif ca mitropolit al Moldovei, cu sediul la Suceava, în 1401.

TIMPUL ISTORIC

1400-1432 – domnia lui Alexandru cel Bun
1401 – Patriarhia din Constantinopol recunoaște Mitropolia Moldovei
1408 – Alexandru cel Bun acordă privilegii negustorilor din Lvov
1412 – semnarea Tratatului de la Lublau
1420 – atacul otomanilor asupra Moldovei

- **Explică însemnătatea fiecărui eveniment.**

PORTRET ISTORIC



„Acest Alexandru Vodă multe lucruri bune a făcut în țară."

Grigore Ureche

„Alexandru cel Bun [...] care a fost numit cel dintâi hospodar, întocmai ca un monarh slăvit. Îi zice Cel Bătrân și Bun, și până azi locuitorii îi slăvesc amintirea."

Miron Costin

„Multe lucruri bune au făcut aicea în țară pentru carele îl numesc toți locuitorii țării noastre și-i zic Alexandru Vodă cel Bun."

Miron Costin

„Alexandru I, ce-i zice cel Bun [...]este acela care cel dintâi a făcut cunoscut străinilor numele până atunci puțin știut al moldovenilor."

Dimitrie Cantemir

- **În baza surselor, stabilește calitățile lui Alexandru cel Bun. Ce trăsături ale acestei personalități ai mai adăuga?**
- **Cum crezi, de ce i s-a atribuit titulatura de „cel Bun"?**
- **Compară opiniile cronicarilor.**

În afară de Episcopia de la Rădăuți, domnul a înființat încă una la Roman. În vederea consolidării credinței ortodoxe, Alexandru cel Bun a adus în țară moaștele Sfântului Ioan cel Nou, pe care le-a depus la Biserica Mirăuți, Suceava. Domnul a ctitorit mănăstirile Bistrița și Moldovița și a acordat danii altor biserici și mănăstiri: Căpriana, Boiște, Ițcani, Bisericani, Tazlău etc. Pentru romano-catolici, cu aprobarea domnului, a fost înființată Episcopia Catolică (1413). Tradiția înregistrată de misionarii catolici atribuie lui Alexandru cel Bun construcția unor biserici catolice la Baia, Siret, Cotnari, Iași și Bacău, la îndemnul soției sale, Margareta, de confesiune romano-catolică. Conform hrisovului din 1401, domnul a recunoscut și un episcop pentru armeni, cu reședința la Suceava. În 1431 s-a înregistrat prezența husiților refugiați din Ungaria și Polonia la Bacău, față de care domnia a fost tolerantă.



Monede de argint, numite groși, din perioada domniei lui Alexandru cel Bun

În perioada domniei lui Alexandru cel Bun hotarele Țării Moldovei se întindeau de la Carpați până la Nistru. La nord, o parte din Bucovina de azi, cu cetatea Țețina și Țara Șipenițului de dincolo de Prut, țineau de Polonia, dar Alexandru cel Bun le-a dobândit, împreună cu Pocuția, la câțiva ani după urcarea în scaun. La sud, hotarul către Țara Românească ajungea până la Milcov. La fel și Cetatea Albă trecuse în stăpânirea Moldovei.

- **Precizează măsurile politice, economice, sociale și religioase întreprinse de Alexandru cel Bun în vederea consolidării interne a Țării Moldovei.**

Politica externă. Pe plan extern, Alexandru cel Bun s-a dovedit a fi un diplomat priceput. În primul an de domnie a încheiat un tratat de alianță cu Mircea cel Bătrân, căpătând din nou cetatea Chilia, important centru strategic și economic.

Prin acțiunile sale a reușit să mențină un echilibru între Polonia și Ungaria. Astfel, pe 12 martie 1402 a încheiat un tratat de vasalitate cu regele Poloniei, Vladislav Jagiełło, reînnoit în 1404,

1407, 1411 și 1415. Prin acest tratat, Alexandru a căutat să se apere de pretențiile lui Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, care își dorea suzeranitatea asupra Moldovei. Pe 15 martie 1412, Vladislav Jagiełło și Sigismund de Luxemburg au semnat Tratatul de la Lublau, ce prevedea o campanie antiotomană comună, la care urma să participe și Alexandru cel Bun, dar el nu era la curent cu acest tratat. În caz de refuz din partea domnului Moldovei de a participa la acțiune, cei doi monarhi au convenit să împartă Țara Moldovei. Tratatul de la Lublau nu a fost pus niciodată în aplicare, pentru că Alexandru și-a onorat obligațiile asumate prin recunoașterea suzeranității polone. În calitate de vasal, Alexandru a trimis în 1410 corpuri de oaste, care au luptat alături de armata poloneză, învingând cavalerii teutoni, la Grunwald, apoi la Marienburg în 1422. Spre sfârșitul domniei relațiile domnului Moldovei cu Polonia s-au deteriorat.

În 1420 a avut loc primul atac militar otoman asupra Moldovei. Atacate pe mare, Chilia și Cetatea Albă au fost apărate cu forțele proprii ale țării.

- **Identifică acțiunile întreprinse de Alexandru cel Bun pentru păstrarea/afirmarea independenței Țării Moldovei.**

Alexandru cel Bun a decedat la 1 ianuarie 1432, fiind înmormântat la Mănăstirea Bistrița, ctitoria sa. După moartea lui Alexandru, țara s-a confruntat cu nenumărate lupte pentru domnie, care au slăbit și au ruinat țara. Domnii, care în anii următori au ocupat scaunul țării, au semnat tratate de închinare față de Polonia sau Ungaria, asigurându-și astfel venirea la domnie. De contradicțiile interne au beneficiat Ungaria, care a ocupat Chilia, și Polonia, care s-a ales cu Pocuția și cetatea Hotin.



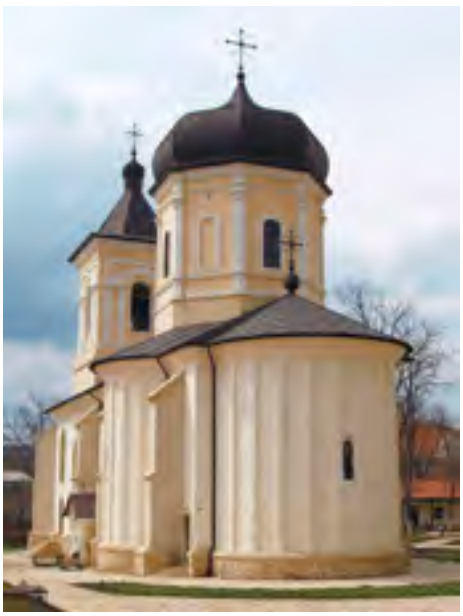
Bătălia de la Grunwald, 15 iulie 1410

DOCUMENTAR

„Văzându-i puțini la număr, cavalerii teutoni îi atacară. Moldovenii se reped la o pădure, în care descalecă și se adăpostesc de vedere. Cavalerii se iau după dânșii. Moldovenii îi primesc cu o ploaie de săgeți, care culcă la pământ primul rând al cavalerilor; restul se împrăștie. Moldovenii se întorc, în tabără, cu pradă și cu prizonieri."

Jan Dlugosz

- **În baza imaginii și a sursei, stabilește anul, locul bătăliei și părțile implicate.**



Mănăstirea Căpriana



Mănăstirea Bistrița

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric



Legendă

- Cetăți și așezări fortificate în Țările Române; ⚔ 1420 - Bătălii importante
- Deplasarea trupelor Moldovei spre Grunwald (1410) și Marienburg (1422)
- Campania lui Mehmed I Çelebi în Țările Române (1419 în Severin, 1420 în Țara Românească și sudul Moldovei)
- Chilia - Cetate care a aparținut Țării Românești până în 1426; Țării Moldovei (1426-1448); Ungariei (1448-1465); Moldovei (1465-1484)

- **Precizează hotarele Țării Moldovei în perioada domniei lui Alexandru cel Bun.**
- **Numește statele vecine ale Țării Moldovei. În ce relații se afla Alexandru cel Bun cu suveranii acestora?**

II. Analiza surselor vizuale



- **Precizează scopul emiterii timbrului.**
- **Identifică informațiile care pot fi extrase din imagine.**

III. Analiza surselor istoriografice

„În locul schimbării dese și prăpăstuite de până acuma, se așază o domnie statornică, care ține 32 de ani, în care timp Moldova poate să răsufle și să întărească puterile și așezămintele ei."

Alexandru cel Bun. În: A.D. Xenopol, *Istoria românilor în Dacia Traiană,* vol. III

- **Identifică personalitatea istorică.**
- **Demonstrează că în anii domniei lui Alexandru cel Bun a avut loc consolidarea internă a Țării Moldovei.**
- **Cum crezi, stabilitatea domniei contribuie la prosperitatea țării? Argumentează.**

IV. Conexiunea cu prezentul



Bustul lui Alexandru cel Bun din Nisporeni

- **Numește localități unde mai există busturi ale lui Alexandru cel Bun.**
- **Identifică denumiri de instituții și străzi cu numele lui Alexandru cel Bun din diverse localități ale Republicii Moldova.**

Important de reținut!

Alexandru cel Bun (1400-1432), prin acțiunile sale pe plan intern, a asigurat stabilitatea politică și dezvoltarea social-economică prosperă a Țării Moldovei. Ctitoriile și daniile sale au oferit un exemplu pentru cei care i-au urmat. În politica externă a menținut un echilibru între Polonia și Ungaria, reușind să oprească expansionismul ungar prin depunerea omagiului de vasalitate față de regele polon.

9. Țările Române în lupta antiotomană. Iancu de Hunedoara și Vlad Țepeș

Confruntările politico-militare dintre lumea creștină și Imperiul Otoman au continuat pe parcursul sec. al XV-lea, soldându-se cu căderea Constantinopolului în 1453 și instaurarea dominației otomane în Peninsula Balcanică. Un rol important în stăvilirea pericolului otoman în Europa l-au avut Iancu de Hunedoara, voievodul Transilvaniei, și Vlad Țepeș, domnul Țării Românești. Datorită luptei antiotomane a celor doi domnitori, turcii au fost opriți din înaintarea lor spre Europa Centrală, iar Țara Românească nu a fost transformată în pașalâc.

Dialog istoric: Domnia lui Mircea cel Bătrân



Inscripții – avers: Mircea cel Mare (1386-1418); revers: Mircea Mare – Voevod domn Țerei Românești Hertzeg Amlașului și Făgărașului domn Banatului de Severin stăpânitor Silistrei și Dobrogei. 1394, 1395, 1396, 1400, 1413, 1416

- Studiază moneda emisă de Banca Națională a României.
- Identifică domnitorul reprezentat pe aversul monedei.
- Apreciază contribuția acestui mare voievod și domn la apărarea țării de pericolele externe.

Lupta antiotomană a lui Iancu de Hunedoara. Devenit în 1441 voievod al Transilvaniei, Iancu de Hunedoara s-a preocupat de consolidarea puterii politice și militare a Transilvaniei. Cunoștințele de artă militară și experiența dobândită în campaniile anterioare l-au ajutat să reorganizeze armata, să întărească unitățile de cavalerie. Voievodul a introdus o tactică militară nouă, cea a taberei formate din care legate între ele cu lanțuri, pentru a stăvili atacul cavaleriei.

În 1441, după declanșarea confruntărilor cu otomanii, Iancu a învins oastea inamică. O altă victorie asupra forțelor otomane comandate de beiul de Vidin a fost obținută în 1442 la Sântimbru, lângă Alba Iulia. În 1442, în Țara Românească a fost trimisă o puternică armată otomană în scopul destituirii domnului Țării Românești, Basarab al II-lea (1442-1443), instalat la domnie cu ajutorul lui Iancu, și a transformării țării în pașalâc. Voievodul transilvănean a trecut munții și în lupta de pe râul Ialomița, la 2

Vocabular

Cruciadă antiotomană – campanie militară a armatei creștine împotriva turcilor.
Haraci – tribut anual pe care țările vasale îl plăteau Imperiului Otoman.

TIMPUL ISTORIC

1441-1446 – domnia lui Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei
1443, septembrie-1444, ianuarie – Campania cea Lungă a lui Iancu de Hunedoara
1453 – cucerirea Constantinopolului de către otomani
1456, 21-23 iulie – Iancu de Hunedoara îi înfrânge pe otomani la Belgrad
1448, 1456-1462, 1476 – domnia lui Vlad Țepeș în Țara Românească
1462 – eșecul campaniei sultanului Mehmed al II-lea în Țara Românească

- Explică importanța fiecărui eveniment pentru Țările Române.

PORTRET ISTORIC



Iancu de Hunedoara

Provenea dintr-o familie de cneji români din Țara Hațegului. În 1438 a fost numit ban de Severin de către regele Albert de Habsburg. A susținut candidatura regelui polon Vladislav al III-lea la tronul Ungariei, care a și devenit rege cu numele de Vladislav I. Între 1441 și 1446 a fost voievod al Transilvaniei, iar între 1446 și 1453 – guvernator și regent al Ungariei. A fost un remarcabil comandant militar. Este înmormântat la Catedrala Catolică din Alba Iulia. Pe piatra lui funerară scrie: „A căzut coroana regatului, s-a stins lumina lumii".

- **Comentează inscripția de pe piatra funerară.**



Asediul Belgradului, 1456, miniatură otomană

- **Numește, cu referire la imagine, două consecințe ale evenimentului.**

septembrie 1442, a zdrobit armata otomană. Vestea biruinței s-a răspândit în toată Europa. În septembrie 1443-ianuarie 1444 voievodul transilvănean și regele Vladislav I al Ungariei au organizat Campania cea Lungă, o acțiune militară de amploare în Balcani, ajungând să amenințe capitala de atunci a Imperiului Otoman, Adrianopol. Armata aliată a obținut victorii la Niș, Sofia și Zlatița. Însă în iulie 1444, la Seghedin a fost încheiat un tratat de pace între turci și regele Vladislav I, pe o perioadă de 10 ani. Pacea era favorabilă Ungariei.

În toamna anului 1444 cruciada antiotomană, condusă de Vladislav I și Iancu de Hunedoara, a fost reluată la insistența Papei de la Roma. Campania a fost un dezastru pentru creștini, care au fost învinși la 10 noiembrie 1444 la Varna, regele ungar fiind omorât în luptă. O nouă cruciadă împotriva Imperiului Otoman, la care a participat Iancu de Hunedoara, s-a încheiat cu Lupta de la Kossovopolje (Câmpia Mierlei), între 17 și 19 octombrie 1448, în care creștinii au suferit înfrângere.

După cucerirea Constantinopolului (1453) de către Imperiul Otoman, atenția turcilor a fost îndreptată spre Belgrad, prin care urmau să aibă acces în Europa Centrală și de Vest. Datorită experienței de luptă cu armata otomană, apărarea cetății i-a fost încredințată lui Iancu de Hunedoara, care avea 30 de mii de oșteni. Cetatea Belgradului a fost asediată de armata otomană cu un efectiv de 200 de mii de soldați, în frunte cu sultanul Mehmed al II-lea, de la 4 iulie până la 21 iulie 1456. Însă Iancu de Hunedoara a repurtat victorie. Papa Calixt al III-lea l-a caracterizat pe Iancu drept „atlet al lui Hristos", deoarece a apărat creștinătatea de otomani. Însă victoria i-a costat scump pe apărători, în oraș a izbucnit o epidemie de ciumă. Iancu de Hunedoara a devenit victimă a epidemiei și a murit la 11 august 1456 în tabăra de la Zemun.

- **Apreciază contribuția lui Iancu de Hunedoara la stăvilirea pericolului otoman în Europa.**

După moartea lui Mircea cel Bătrân, în Țara Românească a urmat o perioadă de instabilitate politică (1418-1456), la tronul țării succedându-se nouă domni, care au totalizat 18 domnii. Cea mai lungă domnie a fost a lui Vlad al II-lea Dracul (1436-1442, 1443-1447).

Domnia lui Vlad Țepeș (1448, 1456-1462, 1476). Cel care a pus capăt frământărilor politice a fost Vlad Țepeș, fiul domnului muntean Vlad al II-lea Dracul și nepotul lui Mircea cel Bătrân, domn al Țării Românești de trei ori. În plan intern, s-a orientat la întărirea autorității domnești. Primele măsuri au fost luate împotriva pretendenților la tron și a boierilor care-i susțineau. Porecla Țepeș i s-a atribuit în urma execuțiilor frecvente a boierilor și hoților prin tragere în țeapă. A numit în Sfatul Domnesc dregători

devotați lui. Domnul a încurajat dezvoltarea comerțului prin măsuri de protejare a negustorilor locali și asigurarea securității celor străini. În vederea susținerii luptei antiotomane, domnul a creat oastea mică a țării, alcătuită din persoane devotate lui. În caz de primejdie externă, apela la oastea mare. Din perioada lui Vlad Țepeș datează prima atestare documentară a orașului București, 20 septembrie 1459, unde și-a ridicat Curtea domnească.

- **Caracterizează domnia lui Vlad Țepeș pe plan intern.**

Pe plan extern, după consolidarea domniei și aplanarea conflictului cu Ungaria, domnul Munteniei a trecut la acțiuni împotriva Imperiului Otoman. În 1459 a refuzat să plătească tribut Porții Otomane. În iarna anilor 1461-1462 a cucerit cetatea Giurgiu și, trecând Dunărea, a atacat un șir de cetăți – Dârstor, Rusciuc, Turtucaia. Drept răspuns, în aprilie 1462 sultanul Mehmed al II-lea, în fruntea unei armate de circa 100 de mii de oșteni, a declanșat campania împotriva Țării Românești. Vlad Țepeș, având o oaste de aproximativ 30 de mii de ostași, a folosit tactica pământului pârjolit și a hărțuit dușmanul încontinuu. În noaptea de 16/17 iunie 1462, în apropiere de Târgoviște, a întreprins un atac asupra taberei armatei otomane, luându-i prin surprindere pe turci. Astfel, fără a da o luptă decisivă cu Vlad Țepeș, Mehmed al II-lea s-a retras, iar Țara Românească n-a fost transformată în pașalâc.

Unii boieri, nemulțumiți de conducerea autoritară a lui Țepeș, l-au trădat și l-au sprijinit la domnie pe Radu cel Frumos, fratele lui Vlad Țepeș, susținut și de Imperiul Otoman. În aceste condiții, Vlad Țepeș s-a retras în Transilvania, unde a fost întemnițat. Țara Românească a reluat plata tributului către Poartă. Abia în toamna anului 1476, cu sprijinul lui Ștefan cel Mare, domnul Țării Moldovei, și a lui Matei Corvin, regele Ungariei, Vlad Țepeș a revenit la domnie. Însă după două luni Vlad Țepeș a fost omorât.

- **Apreciază contribuția domnului Țării Românești Vlad Țepeș în lupta antiotomană.**

DOCUMENTAR

„Victoria lui Iancu de pe Ialomița a provocat o reacție de admirație în toată Europa, iar Sehabeddin a fost demis. La apelul Papei, europenii pornesc o puternică ofensivă diplomatică pentru un război mai mare împotriva turcilor, cu scopul de a-i scoate definitiv din Europa. Serbia, Ungaria sunt cele mai mari susținătoare ale campaniei antiotomane."

http://enciclopediaromaniei.ro/

- **În baza sursei, precizează anul, data și importanța bătăliei.**
- **Apreciază impactul victoriei lui Iancu de Hunedoara asupra țărilor europene.**

PORTRET ISTORIC



Vlad Țepeș, domn al Țării Românești

- **Elaborează fișa personalității.**

ISTORIA PRIN ARTĂ



Cetatea Poenari, singura construită în timpul domniei lui Vlad Țepeș

- **Explică importanța cetăților în sistemul defensiv al Țării Românești.**



Bătălia cu facle a lui Vlad Țepeș, pictură de Theodor Aman (Atacul de noapte, 16/17 iunie 1462)

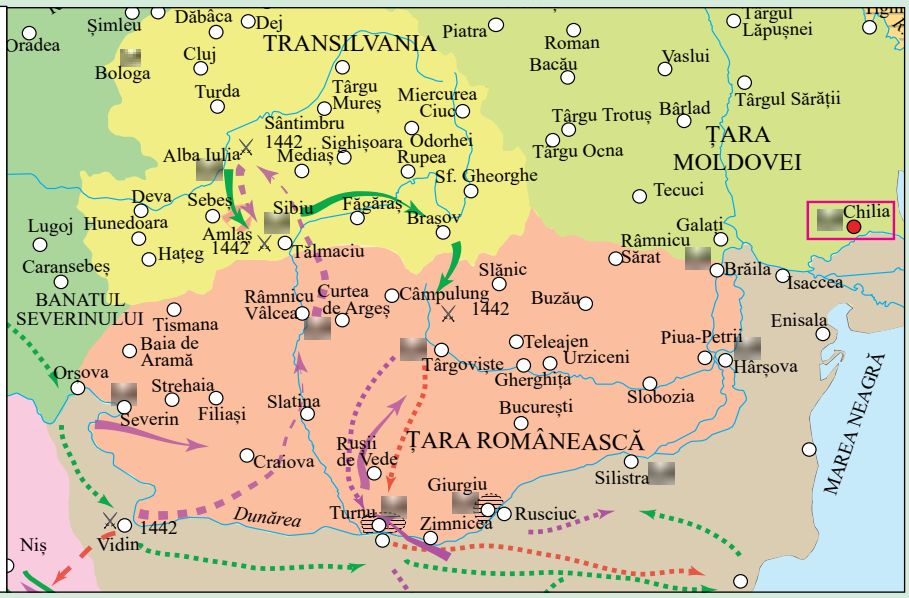
- **Descrie bătălia și apreciază-i importanța.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric

Legendă

- Cetăți și așezări fortificate în Țările Române
- Acțiuni ale oastei lui Iancu de Hunedoara în 1442
- Campania cea Lungă (1443)
- Cruciada de la Varna (1444)
- Campania din 1448
- Forțe muntene participante la campaniile din 1444 și 1448
- Acțiuni ale forțelor otomane în anii 1442-1456
- 1442 - Bătălii importante
- Chilia - Cetate care a aparținut Țării Românești până în 1426; Țării Moldovei (1426-1448); Ungariei (1448-1465); Moldovei (1465-1484)



- **Numește statul care a promovat o politică expansionistă, de cucerire a Țărilor Române.**
- **Localizează pe hartă principalele bătălii duse de Iancu de Hunedoara și Vlad Țepeș cu Imperiul Otoman. Care a fost rezultatul bătăliilor?**

II. Istoria prin artă / creativitate



Vlad Țepeș și solii turci, pictură de Theodor Aman

- **Identifică personajele reprezentate.**
- **Alcătuiește un dialog imaginar în baza tabloului și a cunoștințelor obținute.**

III. Conexiunea cu prezentul



Vlad Țepeș



Iancu de Hunedoara

- **Numește personalitățile din imagini.**
- **Exprimă-ți opinia cu referire la scopul instalării monumentelor și busturilor.**

Important de reținut!

Iancu de Hunedoara, voievodul Transilvaniei, și Vlad Țepeș, domnul Țării Românești, au desfășurat o activitate diplomatică și militară intensă în anii în care Imperiul Otoman urca spre apogeu. Au depus eforturi pentru încheierea unei coaliții creștine care să oprească înaintarea otomanilor. Iancu de Hunedoara a fost cel dintâi comandant de oști din Europa care a reușit să îl înfrângă, în 1456 la Belgrad, pe sultanul Mehmed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului. Vlad Țepeș a organizat vestitul Atac de noapte (1462), repurtând o strălucită victorie asupra lui Mehmed al II-lea.

10. Țara Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare

Domnia lui Ștefan cel Mare s-a desfășurat în condițiile rivalității dintre cele trei mari puteri: Regatul Ungariei, Regatul Poloniei și Imperiul Otoman, care aspirau deopotrivă să stăpânească Țara Moldovei. În astfel de împrejurări, Ștefan cel Mare a dat dovadă de înalte abilități diplomatice și militare, care i-au permis să păstreze independența Țării Moldovei.

Dialog istoric: Rolul bisericii în societatea medievală



Mănăstirea Putna

- Ce rol aveau bisericile și mănăstirile în societatea medievală?
- Ce cunoști despre Mănăstirea Putna?
- Cine este ctitorul mănăstirii? Ce semnificație are? Cine este înmormântat acolo?

Vocabular

Viteji – titlu nobiliar acordat celor care se distingeau în luptă.

TIMPUL ISTORIC

1457-1504 – domnia lui Ștefan cel Mare
1465 – ocuparea cetății Chilia de către Ștefan cel Mare
1467 – victoria de la Baia asupra lui Matei Corvin
1470 – înfrângerea tătarilor la Lipnic
1473 – încetarea plății tributului către Poarta Otomană
1475, 10 ianuarie – Bătălia de la Vaslui
1476, 26 iulie – Bătălia de la Valea Albă (Războieni)
1484 – cucerirea cetăților Chilia și Cetatea Albă de către turci
1497 – Bătălia din Codrii Cosminului
1504, 2 iulie – moartea lui Ștefan cel Mare

- **Plasează evenimentele pe axa cronologică.**

Ștefan al III-lea, supranumit „cel Mare”, (1457-1504), fiul lui Bogdan al II-lea, domn al Moldovei (1449-1451), și nepotul lui Alexandru cel Bun, a venit la domnia Țării Moldovei cu susținerea domnului Țării Românești, Vlad Țepeș. L-a învins pe domnul Țării Moldovei, Petru Aron (1451-1452, 1454-1455, 1455-1457), ucigașul tatălui său, în două bătălii, de la Doljești (Neamț) și Orbic (Neamț), la 12 și 14 aprilie 1457. Petru Aron, însoțit de câțiva boieri, s-a refugiat în Polonia. Ștefan a fost proclamat domn și uns la domnie de către Mitropolitul Teoctist al Moldovei, în locul numit „Câmpia de la Direptate”.

În **politica internă**, domnul s-a preocupat de centralizarea statului. Din primele zile ale domniei, i-a rechemat pe boierii fugari, promițându-le dregătoriile anterioare și restituirea domeniilor confiscate. A întărit Sfatul Domnesc, micșorând numărul membrilor de la 30 la 16. A introdus în Sfatul Domnesc pârcălabii. Ștefan cel Mare s-a sprijinit în special pe mica boierime. A instituit obiceiul de a ridica la rangul de viteji pe cei care se distingeau în luptă, acordându-le proprietăți funciare și privilegii. Ștefan cel Mare a acordat o atenție deosebită armatei și sistemului defensiv al țării, înzestrând cu artilerie cetățile (Suceava, Soroca etc.). A întărit oastea mică și oastea mare. A susținut dezvoltarea orașelor și activitatea comercială, care aducea venituri importante Vistieriei domnești, controlând marile drumuri comerciale și protejând atât negustorii locali, cât și pe cei străini, acordând în acest sens privilegii negustorilor din Brașov (1458), Lvov (1460) și din Un-



Coroana lui Ștefan cel Mare (replică)

PORTRET ISTORIC



„Bărbat glorios și victorios [...] Om fericit, căruia soarta i-a hărăzit cu multă dărnicie toate darurile! [...] Tu ești drept, prevăzător, isteț, biruitor contra tuturor dușmanilor. Nu în zadar ești socotit printre eroii secolului nostru [...]"

Maciej Miechowski, cronicar polon

- **Realizează portretul istoric al lui Ștefan cel Mare.**
- **Enumeră calitățile domnului consemnate de cronicar.**

CONEXIUNEA CU PREZENTUL



- **Realizează o prezentare menționând ce monede, bancnote, medalii de stat cu chipul lui Ștefan cel Mare, emise în Republica Moldova și România, cunoști.**
- **Enumeră cinci denumiri de instituții, bulevarde, străzi din diverse localități ale Republicii Moldova ce poartă numele lui Ștefan cel Mare.**
- **Numește două-trei poezii, legende, romane istorice dedicate lui Ștefan cel Mare.**

garia (1475). A desfășurat o intensă activitate de ctitor și a susținut mănăstirile de pe Muntele Athos.

- **Precizează măsurile întreprinse de Ștefan cel Mare în vederea consolidării domniei.**

În **politica externă**, scopul principal a fost menținerea independenței țării. În *prima etapă (1457-1473)* domnia s-a remarcat prin consolidarea situației politice. În relațiile cu Polonia, după un șir de incursiuni ale lui Ștefan cel Mare, inclusiv și pentru eliminarea lui Petru Aron, la 4 aprilie 1459 Ștefan cel Mare a acceptat suzeranitatea lui Cazimir al IV-lea, regele Poloniei. Ștefan a fost recunoscut domn al Moldovei. Petru Aron a fost expulzat din Polonia, dar a primit adăpost în Transilvania, la Matei Corvin, care era nemulțumit că Ștefan cel Mare devenise vasal al regelui polon. Conflictul cu Polonia s-a consumat în 1462, când Moldovei i-a fost restituit Hotinul.

Relațiile cu Ungaria s-au înrăutățit după ce, în 1462, Ștefan cel Mare a atacat fără succes Chilia, în care se afla o garnizoană maghiară. În 1465 domnul Moldovei a cucerit importanta cetate. Acest fapt a generat intervenția în Moldova, în 1467, a regelui ungar, Matei Corvin. În Bătălia de la Baia, Ștefan cel Mare a obținut o victorie remarcabilă și eșecul armatei maghiare ar fi fost deplin, dacă un grup de boieri trădători nu ar fi permis oastei lui Matei Corvin să se retragă. Trădătorii au fost executați, opoziția boierească fiind astfel aproape complet înfrântă. După această bătălie a crescut prestigiul Moldovei pe plan internațional.

La 20 august 1470, la Lipnic (lângă Ocnița), domnul Moldovei a zdrobit hoardele tătare, care atacaseră țara.

- **Numește direcțiile politicii externe în prima etapă.**

În *etapa a doua (1473-1485)* Ștefan cel Mare s-a confruntat cu Imperiul Otoman. În contextul luptei antiotomane a intervenit în Țara Românească, reușind, în 1473, să-l detroneze pe Radu cel Frumos și să-l pună domn pe Laiotă Basarab. Drept răspuns, sultanul i-a cerut lui Ștefan cel Mare tributul restant pe patru ani, Chilia și Cetatea Albă și neamestecul în treburile Țării Românești, altfel amenințând să invadeze Moldova. În 1473 Ștefan cel Mare a renunțat să plătească tributul. Spre sfârșitul anului 1474, oastea otomană, cu un număr de 120 de mii de oșteni, a pătruns în Moldova, înaintând spre Suceava. Ștefan cel Mare, având 40 de mii de oșteni, ajutați de câteva mii de secui, unguri și poloni, a folosit tactica pământului pârjolit, menită să slăbească puterea dușmanului. Moldovenii hărțuiau în permanență oastea otomană. Bătălia s-a dat la 10 ianuarie 1475 la sud de Vaslui, într-un loc numit Podul Înalt, în valea îngustă a Bârladului, care era mlăștinoasă și flancată pe ambele laturi de dealuri împădurite, ceea ce făcea imposibilă o desfășurare largă a trupelor otomane. Domnul Țării Moldovei

a obținut o victorie răsunătoare, cu mare ecou în Europa. Ștefan cel Mare s-a adresat monarhilor europeni, cerând ajutor, numind Moldova „poarta creștinătății" și evidențiind că „dacă această poartă ar fi pierdută, va fi în primejdie toată creștinătatea". Dar s-a ales doar cu laude din partea suveranilor europeni, neprimind niciun ajutor.

În primăvara anului 1476 sultanul turc Mahomed al II-lea, în fruntea armatei otomane, a atacat Moldova, iar dinspre est țara a fost lovită de tătari. În Bătălia de la Războieni (Valea Albă) armata lui Ștefan cel Mare a fost înfrântă, iar sultanul a asediat fără succes cetățile: Suceava, Hotin și Neamț. Armata otomană era permanent hărțuită, fiind istovită de boli și de foame. Campania din 1476 s-a încheiat cu un eșec total al otomanilor. Ștefan cel Mare a încheiat un tratat de pace, acceptând să plătească un tribut de 5.000 de galbeni.

În 1484 sultanul Baiazid al II-lea a atacat și a cucerit Chilia și Cetatea Albă, puncte strategice și economice vitale pentru Moldova. Din acest moment sudul țării a fost descoperit în fața raidurilor armatei otomane. În această situație extrem de complicată, în 1485 Ștefan a depus jurământul de vasalitate față de Cazimir al IV-lea, rege al Poloniei, în schimbul promisiunii ajutorului militar. Însă ajutorul n-a fost acordat, ceea ce l-a determinat pe Ștefan să reia, în 1486, plata tributului Porții în sumă de 5.000 de ducați.

- **Explică importanța victoriei lui Ștefan cel Mare în Bătălia de la Podul Înalt (Vaslui).**

În *etapa a treia (1486-1504)* Ștefan cel Mare s-a orientat spre crearea alianțelor menite să împiedice tendințele de dominație ale Poloniei asupra Moldovei și să oprească expansiunea otomană în Europa. În acest sens, a căsătorit-o pe Elena, fiica sa, cu Ivan cel Tânăr, fiul marelui cneaz al Moscovei, Ivan al III-lea.

În 1490 a ocupat Pocuția. Relațiile cu Polonia s-au agravat în 1497, când regele polon, Ioan Albert, sub pretextul acordării ajutorului în recucerirea Chiliei și Cetății Albe, a pătruns în Moldova cu o armată de circa 80.000 de oameni. Suceava a fost asediată, dar lupta eroică a oastei moldovenești a condus la încheierea unui armistițiu, prin care se stabilea traseul de reîntoarcere a armatei polone. Traseul nu a fost respectat, astfel că în octombrie 1497, în Bătălia din Codrii Cosminului, oastea polonă a fost înfrântă de către moldoveni. În 1499, cu medierea Ungariei, între Țara Moldovei și Regatul Poloniei a fost încheiat un tratat de pace prin care Moldova a fost recunoscută ca stat independent.

- **Caracterizează etapa a treia a politicii externe a lui Ștefan cel Mare.**

Viteazul domn al Moldovei, Ștefan cel Mare, s-a stins din viață la 2 iulie 1504 și a fost înmormântat la Mănăstirea Putna.



Familia lui Ștefan cel Mare, Mănăstirea Voroneț

DOCUMENTAR

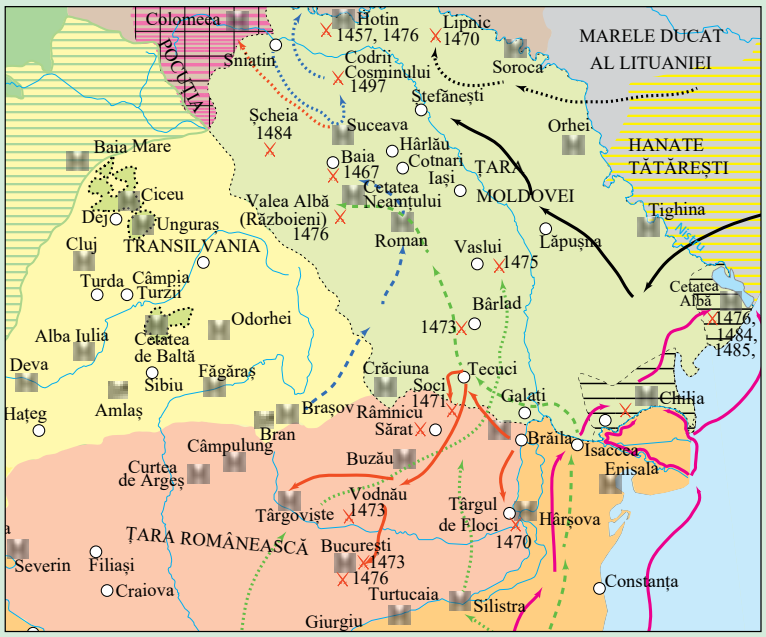
„Precum știu toate națiile pământului, turcii nu încetează a unelti împotriva credinței creștine [...] și mai ales împotriva iubitului fiu Ștefan voievod și a stăpânirilor sale [...] care se află în regiunile vecine cu turcii, pentru ca, supunându-le pe acestea oribilelor lor tiranii, să li se deschidă drumul spre țările celorlalți creștini. Dar deși Ștefan, ca un adevărat atlet al credinței creștine, este dispus să reziste perfidiei și atacurilor turcilor înșiși, pentru susținerea unei poveri atât de grele și pentru a o duce la bun sfârșit, propriile lui puteri nu sunt suficiente, sunt necesare multe din averile și ajutoarele creștinilor, care sau să contribuie cu bunurile date de Dumnezeu, sau să se alăture personal, mergând să lupte în armata pregătită de Ștefan însuși."

Apelul Papei Sixt al IV-lea pentru susținerea lui Ștefan cel Mare, Roma, 13 ianuarie 1477

- **Precizează opinia autorului sursei despre rolul rezistenței antiotomane a Țării Moldovei pentru lumea creștină. Argumentează răspunsul cu trimitere la sursă.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric



Legendă

- Cetăți și așezări fortificate în Țările Române
- Așezări
- Posesiuni ale domnilor Țării Moldovei în Transilvania
- Expediția lui Soliman Pașa în Moldova (1475)
- Expediția lui Mahomed al II-lea în Moldova (1476)
- Campania lui Baiazid al II-lea în Moldova (1484)
- Campania lui Matei Corvin în Moldova (1467)
- Direcția de înaintare a regelui polon Ioan Albert în Moldova (1497)
- Campaniile lui Ștefan cel Mare în Țara Românească (1471-1481)
- Direcția de înaintare a tătarilor 1470 și 1476
- Campania lui Ștefan cel Mare în Pocuția (1490)
- Bătălii ale lui Ștefan cel Mare
- Teritorii cu cetăți cucerite de otomani în 1484

- **Localizează pe hartă trei bătălii importante ale lui Ștefan cel Mare.**
- **Identifică pericolele externe de care Ștefan cel Mare a apărat Țara Moldovei.**

II. Literatura în sprijinul istoriei

„Un orologiu sună noaptea jumătate.
În castel în poartă oare cine bate?
– Eu sunt, bună maică, fiul tău dorit;
Eu, și de la oaste mă întorc rănit.
Soarta noastră fuse crudă astă dată:
Mica mea oștire fuge sfărâmată.
Dar deschideți poarta... Turcii mă-nconjor...
Vântul suflă rece... Rănile mă dor! [...]
– Ce spui, tu, străine? Ștefan e departe;
Brațul său prin taberi mii de morți împarte. [...]
Dacă tu ești Ștefan cu adevărat,
Apoi tu aice fără biruință
Nu poți ca să intri cu a mea voință.
Du-te la oștire! Pentru țară mori!
Și-ți va fi mormântul coronat cu flori!”

Dimitrie Bolintineanu, *Muma lui Ștefan cel Mare*

- **Identifică personajele poeziei.**
- **Exprimă-ți opinia referitor la evenimentul descris.**
- **Apreciază contribuția lui Ștefan cel Mare la lupta antiotomană.**
- **Numește alte opere literare dedicate lui Ștefan cel Mare.**

III. Analiza surselor vizuale



Mănăstirea Zografu de pe Muntele Athos la refacerea căreia a contribuit și Ștefan cel Mare

- **Argumentează, cu referire la imagine, că Ștefan Vodă a fost un protector al creștinătății.**

Important de reținut!

Domnia lui Ștefan cel Mare (1457-1504) a fost o perioadă de prosperitate economică, dar și una de întărire a instituțiilor statului. Pe plan extern a obținut importante succese în relațiile cu țările vecine și cu Imperiul Otoman, reușind să se impună ca un remarcabil strateg și diplomat. În cei 47 de ani de domnie a dus peste 40 de bătălii, majoritatea fiind victorioase, și a ctitorit circa 26 de biserici și mănăstiri. În 1992 domnul Ștefan cel Mare, supranumit și „Sfânt”, a fost canonizat (trecut în rândul sfinților).

11. Economie și societate în Europa Occidentală și spațiul românesc în secolele XI-XV. Orașul medieval

Agricultura, care forma baza producției în Evul Mediu, se realiza prin munca țăranilor, principalii producători de bunuri. Marea proprietate feudală era predominantă. Domeniul feudal constituia o unitate economică închisă. Dezvoltarea forțelor de producție a favorizat formarea orașelor – centre meșteșugărești și comerciale, înflorirea comerțului și apariția capitalului cămătăresc.

Dialog istoric: Ocupațiile țăranilor



Calendarul agricol dintr-un manuscris al lui Pietro Crescenzi, 1306

- **Identifică ocupațiile țăranilor pe parcursul anului calendaristic.**
- **Compară activitățile țăranilor medievali cu cele ale agricultorilor contemporani.**

Agricultura era principala ocupație a oamenilor în sec. XI-XV. Inovația care a marcat agricultura medievală a fost plugul cu roți, cu brăzdar de fier și cormane pentru răsturnarea brazdelor. Semnificative au fost și alte progrese tehnice – sistemul de înhămare a calului și de înjugare a boului, precum și potcoava de fier. Pentru prelucrarea cerealelor se utilizau morile de vânt și de apă. Au apărut teascurile de ulei. În agricultură se practica asolamentul bienal și trienal. Prin defrișări și colonizări au fost extinse suprafețele agricole cultivate. În Europa se cultivau cereale (grâu, ovăz, orz, secară, mei), legume (mazăre, varză, bob, sfeclă, napi), pomi fructiferi, vița-de-vie etc. În afară de cultivarea pământului, un loc important îl avea creșterea animalelor, care asigura hrana, dar și materia primă pentru meșteșugari.

- **Explică rolul agriculturii pentru societatea medievală occidentală.**

Orașul medieval. Trecerea de la economia naturală la economia de schimb a favorizat dezvoltarea orașelor. Geneza orașelor medievale a fost diferită: unele au continuat vechile centre urbane romane, devenite reședințe episcopale, altele s-au format pe lângă o mănăstire fortificată sau în jurul unei cetăți medievale. Noul tip de

Vocabular

Breaslă – asociație de meșteșugari de aceeași branșă, creată pentru apărarea intereselor comune.
Burg – castel medieval; cetate, așezare fortificată cu caracter militar sau administrativ; oraș medieval.
Burghezie – categorie socială activă în societatea medievală, care avea drept ocupații principale activități economice ca meșteșugăritul, cămătăria, comerțul. Cu sens colectiv – locuitorii de la orașe; târgoveții; populația orașelor, orășenimea.
Clacă (boieresc) – formă caracteristică a rentei feudale, constând din munca gratuită pe care țăranul fără pământ era obligat să o presteze în folosul stăpânului de moșie.
Cler – totalitatea preoților unei biserici, ai unei eparhii, ai unei țări etc.
Dijmă – dare în bani sau în natură plătită de țăranii dependenți feudalului în calitate de rentă feudală.
Nobilime – categorie socială privilegiată care deține titlul de noblețe; vârfurile privilegiate ale marilor proprietari de feude.
Rentă – totalitatea obligațiilor țăranului față de stat și de stăpânul feudal.
Zaraf – persoană care se ocupa cu schimbul și împrumutul banilor.



Orașul medieval Carcassonne

- **Enumeră principalele elemente ale orașului medieval.**



Desene ale meșteșugurilor de breaslă (Catalonia): zidar, olar, coșar, brutar, bijutier, cizmar

- **Descrie activitatea fiecărui meșter.**
- **Identifică instrumentele și materia primă utilizată.**

așezare s-a numit *burg*, iar termenul *burghezi* îi cuprindea pe toți cei care locuiau la oraș. În sec. X-XV s-a desfășurat un intens proces de emigrare a populației de la țară la oraș. Noii locuitori (țărani, meșteșugari, clerici, mici nobili) se stabileau cu traiul atât în interiorul vechilor așezări urbane, cât și în apropierea fortificațiilor acestora, care puteau oferi adăpost în caz de primejdie. Zidul înconjura și delimita orașul de restul lumii, având și o funcție protectoare în caz de pericol.

Viața orașului era organizată în jurul unei piețe, unde se afla casa comunală (primăria), catedrala. Din piață se ramificau străzile. Orașul avea funcții economice și politice. Economia urbană avea drept scop producția de mărfuri de către meșteșugari și comercializarea ei de către negustori. Meșteșugarii își desfășurau activitatea în cadrul breslelor sau al corporațiilor. *Breasla* era condusă de un staroste și de un sfat al breslei, aleși de membrii ei, de regulă, din rândul meșteșugarilor-patroni (meșterilor). Pentru a deveni meșter, persoana trebuia să fie 3-10 ani *ucenic*, apoi *calfă* (lucrător salariat) și să prezinte consiliului breslei câteva obiecte confecționate. Negustorii erau organizați în *ghilde,* sau corporații. Țăranii veneau în orașe pentru a-și cumpăra inventar agricol, uneori și pentru a-și vinde producția. În mediul urban își desfășurau activitatea cămătarii și zarafii, care acordau împrumuturi bănești cu dobândă.

Deoarece de obicei orașele se constituiau pe pământuri senioriale, aceștia percepeau de la orășeni diverse taxe și impozite. Începând cu sec. al XI-lea, orășenii s-au organizat în comune pentru a-și câștiga libertățile și apăra interesele. Dobândind dreptul de autonomie, ei și-au constituit propriile organe de conducere. În fruntea orașului se afla un consiliu alcătuit din 6-12 membri aleși și primarul. Pe plan politic, orașele din Franța și Anglia au fost implicate în procesul de unificare teritorială și centralizare politică, iar cele din Germania și Italia, datorită intereselor orientate mai mult spre piața externă, au avut o autonomie sporită, ceea ce a contribuit la adâncirea fărâmițării politice.

- **Precizează rolul orașului medieval.**

Comerțul. Începând cu sec. al XI-lea, dezvoltarea meșteșugurilor și creșterea producției agricole au contribuit la intensificarea schimburilor de mărfuri. Principalele centre comerciale erau: Milano, Florența, Genova, Bruges, Marsilia, Hamburg, Brașov, Cetatea Albă, Chilia, Gdańsk etc. Legătura dintre aceste zone comerciale era asigurată de o largă rețea de căi terestre, fluviale și maritime. În locul intersecției celor mai importante căi comerciale se organizau iarmaroace, la care veneau negustori din diferite țări. În Europa cele mai cunoscute iarmaroace erau la Bologna în Italia, Lyon și Champagne în Franța, Bruges și Ypres în Belgia etc. Din Orient erau aduse mirodenii, țesături de mătase, arme, bijuterii etc. Se făcea comerț și cu produse din Europa:

lemn, sare, miere, blănuri, pânză etc. Din interese economice, dar și politice, centrele comerciale și meșteșugărești s-au grupat în asociații: Liga Lombardă (Milano, Bologna, Pavia), Liga Renană (Köln, Worms, Mainz), Liga Hanseatică (Hamburg, Rostock, Bremen).

- **Numește câteva centre comerciale importante.**

Viața socială. În sec. al XI-lea s-au conturat principalele categorii sociale ale societății medievale, care se împărțea în stări. Starea întâi – clerul, care se diviza în două ierarhii: regulară (mănăstirească) și seculară (preoții care își duceau viața printre laici, pe care îi păstoreau). Preoții și călugării erau conduși de abații mănăstirilor, episcopi și arhiepiscopi. Starea a doua o formau nobilii. Condiția de nobil se obținea de la naștere ori prin cumpărarea titlului. Calitatea de nobil se suprapunea cu cea de cavaler. Starea a treia o alcătuiau țăranii și orășenii. Existau *țărani liberi* (proprietari de pământ și liberi ca persoană), *țărani dependenți* (fără pământ, dependenți de nobili pentru lotul de pământ primit, dar liberi ca persoană), *țărani iobagi*, sau șerbi (fără pământ și lipsiți de libertate personală). Principala formă a obligațiilor țăranilor față de nobili era *renta feudală* (în muncă (*claca*), în produse (*dijma*) și în bani).

- **Descrie structura socială a societății medievale occidentale.**

Economie și societate în spațiul românesc. În sec. al XIV-lea-mijlocul sec. al XVI-lea populația Țărilor Române a crescut. Ocupația de bază a locuitorilor era agricultura. Locul principal în producția agricolă îl deținea cultivarea cerealelor (grâu, orz, secară, mei, ovăz). Un rol important în economia Țărilor Române îl avea creșterea animalelor, vânzarea cărora aducea mari venituri. Se practica transhumanța: într-o anumită perioadă a anului ciobanii din zona Carpaților își mânau turmele la pășune în zonele de câmpie din Moldova și Țara Românească. O altă ocupație a fost viticultura. În Moldova erau regiuni viticole cunoscute la Cotnari, Huși, Odobești, Iași, Vaslui etc., iar în Țara Românească și Transilvania, la Gorj, Vâlcea, Bihor, Arad, Alba, Timiș. Se practica pomicultura, se cultivau meri, vișini, nuci, pruni, cireși etc., și legumicultura. Alte ocupații, ce asigurau nu doar hrana locuitorilor, dar și un venit, erau pescuitul, apicultura, vânătoarea. O altă activitate era mineritul. O prerogativă a domnilor a fost exploatarea sării, ocnele fiind proprietate domnească în Țara Moldovei și Țara Românească și proprietate regală în Transilvania.

Orașele din Țara Românească și din Moldova au fost atestate în surse istorice încă din sec. al XIV-lea, de exemplu, în Moldova către 1381 erau 13 orașe. Spre deosebire de orașele din Europa de Apus, cele românești nu aveau ziduri exterioare. Unele orașe aveau cetăți, în jurul cărora acestea s-au dezvoltat. Pe lângă faptul că erau centre ale meșteșugului și comerțului, aveau și anumite specializări. Astfel, Cetatea Albă și Chilia, importante porturi maritime, erau specializate în comerțul de tranzit de la mare spre centrele comerciale din interiorul țării; Trotușul era centru de extragere a sării; Galațiul – centru piscicol la Dunăre etc.



Ilustrarea structurii societății medievale

„Casa lui Dumnezeu, pe care o credem una singură, este deci împărțită în trei: unii se roagă, alții se luptă, iar ceilalți muncesc. Aceste trei părți, coexistând, nu admit să fie despărțite."

Episcopul englez Adalberon despre societatea medievală

- **Numește, în baza surselor de mai sus, principalele categorii sociale ale Evului Mediu.**

DOCUMENTAR

„Noi, Mircea, voievodul Țării Românești, duce de Făgăraș și de Amlaș, juzilor, juraților și tuturor negustorilor cetății Liov de față și viitori, sănătate și necontenit sporire a tuturor celor bune [...]. Negustorii voștri și ai domnului duce al Poloniei, ai ducelui Vitold, prea străluciți principi frați ai noștri, să poată și să aibă putința, potrivit cu rânduiala obișnuită, să cutreiere și să străbată țara noastră cu mărfurile lor, fără vreo vătămare a bunurilor și persoanelor lor. Curtea de Argeș, 1409."

Privilegiu comercial acordat de domnul Țării Românești

- **Numește personalitatea care a emis actul.**
- **Demonstrează că documentul oferea privilegii negustorilor.**
- **Apreciază importanța privilegiului pentru Țara Românească și pentru negustorii din Lvov.**



Sigiliul târgului Galați, sec. al XV-lea

- **Numește, în baza imaginii de mai sus, o ocupație a locuitorilor târgului Galați.**



Călăreț valah, sec. al XVI-lea



Portul Chilia, sec. al XV-lea

- **Apreciază rolul porturilor în comerțul și tranzitul de mărfuri.**



Orașul Brașov.
Stampă, sec. al XVII-lea

Meșteșugurile rurale erau atât casnice, cât și domeniale: activau potcovari, fierari, cărămidari, morari, cojocari etc. După constituirea statelor medievale, meșteșugurile orășenești din Moldova și Țara Românească au cunoscut o amplă dezvoltare. În Transilvania majoritatea breslelor au luat ființă în a doua jumătate a sec. al XV-lea, iar în Moldova și Țara Românească acestea au fost atestate în sec. al XVI-lea.

Un rol important în economia Țărilor Române l-a avut comerțul intern, extern și de tranzit. Produsele de pe domeniile domnești și mănăstirești se vindeau la iarmaroacele din orașele țării. Moldova și Țara Românească aveau intense legături comerciale cu orașele din Transilvania – Brașov, Bistrița și Sibiu. Domnii Țării Românești și ai Moldovei au acordat privilegii comerciale negustorilor din Lvov, Brașov, celor șapte scaune săsești etc. La dezvoltarea comerțului extern și de tranzit a contribuit faptul că Țările Române se aflau la intersecția căilor comerciale internaționale ce legau Europa de Apus și Centrală cu Balcanii, Marea Neagră și Orientul. Un moment important în dezvoltarea economică a Țărilor Române l-a constituit emiterea propriilor monede.

- **Caracterizează ramurile economice de bază în societatea românească.**
- **Compară orașul medieval occidental cu orașul medieval românesc.**

Viața socială la români. În Țara Românească și Țara Moldovei boierimea a constituit starea socială dominantă a societății, fiind formată din boierii mari (pani, jupani) și boierii mici (slugi domnești, curteni). Marea boierime ocupa principalele funcții în Sfatul Domnesc și în aparatul de conducere al statului, iar boierii mici aveau obligații militare, ocupau funcții de mici dregători în Cancelaria domnească, colectau impozite etc. În Transilvania reprezentanții aristocrației erau numiți *nobili (baroni)* și *familii (familiares),* care aveau un șir de drepturi și de privilegii. Reprezentanții nobililor maghiari, sași și secui din Transilvania au format uniunea celor trei națiuni privilegiate, creând baza sistemului politic, astfel că românii ortodocși din Transilvania au fost excluși din viața politică.

O altă categorie erau țăranii, care puteau fi liberi sau dependenți de proprietarul domeniului. Țăranii dependenți erau numiți *vecini* în Țara Moldovei și *rumâni* în Țara Românească. Atât țăranii liberi, cât și cei dependenți trebuiau să plătească dări statului. În afară de aceasta, țăranii erau obligați să-i plătească proprietarului domeniului zeciuiala (dijma) din toate produsele. Ei mai trebuiau să îndeplinească diferite obligații în muncă, numite *boieresc* în Țara Românească și Moldova și *robotă* în Transilvania. Alte categorii sociale în Țările Române erau: clerul (călugări ai mănăstirilor, protopopi și preoți din localitățile țării), orășenii (târgoveții), meșteșugarii, negustorii. Robii, o categorie neînsemnată în societatea românească, erau de etnie romă și tătară. Ei îndeplineau diferite munci la curțile boierilor, la cele domnești și la mănăstiri. Puteau fi vânduți, schimbați sau dăruiți.

Pe lângă populația majoritar românească, în special la orașe locuiau și alte etnii: unguri, polonezi, evrei, armeni etc.

- **Numește categoriile sociale din Țările Române.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric



- **Identifică două drumuri comerciale din Evul Mediu. Explică importanța lor.**
- **Localizează pe hartă trei mari centre meșteșugărești și trei mari centre comerciale din Europa.**
- **Enumeră orașele medievale din spațiul românesc.**
- **Numește, urmând semnele convenționale, regiunile în care se produceau mătasea, postavul, ceramica.**

II. Analiza surselor scrise

„Pe vremea lui Carol I, când orașul [Florența] se împărțise în bresle, fiecare din acestea își primise organizarea ei și se prevăzuse ca toți membrii unei bresle să fie judecați în chestiunile civile de către cei aflați în fruntea ei. Breslele erau la început în număr de douăsprezece; cu timpul, s-au înmulțit atât, încât au ajuns să fie douăzeci și una, iar puterea lor era atât de mare, încât în puțină vreme ele aveau în mână întreaga conducere a orașului [...]. Dar, odată cu organizarea breslelor, seamă de meserii proprii poporului mărunt și plebei celei mai de jos au rămas în afara lor, neincluse în niciuna dintre ele."

Niccolò Machiavelli, *Istoriile florentine*

- **Explică termenul *breaslă*.**
- **Stabilește rolul breslei în economia și societatea Europei medievale.**

Important de reținut!

În sec. XI-XV ramura principală a economiei medievale era agricultura, care, datorită folosirii noilor tehnologii, a devenit mai productivă. Creșterea producției și a schimburilor de mărfuri a dus treptat la formarea pieței interne, condiție esențială în centralizarea statelor. În această perioadă, orașul a devenit un factor economic, administrativ, politic și cultural deosebit de important. Țările Române au căpătat trăsături caracteristice unei societăți medievale dezvoltate la mijlocul sec. al XIV-lea.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE



- Identifică în imagine două caracteristici ale societății medievale.



- Identifică trei simboluri ale puterii imperiale în imaginea ce îl reprezintă pe împăratul Otto al II-lea.



- Descrie activitatea meșterului țesător din Evul Mediu.
- Precizează instrumentele și materia primă utilizată.

II. APRECIEREA ROLULUI PERSONALITĂȚII ÎN ISTORIE







- Numește personalitățile din imaginile alăturate.
- Apreciază rolul fiecărei personalități în istorie. Formulează câte două argumente.

III. ANALIZA SURSELOR SCRISE/GÂNDIRE LOGICĂ ȘI CRITICĂ

„Prealuminaților și măriților principi cu toții, din toată creștinătatea și din orice loc va ajunge scrisoarea noastră de față [...]. Ne-am înarmat cu toții și am mers împotriva lor [...] și i-am învins, și i-am călcat în picioare, și pe toți i-am trecut prin ascuțișul sabiei. Și după aceasta, auzind necredinciosul turc lucrul acesta, și-a pus în cap și în gând ca-n luna mai să se răzbune asupra noastră. Voiește a-și supune această **poartă a creștinătății** care este țara noastră [...]. Și dacă această poartă ar fi pierdută, va fi în primejdie toată creștinătatea."

Scrisoarea lui Ștefan cel Mare după Bătălia de la Vaslui, 1475

- Identifică un argument prin care domnul Țării Moldovei încerca să convingă statele europene să-i acorde sprijin în lupta antiotomană.
- Explică sintagma „poartă a creștinătății".
- Exprimă-ți opinia despre rezultatul demersului lui Ștefan cel Mare. Argumentează cu trimitere la un fapt istoric.

IV. APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE

„Și totuși, actul nefast din 16 iulie 1054 n-a fost încă semnalul dezbinării în suflete. Încă pe la 1180 se mai împărtășeau apuseni în bisericile grecești și invers. Niciun cronicar bizantin nu dă referințe să se fi întâmplat ceva în 1054. Unii prinți ruși și româno-bulgari vor schimba chiar scrisori până după anul 1200 cu papii și cu trimișii lor."

I. Rămureanu, M. Șesan, T. Bodogae, *Istoria bisericească universală*

- Elaborează un text coerent din șapte enunțuri cu titlul ***Marea Schismă și consecințele ei pentru lumea creștină.***



Dispută dintre catolici și ortodocși, sec. al XIII-lea

Unitatea III

EVUL MEDIU TÂRZIU

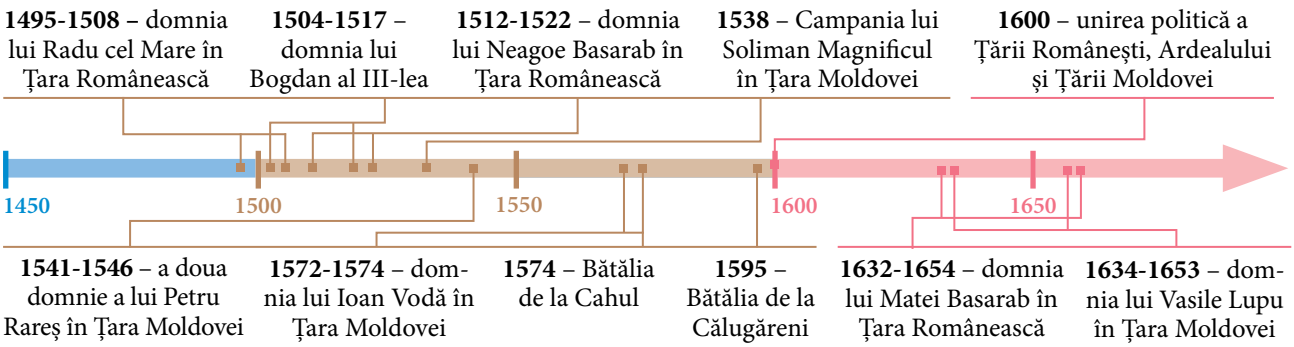
(sec. al XVI-lea-prima jumătate a sec. al XVII-lea)



Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia (1 noiembrie 1599), pictură de Ion Stoica Dumitrescu

1. Situația politică a Țărilor Române în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Campania din 1538
2. Suzeranitatea otomană în Țările Române
3. Evoluția politică a Țării Moldovei. Războiul antiotoman sub conducerea lui Ioan Vodă
4. Războiul antiotoman sub conducerea lui Mihai Viteazul. Unirea Țărilor Române
5. Țările Române în prima jumătate a secolului al XVII-lea
6. Cultura românească în Evul Mediu
7. Viața cotidiană în Evul Mediu

Evaluare



1. Situația politică a Țărilor Române în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Campania din 1538

În prima jumătate a sec. al XVI-lea Țările Române și-au concentrat eforturile pentru păstrarea statutului politic în condițiile unei realități internaționale instabile. Scăderea rolului Ungariei în Europa și afirmarea politică a Imperiului Otoman în frunte cu Soliman, prin cucerirea Belgradului în 1521, Budei în 1526 și constituirea pașalâcului de Buda, controlarea de către otomani a Peninsulei Balcanice până la Dunărea de Mijloc, amenințau securitatea Țărilor Române. În același timp, Regatul Poloniei a menținut pacea cu otomanii și a refuzat să adere la politicile de cruciadă ale celorlalte state creștine.

Vocabular

Liga Sfântă – o alianță a câtorva state creștine contra Imperiului Otoman constituită în 1538, inițiată de Papa Paul al III-lea, din care făceau parte Republica Veneția, Imperiul Romano-German, Ioan Zápolya și Țara Moldovei.

Raia – cetate și teritoriu ocupate și administrate direct de autoritățile militare turcești în Țările Române.

Statut politic – stare de fapt a unei țări stabilită prin legile de organizare a ei.

Dialog istoric: Armata otomană



Campanie a sultanului Soliman Magnificul, miniatură

- Identifică în imagine elementele care arată că este o campanie militară.
- Cum ne dăm seama că este vorba despre armata otomană? Cum se numeau ostașii pedeștri din armata otomană?
- Cum crezi, care dintre personajele reprezentate este sultanul?
- Numește domnitorii români care au purtat bătălii cu Imperiul Otoman.



Radu cel Mare, domn al Țării Românești (1495-1508)

Țara Românească în prima jumătate a sec. al XVI-lea. La tronul Țării Românești la începutul sec. al XVI-lea se afla Radu cel Mare (1495-1508), domnia căruia a fost una pașnică și de prosperitate. Domnitorul a fost un veritabil protector al vieții religioase și culturale. În plan intern a consolidat instituția domniei, reușind să controleze tendințele marii boierimi, în special ale familiei Craioveștilor, care domina viața politică în Oltenia. Succesul politicii sale interne s-a datorat abilității sale în domeniul economic, orientând comerțul spre piața otomană. Astfel boierii și mănăstirile și-au organizat domeniile spre producția mărfurilor cerute de Poartă, în special cultivarea cerealelor. În plan extern a reușit să mențină autonomia în raport cu Poarta Otomană, în schimbul plății tributului, care s-a mărit de la 8.000 la 12.000 de galbeni anual.

După scurtele domnii ale lui Mihnea cel Rău (1508-1509), supranumit astfel din cauza măsurilor drastice luate împotriva

boierilor, și Vlad cel Tânăr (1510-1512), în 1512 domn al Țării Românești a devenit Neagoe Basarab, boier, reprezentant al Craioveștilor. În plan intern, Neagoe Basarab (1512-1521) s-a remarcat prin susținerea intereselor negustorilor din Țara Românească în relațiile acestora cu Brașovul și Sibiul, prin promovarea culturii și susținerea Bisericii Ortodoxe. În plan extern a promovat o politică de echilibru între Poarta Otomană, căreia i-a plătit un tribut mărit, și alte state, precum Veneția, Statul Papal, Ungaria. Totodată a avut relații bune cu Țara Moldovei și Transilvania.

Domnia lui Radu de la Afumați (1522-1529) s-a evidențiat prin lupte cu otomanii și mărirea sumei haraciului plătit Porții Otomane de la 12.000 la 14.000 de ducați, în schimbul recunoașterii autonomiei Țării Românești, dar și prin semnarea actului de supunere față de Imperiul Otoman.

- **Caracterizează în două enunțuri politica externă a domnilor Țării Românești în prima jumătate a sec. al XVI-lea.**

Țara Moldovei în prima jumătate a sec. al XVI-lea. După moartea lui Ștefan cel Mare, pe tronul Moldovei a urcat fiul lui, Bogdan al III-lea (1504-1517), numit și cel Orb. În plan intern, domnul Țării Moldovei a continuat politica promovată de Ștefan cel Mare, astfel că a beneficiat de sprijinul marilor boieri. În plan extern, Bogdan al III-lea a reușit să păstreze statutul politic al Țării Moldovei, deși situația internațională nu era favorabilă. Relațiile cu Polonia au fost marcate de lupta pentru Pocuția, pe care a pierdut-o. A avut relații încordate cu Radu cel Mare, care domnea în Țara Românească și găzduia pretendenți la tronul Moldovei. Între 1510 și 1513 s-a confruntat cu incursiuni tătărești devastatoare. În domnia lui Bogdan al III-lea tributul plătit otomanilor a crescut de la 4.000 la 8.000 de galbeni.

Domnia lui Ștefan cel Tânăr (1517-1527) a fost marcată în plan intern, în 1523, de confruntarea cu marea boierime nemulțumită de consolidarea autorității domnești a lui Ștefan. Conflictul s-a încheiat cu răfuiala cruntă cu boierii. În politica externă, Ștefan cel Tânăr s-a străduit să mențină un echilibru cu țările vecine. Situația internațională a Țărilor Române s-a schimbat după victoria Imperiului Otoman în Bătălia de la Mohács (1526).

Petru Rareș, ajuns domn în 1527, în politica internă s-a axat pe întărirea puterii și autorității domniei, astfel că a inclus în Sfatul Domnesc boieri credincioși. S-a sprijinit pe mica boierime, târgoveți și țărani liberi. Domnul Moldovei a dus o politică externă activă. Petru Rareș a devenit vasal al Habsburgilor (1535), s-a implicat în luptele pentru succesiunea la tronul Ungariei și l-a sprijinit pe Ioan Zápolya, voievodul Transilvaniei, care, la 11 noiembrie 1526, a fost ales rege al Ungariei. În urma campaniilor militare din Transilvania din 1529, domnul a recuperat fostele proprietăți ale

PORTRET ISTORIC



Tablou votiv al lui Neagoe Basarab, domn al Țării Românești, și al soției sale din Biserica Episcopală de la Curtea de Argeș



Tablou votiv al familiei lui Petru Rareș de la Mănăstirea Moldovița

- **Compară activitatea domnului Țării Românești, Neagoe Basarab, și a domnului Țării Moldovei, Petru Rareș, în politica externă.**
- **Elaborează și prezintă portretul istoric al lui Petru Rareș, domnul Țării Moldovei.**



Sigiliul lui Petru Rareș (1533)

DOCUMENTAR

„[...] i-au răzbit și mulți din tătari au pieritu, mulți în Prut s-au înecat și s-au fost înglotindu în Ciuhru. Și pre mulți i-au prinsu vii, aşijderea și pre doi mârzaci mari, anume: Tamizu și Bicazu."

Despre luptele lui Ștefan cel Tânăr cu tătarii. În: Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*

- **Citește cu atenție sursa.**
- **Comentează informația oferită de sursă.**
- **Exprimă-ți opinia: de ce erau periculoase incursiunile tătarilor?**

lui Ștefan cel Mare, Cetatea de Baltă și Ciceul, și a primit Ungurașul, Bistrița și Valea Rodnei, fiecare cu câteva zeci de sate. Relațiile cu Polonia au fost complicate, confruntându-se pentru Pocuția. Totodată, Petru Rareș a aderat la Liga Sfântă, care era una antiotomană.

- **Compară atitudinea marii boierimi față de politica lui Bogdan al III-lea, Ștefan cel Tânăr și Petru Rareș.**
- **Formulează două caracteristici ale politicii externe a Țării Moldovei în prima jumătate a sec. al XVI-lea.**

Campania din 1538 a sultanului Soliman Magnificul a avut mai multe cauze, printre care erau aderarea domnului Țării Moldovei Petru Rareș la coaliția creștină și refuzul de a plăti turcilor haraciul, dar și cererea marii boierimi de a-l înlocui pe Petru Rareș, aceasta fiind nemulțumită de conducerea autoritară și de politica externă promovată de domn. În august 1538 Moldova a fost atacată simultan din mai multe părți. Sultanul Soliman, în fruntea armatei otomane de 200.000 de ostași, a invadat Țara Moldovei. Petru Rareș a fost pus în situația de a se confrunta concomitent la sud cu otomanii, iar la est cu tătarii. Boierimea a refuzat să-l susțină și domnitorul s-a pomenit singur în fața imensei armate otomane. În situația creată, Petru Rareș, împreună cu doamna Elena Branković, a fost nevoit să se refugieze în cetatea Ciceu (Transilvania).

În septembrie 1538 Soliman a ocupat Suceava, capitala Țării Moldovei, iar țara a fost jefuită de armata otomană. Sultanul a acaparat tezaurul țării, care se păstra la Suceava. În urma Campaniei din 1538 sultanul a ordonat transformarea cetății Tighina și a teritoriilor din preajmă în raia, numită Bender. La tronul Țării Moldovei a ajuns Ștefan Lăcustă (1538-1540), nepotul lui Ștefan cel Mare, acesta fiind primul domn numit direct de sultan. După Campania din 1538, caracterul relațiilor moldo-otomane s-a modificat.

- **Identifică două cauze ale Campaniei din 1538.**
- **Numește două consecințe ale Campaniei din 1538.**

Cunoștințe captivante

Nu se știe cu certitudine cum a ajuns sabia la Istanbul. Cea mai acceptabilă versiune este că a fost dusă de otomani odată cu tezaurul furat în Campania din 1538.

Sabia lui Ștefan cel Mare, Palatul Topkapî, muzeu din Istanbul



LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric



Legendă

○ - Așezări ■ - Cetăți

▭ - Țara Moldovei ▭ - Țara Românească

▭ - Principatul Transilvaniei

▭ - Maramureș și Partium aflate temporar sub autoritatea principelui Transilvaniei

▭ - Pașalâcul (Beilerbeilâcul) Timișoarei

▭ - Teritoriu anexat la Pașalâcul Timișoarei (1565)

▭ - Raiale turcești pe teritoriul Țărilor Române

→ - Campania lui Soliman I în Moldova (1538)

⚔ *Bătălii, anul și locul desfășurării*

- **Descrie parcursul armatei otomane în Campania din 1538.**
- **Numește, utilizând harta, o consecință a Campaniei din 1538.**
- **Enumeră teritoriile Țărilor Române aflate sub administrație otomană.**

II. Analiza surselor vizuale



Mănăstirea Curtea de Argeș



Mănăstirea Moldovița

- **Numește domnitorii care au ctitorit mănăstirile din imagini.**
- **Formulează, în baza imaginilor, o caracteristică a politicii interne a domnilor români.**

III. Aplicarea cunoștințelor / erudiție istorică

A	V	G	B	N	A	I	Y	Z	M	S	V	L	J	S
L	J	H	A	R	A	C	I	A	V	R	T	G	R	J
T	A	S	Q	W	A	X	F	C	O	E	B	N	A	N
U	G	F	S	A	I	U	D	O	M	N	A	S	I	R
D	I	B	R	A	E	F	H	A	B	X	Z	M	A	R
A	F	N	S	T	R	G	V	L	E	T	I	O	B	A
C	U	W	U	N	V	X	A	I	R	Q	E	S	T	B
T	A	E	L	O	B	Y	F	Ț	D	A	P	O	E	V
Z	Y	E	T	V	E	R	T	I	Y	L	O	S	Z	A
Q	I	V	A	N	K	O	R	E	C	E	N	I	L	W
M	O	S	N	L	T	R	I	B	U	T	Y	Q	Z	A

- **Identifică în careul de cuvinte termenii istorici: *raia, domn, sultan, tribut, haraci, coaliție.***
- **Formulează cu termenii istorici identificați patru enunțuri referitoare la evoluția relațiilor dintre Țările Române și Poarta Otomană.**

Important de reținut!

În prima jumătate a sec. al XVI-lea Țările Române au dus o politică de echilibru, manevrând între Poarta Otomană și statele europene, în scopul menținerii statutului politic al țării. În urma Campaniei Otomane din 1538 în Țara Moldovei, a fost numit un domn de către sultan, iar din trupul Moldovei a fost ruptă o bucată și transformată în raia. În relațiile moldo-otomane a început o nouă etapă – cea de suzeranitate efectivă restrictivă.

2. Suzeranitatea otomană în Țările Române

Campania Otomană din 1538 în Țara Moldovei a avut un impact major asupra Țărilor Române, fiind stabilit un regim indirect de dominație. Spre deosebire de statele balcanice, în care procesul de supunere față de Imperiul Otoman s-a încheiat cu lichidarea instituțiilor statale și încorporarea lor în componența Porții ca pașalâcuri, Țara Moldovei și Țara Românească și-au păstrat statalitatea și vechea organizare în cadrul regimului suzeranității otomane restrictive. Doar unele orașe și teritorii de la hotarele sudice ale Țării Moldovei, din Țara Românească și Transilvania au fost încorporate în Imperiul Otoman.

Vocabular

Beilerbei – guvernator de provincie în Imperiul Otoman.
Drept de preempțiune – dreptul și privilegiul care conferă preferință unei persoane de a cumpăra un bun.
Pește – dar în bani sau în natură oferit de domnii Țărilor Române Porții Otomane.
Rușfet – sumă de bani sau dar adus funcționarilor otomani pentru a obține ceva în mod ilegal; mită.
Suzeranitate – drept al suzeranului asupra vasalilor săi; cu referire la Țările Române: raportul de dependență a acestora de Imperiul Otoman sau de dominație a acestuia asupra lor.

Dialog istoric: Dările plătite Imperiului Otoman



Pictură otomană cu copii din Balcani recrutați în sistemul „tributului sângelui” (în Țările Române această dare nu este confirmată)

- Identifică ce reprezintă imaginea. Unde stă sultanul?
- Ce dări plăteau Țările Române Imperiului Otoman? Cu ce scop erau plătite aceste dări?



Un ahdname otoman (capitulație) dat principelui Transilvaniei,1608

Poarta Otomană a încercat, în mai multe rânduri, să înlocuiască statutul de protectorat al Țărilor Române cu cel de dominație efectivă sau de pașalâc. Însă, datorită luptei înverșunate și eroice a populației, Țările Române și-au păstrat autonomia.

Regimul politico-juridic al Țărilor Române. După Campania Otomană din 1538 în Moldova, raporturile dintre Țările Române și Imperiul Otoman erau asemănătoare cu cele dintre vasal și suzeran. Statutul politic de *'ahd* al Țărilor Române era reglementat prin *capitulații (ahdname – tratat de pace)*. Prevederile lor principale erau: păstrarea autonomiei; deținerea tronului de către un principe pământean și alegerea lui de către țară; confirmarea și investirea domnului de către sultan; păstrarea drepturilor și privilegiilor țării, a credinței conform vechilor obiceiuri; păstrarea instituțiilor politice, administrative,

militare, judecătorești și ecleziastice; plata unui tribut și a unor daruri oficiale către sultan și înalții demnitari. Domnitorul trebuia să fie „prietenul prietenilor și dușman al dușmanilor" Imperiului Otoman. Poarta se angaja să apere și să protejeze țara de orice agresiune externă.

Cu timpul, Poarta Otomană se implica din ce în ce mai mult în conducerea Țărilor Române, numind la domnie favoriți ai ei. Domnii erau schimbați după bunul plac al sultanului. Orice încercare a domnitorilor români de a declanșa lupta împotriva otomanilor avea drept consecință înlăturarea lor. În a doua jumătate a sec. al XVI-lea la tronul Țării Moldovei s-au perindat 17 domni, iar al Țării Românești – 13. Numirea domnilor de către Poartă se făcea în schimbul unor mari sume de bani, astfel Petru Rareș a plătit pentru a doua domnie în Țara Moldovei 150.000 de galbeni, iar Petru Cercel în Țara Românească – 1.160.000 de galbeni.

În plan politic extern, în pofida recunoașterii oficiale a autonomiei statale, treptat s-a instituit controlul otoman asupra politicii externe a Țării Moldovei. Totodată, domnii Țărilor Române, în calitate de vasali ai sultanului, au fost obligați să participe la campaniile otomane.

- **Numește trei prevederi politice ale *capitulațiilor* de care se ghidau Țările Române după 1538.**

Din punct de vedere economic, după 1538 au crescut fără precedent dările vechi (*haraciul, peșcheșurile*) și s-au introdus obligații în muncă (de exemplu, lucrul la cetăți) și de transport. Dacă până la mijlocul sec. al XVI-lea, haraciul plătit de munteni și moldoveni avea semnificația de „răscumpărare a păcii", atunci din a doua jumătate a sec. al XVI-lea, plata tributului s-a încărcat cu alte semnificații (primirea sau confirmarea domniei, dovedirea fidelității față de sultan). În Țara Românească haraciul a crescut de la 8.000 de galbeni, cât se plătea la începutul sec. al XVI-lea, la 50.000 în 1545, iar la sfârșitul secolului – la 104.000 de galbeni. În Moldova creșterea nu a fost atât de impresionantă: de la 30.000 de galbeni, plătiți de Petru Rareș în cea de-a doua domnie, la circa 65.000-66.000 de galbeni spre sfârșitul secolului. Tributul Transilvaniei plătit în 1575-1612 era de 15.000 de florini.

În a doua jumătate a sec. al XVI-lea o creștere însemnată au cunoscut-o peșcheșurile, care erau constituite din sume mari de bani, blănuri, stofe scumpe, vase din metale prețioase, șoimi, cai. Uneori valoarea peșcheșului depășea suma haraciului.

Poarta Otomană a reușit să-și asigure un drept de preempțiune asupra anumitor articole de strictă necesitate pentru aprovizionarea Constantinopolului și pentru nevoile armatei, precum grâu și orz, oi, bovine și cai, miere și ceară, seu, pastramă, cerviș, lână, piei, cânepă, cherestea. Negustorii din Imperiul Otoman au început să pătrundă în număr mare în Țările Române și să strân-



Petru Cercel, domn al Țării Românești (1583-1585)





Florin de aur, sec. al XVI-lea (bătut de Carol Quintul în Imperiul Romano-German)



Cetatea Tighina

- **Formulează o consecință a creării raialei Bender.**



Cetatea Timișoara

- **Explică importanța constituirii pașalâcului Timișoara pentru Imperiul Otoman.**

gă direct de la producători, la prețuri mai mici decât pe piață, bunurile solicitate de Imperiu. Obligațiile impuse țărănimii, sporirea fiscalității au ruinat gospodăria țărănească, au făcut ca Țările Române, bogate și puternice odinioară, să decadă din punct de vedere economic, să slăbească pe plan militar și demografic. În același timp, în vestimentație, stilul de viață etc. au apărut elemente orientale.

- **Numește obligațiile economice impuse Țărilor Române.**

Teritoriile Țărilor Române sub administrație otomană. Un loc important în politica expansionistă a Imperiului Otoman a revenit cuceririi punctelor strategice ale Țărilor Române și trecerii lor sub administrarea turcească directă, în special a cetăților, în care se amplasau garnizoane turcești. Pământurile din jurul cetăților au fost incluse în unități administrativ-teritoriale după tipul celor din Imperiul Otoman. Astfel, în urma Campaniei Otomane din 1538, Poarta a anexat orașul Tighina și pe locul vechii fortificații moldovenești Tighina a fost construită cetatea de piatră, pe care au numit-o Bender, creând și raiaua Bender. O consecință a Campaniei a fost și formarea raialei Brăila în Țara Românească în 1538-1540. După Expediția Otomană din 1552 în Transilvania a fost înființat pașalâcul Timișoarei. În 1595 a fost creată raiaua Ismail. Aceste teritorii erau importante pentru a pune presiune pe domnii Țărilor Române, dar și pentru a controla țara din interior.

- **Identifică două raiale de pe teritoriul Țărilor Române.**

Studiu de caz: Statutul Transilvaniei

Din 1541 noua formă de organizare a Transilvaniei sub suzeranitatea otomană era principatul, în frunte cu un principe ales de Dietă și confirmat de sultan. Principatul și-a păstrat instituțiile. „După moartea lui Ioan Zápolya, profitând și de lipsa de unitate a lumii creștine, turcii au reușit să ocupe Buda (29 august 1541), transformând, pentru aproape un veac și jumătate, Ungaria Centrală și de Sud în pașalâc. Partea de dincolo de Dunăre a fostului regat a trecut sub stăpânirea habsburgică, iar Transilvania, Banatul și Partium (comitatele exterioare – Satu Mare, Crasna, Solnocul de Mijloc, Solnocul Exterior, Aradul, Zarandul și uneori Maramureșul) au format, sub suzeranitatea otomană, un principat autonom. Cu această ocazie, Soliman Magnificul a confirmat minorului Ioan Sigismund Zápolya titlul de rege, promițându-i chiar restituirea Budei, dar, în fapt, cârmuirea sa urma să se exercite doar asupra principatului".

Gh. Pungă, P. Zahariuc, *Stat, societate și mentalități în spațiul românesc (secolele XIV-XVIII)*



Regele Ioan Sigismund al Ungariei cu sultanul Soliman în 1556, miniatură otomană

- **Identifică teritoriile aflate sub administrație otomană.**
- **Formulează o concluzie referitor la evoluția statutului politico-juridic al Transilvaniei.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza datelor statistice

Tabel. ***Evoluția haraciului în Țara Moldovei (1541-1583)***

Anul	Suma în galbeni
1541-1542	15.000
1551-1552	20.000
1552-1553	30.000
1567-1568	35.000
1568-1569	40.000
1573-1574	53.000
1582-1583	66.000

- **Analizează datele din tabel.**
- **Calculează cu cât a crescut haraciul din 1541 până în 1583.**
- **Formulează o concluzie asupra evoluției sumei haraciului.**

II. Aprecierea rolului personalității



Soliman I (1520-1566)

- **Alcătuiește fișa personalității lui Soliman I (Magnificul).**

III. Aplicarea cunoștințelor / creativitate



- **Utilizează termenii** *haraci, peșcheș, sultan, Poarta Otomană, suzeranitate* **și elaborează un text din opt enunțuri cu titlul** *Dări ale Țărilor Române față de Poartă*.

IV. Gândire logică și critică

- **Explică afirmația conform căreia Țările Române constituiau „trei mari, bogate și veșnice cămări, care au adus provizii Constantinopolului: grâne, animale, brânzeturi, unt, miere și fructe de vară și de iarnă”.**

Important de reținut!

După Campania Otomană din 1538 în Moldova, Țările Române și-au păstrat autonomia. La tronul țării erau aleși domni pământeni. Cu timpul, otomanii s-au implicat tot mai mult în numirea domnilor și au ridicat sume impunătoare pentru aceasta. Din punct de vedere economic, Poarta Otomană a mărit haraciul plătit de Țările Române, la care se adăugau peșcheșurile. Spre Imperiul Otoman erau direcționate produse necesare atât pentru alimentație, vestimentație, cât și pentru construcții.

3. Evoluția politică a Țării Moldovei. Războiul antiotoman sub conducerea lui Ioan Vodă

Situația de dependență economică și politică a Țărilor Române față de Poarta Otomană, creșterea obligațiilor față de Imperiul Otoman, precum și sporirea dărilor către stăpânii de pământ au dus în a doua jumătate sec. al XVI-lea la apariția unor chemări la luptă împotriva Imperiului Otoman. În unele cazuri, lupta de emancipare a luat forma unor adevărate războaie de eliberare sub conducerea unor domni de seamă, precum Ioan Vodă cel Viteaz, domn al Țării Moldovei.

Vocabular

Antiotoman – îndreptat împotriva Imperiului Otoman.
Colonizare – acțiunea de a popula o țară sau o regiune cu oameni din alte teritorii sau din alte țări.
Scutărie – crescătorie de vite.

Studiu de caz

Ștefan Vodă (Lăcustă), domn al Țării Moldovei (1538-1540)

În urma Campaniei Otomane din 1538 și a înfrângerii domnului Petru Rareș, domn al Țării Moldovei a devenit Ștefan Vodă, nepotul lui Ștefan cel Mare, fiind primul domn numit de turci. A fost poreclit „Lăcustă" din cauza invaziei lăcustelor care au devastat culturile agricole în timpul domniei sale, ceea ce a dus la probleme cu alimentația populației, mai ales pe fundalul jafurilor otomanilor și tătarilor în urma Campaniei din 1538. S-a remarcat ca un domn aspru, care pedepsea boierii prin decapitare doar pentru zvonuri de uneltire împotriva sa.

În politica externă a căutat să mențină un echilibru. A avut relații bune cu polonezii și a încercat să adere și el la coaliția antiotomană. A fost omorât la Curtea domnească din Suceava de către boierii răsculați.

- **Identifică trei caracteristici ale domniei lui Ștefan Vodă (Lăcustă).**

Dialog istoric: Bătălia de la Mohács



Bătălia de la Mohács, 1526, tablou de Bertalan Székely

- **Ce cunoști despre Bătălia de la Mohács? Ce forțe s-au confruntat? Cine a obținut victoria în această bătălie?**

Țara Moldovei între 1538 și 1572. După domnia lui Ștefan Lăcustă (1538-1540), la tronul Țării Moldovei a revenit Petru Rareș (1541-1546). Pe plan extern, Petru Rareș a reînviat ideea constituirii unei coaliții antiotomane, însă a fost nevoit să țină cont de noul context internațional și a dat dovadă de abilitate diplomatică. A refăcut din piatră cetatea Soroca. A ctitorit mănăstirile Probota, Râșca, bisericile „Adormirea Maicii Domnului" din Baia, „Sfântul Dumitru" din Suceava etc. După moartea lui Petru Rareș în 1546, au urmat domniile scurte ale fiilor lui, Iliaș Turcitul (1546-1551) și Ștefan (1551-1552), și o perioadă instabilă, caracterizată de lupta pentru tronul Moldovei.

Alexandru Lăpușneanu (1552-1561; 1564-1568), devenind domn al Moldovei în urma Bătăliei de la Șipote din septembrie 1552, pe plan intern s-a preocupat de colonizarea țării, a întreprins acțiuni cu privire la dezvoltarea creșterii vitelor prin organizarea scutăriilor și a refăcut mai multe lăcașuri sfinte. Deși a venit la domnie cu sprijin polonez, Alexandru Lăpușneanu totuși a trebuit să urmeze indicațiile venite din partea Porții Otomane. Speranțele legate de atragerea lui Alexandru Lăpușneanu în coa-

liția creștină s-au prăbușit, iar domnul Moldovei a fost nevoit să participe la Campania din Transilvania (1556), care s-a încheiat cu instalarea lui Ioan Sigismund Zápolya în scaunul Transilvaniei. În anul 1558 a reușit să recupereze Cetatea de Baltă și Ciceul din Transilvania. Poziția lui Alexandru Lăpușneanu în timpul conflictului otomano-habsburgic pentru Transilvania a nemulțumit atât Imperiul Habsburgic, cât și Polonia.

În 1561, în urma Bătăliei de la Verbia, tronul Țării Moldovei a fost ocupat de Iacob Heraclid Despot (1561-1563), care a fost înlăturat în urma nemulțumirilor provocate de introducerea unui nou impozit, de topirea podoabelor mănăstirești de aur și argint și de introducerea unor practici protestante. Noul domn ales, Ștefan Tomșa, n-a fost recunoscut de Poartă, la domnia Moldovei revenind Alexandru Lăpușneanu (1564-1568), care s-a confruntat cu numeroși pretendenți la domnie. Domnia lui Lăpușneanu a fost marcată de o invazie tătărească pustiitoare și de răfuiala cruntă a domnului cu boierii pe care-i suspecta de trădare. În domnia lui Bogdan Lăpușneanu (1568-1572), țara a fost condusă de o regență în frunte cu Ruxandra, mama sa, deoarece domnul era minor.

- **Formulează o caracteristică a perioadei 1538-1572.**

Domnia lui Ioan Vodă *(*1572-1574). În plan intern, Ioan Vodă a luat măsuri de limitare a puterii economice și politice a marii boierimi, a decapitat vârfurile ei și le-a confiscat averile. Totodată, a sprijinit mica boierime și țărănimea. Atitudinea lui Ioan Vodă față de marea boierime, ca și față de Biserică – o parte din averea cărora a fost trecută pe seama domniei și dăruită celor pe care se sprijinea –, se încadra în procesul de consolidare a monarhiilor absolutiste din Europa. Ioan Vodă a bătut, în 1573, o monedă de aramă (accea).

Războiul antiotoman al lui Ioan Vodă. În 1574, în urma refuzului lui Ioan Vodă de a plăti un tribut dublu, s-au declanșat ostilitățile cu Imperiul Otoman. Domnul Moldovei a luat măsuri de pregătire a oștii și a apelat la ajutorul cazacilor, drept răspuns fiind trimiși 1.200 de cazaci sub comanda hatmanului Swierczewski. Ioan Vodă a reușit în mai multe rânduri să învingă detașamentele otomane venite să-l mazilească. A ocupat Brăila, Tighina, Cetatea Albă. A obținut victorie în Bătălia de la Jilișteа (din aprilie 1574) și a înaintat spre București, ocupându-l. L-a detronat pe domnul Țării Românești, Alexandru Mircea (1568-1574; 1574-1577), înlocuindu-l cu Vintilă Vodă, susținătorul său. Acest fapt a constituit o nouă încercare a unui domn român de a realiza un front comun antiotoman al Țărilor Române. Spre Țara Moldovei au fost îndreptate efective militare otomane sub comanda beilerbeiului Greciei, iar tătarii din Crimeea au primit poruncă să atace Moldova. Ioan Vodă a organizat o puternică rezistență, însă încercarea

LITERATURA ÎN SPRIJINUL ISTORIEI



„Iacov Eraclid, poreclit Despotul, pierise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanul, după înfrângerea sa în două rânduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pe răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pe care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vândut de boieri."

C. Negruzzi,
Alexandru Lăpușneanul

- **Examinează cu atenție coperta cărții. Justifică denumirea lucrării utilizând un fapt istoric.**
- **Numește evenimentul descris în fragmentul citat.**

PORTRET ISTORIC



Ioan Vodă, domn al Țării Moldovei (1572-1574), numit Viteaz sau Cumplit, fiu nelegitim al lui Ștefăniță, s-a ocupat, înainte de a obține tronul, cu negoțul de pietre scumpe, realizând o mare avere. A plătit pentru a ajunge pe tron 220.000 de ducați. A condus războiul antiotoman din 1574.

- **Apreciază contribuția lui Ioan Vodă la lupta antiotomană.**

DOCUMENTAR

„Iară dacă au pierit Ion vodă, tătarii s-au lăsat în pradă peste toată țara, de au robit, de n-au fost niciodată mai mare pustietate în țară decât atuncea."

Grigore Ureche,
Letopisețul Țării Moldovei

- **Identifică evenimentul relatat în sursă.**
- **Numește, în baza sursei, o consecință a înfrângerii oștirii lui Ioan Vodă de către turci.**

domnului de a-i opri în bătălia de lângă iezerul Cahul a eșuat din cauza unor trădări. Oastea moldovenească s-a retras în apropierea satului Roșcani, unde Ioan Vodă a rezistat câteva zile.

Pentru a-și salva oastea de la moarte, Ioan Vodă a hotărât să ducă tratative cu turcii, cerând ca ostașii moldoveni și cazacii să fie lăsați să se întoarcă la casele lor. Pentru el, domnul Moldovei cerea să fie dus viu în fața sultanului pentru a se justifica. Turcii au acceptat, însă nu s-au ținut de cuvânt, omorându-l în chinuri pe Ioan Vodă. A urmat un măcel al oștenilor supraviețuitori și cea mai îngrozitoare devastare și robire a Țării Moldovei de către tătari.

- **Numește o cauză a războiului antiotoman purtat de Ioan Vodă.**
- **Care a fost rezultatul războiului?**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Cu voi, vitejilor de neam războinic, ce descindeți din vitejii romani [...] nădăjduiesc a dobândi iarăși și cât se poate de repede locurile Moldovei mele, pe care le ține păgânul, adică malul Dunării și nu numai ale ei, ci și Țara Românească [...] Și cu aceasta ne vom face cunoscuți lumii întregi ca adevărați romani și coborâtori din aceia, iar numele nostru va fi nemuritor."

Adresarea lui Iacob Heraclid Despot către locuitorii Moldovei

- **Identifică scopul adresării domnului Țării Moldovei.**
- **Precizează ideea centrală a adresării.**

II. Aplicarea cunoștințelor / creativitate

- **Constituiți două echipe conform listei din catalog.**
- **Prin tragere la sorți, alegeți echipa care va reprezenta armata Țării Moldovei, în frunte cu Ioan Vodă cel Viteaz, și echipa care va constitui armata otomană.**
- **Improvizați desfășurarea tratativelor după *Bătălia de la Cahul.***

III. Analiza surselor istoriografice

„El [Ioan Vodă – n.n.] și-a așezat tabăra pe malul estic al lacului Cahul. [...] După trădarea unei părți a boierimii, raportul de forțe a devenit de 1:3 în folosul otomanilor, dar pedestrimea a reușit să respingă primul atac. Turcii s-au retras pentru a-i atrage pe moldoveni în bătaia tunurilor, însă Ioan Vodă a ghicit manevra otomanilor și a poruncit ostașilor care se avântaseră în urma turcilor să revină pe poziția inițială. [...] În timpul odihnei a trecut o ploaie scurtă de vară, care a udat pulberea. Aceasta a imobilizat artileria [...]. După ploaie turcii, susținuți de tătari, au atacat violent, cu prioritate flancul unde se aflau cazacii."

Domnii Țării Moldovei, Chișinău, Civitas, 2005, p.125-130

- **Selectează din sursă informația conform următorului plan de idei: evenimentul; anul desfășurării; părțile care s-au confruntat; rezultatul luptei; cauzele înfrângerii.**

Important de reținut!

Domnii care au urmat la tronul Țării Moldovei după Campania Otomană din 1538 au trebuit să balanseze între interesele Imperiului Otoman și cele ale Poloniei. Ideea luptei antiotomane n-a fost abandonată. Una dintre cele mai strălucite pagini din istorie a fost scrisă de domnul Ioan Vodă, supranumit „cel Viteaz", care s-a confruntat în luptă cu Poarta Otomană.

4. Războiul antiotoman sub conducerea lui Mihai Viteazul. Unirea Țărilor Române

În a doua jumătate a sec. al XVI-lea situația internațională era dominată de politica expansionistă a Imperiului Otoman, a Imperiului Habsburgic și a Poloniei. Pentru a-și realiza scopurile, Imperiul Habsburgic a inițiat o coaliție antiotomană, numită Liga Sfântă, și a încercat să atragă în ea Țările Române. În același timp sporeau sumele cerute de Poarta Otomană de la Țările Române, erau comise diverse abuzuri, otomanii se implicau tot mai mult în treburile interne ale acestor țări. În aceste condiții, domnii Țărilor Române se alăturau luptei antiotomane, împreună cu alte state creștine.

Dialog istoric: Lupta domnilor români pentru independență



Ștefan cel Mare și aprodul Purice, tablou de Theodor Aman. Bătălia de la Șcheia (1486)

- Precizează cine este reprezentat în tablou. Numește părțile care se confruntau. Ce scopuri urmărea Ștefan cel Mare, domn al Țării Moldovei?
- Enumeră două consecințe ale luptelor lui Ștefan cel Mare pentru menținerea independenței țării.

În 1593 la tronul Țării Românești a urcat Mihai Viteazul. Domnia sa a coincis cu relansarea unei alianțe antiotomane la care au participat Statul Papal, Imperiul Habsburgic, Spania, Veneția, ducii de Toscana, Mantova și Ferrara. Mihai din propria inițiativă a aderat la Liga Sfântă, în care au fost atrași și domnul Țării Moldovei, Aron Vodă, și principele Transilvaniei, Sigismund Báthory.

Integrarea Țărilor Române în alianța creștină a dus la răscoala antiotomană, care a izbucnit la 13 noiembrie 1594 la București prin suprimarea creditorilor levantini și a garnizoanei otomane. Ostilitățile cu otomanii au fost inițiate de domnul Țării Românești, pe linia Dunării, prin atacarea cetăților turcești, în timp ce Aron Vodă a asediat Tighina. În aceste condiții, pentru a consolida alianța, la 20 mai 1595, la Alba Iulia, Mihai a încheiat cu Sigismund Báthory un

Vocabular

Ardeal – Transilvania.
Levantin – negustor originar din Levant (denumire dată în trecut litoralului răsăritean al Mării Mediterane).

PORTRET ISTORIC



Mihai Viteazul, domn al Țării Românești, al Transilvaniei și al Țării Moldovei (născut, după cele mai multe surse, în 1558). Din ianuarie 1588 și până în vara anului 1593 a ocupat diferite dregătorii – ban de Mehedinți, mare stolnic, mare postelnic și mare ban. În toamna anului 1593 Mihai a devenit domn al Țării Românești. A realizat unirea politică a Țărilor Române.

- Expune-ți opinia referitor la impactul acțiunilor domnului Mihai Viteazul asupra evoluției Țărilor Române.
- Elaborează fișa personalității domnului.

DOCUMENTAR

„Luând dar domnia de la turci și șezând în scaun câtăva vreme, vedea nedreptățile turcilor și ale boierilor și necinstirea domniei și răutățile ce se făceau săracilor, pe care nu putea să le rabde [...]. Mihai vodă se bucura cu inima, nădăjduind că și el, ridicând sabie asupra turcului, împreună cu ceilalți, va putea lesne să înlăture jugul robiei turcului asupra țării [...]. Întâi au tăiat turcii din București, apoi pe unde se mai aflau prin țară, de au curățat țara de păgâni; și au mers la Giurgiu de l-au bătut (dar nu l-au luat), ci iar s-au întors în scaun, făcându-se numai începătură de vrajbă."

Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*

- **Identifică o cauză a declanșării ostilităților dintre Mihai Viteazul și turci.**
- **Numește evenimentul istoric care a marcat începutul confruntărilor.**

ISTORIA PRIN ARTĂ



Mihai Viteazul la Călugăreni, tablou de Nicolae Grigorescu

- **Realizează un interviu virtual cu marele domn în baza evenimentului reflectat în tablou.**

tratat de vasalitate: Mihai Viteazul devenea locțiitor al principelui în Țara Românească, țara urmând să fie guvernată de un sfat din 12 boieri. În iunie 1595 un tratat asemănător cu Báthory a încheiat și Ștefan Răzvan, domnul Moldovei. Astfel Sigismund devenea suzeran al celor două țări române, înfăptuindu-se unificarea prin relații de vasalitate în vederea confruntării cu Imperiul Otoman. Însă, în urma intervenției militare poloneze, în Moldova a fost ridicat pe tron Ieremia Movilă, care a încheiat un tratat de vasalitate cu Polonia, astfel Moldova a fost scoasă din Liga Sfântă.

- **Explică necesitatea acceptării suzeranității față de Báthory.**

Confruntările cu Imperiul Otoman. Mihai Viteazul a desfășurat acțiuni militare contra Imperiului Otoman pe ambele maluri ale Dunării. În august 1595 armata otomană a trecut la ofensivă. Bătălia decisivă a avut loc la 13 august 1595 la Călugăreni. Oastea română a repurtat victorie, însă, constrâns de superioritatea numerică a otomanilor, Mihai s-a retras spre nord în așteptarea ajutorului ardelean.

După Bătălia de la Călugăreni, turcii au încercat să organizeze pașalâcuri la București și Târgoviște, introducând garnizoane și transformând bisericile în moschei. Reacția românilor nu s-a lăsat așteptată. Prin desfășurarea acțiunii militare cu suportul Transilvaniei, în octombrie 1595 Mihai a recucerit orașul Târgoviște și după Bătălia de la Giurgiu (20 octombrie 1595) i-a respins pe turci peste Dunăre. Astfel, campania otomană, pornită cu intenția de a transforma Țările Române în pașalâcuri, s-a sfârșit cu eșec.

Poarta a relansat ofensiva în Ungaria, unde, la 26 octombrie 1596, a obținut victorie la Keresztes, învingându-i pe Habsburgi. În această situație, Mihai Viteazul a început negocierile cu turcii, încheiate printr-un tratat de pace (1597), prin care Imperiul Otoman recunoștea domnia lui Mihai Viteazul în schimbul plății unui tribut.

- **Numește o importantă bătălie a lui Mihai Viteazul cu otomanii.**

Unirea politică a Țărilor Române. În 1598 Mihai Viteazul a încheiat un tratat cu Imperiul Habsburgic, care era orientat împotriva otomanilor și în care a introdus o prevedere privind domnia ereditară și independența țării. Prin această dublă suzeranitate, otomană și imperială, Mihai se emancipa de sub tutela Transilvaniei. Înscăunarea lui Ieremia Movilă în Țara Moldovei, dar și alegerea lui Andrei Báthory, aliat al Poloniei, ca principe al Transilvaniei, agrava poziția Țării Românești. Principele Ardealului exprima intenția îndepărtării lui Mihai de la domnie, iar Ieremia Movilă și hatmanul Jan Zamoyski intenționau să așeze în scaunul Țării Românești pe fratele domnului Moldovei, Simion Movilă, ceea ce amenința existența coaliției.

În aceste condiții, Mihai a întreprins o campanie în Transilvania și a învins oastea ardeleană la Șelimbăr (18 octombrie 1599). În urma victoriei, domnul Țării Românești a intrat în Alba Iulia la

1 noiembrie 1599 și s-a proclamat domn al Țării Românești și al Ardealului. Mihai Vodă, recunoscut de Dieta Transilvaniei ca locțiitor al împăratului, nu a modificat sistemul de stări. Își pregătea o bază socială în Transilvania, de aceea a introdus boieri munteni în Consiliul principatului, din oameni de încredere a numit căpitani în cetățile Transilvaniei, a sprijinit boierii români din Transilvania, oferindu-le pământuri, preoții români au fost scutiți de obligațiile servile. A așezat Mitropolia Ortodoxă a Transilvaniei la Alba Iulia, obținând recunoașterea Bisericii Ortodoxe din Transilvania, și a introdus în Cancelaria Transilvaniei limba română drept limbă oficială, alături de limbile latină și maghiară.

- **Explică importanța măsurilor luate de Mihai Viteazul după cucerirea Ardealului.**

Stăpânirea Transilvaniei și imperativele luptei antiotomane l-au condus pe Mihai Viteazul la atragerea Moldovei în lupta comună, însă instalarea lui Ieremia Movilă la tronul Țării Moldovei reprezenta un permanent pericol. În mai 1600 Mihai Viteazul a cucerit Moldova, invocând ca motiv alianța lui Ieremia Movilă cu turcii și tătarii. Prin cucerirea Țării Moldovei, unirea politică a Țărilor Române s-a încheiat, iar Mihai s-a intitulat în documente *domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei*. A cerut Habsburgilor recunoașterea stăpânirii asupra Ardealului, Moldovei și Țării Românești, pentru el și fiul său. Domnul a reorganizat Sfatul Domnesc al Moldovei și a scutit de bir pentru șase ani participanții la campanie.

Însă creația politică a lui Mihai Viteazul s-a prăbușit ca urmare a nemulțumirilor dușmanilor interni și externi. Imperiul Otoman tindea la restaurarea suzeranității sale, Polonia, la rândul ei, urmărea, în concurență cu Habsburgii, propria ei hegemonie, iar Imperiul Austriac aspira la stăpânirea deplină a Transilvaniei. În consecință, nobilimea din Transilvania, ostilă unei supremații românești, s-a alăturat generalului imperial Basta și l-a învins pe Mihai Viteazul la Mirăslău (18 septembrie 1600). În același timp, polonezii au pătruns în Moldova, restaurând dinastia Movilă, iar la 20 octombrie în Țara Românească a fost instalat ca domn Simion Movilă. Mihai Viteazul s-a refugiat la Viena. Din cauză că nobilimea s-a decis să-l reinstaureze pe Sigismund Báthory la tronul Transilvaniei, Curtea Imperială a apelat la Mihai Viteazul, care, împreună cu generalul Basta, în august 1601, la Guruslău, a înfrânt armata lui Sigismund. Mihai era din nou domn al Țării Românești. Însă Habsburgii, care își aveau obiectivele lor, l-au înlăturat pe Mihai Viteazul, omorându-l pe Câmpia Turzii (9 august 1601).

Unirea politică a Țărilor Române a devenit un ideal care s-a realizat în Epoca Modernă.

- **Expune-ți opinia referitor la cauzele duratei scurte a existenței Țărilor Române unite de Mihai Viteazul.**

DOCUMENTAR

„[...] Și era așa de groaznic Mihai vodă și vestit de războaie în toate aceste părți, încât, îndată ce a sosit la Suceava, i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului [...] gonind pe Ieremia vodă și pe Simion vodă până la Hotin."

Miron Costin,
Letopisețul Țării Moldovei

- **Identifică evenimentul descris.**
- **Selectează fragmentul care arată opinia cronicarului despre Mihai Viteazul.**
- **Plasează pe axa cronologică domniile lui Ieremia Movilă și ale lui Mihai Viteazul.**

ISTORIA PRIN ARTĂ



Moartea lui Mihai Viteazul,
tablou de Constantin Lecca

- **Numește autorul tabloului.**
- **Comentează evenimentul reprezentat în lucrare.**
- **Expune-ți opinia cu privire la impactul uciderii lui Mihai Viteazul.**

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric



Legendă

- Atacul lui Mihai Viteazul asupra cetăților de la Dunăre
- Respingerea atacului trupelor turco-tătare la Șerpătești, Stănești, Putineu
- Contraofensiva lui Mihai Viteazul și a aliaților (1595)
- Campania de la sud de Dunăre (1598)
- Campania din Transilvania (1599)
- Campania din Moldova (1600)
- Campania pentru recucerirea Transilvaniei (1601)
- ★ 1595 - Tratate încheiate de Mihai Viteazul (anul)
- Campania lui Sinan Pașa (1595)
- ⚔ 1600 - Bătălii și anii
- Hotarele Principatelor Române unite în 1600

- **Localizează pe hartă principalele bătălii ale lui Mihai Viteazul cu otomanii.**
- **Descrie itinerarul parcurs de Mihai Viteazul pentru unirea Țărilor Române.**
- **Formulează o concluzie despre importanța unirii politice a celor trei țări române.**

II. Analiza surselor istoriografice

„Astfel, la Iași, în vara anului 1600, Mihai Viteazul se intitula cu tâlc «domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei». El devine, după cum apreciau contemporanii în spirit renascentist, un restitutor Daciae, adică acel principe care refăcuse vechea Dacie. O refăcuse însă în folosul românilor, cum vor remarca, timid și indirect, unii martori și cum vor sublinia apoi tot mai clar succesorii. În acest timp, la Londra, mai domnea încă regina Elisabeta I, cea care crease premisele unirii Angliei cu Scoția și care întemeiase în Lumea Nouă colonia Virginia, nucleu al marii federații americane de mai târziu."

Ioan-Aurel Pop,
Istoria românilor

- **Identifică evenimentul relatat în sursă.**
- **Subliniază opinia autorului sursei cu privire la scopul lui Mihai Viteazul.**
- **Cu unirea căror state este comparată unirea politică a celor trei principate române?**

III. Creativitate

- **Formați trei echipe conform listei din catalog.**
- **Realizați câte un poster despre Mihai Viteazul.**
- **Prezentați posterul în clasă.**

Important de reținut!

Mihai Viteazul s-a alăturat Ligii Sfinte, antiotomane. A realizat o faptă măreață – prima unire politică a celor trei țări române sub o singură domnie, care a fost o necesitate istorică, deoarece ele reprezentau o singură civilizație cu un popor român unitar prin origine etnică, prin limbă, religie și cultură. Odată înfăptuită, unirea a declanșat procese istorice ce izvorau din evoluția societății și afirmarea conștiinței etnice. Unirea n-a fost durabilă, deoarece a întâmpinat atitudinea ostilă a Marilor Puteri expansioniste.

5. Țările Române în prima jumătate a sec. al XVII-lea

Sfârșitul domniei lui Mihai Viteazul a însemnat doar încheierea unei etape a războiului antiotoman, deoarece Țara Românească și, în parte, Transilvania, au continuat alianța cu Imperiul Habsburgic. Începutul secolului a fost marcat în Țara Românească de domnia lui Radu Șerban (1601-1611), reprezentantul boierimii antiotomane, în Transilvania – de confruntări între imperiali și turci, iar în Moldova – de domnia dinastiei Movileștilor. Restaurarea dominației otomane în cele trei țări române s-a produs în urma încheierii Păcii de la Zsitvatorok (1606), între Imperiul Otoman și cel Habsburgic, care a oprit expansionismul habsburgic și influența poloneză în Țările Române.

Dialog istoric: Mihai Viteazul



Inscripții: *Mihai Viteazul – precursor al Marii Uniri; România – 2018.*

- Studiază moneda emisă de Banca Națională a României.
- Care domn este reprezentat pe monedă? Prin ce s-a remarcat Mihai Viteazul? Numește două dintre scopurile de bază ale domniei lui.

Vocabular

Fiscalitate – totalitatea legilor și modalităților de impozitare.
Obiceiul pământului – lege nescrisă stabilită prin tradiție.
Rumânie – denumire a condiției de dependență personală a țăranilor față de stăpâni.
Vecin – țăran dependent de stăpân în Țara Moldovei.

Viața politică. Începutul sec. al XVII-lea a fost marcat de lupta Imperiului Otoman, a Imperiului Habsburgic și a Poloniei pentru dominație în Țările Române. În **Țara Românească** Radu Șerban (1601-1611), continuatorul politicii lui Mihai Viteazul, s-a confruntat cu otomanii și a încercat să-l înlăture de la domnie pe principele Transilvaniei, Gabriel Báthory, care era susținut de turci. Odată cu înscăunarea lui Radu Mihnea (1611-1616), suzeranitatea otomană s-a reinstaurat durabil. În viața politică și în cea economică a țării au început să pătrundă în număr mare grecii, acest fapt fiind parte din politica de creare a unei baze sociale a Imperiului Otoman în Țările Române. Pătrunderea grecilor a culminat sub Leon Tomșa, grec de origine (1629-1632). Promovarea grecilor în dregătorii a declanșat revolta boierilor români, astfel că în 1632 domn al Țării Românești a devenit Matei Basarab, care a fost ales de boieri și a obținut confirmarea Porții Otomane. Domnia lui Matei Basarab (1632-1654) a fost una prosperă economic, de echilibru politic și de înflorire culturală. Matei Basarab a introdus prima legislație scrisă (*Pravila mică,* tipărită la Govora în 1640, și *Îndreptarea legii,* tipărită la Târgoviște, 1652). A fost ctitor a numeroase biserici. În politica externă a menținut pacea cu otomanii, a încheiat pact de alianță

PORTRET ISTORIC



Matei Basarab cu fiul său (stânga) și cu soția (dreapta)

- Apreciază rolul lui Matei Basarab în istoria Țării Românești.
- Realizează portretul istoric al domnitorului.



Vasile Lupu cu familia,
tablou votiv

- **Realizează portretul istoric al domnului Țării Moldovei Vasile Lupu.**
- **Compară politica internă a lui Vasile Lupu cu cea a lui Matei Basarab.**

DOCUMENTAR

„Fericită domnia lui Vasilie vodă, în care, de au fostu cândva această țară în tot binele și bivșug și plină de avuție, cu mare fericire și trăgănată până la 19 ani, în dzilele aceștii domnii au fostu."

M. Costin, *Letopisețul Țării Moldovei,* Chișinău, 1989, p. 98

- **Selectează din sursă secvențele care arată că domnia lui Vasile Lupu a fost prosperă.**



Gabriel Báthory (1608-1613)

și de prietenie cu principele Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi I, dar a avut conflicte cu domnul Moldovei, Vasile Lupu.

- **Caracterizează viața politică a Țării Românești în prima jumătate a sec. al XVII-lea.**

În **Țara Moldovei** la începutul sec. al XVII-lea la domnie era dinastia Movileștilor: Ieremia Movilă (1601-1606), fratele său Simion Movilă (1606-1607) și fiii lor, care în politica externă se orientau spre colaborarea cu Polonia. Restaurația otomană în Moldova a început odată cu domnia lui Ștefan Tomșa (1611-1615), care a reprimat cu cruzime opoziția marii boierimi, ce a încercat să-l înlăture de la domnie. În 1616 Poarta Otomană l-a impus ca domn pe Radu Mihnea (1616-1619), în timpul căruia Țara Moldovei a fost implicată în Războiul Polono-Otoman (1617-1622). Gaspar Grațiani (1619-1620), numit de sultan pentru a-și întări controlul asupra Moldovei, s-a răsculat cu susținerea polonezilor, dar a fost înfrânt de turci. În urma campaniei sultanului Osman al II-lea împotriva Poloniei, încheiată cu Tratatul de Pace de la Hotin (1621), autonomia Moldovei a fost confirmată. Deși dominația otomană în Țara Moldovei s-a consolidat, în timpul domniilor lui Ștefan Tomșa (1621-1623), Radu Mihnea (1623-1626), Miron Barnovschi Movilă (1626-1629) și Alexandru Iliaș (1631-1633) aceasta s-a intersectat cu influența polonă.

Domnia lui Vasile Lupu (1634-1653), obținută în schimbul unei sume mari de bani, a fost una de stabilitate politică. Fiind un domnitor autoritar, el a subminat rolul Sfatului Domnesc. Inițial a mărit numărul boierilor băștinași în Sfatul Domnesc, pentru a potoli nemulțumirea împotriva grecilor, însă, treptat, ascensiunea boierimii grecești a devenit evidentă. A reușit să mențină echilibrul dintre boierimea susținătoare a politicii Porții și cea orientată spre apropierea de Polonia. A refăcut curțile domnești din Iași și Suceava. A întărit capacitatea militară a țării prin refacerea cetăților. A introdus, ca și în Țara Românească, pe lângă obiceiul pământului, aplicarea normelor juridice scrise bazate pe dreptul bizantin, codul de legi numindu-se *Carte românească de învățătură*. Vasile Lupu a avut o relație aparte cu Biserica Ortodoxă, pe care a reușit s-o subordoneze scopurilor statului. În politica externă domnul Moldovei era orientat împotriva alianțelor cu Țara Românească și Transilvania. El a urmărit să obțină domnia munteană pentru fiul său sau pentru el însuși.

- **Formulează două caracteristici ale vieții politice a Țării Moldovei în prima jumătate a sec. al XVII-lea.**

În **Transilvania**, principele Ștefan Bocskai (1604-1606), exponent al intereselor nobilimii și al protestantismului, a desfășurat o politică de echilibru între imperii și a încheiat pacea cu Habsburgii (2 iunie 1606), care au recunoscut autonomia Transilvaniei. Politica autoritară a principelui Gabriel Báthory (1608-1613), care

s-a manifestat dur în raporturile cu nobilimea, cu saşii şi secuii, a declanşat o împotrivire generală. Încercarea sa de a coaliza cele trei ţări române, în care scop a întreprins o expediţie în Ţara Românească (1611), s-a lovit de împotrivirea turcilor. Principele Gabriel Bethlen (1613-1629) a inaugurat o politică de consolidare a absolutismului princiar. El a extins considerabil baza materială a puterii princiare, a întărit armata principatului şi a redus rolul Dietei. În 1616 Bethlen a sprijinit expediţia turcă împotriva Poloniei şi a mijlocit pacea între cele două puteri. A angajat ţara în Războiul de 30 de Ani contra Imperiului Habsburgic în speranţa de a obţine coroana ungară. Eforturile sale de a unifica cele trei principate româneşti sub conducerea sa, în cadrul hegemoniei otomane, s-au lovit de opoziţia Porţii Otomane şi au eşuat.

Sub domnia principelui Gheorghe Rákóczi I (1630-1648), Transilvania a cunoscut o perioadă de prosperitate economică, de afirmare politică şi de evoluţie culturală. Gheorghe Rákóczi I a promovat o politică absolutistă. A sprijinit folosirea limbii materne în liturghie şi în învăţământ.

- **Apreciază eforturile principilor Transilvaniei de a coaliza cele trei ţări române.**

Viaţa social-economică. Războaiele duse pe teritoriul Ţărilor Române la sfârşitul sec. al XVI-lea-începutul sec. al XVII-lea au cauzat pierderi umane, înrobirea populaţiei de către tătari, părăsirea satelor, confruntarea cu epidemiile etc., ceea ce a dus la scăderea numărului populaţiei. Structura socială a rămas aceeaşi ca şi în secolul precedent. Marea boierime şi nobilimea stăpâneau domenii întinse din zeci de sate. În Transilvania, deşi marile familii nobiliare erau puternice, a început să se afirme nobilimea mijlocie şi cea mică. În Ţara Românească, după legarea de glie a ţăranilor, efectuată de Mihai Viteazul, s-a manifestat agravarea rumâniei, iar în Moldova s-au luat măsuri de consolidare a dependenţei vecinilor de stăpâni. Vasile Lupu a încurajat înfiinţarea de slobozii prin popularea cu colonişti în scopul creşterii populaţiei ţării.

Domniile lui Matei Basarab în Ţara Românească şi Vasile Lupu în Ţara Moldovei s-au remarcat prin prosperitate economică.

În Ţările Române s-au constituit întreprinderi ce depăşeau nivelul unui atelier: sticlăria şi moara de hârtie din timpul lui Matei Basarab, atelierul de tunuri de la Alba Iulia. În Ţara Românească Matei Basarab a intervenit pentru a stimula mineritul şi pentru a readuce sub controlul statului salinele şi vămile aflate în mâna arendaşilor levantini. În Moldova,Vasile Lupu a sprijinit procesul de dezvoltare economică a ţării în toate domeniile. Totuşi, domniile celor doi domni s-au caracterizat şi printr-o fiscalitate excesivă. În această perioadă s-au dezvoltat relaţiile comerciale interne şi externe ale Ţărilor Române.

- **Descrie viaţa social-economică a Ţărilor Române.**



Gabriel Bethlen (1613-1629)

- **Întocmeşte fişa personalităţii lui Gabriel Bethlen.**

Studiu de caz

Domniţele din Ţara Moldovei în politica domnilor

Deseori domnii Ţărilor Române, pentru a atinge anumite scopuri politice, şi-au căsătorit fiicele cu reprezentanţii elitelor altor ţări. Astfel, Elena, fiica lui Ştefan cel Mare, a fost căsătorită în 1483 cu Ivan cel Tânăr, fiul marelui cneaz al Rusiei Ivan al III-lea. O altă fiică a lui Ştefan cel Mare, Maria Chiajna, s-a căsătorit cu principele polonez Teodor Wiśniowiecki. În categoria acestor căsătorii, numite alianţe dinastice, se înscriu şi cele ale fiicelor domnului Moldovei Ieremia Movilă, Regina (Raina), Maria, Ecaterina-Margareta şi Ana, cu nobili polonezi.

Prin căsătoria Mariei, fiica lui Vasile Lupu, domn al Ţării Moldovei, cu Janusz Radziwiłł, din influenta familie lituaniană Radziwiłł, domnul a restabilit dialogul politic dintre Ţara Moldovei şi Rzeczpospolita, dar a contribuit şi la normalizarea relaţiilor cu Gheorghe Rákóczy I, dar şi cu Matei Basarab. Alianţa lui Vasile Lupu cu cazacii zaporojeni a fost întărită prin căsătoria fiicei Ruxandra cu Timuş Hmelniţki, fiul cel mare al lui Bogdan Hmelniţki, hatmanul cazacilor.

- **Exprimă-ţi opinia asupra politicii domnilor expusă în studiu.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor istoriografice

„În cei câțiva ani care au urmat evenimentelor din anul 1616, instabilitatea domniei din Țara Moldovei și Țara Românească a fost determinată de raporturile dintre Imperiul Otoman și Rzeczpospolita, dar și de desele solicitări ale polonezilor de a-i schimba din scaun pe domnii celor două țări. Radu Mihnea a urcat în scaunul Țării Moldovei în urma compromisului încheiat între polonezi și otomani, în urma campaniei Movileștilor de la sfârșitul anului 1615 și începutul anului 1616. Schimbarea lui Radu Mihnea cu Gașpar Grațiani, în anul 1619, a lui Ștefan II Tomșa cu Radu Mihnea, în anul 1623, a lui Alexandru Coconul cu Moise Movilă, în anul 1630, după aproape jumătate de an de domnie, s-au făcut în urma intervențiilor făcute de solii polonezi de la Constantinopol."

V. Constantinov, *Relațiile polono-otomane la începutul primei domnii a lui Radu Mihnea în Țara Moldovei*

- **Numește o caracteristică a situației politice din Țara Moldovei între 1616 și 1630.**
- **Precizează factorii decisivi pentru numirea unui domn la tron.**
- **Compară situația politică din Țara Moldovei cu cea din Țara Românească.**

II. Analiza izvoarelor vizuale



„Pravila mică" de la Govora (1640)

- **Numește domnii care au introdus legislația scrisă în Țara Românească și în Țara Moldovei.**
- **Apreciază această contribuție a domnilor.**

III. Conexiunea cu prezentul

- **Numește orașul din Republica Moldova în care se găsește monumentul ridicat în cinstea lui Vasile Lupu.**
- **Apreciază importanța unui astfel de monument pentru memoria istorică a poporului.**



IV. Aplicarea cunoștințelor

- **Completează tabelul comparativ.**

	Matei Basarab	Vasile Lupu	Gabriel Báthory
Anii domniei			
Politica internă			
Atitudinea față de nobilime			
Relațiile cu celelalte țări românești			
Politica externă (alianțe, conflicte)			
Concluzii (asemănări și deosebiri)			

Important de reținut!

În prima jumătate a sec. al XVII-lea Țările Române au fost în centrul disputei dintre Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic și Polonia. În Țara Românească și Țara Moldovei, Poarta Otomană a reușit să-și restabilească suzeranitatea. Cele mai stabile domnii au fost cele ale lui Vasile Lupu, în Țara Moldovei, și Matei Basarab, în Țara Românească.

6. Cultura românească în Evul Mediu

Cultura românească este expresia evoluției societății românești. Ea a reflectat schimbările din viața social-economică, politică și spirituală a oamenilor și răspundea necesităților estetice ale populației. Creația culturală în Evul Mediu s-a manifestat pe două dimensiuni: cea populară și cea a elitelor.

Dialog istoric: Creația orală

- *Mioriţa* este o capodoperă a culturii naționale. Ai citit această lucrare?
- Cum crezi, este o legendă, un mit sau o poveste? Argumentează.
- Ce colinde cunoști?
- Amintește-ți: care este originea *Plugușorului?*



Trăsături generale. Constituirea statelor medievale românești a oferit un cadru favorabil dezvoltării vieții culturale. Domnia a protejat diferite forme ale culturii. Biserica a fost instituția care a patronat cultura. Pe lângă biserici și mănăstiri funcționau școli, existau centre de copiat, ateliere de pictură, sculptură și de broderie. Tot pe lângă biserici au apărut, în sec. al XVI-lea, și unele tipografii. Prin creștinarea în ritul ortodox, românii au preluat și o serie de valori bizantine. Limba creștinătății ortodoxe a fost slavona. Primele scrieri religioase din Țările Române erau în această limbă veche.

Cultura populară a fost determinată de modul de viață al țăranilor, de îndeletnicirile lor. Creația orală era reprezentată de poezia populară, doine, colinde, strigături, descântece, basme și legende, balade, dintre care pot fi evidențiate *Miorița* și *Meșterul Manole*. Alături de ele se înscriu baladele eroice, care proslăvesc eroii neamului, precum Ștefan cel Mare. Un loc aparte îl aveau obiceiurile și tradițiile legate de sărbătorile religioase (Crăciunul, Sf. Vasile, Sf. Paști etc.) și de viața de familie (nuntă, botez, înmormântare).

- **Formulează o caracteristică a culturii românești medievale.**

Scrisul, tiparul, literatura religioasă. Scrisul slavon era utilizat la copierea textelor necesare serviciului religios și în cancelariile

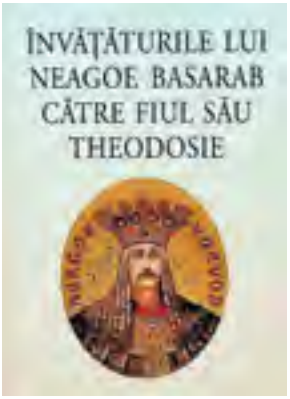
Vocabular

Cronică – lucrare cu caracter istoric care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice și familiale; letopiseț.
Epitaf – obiect de cult care constă dintr-o bucată de stofă pe care este brodată o scenă reprezentând punerea în mormânt a lui Isus Hristos.
Frontispiciu – prima pagină a unei cărți, care conține titlul, numele autorului, gravuri etc.
Istoriografie – totalitatea scrierilor istorice dintr-o țară, dintr-o anumită perioadă de timp etc.
Orfevrărie – meșteșugul creării obiectelor de artă aplicată din metale prețioase.
Patrafir – veșmânt bisericesc purtat de preot; epitrahil.
Patrimoniu – totalitatea bunurilor care aparțin colectivității.
Turlă – construcție de forma unui cilindru sau a unei prisme poligonale care se înalță deasupra acoperișului bisericilor.



Liturghierul lui Macarie, 1508

CONEXIUNEA CU PREZENTUL



„Iată că suntem datori, noi cești puternici, să ajutăm celor slabi și să-i îndreptăm și să nu facem atâta în voia noastră, cât în voia vecinului și săracului, și a neputernicului, că așa zice marele Pavel. [...] Și de va fi mai harnicu unul din cei săraci decât unul den feciorii de boiari sau decât o rudă de ale voastre, voi să nu dați acelora cinstea și boeria, în fățărnicie; ce să o dați aceluia mai sărac deaca iaste vrédnic și harnic și-și va păzi dregătoria cu cinste[...] Să nu iubiți vremile de răzmeriță și să săriți la fapte de trufie."

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie

- **Expune-ți opinia referitor la sfaturile oferite de Neagoe Basarab.**
- **Cum crezi, sunt valabile aceste sfaturi și astăzi? Argumentează.**



Pagină din „Letopisețul de la Bistrița"

domnești. Centre ale scrisului slavon au fost mănăstirile Bistrița, Putna, Neamț în Țara Moldovei, Tismana și Vodița în Țara Românească și Feleacul și Prislopul în Transilvania. Scrisul latin era folosit mai mult în Transilvania, dar uneori și la curțile domnești din Moldova și Țara Românească. Din 1521 datează prima scrisoare în limba română a marelui negustor Neacșu Lupu din Câmpulung Muscel către judele Brașovului, Hans Benker.

S-a dezvoltat interesul pentru carte ca obiect de învățământ, artă, dar și marfă. Pe teritoriul românesc s-au realizat manuscrise celebre, precum *Evangheliarul* călugărului Nicodim (1404-1405), *Tetraevanghelul greco-slav,* scris la Mănăstirea Neamț (1429), *Tetraevangheliarul de la Humor* (1473), cu portretul lui Ștefan cel Mare, pe care Petru Rareș l-a luat în pribegia lui din Transilvania, *Evangheliarul* copiat în Moldova în 1493. Între 1500 și 1505 au apărut *Psaltirea șcheiană, Psaltirea voronețeană* și *Codicele voronețean.* Pătrunderea tiparului în Țările Române la începutul sec. al XVI-lea a fost o adevărată realizare. Prima tipografie a fost înființată în 1508 la Mănăstirea Dealu (Târgoviște) de către tipograful Macarie, chemat din Muntenegru de voievodul Radu cel Mare. S-au tipărit în limba slavonă trei cărți religioase: *Liturghier* (1508), *Octoih* (1510) și *Evangheliar* (1512). Activitatea tipografică a fost reluată în 1545 sub Radu Paisie. În Transilvania, la Sibiu, în 1530 a fost tipărit un tratat despre ciumă, iar în 1544 a apărut prima carte cunoscută în română – *Catehismul românesc.*

- **Explică importanța apariției tiparului.**

Școala exista pe lângă mănăstiri, acestea fiind centre de instruire în care se pregăteau preoți, dascăli și dieci. În școală se preda limba slavonă și cea greacă, caligrafia, muzica și matematica. Școli cunoscute erau la Perii Maramureșului, Feleacu, Prislop – în Transilvania; Neamț, Putna, Bistrița, Suceava etc. – în Moldova; Dealu, Tismana, Cozia, „Sf. Gheorghe Vechi" din București – în Țara Românească. Pe lângă Biserica „Sf. Nicolae" din Șcheii Brașovului exista o școală care în sec. al XVI-lea a devenit prima școală cu predare în română. În Transilvania erau și școli catolice, unde se învăța în latină. În mediul elitelor se practica învățământul în familie.

- **Identifică disciplinele învățate în școlile de pe lângă mănăstiri. Compară-le cu cele studiate de tine în clasa a VI-a.**

Istoriografia. Cronicile au avut un caracter oficial, în centrul atenției fiind domnia. În Moldova istoriografia s-a dezvoltat de la sfârșitul sec. al XV-lea la curtea lui Ștefan cel Mare. Au fost elaborate: *Letopisețul anonim al Moldovei* (numit și *Letopisețul de la Bistrița*), *Letopisețul de la Putna, Cronica moldo-rusă, Cronica moldo-germană, Cronica moldo-polonă.* În vremea lui Petru Rareș, episcopul Macarie a scris o cronică în care erau tratate evenimentele de la 1504 la 1552. Cronica a fost continuată de călugării

Eftimie și Azarie. În Țara Românească au apărut cunoscutele *Povestiri despre Vlad Țepeș*, în slavonă și germană, și *Viața Sfântului Nifon*, scrisă de Gavriil Protul, preotul mănăstirilor de la Muntele Athos. A fost creată și importanta operă *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, conținând sfaturi privind conducerea statului și activitatea în politica externă. În Transilvania era cunoscută cronica scrisă în latină – *Chronicon Dubnicense.*

- **Explică noțiunea** *istoriografie*.

Artele. *Arhitectura militară* era reprezentată în tot spațiul românesc prin cetăți de margine: Severin, Măgurele, Giurgiu, Brăila – în Țara Românească; Chilia, Cetatea Albă, Tighina, Orhei, Soroca, Hotin – în Țara Moldovei, sau prin cele de interior: Poienari, Dâmbovița – în Muntenia; Suceava, Neamț, Roman – în Moldova; iar în Transilvania – Bran, Râșnov, Deva, Gherla sau Chioar. În Transilvania în jurul orașelor s-au înălțat ziduri și bastioane puternice în stil gotic.

Arhitectura civilă era reprezentată de curțile domnești și boierești. Rămășițe ale curților domnești din Moldova s-au păstrat la Suceava, Iași, Piatra-Neamț etc., iar în Muntenia – la Târgoviște.

În *arhitectura ecleziastică*, ce constituie faima meșteșugului și a artei, se deosebeau două stiluri: muntenesc și moldovenesc. Bisericile din Muntenia au urmat stilul bizantin, asemănându-se cu bisericile de la Muntele Athos, din Salonic sau din Serbia (de exemplu: Biserica de la Curtea de Argeș zidită de Neagoe Basarab, Biserica de la Cozia). Biserica din Moldova după plan era bizantină, dar era influențată de arhitectura gotică, această sinteză dând naștere stilului moldovenesc. O trăsătură caracteristică era modul de construire a bolților – cu sistemul original de sprijinire a turlelor pe o bază stelată – și ornamentarea fațadelor etc. Cel mai mare ctitor al sec. XV-XVI a fost domnul Țării Moldovei Ștefan cel Mare, care a construit atât biserici, cât și mănăstiri (la Voroneț, Borzești, Războieni, Vaslui, Iași, Hârlău, Huși, Popăuți, Dorohoi, Piatra-Neamț etc.). În Transilvania a fost ridicată în stil romanic



Biserica „Trei Ierarhi” din Iași



Catedrala din Alba Iulia



Icoană medievală



Mănăstirea Putna



Cetatea Neamț



Acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop, a doua soție a lui Ștefan cel Mare, domn al Țării Moldovei
Broderie cu fir de aur, argint și mătase colorată pe un fond de atlaz roșu dublat cu pânză de in în culoare naturală, executată în atelierul de broderie al Mănăstirii Putna

Catedrala de la Alba Iulia. Arhitectura gotică este prezentă la Brașov (Biserica Neagră) și Cluj (Biserica „Sf. Mihail"). Influențe gotice se întâlnesc la Biserica „Sfânta Cuvioasă Parascheva" din Feleacu și la castelele din Bran și Hunedoara.

- **Numește câte o trăsătură caracteristică a arhitecturii moldovenești, muntenești și transilvănene.**

În *pictura* bisericească era evidentă influența bizantină. O caracteristică fundamentală constituind-o pictura interioară și cea exterioară a bisericilor, executată în tehnica frescei, care a îmbinat iconografia tradițională cu decorația florală. Bisericile din nordul Moldovei, de la Voroneț, Moldovița, Sucevița, Humor, Arbore, Bălinești, sunt adevărate capodopere și fac parte din patrimoniul național și cel universal. Printre pictori s-au remarcat Jitian și Stanciu, care au pictat Mănăstirea Dealu.

Un alt domeniu era decorarea manuscriselor cu frontispicii bogat ilustrate și inițiale ornamentale, cum este *Tetraevangheliarul* lui Nicodim din 1404-1405. În Țara Moldovei erau recunoscute lucrările miniaturiștilor de la Neamț, Putna și Humor. S-au remarcat întemeietorul școlii de miniaturiști de la Neamț, Gavriil Uric, caligraful de la Putna, Ghervasie, care a copiat și decorat *Liturghierul* din 1488, și Nicodim.

S-a dezvoltat *sculptura* în piatră și în lemn. Sculptura în piatră era reprezentată de lespezile funerare.

În *orfevrărie* au fost create numeroase obiecte de cult (cadelnițe, ripide, ferecături de cărți). *Arta cusutului* s-a remarcat printr-o serie de broderii (patrafire, epitafuri, perdele de icoane, acoperăminte de morminte) lucrate la Putna, Govora, Bistrița Olteniei, Curtea de Argeș etc. Printre cele mai cunoscute se numără epitrahilul dăruit Mănăstirii Argeș de Neagoe Basarab și cel de la Mănăstirea Putna cu imaginea lui Ștefan cel Mare și a fiului său Alexandru.

- **Evidențiază domeniile artei în Țările Române.**



Ferecătură de carte medievală



Broderie, Mănăstirea Putna

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza izvoarelor vizuale

Formulează, în baza imaginilor, o caracteristică a arhitecturii Țării Moldovei.



Mănăstirea Moldovița

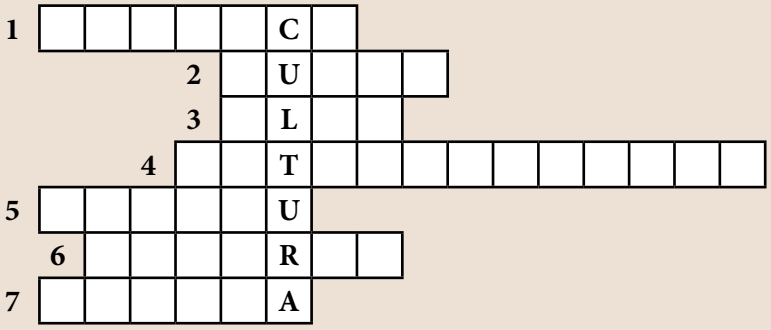


Mănăstirea Voroneț

III. Aplicarea cunoștințelor / erudiție istorică

Completează pe orizontală:

1. Lucrare cu caracter istoric care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor politice.
2. Mănăstire construită de Ștefan cel Mare.
3. Localitatea din Transilvania în care se află Biserica „Sf. Mihail” în stil gotic.
4. Totalitatea scrierilor istorice dintr-o țară.
5. Persoana care în 1521 a întocmit prima scrisoare în limba română.
6. Numele celui care a înființat prima tipografie în Țara Românească.
7. Cetate din Țara Moldovei ce s-a păstrat până astăzi.



II. Gândire critică



„A venit Dragoș voievod din țara Ungurească, din Maramureș, la vânătoare după un bour și a domnit 2 ani.
Și a domnit fiul lui Sas, 4 ani.
Și a domnit Bogdan, 4 ani.
Și a domnit fiul lui, Lațco, 8 ani.
Și a domnit fiul Mușatei, Petru, 16 ani.
Și a domnit fratele lui, Roman, 3 ani.
Și după dânsul a domnit fratele lui, Ștefan, 7 ani.
Și a domnit Iuga 2 ani.
În anul 6907 [1399] a venit la domnie Alexandru voievod și a domnit 32 de ani și 8 luni.
Iliaș, întâiul lui fiu, a domnit 2 ani și 9 luni singur, iar cu fratele său, Ștefan, au domnit împreună 7 ani. A prins Ștefan voievod pe fratele său Iliaș și l-a orbit. Iar Ștefan voievod, singur, a domnit 5 ani [...]”

Cronica de la Putna

Identifică o legendă inclusă în letopiseț.

Apreciază importanța letopisețului în calitate de sursă istorică scrisă.

Important de reținut!

Cultura românească s-a dezvoltat în context european, dar a avut și caracteristici proprii. Vreme de secole, viața culturală, spirituală și politică din Muntenia și Moldova a fost influențată de cultura și civilizația bizantină. În această perioadă s-au pus bazele istoriografiei. În arhitectură s-au remarcat stilul muntenesc și cel moldovenesc. Bisericile, cu pictura exterioară păstrată și astăzi, au devenit capodopere ale patrimoniului național și ale celui universal.

7. Viața cotidiană în Evul Mediu

Pe lângă dezvoltarea economică a țărilor, evenimentele politice desfășurate și evoluția culturală, mai exista și activitatea de zi cu zi a oamenilor. Ceea ce se întâmpla în fiecare zi în viața lor este parte integrantă a istoriei. Pentru a înțelege mai bine trecutul, este important să cunoaștem condițiile în care trăiau oamenii, ce mâncau și cum se îmbrăcau.

Vocabular

Viață cotidiană – viața de zi cu zi.





Ocupațiile oamenilor în funcție de anotimpuri

- **Descrie ocupațiile prezentate în imagini. Explică dependența acestora de anotimpuri.**
- **Compară ocupațiile din Evul Mediu cu cele din prezent.**



Alimentația nobililor

Dialog istoric: Orașul medieval

- **Ce reprezenta un oraș în Evul Mediu?**
- **Ce ocupații aveau locuitorii orașelor medievale?**
- **Exprimă-ți opinia: de unde își procurau orășenii produsele alimentare?**



Viața cotidiană în Evul Mediu era în deplină concordanță cu mediul de trai (rural sau urban), cu mediul geografic (natura înconjurătoare și condițiile naturale) și cu condiția socială a persoanei (nobil, țăran, meșteșugar, preot). Pentru oamenii de rând, în special țărani, viața cotidiană în Evul Mediu se desfășura în strânsă legătură cu calendarul agrar și cu munca ce trebuia realizată. Perioadele de muncă erau întrerupte doar de zilele de sărbători religioase, când se puteau odihni.

Rutina cotidiană era înviorată doar de spectacolele date pe străzile orașelor de diverși trubaduri și acrobați, pe când la sate distracțiile erau reduse la sărbătorile familiale (botez, nuntă etc.). Aristocrația se distra și la turniruri cu cavaleri locali sau invitați.

- **Numește factorii care influențau viața cotidiană în Evul Mediu.**

Alimentația medievală depindea de condițiile geoclimaterice, direcțiile activității gospodărești, evoluția ramurilor agricole, prescripțiile religioase, circumstanțele politico-militare, situația socială a familiei etc. Rația alimentară a populației era formată din cereale, produse animaliere, produse piscicole, legume și fructe, verdețuri, iar felurile de bucate pregătite corespundeau cu ingredientele și tradițiile existente în fiecare regiune. Se ținea cont de perioadele de post. Pâinea era alimentul de bază, atât pe masa săracilor, cât și a celor bogați. În Europa, oamenii de rând consumau în mare parte pâine neagră făcută din făină de secară, în timp ce nobilii mâncau pâine din făină aleasă de grâu. Oamenii de rând

utilizau foarte puțină carne, doar în zilele de mari sărbători, pe când nobilii și familiile lor consumau frecvent carne de pasăre, de vită, porc, miel, carne din vânat. Peștele, legumele, fructele și lactatele erau disponibile tuturor categoriilor sociale. De obicei, oamenii luau două mese pe zi: prânzul și cina, micul-dejun nu exista. Nobilii organizau cu anumite ocazii mese fastuoase, cu diverse delicatese.

- **Explică diferențele în alimentația diferitelor categorii sociale.**

Vestimentația corespundea condiției sociale a persoanei. Țesăturile din care erau confecționate hainele depindeau de culturile tehnice cultivate în regiune: in sau cânepă. Se mai foloseau lâna și pieile animalelor. Hainele purtate de cei înstăriți puteau fi din țesături mai fine de mătase, de import. Îmbrăcămintea țăranilor era destul de simplă, în timp ce hainele nobililor erau garnisite cu dantelă, ornamentate cu cusături cu fire de mătase, aur sau argint, uneori chiar decorate cu pietre prețioase și semiprețioase. Cavalerii purtau haine fără mâneci acoperite cu o platoșă. Iarna nobilii îmbrăcau blănuri sau haine garnisite cu blană, iar oamenii de rând – cojoace. Se purtau pantaloni lungi până la genunchi, la care erau atașați ciorapi. Încălțămintea era diversă: pantofi, cizme, opinci etc., în corespundere cu regiunea și situația socială.

- **Enumeră materialele din care erau confecționate hainele.**





Vestimentația aristocrației

Locuința. Doar elitele aveau case mari, cu mai multe camere. Regii, împărații și marii aristocrați locuiau în palate și castele. Castelele medievale erau nu doar locuință, dar și adăpost în Evul Mediu. Interiorul era dotat cu mobilier scump, se foloseau țesături și covoare costisitoare. Locuința oamenilor de rând era destul de modestă, în funcție de regiune putea fi construită din lemn sau piatră. Se întâlneau bordeie și semibordeie. Dimensiunea medie a locuinței era adesea de până la 20 de metri pătrați. Casele aveau una-două camere cu un mobilier destul de simplu, constituit din pat, masă cu scaune și dulap pentru veselă.



Case medievale dintr-un oraș francez

Studiu de caz: Ocupații feminine

În Evul Mediu printre ocupațiile feminine se numărau țesutul și cusutul. În familiile oamenilor de rând femeile torceau lână, țeseau pânză, confecționau haine și le decorau cu broderii. Se obișnuia ca fiicele cavalerilor să fie trimise la castelul suzeranului, unde erau instruite în arta broderiei sub îndrumarea soției acestuia. De exemplu, mama lui Carol cel Mare era foarte cunoscută pentru talentul său la cusut. Arta broderiei era practicată și la curțile boierești și domnești din Țările Române. În acest context a fost remarcată activitatea doamnelor Despina Milița, soția lui Neagoe Basarab, și Elena, soția lui Petru Rareș, care dețineau ateliere de broderie.



- **Apreciază importanța ocupațiilor feminine descrise mai sus.**

DOCUMENTAR

„Era belşug din toate, la mesele de toate rangurile se aflau mâncăruri proaspete, plăcinte, baclavale gătite după moda polonă şi era aşa mare belşug că se făcea risipă."

Ioan Kemény despre ospăţul de nuntă al Mariei, fiica lui Vasile Lupu, domnul Ţării Moldovei

- **Expune-ţi opinia despre nunta din familia domnească.**

PORTRET ISTORIC



Despina Miliţa, soţia lui Neagoe Basarab, domn al Ţării Româneşti, tablou votiv de la Biserica Episcopală de la Curtea de Argeş

„Pe cap, peste părul prins în plasă din fir de aur şi acoperit de un văl, era aşezată coroana bogată, de care atârnau lungi pandelocuri cu ciucuri de aur şi pietre preţioase."

Adina Nanu, *Artă, stil, costum*

- **Descrie vestimentaţia Despinei Miliţa în baza imaginii şi a citatului de mai sus.**

Viaţa cotidiană la români. *Alimentaţia*. Baza alimentaţiei era pâinea: de grâu, dar şi cea de secară. Se consuma mămăliga din mei. Sursele confirmă prezenţa pe masa locuitorilor a cărnii, lactatelor, peştilor, legumelor şi fructelor. Populaţia respecta cu strictețe perioadele de post. Locuitorii de rând, de obicei, pregăteau bucatele în cuptor, pe vatră sau la foc deschis, în oale de lut şi în tigăi, mâncau din vase de lut şi/sau lemn, iar în cea mai mare parte a anului pe masa ţăranului erau puse unu-două feluri de bucate. Elitele îmbinau vesela din lut cu cea din metale preţioase. În Ţara Moldovei la curţile domneşti ale lui Ieremia Movilă şi ale lui Vasile Lupu se foloseau talgere de argint şi de aur, linguri şi furculiţe, pahare de argint şi de cleştar, cești de argint şi de porţelan.

Vestimentaţia. Îmbrăcămintea ţărănească era confecţionată din pânză de cânepă şi de in ţesută în condiţii casnice şi din ţesături groase de lână. Costumul masculin şi cel feminin erau tradiţionale româneşti. Costumul femeilor consta din cămaşă, fustă, catrinţă, năframă albă de bumbac şi bundiţă. Fetele purtau o cunună de flori pe cap, pentru a arăta că sunt încă necăsătorite. Părul împletit, răsucit pe cap ca un colac, femeile căsătorite îl acopereau cu maramă albă. Drept accesorii serveau mărgelele şi cerceii. Bărbaţii purtau cămaşă şi pantaloni. Se încălţau, de obicei, în opinci. Iarna îmbrăcau cojocul.

Până în sec. al XV-lea costumul boierilor era în stil bizantin. În sec. XV-XVI, costumul de curte medieval românesc păstra linia apuseană, însă apăreau şi elemente orientale. Veşmintele elitelor se confecţionau din ţesături scumpe: mătase, catifea etc. În picturile murale de la Mănăstirea Cozia şi de la Biserica Episcopală din Curtea de Argeş, Mircea cel Bătrân este reprezentat purtând o tunică, ciorapi strâmţi, cusuţi la genunchi în fir de aur, pantofi ornamentaţi cu vulturi cu două capete, deasupra având o hlamidă (mantie) roşie cu bordură de aur, pe cap – coroana cu trei ramuri. Alexandru cel Bun este reprezentat şi în haine de modă poloneză, pe cap purtând pălărie înaltă de stofă, de proveniență germană, şi în caftan bizantin. Se mai purtau şubele sau cabanițele (mantale scumpe). Din sec. al XVI-lea piesa de bază era caftanul. Se purtau accesorii din aur, argint şi pietre preţioase.

Familia. Baza societăţii o constituia familia, capul căreia era tatăl. De regulă, familiile aveau mulţi copii. Relaţiile familiale erau reglementate în corespundere cu normele religioase şi morale ale comunităţii. În Ţara Românească şi în Ţara Moldovei pe parcursul secolelor s-a păstrat unitatea de neam, se subliniau rudenia şi semiția din care proveneau persoanele. Pentru căsătorie era obligatorie binecuvântarea părinţilor tinerilor. Încălcarea voinţei părinţilor atrăgea după sine fie dezmoştenirea, fie neînzestrarea. Vârsta minimă a fetelor pentru încheierea căsătoriei era 12 ani, iar pentru băieţi – 14 ani. Căsătoria era precedată de peţit şi de logodnă. În întreg spaţiul creştin, căsătoria era legitimată în Biserică, în cadrul

Sfintei Taine a Nunții. La căsătorie femeia primea zestre, care includea averea mobilă și imobilă, mărimea căreia depindea de categoria socială. În Țara Moldovei și băieții puteau primi zestre.

Femeile aveau o serie de drepturi. De exemplu, în Țara Moldovei, femeia putea să depună mărturii în judecată, putea iniția un proces de divorț, avea dreptul la moștenire, dreptul de a dispune de averea sa și de a o lăsa moștenire etc. Domeniul de activitate al femeii în mare parte era legat de casă și de gospodărie, de educația copiilor.

▪ **Formulează câte o caracteristică a fiecărui domeniu al vieții cotidiene a românilor prezentat în temă.**

LABORATOR ISTORIC

I. Istoria prin artă



Cavalerii Mesei Rotunde,
tablou de Evrard d'Espinques

Caracterizează o latură a vieții cotidiene în Evul Mediu.

II. Conexiunea cu prezentul

Analizează vestimentația medievală din imagine. Compar-o cu cea din zilele noastre.

Cum crezi, ce elemente ale îmbrăcămintei medievale sunt actuale și astăzi? Enumeră două elemente pe care le-ai utiliza în vestimentația personală.



III. Creativitate / cercetare



Împreună cu colegul de bancă, cercetează și analizează diferite surse ce prezintă exteriorul și interiorul casei tradiționale românești.

Realizați o prezentare Power Point cu titlul *Casa românească – sufletul țăranului.* Prezentați comunicarea în clasă.

IV. Analiza izvoarelor vizuale

Identifică locul reprezentat. Numește un important produs alimentar consumat de toate categoriile sociale.

Enumeră alte alimente care puteau fi cumpărate la târguri și iarmaroace.



Important de reținut!

Viața cotidiană în Evul Mediu era în deplină concordanță cu mediul de trai (rural sau urban), cu mediul geografic (natura înconjurătoare și condițiile naturale) și cu condiția socială a persoanei (nobil, țăran, meșteșugar, preot).

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE



- Numește monumentul din imagine. Precizează o particularitate a bisericii.



- Identifică personalitatea din imagine. Explică importanța ei pentru Țările Române.



- Demonstrează importanța cetăților în sistemul de apărare al Țărilor Române.

II. ANALIZA SURSELOR SCRISE / ROLUL PERSONALITĂȚII

„Totuși, expediția este binevenită, întrucât partea de răsărit a Țării Românești (poziție strategică necesară) rămâne sub controlul lui Ion Vodă, care angajează lupte și pentru cetățile Brăila, Tighina, Cetatea Albă. Temându-se să nu piardă Țările Române de sub autoritatea sa, sultanul Selim trimite asupra Moldovei o armată de aproximativ 60.000 de oșteni. Ion Vodă alege ca loc al bătăliei zona Iezerul Cahulului. Dispunea de forțe mult reduse, dar era hotărât să învingă. În noaptea din ajunul bătăliei, trei mari boieri cu oștile lor trec în tabăra otomană. În timpul bătăliei se produce marea trădare din partea pârcălabului Eremia Golia, cumpărat de turci cu 30.000 de galbeni. Acesta îl înștiințează pe Ion Vodă că turcii sunt puțini și pot fi ușor înfrânți. Apoi, în ziua de 10 iunie, când începe bătălia, Eremia capitulează fără luptă, cu forțele pe care le conducea. Aceasta a fost lovitura de grație dată lui Ion Vodă."

Petru Demetru Popescu, *Dicționar de personalități istorice,*
Editura Niculescu, 2005, București, p. 143-145

- Identifică personalitatea istorică. Apreciază importanța acesteia în lupta antiotomană.
- Numește o bătălie importantă.
- Explică consecințele luptei antiotomane ale lui Ioan Vodă cel Viteaz.

III. SINTEZĂ / APLICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Alcătuiește câte un interviu virtual, din șase replici fiecare, cu cele două personalități din imaginile alăturate, în care să prezinți situația Țării Moldovei în ajunul și după Campania din 1538.





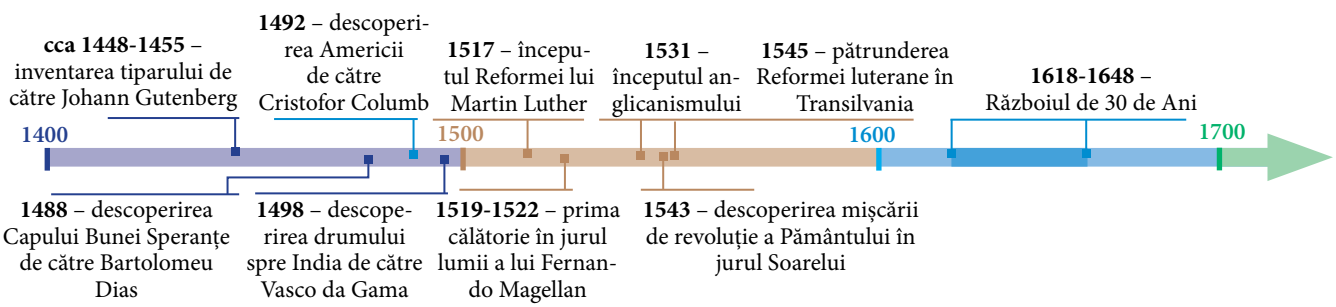
Unitatea IV
NAȘTEREA LUMII MODERNE. EUROPA ÎN EXPANSIUNE



Disputa Sfintei Taine, frescă de Rafael, pictor renascentist italian, 1509-1510

1. De la atelierul meșteșugăresc la manufactură
2. Marile descoperiri geografice. Lumea Nouă: cunoaștere și explorare
3. Cultura Europei: Renașterea și Umanismul
4. Manifestări ale Renașterii și Umanismului în spațiul românesc
5. Reforma și Contrareforma
6. Europa în timpul Războiului de 30 de Ani

Evaluare



1. De la atelierul meșteșugăresc la manufactură

În Evul Mediu atât în Europa, cât și în Asia au fost implementate inovații remarcabile: chinezii au inventat hârtia, praful de pușcă, busola; indienii au produs cele mai fine țesături; arabii au fost pricepuți matematicieni, astronomi și navigatori, care dețineau cele mai avansate instrumente de navigație. În Evul Mediu târziu aceste inovații au fost perfecționate și puse în practică la scară largă în viața economică a Europei, fapt ce a dus la transformări sociale și economice. Trecerea de la atelierul meșteșugăresc la manufactură reflectă procesul de tranziție de la societatea medievală la cea din Epoca Modernă, numită și capitalistă.

Vocabular

Capital – totalitatea bunurilor economice deținute de o persoană sau de un grup de persoane, care sunt utilizate în scopul producerii de bunuri și servicii destinate vânzării și obținerii de profit.
Capitalism – sistem economic bazat pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și a capitalului și pe rolul central al pieței în determinarea raporturilor de schimb.
Cămătărie – acordare de împrumut bănesc cu dobândă.
Manufactură – formă de producție caracterizată prin predominarea muncii manuale, prin diviziunea amănunțită a muncii în cadrul atelierului și prin reunirea muncitorilor și a meșterilor în ateliere sub conducerea patronului.



Moară de apă

Dialog istoric: Atelierul meșteșugarului



Croitori din Londra confecționând îmbrăcăminte de mătase (sec. XV)

- Identifică ocupațiile personajelor din imagine.
- Exprimă-ți opinia cu privire la proveniența țesăturilor.
- Explică ce cunoștințe și abilități trebuia să aibă un croitor.

În sec. XVI-XVII principalele surse de energie rămâneau forța motrice a omului și forța de tracțiune a animalelor. Cu toate acestea, unele inovații tehnice, importante pentru acea perioadă, au fost aplicate pe scară largă. Roata hidraulică era cunoscută în Europa încă din Antichitate, iar în sec. XV-XVI a fost supusă unor îmbunătățiri. Aceasta transforma puterea curentului de apă în energie mecanică ce punea în mișcare diferite mecanisme: pietre de moară, ciocane mari în fierării, prese, pompe pentru minerit ș.a. Morile de vânt au devenit o parte indispensabilă a peisajului european în sec. XV-XVII. Surse importante de combustibil au fost cărbunele de lemn, apoi cel extras din mine. Acesta era folosit în topitorii și fierării.

Noile tehnologii au prins rapid rădăcini în acele meșteșuguri în care nu existau tradiții seculare de breaslă (producția de oglinzi, sticlă, săpun, hârtie și tipărirea cărților). Modernizarea a influențat și meșteșugul foarte vechi al țesutului, care era cel mai răspândit. Războiul de țesut a fost renovat: a devenit mai lat, astfel încât

la el munceau doi meșteri. Acest lucru a făcut posibilă țeserea unor bucăți mari de pânză, dar nu a accelerat ritmul de producție, deoarece lucrările continuau să se facă manual.

Inovațiile i-au îngrijorat pe meșterii din bresle. Ei s-au împotrivit introducerii proceselor mecanizate care ar fi înlocuit munca lor. Breslele interziceau meșterilor să instaleze mașini suplimentare, să mărească numărul de produse și să modifice tehnologia obișnuită. Uneori, meșterii au distrus mașinile mecanizate, s-au luptat, prin intermediul breslei și a judecătilor, contra încălcării statutului breslelor din orașe. În caietele inginerilor din sec. al XVI-lea existau proiecte de mașini automate și invenții care nu au fost solicitate de contemporani și au fost realizate abia 300-400 de ani mai târziu. Astfel, tradițiile economice reprezentate de breslele meșteșugarilor au devenit o frână în calea progresului tehnic, deși în Evul Mediu timpuriu și mijlociu au jucat un rol progresist și, în parte, datorită lor au apărut elementele moderne în societate.

În sec. al XIV-lea europenii au învățat să producă hârtia. Cărțile realizate din hârtie erau mai ieftine și mai accesibile decât cele din pergament. Inventarea tiparului de către Johann Gutenberg (1397-1468) a contribuit la difuzarea largă a cărților și cunoștințelor, producând transformări în gândirea și mentalitatea europenilor. Atelierele de tipărire a cărților – tipografiile – s-au răspândit în toată Europa. Biblia și alte cărți au devenit disponibile pentru toți oamenii cărturari.

- **Identifică inovațiile tehnice aplicate în activități economice.**
- **Enumeră transformările social-economice.**
- **Apreciază importanța inventării tiparului.**

Apariția elementelor capitaliste în oraș. În pofida dorinței atelierelor de a crea condiții egale pentru meșteri și de a preveni ruinarea acestora, stratificarea proprietății în rândul meșteșugarilor urbani a devenit din ce în ce mai vizibilă. În timp ce elita breslei s-a îmbogățit, unii dintre meșteri s-au ruinat. Calfele aveau salarii foarte mici și nu puteau deveni meșteri, deoarece trebuiau să achite o taxă breslei și să-și deschidă ateliere. În căutarea unor câștiguri suplimentare, erau gata să se angajeze la cei care le ofereau de lucru. Astfel, pe seama meșterilor falimentați, a calfelor, precum și a țăranilor, în sec. al XVI-lea a apărut o categorie de oameni fără pământ sau ateliere care să le asigure existența, aceștia fiind nevoiți să-și caute locuri de muncă plătite.

În sec. XV-XVII negustorii europeni aveau relații comerciale cu noile teritorii descoperite și noile colonii create. În urma acestui comerț internațional au concentrat în mâinile lor bogății enorme, dar nu s-au grăbit să-și investească banii în producție, deoarece acest lucru nu le promitea profituri mari. Ei au preferat să se ocupe cu cămătăria. Treptat însă meșteșugurile, în special



Moară de vânt

- **Numește inovațiile tehnice din sec. XV-XVII.**
- **Descrie mecanismul de funcționare a morii de vânt.**



Portul Genova juca un rol important în comerțul internațional medieval

- **Explică rolul negustorilor și al comerțului maritim în acumularea bogățiilor financiare (a capitalului).**



Atelierul lui Étienne Delaune, un aurar din Paris, 1500

- **Descrie activitatea fiecărui muncitor din atelier.**

producția mărfurilor, de comercializarea cărora se ocupau, au început să le atragă atenția. Negustorii erau interesați să controleze întregul proces: de la producția de bunuri până la vânzarea acestora. Comercianții individuali, precum și orășenii bogați au început să investească în ateliere mari – numite manufacturi.

Manufacturile au fost primele întreprinderi capitaliste. Se deosebeau de atelierul meșteșugarului prin mărime și numărul angajaților, în manufacturi lucrau zeci și sute de muncitori. O altă trăsătură specifică a acestora a fost diviziunea muncii – muncitorii erau specializați într-o anumită operațiune. Specializarea a crescut productivitatea muncii și a făcut posibilă producerea mai multor mărfuri.

O manufactură mare, care reunea multe mașini sub un singur acoperiș și în care activau zeci de muncitori, se numea *manufactură centralizată*. Ea s-a dezvoltat în anumite domenii, cum ar fi: tipografiile (Veneția, Basel, Lyon, Paris), metalurgia (Franța, Germania), construcțiile navale (Veneția, Londra, Amsterdam, Hoorn, Zaandam, Marsilia), producerea textilelor (postav – în Țările de Jos, mătase – în Anglia, dantele, catifea – în Țările de Jos, Franța, Anglia, Spania), orfevrăria, producerea porțelanului etc. Astfel de manufacturi în sec. XV-XVI au fost puține, deoarece construirea unei clădiri mari și achiziționarea de echipamente necesitau un capital mare. În plus, proprietarul era amenințat să aibă litigii cu breslele din oraș din cauza încălcării statutului acestora. Pentru a evita acest lucru, negustorii au organizat *manufacturi dispersate*, în mod special în domeniile țesutului și torsului, în Franța, Anglia, Țările de Jos. Ei cumpărau materii prime, precum lâna, și le distribuiau țesătorilor săraci din oraș sau țăranilor din împrejurimi pentru a toarce și țese acasă. Periodic adunau de la țesători produsul finit. În același timp, negustorii economiseau nu numai pe construcția unei clădiri, dar și pe achiziția utilajului și echipamentelor, și pe salarii. Salariații dispersați nu puteau cere lefuri mai mari și să-și apere interesele. Țăranii necalificați erau de obicei plătiți mai puțin decât locuitorii orașului. Postavurile realizate erau deja mai subțiri, mai frumos finisate și mai ieftine, dar și mai puțin durabile. Datorită prețului mai redus și a modei, se vindea mai mult. Aceasta permitea o extindere a producției.

- **Descrie procesul apariției manufacturilor.**
- **Explică interdependența dintre existența forței libere de muncă și apariția manufacturilor.**
- **Demonstrează că acumularea capitalurilor de către negustori a determinat apariția manufacturilor.**

Pătrunderea elementelor capitaliste în agricultură. Către sfârșitul sec. al XV-lea, țăranii erau în mare parte liberi. Eliberarea din șerbie s-a produs în cea mai mare parte a Europei



În interiorul unei manufacturi

- **Compară activitatea din manufactură cu cea din atelier.**



Tunderea oilor, Flandra, circa 1510. În: *Breviarul Grimani*

- **Numește ocupația personajelor din imagine.**
- **Explică pentru ce va fi utilizată materia primă obținută.**

DOCUMENTAR

„Muncitorii se vor scula la ora patru, de la sărbătoarea Paștelui până la sărbătoarea Sf. Mihail, și vor lucra până la ora opt și, de la Sf. Mihail până la Paști, se vor scula la ora șase dimineața și vor lucra până la ora șase seara, fără să aibă voie să absenteze decât printr-un concediu aprobat de domnul Fournier (patronul), soția sau fiul său. Nu vor avea voie să stea la prânz sau la cină mai mult de trei sferturi de oră, iar la micul-dejun sau la gustare o jumătate de oră, timp după care fiecare muncitor se va întoarce la locul său de muncă."

Regulamentul Manufacturii de ciorapi din Lyon, 1607

- **Exprimă-ți opinia referitor la durata orelor de muncă din cadrul manufacturii.**

Occidentale (Spania, Italia Centrală și de Nord, Franța, Anglia, Țările de Jos) în sec. XV-XVI. Cu toate acestea, feudalii și-au păstrat proprietatea asupra pământului. Majoritatea țăranilor rămâneau pe acel pământ doar ca deținători care plăteau rentă pentru folosirea loturilor. Pentru a câștiga bani, țăranul își vindea produsele (cereale, carne, păsări, lână) la piețele din orașe. Activitatea economică a generat o stratificare a populației din sate. Printre țărani au apărut proprietari bogați și arendași ai pământurilor de la feudali. Ei cultivau plante sau creșteau vite, angajau muncitori săraci contra plată sau hrană. Munca salariată s-a răspândit din ce în ce mai mult în mediul rural.

În Anglia a apărut *fenomenul împrejmuirilor,* prin care stăpânii de pământuri scoteau terenurile din circuitul agricol în scopul de a le folosi pentru creșterea oilor. Astfel, satele erau distruse, numeroși țărani deveneau forță de muncă ieftină pentru manufacturi. În Europa de la est de Elba (Germania, Ungaria, Polonia, Rusia) situația țăranilor s-a agravat. În înțelegerea cu statul, marii proprietari au obținut legarea de pământ a țărănimii, țăranii liberi practic au dispărut sau numărul lor s-a redus esențial. În aceste regiuni relațiile feudale s-au păstrat o perioadă mai îndelungată.

- **Explică în ce mod relațiile marfă-bani au influențat viața țăranilor.**
- **Identifică elemente modernizatoare din mediul rural.**

Structura societății a devenit mai complexă. Sub influența pieței, a relațiilor monetare și a răspândirii muncii salariate, sistemul stărilor sociale medievale a început să suporte transformări: din fostele stări sociale s-au desprins noi categorii sociale – burghezia și muncitorii salariați. Burghezia timpurie era formată din negustori, meșteșugari bogați, nobili întreprinzători și fermieri bogați. Rândurile muncitorilor salariați au fost completate de meșteșugari, calfe, orășeni săraci necalificați și țărani fără pământ în căutare de muncă în oraș.

În interiorul nobilimii s-au produs anumite modificări. Evoluția tehnicii militare (perfecționarea arcului, arbaletei și armelor de foc) a diminuat rolul luptelor cavalerești corp la corp și a condus la dispariția cavalerilor. Aceștia au fost înlocuiți cu soldați profesioniști plătiți. Idealul de războinic a fost înlocuit cu cel al nobilului instruit. A apărut noua nobilime, sau așa-numita nobilime „de robă", datorită îmbogățirii unor categorii de populație și a procurării titlurilor nobiliare și a funcțiilor. Numărul persoanelor instruite a crescut. Învățământul a început să joace un rol important, cei cu studii bucurându-se de promovare socială, dar accesul la învățătură era încă limitat.

- **Numește noile categorii sociale apărute în urma transformărilor economice.**

CONEXIUNEA CU PREZENTUL



Piața unui oraș medieval

- **Numește activitatea economică prezentată în imagine.**
- **Explică rolul acestei activități în dezvoltarea economică, creșterea bunăstării oamenilor, țării și în viața cotidiană.**
- **Compară situația din imagine cu cea dintr-un oraș contemporan.**
- **Enumeră câteva mărfuri pe care le procură oamenii de la piață.**
- **Ce rol are comerțul astăzi?**



Nobili englezi în sec. al XVI-lea

- **Observă diferențe în vestimentația nobililor din sec. al XVI-lea în comparație cu cea din sec. XIII-XIV. Formulează două argumente.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor vizuale



← *Manufactură de postav din Flandra*



- **Descrie rolul fiecărui angajat în cadrul manufacturii.**
- **Exprimă-ți opinia: ce tip de manufactură ar putea fi? Argumentează.**
- **Numește activitatea pe care o îndeplinește fiecare muncitoare.**
- **Precizează dacă în imagine este ilustrată o manufactură. Argumentează.**

II. Analiza surselor istoriografice



„Într-o primă instanță, guvernanții iau măsurile dictate de bunul-simț: ei caută să împiedice aurul și argintul să iasă din regat: în Spania, încă de la începutul secolului al XVI-lea, interdicția de a se exporta aur și argint, sub amenințarea pedepsei cu moartea [...] Recomandări asemănătoare sunt formulate de Ortiz: crearea unui mare număr de manufacturi și interzicerea exportului de materii prime textile. [...] Regii Spaniei, Franței și Angliei vor lua măsuri în acest sens: primele creări de manufacturi, monopoluri sau privilegii pentru producții noi, prohibiții *[interziceri – n.a.]* sau tarife împotriva intrării de mărfuri străine, interdicții de a se exporta materii prime."

Michel Beaud, *Istoria capitalismului: De la 1500 până în 2000*

- **Identifică măsurile întreprinse de conducătorii statelor europene pentru a spori bogăția țărilor lor.**
- **Explică de ce producția de mărfuri contribuie la creșterea bogăției.**
- **Exprimă-ți opinia cu privire la actualitatea măsurilor menționate în sursă.**

III. Relația cauză-efect

- **Numește două cauze și două consecințe ale procesului istoric.**

Cauze	Constituirea manufacturilor	Consecințe
1.		1.
2.		2.

IV. Creativitate

- **Împreună cu colegul de bancă realizează un poster la tema *De la atelierul meșteșugăresc la manufactură*.**
- **Utilizați informații din textul temei, precum și din alte surse, desene și ilustrații.**

Important de reținut!

Introducerea unor inovații tehnice în activitățile meșteșugărești și cele economice și a relațiilor marfă-bani în agricultură a generat transformări în viața economică: producerea unor cantități mai mari și mai calitative de mărfuri, dezvoltarea unor ramuri economice orientate spre producția de mărfuri pentru piață. Dezvoltarea comerțului intern și a celui internațional a condus la acumularea unor capitaluri importante în mâinile negustorilor și cămătarilor. Aceste transformări, alături de diferențierea socială în mediul rural și cel urban și de generarea unui număr mare de persoane în căutarea locului de muncă, au dus la apariția unei noi forme de producere a mărfurilor – manufactura, o întreprindere industrială specifică Epocii Moderne.

2. Marile descoperiri geografice. Lumea Nouă: cunoaștere și explorare

La sfârșitul Evului Mediu și la începutul Epocii Moderne, europenii au efectuat o serie de expediții care au avut drept rezultat descoperirea de noi lumi sau de noi itinerare către zonele deja cunoscute. Descoperirile geografice au fost urmate de luarea în stăpânire a noilor teritorii, de începutul politicii coloniale, care avea să asigure pentru câteva secole supremația unora dintre puterile occidentale asupra lumii.

Dialog istoric: Harta lumii



Harta lui Ptolemeu
publicată de Nicholas Germanus în 1482

- Cum își imaginau europenii că arată Pământul până la descoperirile geografice?
- Numește continentele pe care le cunoșteau europenii până în 1492.

Vocabular

Bulă papală – act oficial emis de papă.
Caracă – navă voluminoasă, cu catargul principal foarte înalt, folosită de portughezi până la sfârșitul sec. al XVI-lea.
Caravelă – corabie cu pânze, rapidă, folosită în trecut (de spanioli și de portughezi) pentru călătorii lungi.
Conchistadori – cuceritorii spanioli ai Lumii Noi, ajunși pe continentul american în sec. al XVI-lea.

Premisele Marilor descoperiri geografice. Mirodeniile și țesăturile de mătase scumpe erau aduse în Europa din India, China și alte țări asiatice. Comerțul cu Orientul era controlat de arabi și turcii otomani, legăturile economice fiind blocate după cucerirea Constantinopolului de către turci în 1453. Prețurile condimentelor, țesăturilor de mătase și ale pietrelor prețioase au crescut. De aceea Spania și Portugalia au decis să stabilească legături directe pe mare cu țările din Orient și să preia controlul asupra comerțului profitabil. În plus, aurul și argintul i-au atras pe europeni. În sec. al XV-lea spaniolii și portughezii au încercat cu insistență să găsească o cale maritimă către țărmurile îndepărtate ale Indiei, deoarece aveau cunoștințe că ar fi fabulos de bogate. Informațiile au fost răspândite de negustori și de călători, printre care și Marco Polo, care și-a relatat impresiile despre călătoriile sale.

Biserica Catolică a binecuvântat descoperirea de noi pământuri, dorind să convertească la creștinism populația țărilor africane și asiatice. În același timp, consolidarea statelor centralizate în Europa de Vest a permis organizarea expedițiilor de explorare, apoi de cucerire a teritoriilor descoperite.

Realizările științifice și tehnice ale acelei epoci au făcut posibilă călătoria pe mare pe distanțe lungi. Europenii au obținut un mare succes în dezvoltarea cunoștințelor geografice, a tehnologiei și a construcțiilor navale. *Caraca,* creată de genovezi, și *caravela*, de portughezi, s-au dovedit a fi corăbii comode și rapide. Au apărut hărți maritime mai precise – *portulanele*. Utilizarea *busolei* și a *astrolabului* a

DOCUMENTAR

„Aici se găsesc piper, ghimbir și scorțișoară, ierburi de leac și nuci de India și multe alte mirodenii, precum și văluri din cele mai frumoase [...]. Au mirodenii: scumpe și de multe soiuri. Și crește în insulele acestea [din Marea Chinei] piperul alb ca zăpada și cel negru din belșug. Aur e foarte mult și, de asemenea, alte lucruri de mare preț [...]. Se găsesc rubine bune și nobile ca în nicio parte a lumii; și se mai află aici safire și topaze, și ametiste, și alte pietre scumpe [...]. Iar corăbiile, când merg acolo, aduc câștig mare și se căznesc pe drum."

Despre bogățiile Chinei
În: Marco Polo, *Cartea minunilor*

- Selectează din informațiile oferite de călătorul Marco Polo produsele ce au trezit interesul europenilor pentru Orient.



Astrolab



Busolă

Portret istoric



Cristofor Columb, portret de Sebastiano del Piombo, 1519

- **Apreciază rolul istoric al lui Cristofor Columb. Formulează două argumente.**



Prima întâlnire a lui Cristofor Columb cu locuitorii Lumii Noi, 12 octombrie 1492

oferit marinarilor posibilitatea să determine mai precis direcția și locația navei, ceea ce le permitea să navigheze departe în mare fără riscul de a se rătăci. Europenii au inventat armele de foc – *muschetele* și *tunurile*, ceea ce le-a asigurat superioritatea militară în ciocnirile armate. În această perioadă a fost repusă în circulație concepția lui Ptolemeu privind sfericitatea Pamântului.

- **Numește cauzele economice ale marilor expediții geografice.**
- **Enumeră scopurile Bisericii Catolice în teritoriile descoperite.**
- **Identifică premisele tehnico-științifice ale descoperirilor geografice.**

Descoperirea Americii. Cristofor Columb, originar din orașul italian Genova, s-a aflat în slujba regilor spanioli. Crezând că Pământul este rotund, a sperat să ajungă în India și China, navigând în direcția vestică. Expediția sa a fost susținută și finanțată de regina Spaniei, Isabela de Castilia. În august 1492, Cristofor Columb, cu o flotă de trei corăbii și 120 de oameni, pleca să descopere drumul spre Indii prin vest. După ce au traversat Oceanul Atlantic, corăbiile lui Columb au ajuns, în octombrie, la Arhipelagul Bahamas, pe insula numită San Salvador. După ce au explorat Cuba și Haiti, Columb și oamenii săi s-au întors în patrie. Au urmat alte trei călătorii: în 1493, 1498 și 1502, în timpul cărora Columb a descoperit Antilele Mici, Jamaica, a explorat litoralul Americii de Sud, la gurile fluviului Orinoco, și a atins țărmurile Americii Centrale, în zona Peninsulei Yucatán. Descoperirile lui Columb nu aduceau însă aurul promis Curții spaniole, de aceea el a căzut în dizgrație. Columb nu a știut că a descoperit un nou continent.

Cel care a afirmat că a fost descoperit un nou continent a fost Amerigo Vespucci, care între 1497 și 1500 a explorat Venezuela. În 1513 Vasco Núñez de Balboa a traversat istmul Panamá, descoperind Oceanul Pacific. În 1500, în drum spre Indii, Pedro Álvares Cabral a descoperit coasta de est a Americii de Sud, viitoarea Brazilie.

- **Numește scopul urmărit de Cristofor Columb în expedițiile sale.**
- **Apreciază importanța descoperirii lui Columb. Formulează două argumente.**

Descoperirea drumului spre India. În sec. al XV-lea portughezii au înaintat de-a lungul coastei de vest a continentului african, pe parcurs își comercializau mărfurile (țesături, mărgele de sticlă, sârmă de cupru), schimbându-le pe aur și fildeș, însă se implicau și în acțiuni de jaf. De la mijlocul sec. al XV-lea au început să exporte sclavi africani și să-i vândă la prețuri mari în orașul Lisabona.

În 1488 Bartolomeu Dias a ajuns în extremitatea sudică a Africii și a descoperit Capul Bunei Speranțe. În 1497 Vasco da Gama a pornit într-o călătorie pe mare de-a lungul litoralului african, iar 11 luni mai târziu a navigat către orașul indian Calicut. Astfel a fost descoperită ruta maritimă spre India, ocolind Africa. Vasco da Gama a devenit primul european care a ajuns în această țară pe mare. În 1499 călătorul s-a întors la Lisabona cu mirodenii pe care le-a vândut atât de profitabil, încât a obținut un venit de șase ori mai mare decât costul expediției.

- **Compară traseele parcurse de Bartolomeu Dias și Vasco da Gama.**

Marea călătorie în jurul lumii. În 1519, Spania a echipat o nouă expediție condusă de navigatorul portughez Fernando Magellan. Această călătorie a durat trei ani. Navele spaniole au traversat Oceanul Atlantic, au înconjurat America de Sud și au intrat în oceanul pe care Magellan l-a numit *Pacific,* datorită faptului că a fost liniștit. În cele din urmă, expediția a ajuns în Insulele Filipine. Băștinașii i-au întâmpinat pe călători într-o manieră prietenoasă, dar spaniolii s-au comportat agresiv și violent. Într-una dintre luptele cu localnicii, Magellan și mulți membri ai echipei sale au fost uciși. După ce a traversat Oceanul Indian și a înconjurat Africa, în 1522, în Spania a ajuns o singură navă – *Victoria*. Prin călătoria sa, Magellan a demonstrat existența unui singur Ocean Planetar și a oferit dovezi practice că Pământul este sferic.

- **Apreciază importanța descoperirii lui Fernando Magellan.**

Constituirea imperiilor coloniale. Descoperirile geografice au marcat începutul expansiunii europene, au dus la crearea imperiilor coloniale, la degradantul și îngrozitorul comerț cu sclavi. Coloniile au devenit o sursă de bogăție și de influență politică pentru puterile europene. Portugalia și Spania au pus bazele imperiilor coloniale maritime și comerciale, întreținute prin forța marinei de război. Spaniolii au cucerit și au colonizat teritorii vaste din America Centrală și de Sud. În 1519, 600 de conchistadori spanioli, conduși de Fernando Cortés, au început să cucerească Imperiul Aztec din Mexic. În 1533, Francisco Pizarro a cucerit Imperiul Incaș din Peru. Cultura poporului incaș a fost distrusă. Pământurile băștinașilor erau acaparate, iar populația era transformată în robi. Pizarro, împreună cu 200 de soldați, a fondat noul oraș Lima, actuala capitală a Peru. Stăpânirea Spaniei s-a extins în America Centrală (actualele state Mexic și Texas) și în aproape întreaga Americă de Sud (cu excepția Braziliei portugheze). Spania a devenit cea mai influentă putere europeană. Portugalia a cucerit teritoriul Braziliei moderne și a devenit, de asemenea, un imperiu colonial.

Celelalte puteri europene n-au fost de acord cu împărțirile făcute de Spania și Portugalia prin tratatele de la Tordesillas (1494) și Zaragoza (1529) și au încercat să-și creeze propriile imperii coloniale. Englezii (prin John Cabot), francezii (prin Jacques Cartier) și olandezii au căutat drumuri spre *Lumea Nouă* în direcțiile nord-vest și nord-est. Colonizarea și cucerirea Americii de Nord a început în sec. al XVII-lea și a fost realizată de Anglia, Olanda și Franța. Olandezii se orientau în sec. al XVII-lea spre mările calde din sud, după ce cuceriseră o serie de teritorii aflate sub stăpânirea portughezilor. Astfel, olandezii au descoperit Australia, pe care au numit-o Noua Olandă, Tasmania și Noua Zeelandă. Rușii au realizat expediții pe uscat, spre Siberia, pe care au cucerit-o treptat.

- **Elaborează listele cuceririlor portughezilor și ale spaniolilor.**
- **Exprimă-ți opinia față de cucerirea teritoriilor descoperite.**



Debarcarea lui Vasco da Gama în orașul indian Calicut

Studiu de caz

Meridianul papal

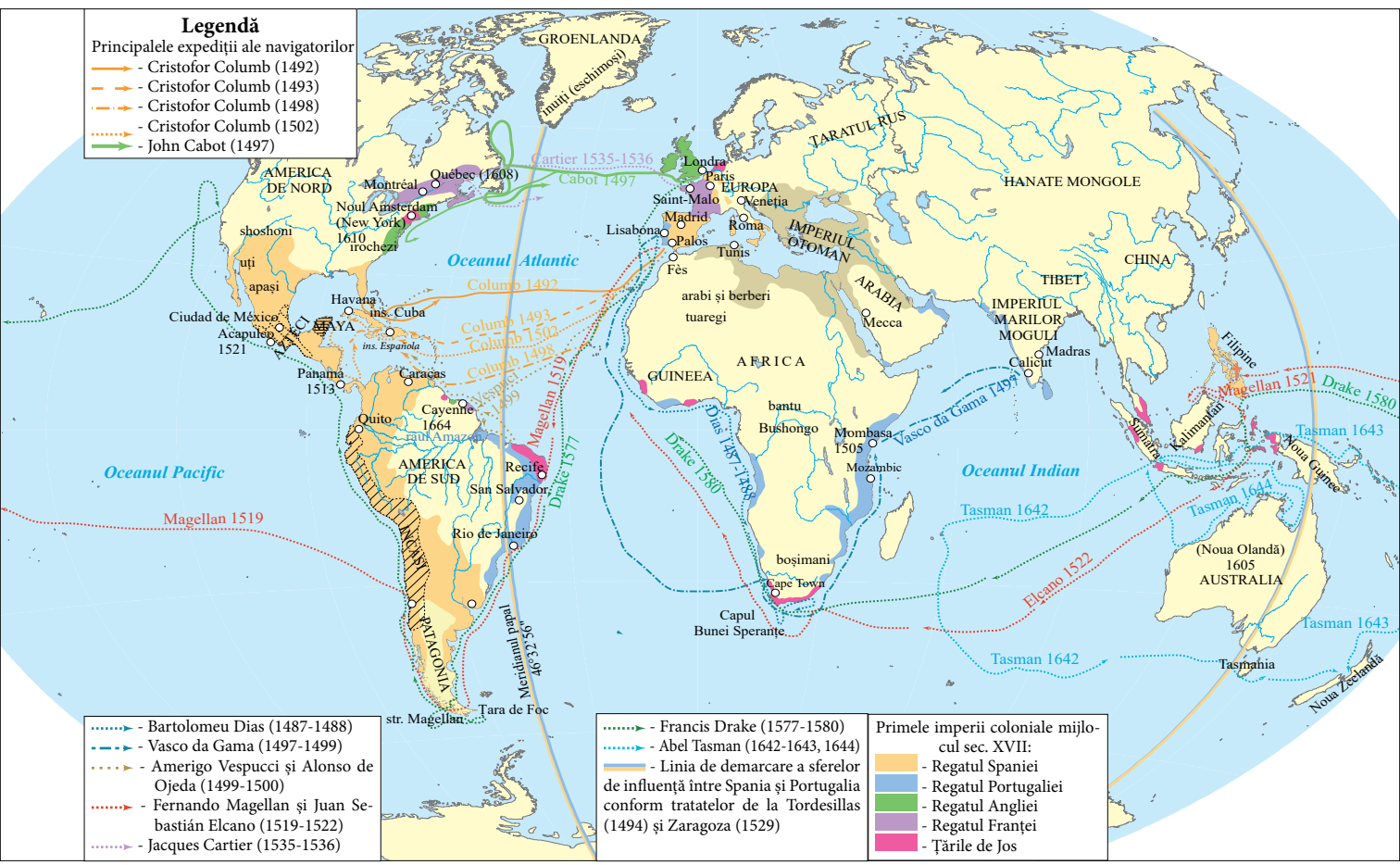
Pentru evitarea unui război între Spania și Portugalia, în 1494 a fost încheiat *Tratatul de la Tordesillas*, care se baza pe o hotărâre a Papei Alexandru al VI-lea din anul 1493, bula papală numită *Inter caetera,* care stabilea o frontieră maritimă de 480 de kilometri vest de Insulele Capului Verde, atribuind teritoriile de la vest de această linie de demarcație Castiliei. Astfel, noile teritorii descoperite erau împărțite de-a lungul meridianului 46 de grade vest. Teritoriile de la vest de acest meridian urmau să aparțină Spaniei, iar teritoriile de la est – Portugaliei. În urma avansării descoperirilor, în 1529 s-a trasat o nouă linie, prin *Tratatul de la Zaragoza*, care completa partajarea domeniilor coloniale.

- **Identifică prevederile tratatelor de la Tordesillas și Zaragoza.**
- **Exprimă-ți opinia referitor la drepturile pe care le aveau Spania și Portugalia de a împărți lumea între ele.**

Consecințele Marilor descoperiri geografice

Științifice	Completarea cunoștințelor științifice despre lume; descoperirea unei noi părți a lumii – America – și de noi insule, golfuri etc.; descoperirea căii maritime spre India; progresul tehnic în navigație și în științele aferente; răspândirea cărților și cunoștințelor științifice; dezvoltarea cunoștințelor în domeniile: istorie, lingvistică, biologie, religie, medicină; folosirea cunoștințelor despre plantele din Asia și America în domeniul medicinei.
Economice	Dezvoltarea comerțului internațional; inflația și devalorizarea banilor din cauza fluxului mare de metale prețioase din Lumea Nouă; crearea condițiilor de dezvoltare a relațiilor capitaliste în Europa; explorarea bogățiilor din teritoriile descoperite; eliminarea monopolului arabilor în comerțul cu mirodenii.
Politice	Au stat la baza colonialismului european prin formarea imperiilor coloniale portughez, spaniol și olandez; a început lupta pentru supremația maritimă, comercială și colonială; au fost distruse unele civilizații și formațiuni statale ale populației autohtone din teritoriile cucerite.
Sociale	A început comerțul cu sclavi, aducerea pe continentul american a populației de culoare din Africa; a crescut rolul burgheziei.
Schimbări în modul de viață	Modificarea meniului, din America au fost aduse plante de cultură noi: porumbul, cartoful, ananasul, tutunul, roșiile, fasolea, dovleacul, boabele de cafea, cacao, vanilia, precum și păsări: curcanul; din Europa în America au fost duse: grâul, secara, meiul, orzul, măslinul etc., precum și boul, calul, oaia etc.
Schimbări culturale, spirituale	A început un dialog dificil și un schimb treptat de realizări ale culturii spirituale și materiale; răspândirea creștinismului; distrugerea culturii unor popoare ca aztecii și incașii.

SPAȚIUL ISTORIC



Monument în cinstea navigatorilor și descoperitorilor, Lisabona (Portugalia) 1940, arhitect José Ângelo Cottinelli Telmo și sculptor Leopoldo de Almeida



- Urmărește pe hartă traseele parcurse de Cristofor Columb, Vasco da Gama și Fernando Magellan.
- Localizează pe hartă noile teritorii descoperite.
- Precizează consecințele științifice ale descoperirilor geografice.
- Apreciază consecințele culturale și civilizaționale ale descoperirilor.

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor vizuale





Timbre cu corăbii ale lui Cristofor Columb. Inscripții: 500 de ani de la descoperirea Americii, Caracă sec. XV-XVI; Galion sec. XVI

- **Numește tipurile de corăbii ilustrate care erau utilizate în timpul descoperirilor geografice.**
- **Identifică evenimentul în cinstea căruia Poșta Moldovei a emis aceste timbre.**
- **Extrage alte informații din imagini.**

II. Analiza surselor scrise

„Pe dată începurăm să negoțăm în acest chip: pentru 10 coți de postav roșu, foarte bun, ne dădeau un bahar de cuișoare, ceea ce înseamnă patru chintale și șase livre; pentru cincisprezece coți de postav nu prea bun, un bahar; pentru cincisprezece toporișți, un bahar; pentru treizeci și cinci de pahare de sticlă, un bahar (regele le luă pe toate) [...] pentru cincizeci de foarfeci, un bahar; pentru patruzeci de tichii, un bahar; [...] Toate oglinzile se spărseseră și puținele întregi le voi regele [...]. Graba de a veni în Spania ne făcu să dăm mărfurile noastre pe un preț mai prost decât am fi făcut altfel. În fiecare zi veneau la corăbii atât de multe bărci, pline cu capre, cu găini, cu smochine, nuci-de-cocos și alte lucruri de mâncare, încât te minunai. Luarăm pe corăbii apă bună."

Despre Călătoria lui Magellan. În: Antonio Pigafetta, *Însemnări despre Lumea Nouă*

(* Bahar – unitate de măsură egală aproximativ cu 808 g)

- **Identifică mărfurile procurate de localnici de la navigatori.**
- **Numește mărfurile pe care le primeau în schimb navigatorii spanioli.**
- **Exprimă-ți opinia cu privire la echitabilitatea schimbului de produse. Formulează două argumente.**

III. Relația cauză-efect

- **Numește două cauze și două consecințe ale evenimentului istoric.**

Cauze	Descoperirea Americii de către Cristofor Columb	Consecințe
1. 2.		1. 2.

Important de reținut!

Marile descoperiri geografice au fost însoțite de acapararea de pământuri și bogății. Spania și Portugalia au cucerit teritoriul Americii, sau Lumea Nouă. Au apărut primele imperii coloniale ale statelor europene. Descoperirile au lărgit orizonturile europenilor, au extins cunoștințele despre Pământ, ocean și despre alte culturi și civilizații. În Europa au fost aduse produse și animale noi, în schimb, altele au fost duse în Lumea Nouă. În urma sintezei dintre colonizatori și băștinași mai târziu au apărut noi state: Mexic, Brazilia, Columbia, SUA, Canada etc. și noi popoare.

3. Cultura Europei: Renașterea și Umanismul

Metamorfozele de ordin social-economic și politic din sec. X–XIV au avut drept urmare, în plan cultural-ideologic, nașterea unei culturi noi în Europa. Această cultură, creată de orășenimea cu tendințe burgheze, se deosebea de cea medievală prin caracterul ei laic, prin concepția sa asupra dezvoltării multilaterale a personalității umane. Noii culturi i s-a dat numele de Renaștere, sau Umanism, aceasta manifestându-se mai întâi în Italia (sec. XIV) și ulterior în restul Europei (sec. XV–XVI).

Vocabular

Dom – clădire monumentală, catedrală impunătoare; (prin restricție) cupolă care se înalță deasupra unei clădiri monumentale.
Heliocentrism – concepție conform căreia Soarele se află în centrul sistemului planetar, iar Pământul și celelalte planete se învârtesc în jurul lui.
Renașterea – curent de înnoire socială și culturală, care a apărut în Europa la sfârșitul Evului Mediu, în sec. XV-XVI, caracterizat prin reînviorarea interesului pentru cultura și arta Antichității clasice.
Umanism – mișcare culturală apărută în sec. al XIV-lea, care a promovat încrederea în valoarea omului și a perfecționării sale și a militat pentru dezvoltarea multilaterală a personalității umane și pentru impunerea unei culturi laice, în spiritul culturii clasice a Antichității.



Judecata de Apoi, frescă de Michelangelo de pe peretele Capelei Sixtine

Dialog istoric: Capodoperele Renașterii

- Recunoști opera și autorul acesteia?
- Cunoști curiozități sau enigme legate de această operă? Unde se păstrează celebra pictură?
- Numește și alte realizări ale autorului.



Gioconda (Mona Lisa), pictură de Leonardo da Vinci

Termenul *Renaștere* evocă redescoperirea Antichității, renașterea spiritului clasic greco-roman, în comparație cu perioada întunecată a Evului Mediu. Orașele italiene au fost locul de naștere al acestui spirit nou. În Italia existau orașe-republici – Florența, Genova, Veneția – cu o puternică pătură orășenească ce domina viața economică și cea politică. Au început să se formeze relațiile capitaliste, afirmându-se oameni de afaceri, bancheri etc., care în activitatea lor se bazau și pe rezultatele progresului tehnico-științific. Realitățile noi au impulsionat interesul oamenilor înstăriți pentru operele de artă, îmbrăcămintea de lux și munca intelectuală. Renașterea și Umanismul s-au manifestat în diferite domenii (literatură, știință, filosofie, educație, politici de stat, guvernare etc.), atât în țările unde își fac apariția noile relații, cât și în statele în care continuau să domine relațiile medievale (Ungaria, Polonia, Țările Române, Rusia).

Concepția cultural-ideologică laică ce stă la baza Renașterii este *Umanismul*, care a apărut în Italia la sfârșitul sec. al XIV-lea și începutul sec. al XV-lea. Umanismul a pus în centrul preocupărilor sale omul, interesele acestuia, încrederea în puterea, virtutea și creația umană. Umaniștii își doreau formarea unor buni cetățeni, întreprinzători și a unor oameni culți. Deși au promovat o concepție laică, umaniștii au fost profund religioși și creștini. În diferite țări s-au construit biblioteci în care erau adunate valoroase manuscrise, documente și cărți din Antichitate. Un eveniment important a fost descoperirea tiparului de către Johann Gutenberg prin 1450.

Literatura. Preocupările pentru om și natură se oglindesc într-o variată și valoroasă creație literară. Marii reprezentanți ai literaturii umaniste, care au scris în limba vorbită de popor, au contribuit la trezirea conștiinței de sine a popoarelor și la constituirea limbii literare naționale. Exponenți de vază ai literaturii renascentiste sunt: în Italia, Dante Alighieri (1265-1321), considerat creatorul limbii literare italiene, care în opera sa *Divina comedie* a descris o călătorie imaginară în rai, iad și purgatoriu, Francesco Petrarca (1304-1374) cu *Poeme*, Giovanni Boccaccio (1313-1375) cu *Decameronul;* în Franța, François Rabelais (cca 1494-1553) cu *Gargantua și Pantagruel;* în Anglia, William Shakespeare (1564-1616) cu *Romeo și Julieta, Hamlet, Othello* etc.; în Spania, Miguel de Cervantes (1547-1616) cu *Don Quijote*.

- **Numește două opere ale autorilor umaniști pe care le-ai citit. Ce subiecte au fost abordate în aceste lucrări? Prin ce te-au impresionat?**

Știința. Redeșteptarea interesului pentru Antichitate a impulsionat studierea filosofiei grecești, Lorenzo de' Medici organizând la Florența *Academia Platoniciană*, din care făceau parte Pico della Mirandola și Marsilio Ficino. Un rol deosebit pe plan filosofic l-a avut Giordano Bruno (1548-1600), care a scris lucrarea *Despre infinit, univers și lumi*. În filosofie s-au mai remarcat: Francis Bacon (1561-1626) cu *Noul Organon*, Erasmus din Rotterdam (cca 1467-1536) cu *Elogiul nebuniei sau discurs spre lauda prostiei*, Thomas Morus (1478-1535) cu *Utopia*, Tommaso Campanella (1568-1639) cu *Cetatea Soarelui,* Michel de Montaigne (1533-1592) cu *Eseuri*, care abordau problemele dezvoltării societății. Istoria, cercetarea trecutului omenirii, a devenit una dintre preocupările de seamă ale umaniștilor. Astfel, istoricul, gânditorul politic Niccolò Machiavelli (1469-1527), în lucrările sale *Principele* și *Discursuri asupra primei decade a lui Titus Livius,* a rezumat experiența și gândirea politică a epocii sale.

Umaniștii au acordat o atenție deosebită științelor naturii și implementării noilor descoperiri ale tehnicii. Leonardo da Vinci (1452-1519) a studiat legile mișcării, a expus ideea formării și propagării undelor, a construit mori de apă și mașini hidraulice, mașini de zbor etc. În domeniul astronomiei, Nicolaus Copernic (1473-1543) a pus bazele heliocentrismului, dovedind că Soarele se află în centrul sistemului nostru planetar. Johannes Kepler (1571-1630), astronom german, a demonstrat că planetele se mișcă în jurul Soarelui, pe orbite eliptice și cu viteze neuniforme. Galileo Galilei (1564-1642), fizician, matematician, filosof și astronom, a adus noi argumente în sprijinul concepției heliocentrice și a mișcării de rotație a Pământului. El a proiectat o busolă geometrică și militară, un microscop etc. Giordano Bruno (1548-1600), care a susținut ideile lui Copernic și a declarat că Universul este infinit, a fost ars pe rug, fiind învinuit de erezie.

- **Identifică descoperirile științifice din epoca Renașterii care sunt și astăzi actuale.**

PORTRET ISTORIC



Niccolò Machiavelli (1469-1527)



Dante Alighieri (1265-1321)

- **Numește, în baza imaginilor de mai sus, opera principală a fiecărei personalități.**



William Shakespeare (1564-1616)

- **Numește trei opere ale autorului. Motivează-ți alegerea prin trei argumente.**

ISTORIA PRIN ARTĂ



Cina cea de Taină, pictură de Leonardo da Vinci



Naşterea lui Venus, pictură de Sandro Botticelli



Pietà, sculptură de Michelangelo

- **Identifică subiectele operelor.**
- **Apreciază importanța lucrărilor prin două argumente.**
- **Alcătuiește fișa personalității unui pictor sau sculptor renascentist.**

Renașterea în domeniul artelor a oferit o nouă viziune asupra lumii. Arta s-a laicizat. În *arhitectură* a apărut un nou stil, cel al Renașterii, care îmbina elemente ale arhitecturii antice cu cele romanice și gotice. Arhitectura laică, sau civilă, a depășit ca însemnătate arhitectura religioasă. În orașe au fost ridicate construcții variate, proporționate. În Italia s-au construit palate (*Palatul Senioriei, Palatul Strozzi, Palatul Pitti* din Florența, *Palatul Dogilor, Palatul Vendramin-Calergi, Casa de Aur* din Veneția), vile, clădiri municipale, biblioteci, piețe publice (*Piața Capitoliului* din Roma). O caracteristică a arhitecturii Renașterii este cupola, creație a arhitectului Filippo Brunelleschi, care a utilizat-o la Domul din Florența. O altă realizare monumentală a fost *Catedrala „Sfântul Petru"* din Roma, la care au lucrat Donato Bramante și Michelangelo Buonarroti. În Franța s-au construit castelele de pe Valea Loarei: *Chambord, Blois, Chenonceau*. Cea mai remarcabilă realizare este *Palatul Luvru*, proiectat de arhitectul Pierre Lescot. În Spania, cea mai importantă construcție este *Palatul El Escorial,* ridicat lângă Madrid.

În epoca Renașterii, *sculptura* în Italia a fost reprezentată de Donatello (1386-1466), cu operele sale *Sfântul Gheorghe* și *David*. Michelangelo Buonarroti (1475-1564) a fost cel mai mare sculptor al Renașterii, totodată fiind poet și pictor. Michelangelo a realizat statuia lui *David*, statuia lui *Moise*, a construit *Capela Medici* din Florența etc. În Franța în sculptură s-a remarcat Jean Goujon (1510-1567), care a decorat cu basoreliefuri *Fântâna Inocenților* din Paris și cu cariatide *Palatul Luvru*, iar în Germania – Albrecht Dürer (1471-1528), gravor și pictor. *Pictura* reprezintă arta specifică a Renașterii, în care artiștii au putut să-și exprime mai liber concepțiile. Inovația de bază a fost realizarea celei de a treia dimensiuni, menită să redea volumul corpului uman și perspectiva spațiului înconjurător. S-a pictat în frescă și în ulei pe pânză. Giotto di Bondone (cca 1266-1337) a creat o nouă concepție despre pictură, atât în conținut, cât și în formă. Îi aparțin operele *Intrarea în Ierusalim, Întâlnirea de la Poarta de Aur* etc. Leonardo da Vinci în picturile sale proslăvește frumusețea feminină, noblețea sufletească, maternitatea: *Gioconda* (*Mona Lisa*), considerată simbolul Renașterii, *Fecioara din grotă*, *Sfânta Ana, Fecioara și Pruncul* etc. Rafael Sanzio (1483-1520) a pictat splendidele lucrări: *Madona sixtină*, *Madona cu sticletele* etc., iar Sandro Botticelli (cca 1445-1510) – *Naşterea lui Venus*, *Primăvara* etc. Michelangelo Buonarroti a reprezentat în picturile sale omul, cu pasiunile și suferințele sale. A pictat timp de patru ani tavanul *Capelei Sixtine*, reprezentând *Geneza* și *Judecata de Apoi*. Tiziano Vecellio (1477-1576) a îmbinat peisajul și frumusețea feminină, pictând *Răpirea Europei*, *Bahus și Ariadna*.

- **Identifică în Italia și Franța câte un monument arhitectural din epoca Renașterii.**
- **Numește pictorii de vază ai Renașterii.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Michelangelo a sculptat o statuie din marmură, care îl înfățișa pe regele David tânăr, cu o praștie în mână, fiindcă a vrut să arate că așa cum acesta își apărase poporul și îl cârmuise cu dreptate, tot astfel și cei care conduceau orașul ar fi trebuit să îl apere și să îl conducă fără strâmbătate. Se poate spune că statuia lui David a fost adusă de Michelangelo la perfecțiune în privința proporției și frumuseții."

Giorgio Vasari, *Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților*

- **De ce Michelangelo l-a sculptat pe David cu praștia în mână?**
- **Precizează, în baza textului, rolul pe care trebuiau să îl aibă conducătorii orașului. Numește două lucrări realizate de Michelangelo.**

II. Analiza surselor vizuale



Catedrala „Sfântul Petru" din Roma



Catedrala „Santa Maria del Fiore" (Domul) din Florența

- **Identifică țara în care sunt amplasate monumentele din imagini.**
- **Numește arhitecții care le-au realizat.**

III. Aplicarea cunoștințelor și competențelor

- **Completează tabelele în caiet. Include câte cinci reprezentanți ai Renașterii și marile lor realizări**

Tabelul 1. Scriitori umaniști

Scriitorul	Opera/operele	Țara

Tabelul 2. Pictori și sculptori

Artistul	Capodopera	Țara

Tabelul 3. Savanții Renașterii

Savantul	Invenția/descoperirea	Țara

IV. Gândire critică / conexiunea cu prezentul

- **Descrie calitățile omului Epocii Renașterii.**
- **Numește calitățile/caracteristicile pe care le-ai prelua pentru omul contemporan.**
- **Ce însușiri ale omului renascentist ai vrea să ți le dezvolți? Argumentează.**

Important de reținut!

Renașterea a fost o perioadă de înaltă înflorire a civilizației umane. Renașterea și Umanismul au început să transforme societatea, promovând o viziune mai umanistă asupra lumii și încurajând cercetarea și invențiile științifice, pe care societatea contemporană se bazează în continuare.

4. Manifestări ale Renașterii și Umanismului în spațiul românesc

În spațiul românesc, Umanismul s-a dezvoltat în decursul sec. XV-XVII, începând cu apariția primilor cărturari cunoscători ai culturii Antichității, ai limbilor latină, greacă și slavonă. Ideile umaniștilor europeni au fost preluate de cronicarii români. Evoluția culturii românești a fost influențată și de pătrunderea curentului Reformei în Țările Române, în primul rând în Transilvania.

Vocabular

Cazanie – carte religioasă care cuprinde predici.

TIMPUL ISTORIC

1562 – deschiderea Colegiului Latin la Cotnari de către Despot Vodă
1596–1646 – viața și activitatea Mitropolitului Petru Movilă
1643 – apariția *Cărții românești de învățătură (Cazania)* a lui Varlaam
1639 – edificarea Mănăstirii „Sfinții Trei Ierarhi" din Iași

- Plasează evenimentele pe axa cronologică.

Portret istoric



Nicolaus Olahus (1493-1568)

„[...] Olahus este și autorul a două lucrări istorice: *Attila* – o descriere a celor trei expediții ale conducătorului hun; și *Hungaria* – o amplă monografie istorică, geografică, economică și etnografică. În aceasta din urmă, aproape jumătate din numărul capitolelor (8 din 19) se ocupă de toate teritoriile locuite de români, totodată afirmându-și

Dialog istoric: Biserica Mănăstirii „Sfinții Trei Ierarhi"





- Numește localitatea unde a fost ctitorită această mănăstire.
- Identifică unele caracteristici comune ale acesteia cu bisericile și catedralele din alte regiuni ale Europei.

Cultura umanistă s-a afirmat în Transilvania începând cu sec. al XV-lea, în centrele ecleziastice de la Oradea și Alba Iulia, iar în Țara Moldovei și Valahia din sec. al XVI-lea. De la sfârșitul sec. al XVI-lea în cancelariile domnești au început să domine actele scrise în limba română cu grafie chirilică, limba slavonă fiind restrânsă la domeniul bisericesc.

Istoriografia. În Țara Românească și Țara Moldovei apariția și afirmarea unui curent umanist de gândire se datorează istoriografiei în limba română, care a apărut la intersecția sec. XVI-XVII, odată cu ascensiunea noii boierimi și ca o consecință a renunțării la uzul limbii slavone în actele de cancelarie. În Transilvania Umanismul s-a dezvoltat într-un șir de centre de cultură: Brașov, Sibiu, Alba Iulia etc. Umanismul românesc a valorificat tradiția culturală a Antichității în scopul demonstrării originii romane a poporului român, a originii latine a limbii române vorbite în cele trei țări române și a continuității romanilor în Dacia după retragerea lor de acolo. Autorii acestor lucrări au fost boieri cu viziuni largi, buni cunoscători ai mai multor limbi.

Printre primii umaniști români a fost Nicolaus Olahus (1493-1568), originar din Transilvania. Olahus este autorul a două lucrări istorice: *Attila*, în care au fost descrise expedițiile conducătorului hun, și *Hungaria*, în care a vorbit despre originea poporului român. Un rol însemnat în dezvoltarea istoriografiei, în special a celei moldovenești, l-a avut Umanismul cunoscut de viitorii cronicari în școlile catolice din Polonia. Printre cronicarii de mare valoare se

numără Grigore Ureche (1590-1647), care, în *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Dragoş Vodă la Aron Vodă*, a menţionat despre originea poporului român – „de la Râm ne tragem" – şi a glorificat biruinţele Ţării Moldovei asupra otomanilor. Miron Costin (1633-1691), cel mai învăţat moldovean al vremii sale, a continuat relatarea evenimentelor în *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aaron Vodă încoace,* iar în lucrarea *De neamul moldovenilor*, operă ştiinţifică de mare valoare, a susţinut originea romană a românilor şi unitatea românilor din diferite zone geografice. În Ţara Românească istoriografia în limba română s-a afirmat prin *Cronograful Ţării Româneşti* al lui Mihail Moxa (1585/1590-1650). Trăsături ale Umanismului renascentist se mai întâlnesc la Udrişte Năsturel (1596-1657), care a tradus în slavonă celebra scriere *Imitatio Christi* şi în română: *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie; Viaţa şi traiul Sfântului Nifon; Viaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf,* roman faimos în toată Europa, şi a scris *Tratat despre dărnicie*, întemeiat pe cercetările autorilor antici, dar nu pe texte biblice.

- **Numeşte două caracteristici ale Umanismului românesc.**

Tiparul, bibliotecile şi literatura. Tiparul s-a dezvoltat sub patronajul domnilor şi al bisericii. În a doua jumătate a sec. al XVI-lea s-a remarcat diaconul Coresi (?-1583), care a editat la Braşov 36 de cărţi bisericeşti în limbile română şi slavonă. În sec. al XVII-lea cea mai mare parte a producţiei tipografice o constituia literatura religioasă. Pentru prima dată s-au tradus în limba română principalele cărţi de cult ale religiei ortodoxe (*Liturghierul, Biblia* etc.). În sec. al XVII-lea, la Iaşi, cu sprijinul Mitropolitului Kievului, Petru Movilă, domnul Ţării Moldovei, Vasile Lupu (1634-1653), a deschis o tipografie (1642), unde a fost editată prima carte în limba română – *Cazania lui Varlaam* (1643), în care se promova ideea că în lumea aceasta omul nu are acces decât la frumuseţea exterioară, trecătoare, iar calea spre frumuseţea divină poate fi atinsă doar prin fapte bune. În Ţara Românească, activitatea tipografică s-a desfăşurat la tiparniţa de la Câmpulung-Muscel, sub patronajul domnului Ţării Româneşti, Matei Basarab (1632-1654), şi la Mănăstirea Govora. În Transilvania, tipografii au fost întemeiate la Sibiu şi Alba Iulia, fiind tipărite cărţi religioase în română, iar la Cluj au funcţionat mai multe tipografii ce editau cărţi în limba maghiară. Pe lângă bibliotecile mănăstireşti, precum Biblioteca Mănăstirii Barnovschi din Iaşi, au apărut biblioteci publice (Biblioteca Colegiului de la „Trei Ierarhi" din Iaşi, Biblioteca Colegiului Academic de la Alba Iulia) şi particulare, ca cea a lui Udrişte Năsturel de la Hereşti, Ilfov.

În sec. al XVII-lea în Ţările Române au fost puse bazele legislaţiei scrise (*Carte românească de învăţătură, Pravila de la Govora, Îndreptarea legii, Approbatae Constitutiones*).

- **Precizează aportul lui Petru Movilă, Mitropolitul Kievului, şi al diaconului Coresi la dezvoltarea culturii româneşti.**

şi originea valahă («Ţara de peste Carpaţi [Ţara Românească – n.n.] a strămoşilor, dintr-o vestită viţă viaţa-mi dădu; fost-am doar oaspe aici [în Transilvania – n.n.]»)."

Ovidiu Drimba, *Umanismul Renaşterii în Ţările Române*

- **Identifică personalitatea şi numeşte două lucrări scrise ale acesteia.**
- **Apreciază importanţa lucrării *Hungaria*.**

Studiu de caz



„*Cazania lui Varlaam,* sau *Carte românească de învăţătură la dumenecele preste an şi la praznicele împărăteşti şi la svânţi mari,* tipărită la Iaşi în anul 1643, este cea mai însemnată lucrare a Mitropolitului Varlaam al Moldovei, unul dintre marii cărturari ai românilor şi un ctitor al limbii literare. Considerată de Nicolae Iorga drept «opera cea mai populară a epocii noastre vechi», cartea este tipărită în limba română cu alfabet chirilic, conţinând 506 file ilustrate cu multe gravuri de factură religioasă ortodoxă (scene biblice, chipuri de sfinţi), precum şi frontispicii bogat decorate, viniete, iniţiale ornamentale, podoabe de final etc."

Muzeul Naţional de Istorie a României

- **Apreciază importanţa *Cazaniei* pentru cultura românească.**
- **Compară procesul de editare a unei cărţi în sec. al XVII-lea cu cel de astăzi.**

DOCUMENTAR

„Moldovenii au aceeași limbă, aceleași obiceiuri și aceeași religie cu cei din Țara Românească; se deosebesc puțin doar la îmbrăcăminte [...] Limba lor și a celorlalți români a fost odinioară romana, ca unii care sunt coloni romani."

Nicolaus Olahus, *Hungaria*
[despre originea românilor]

- **Explică prin ce se asemăna, după părerea lui Nicolaus Olahus, populația din Țara Moldovei cu cea din Țara Românească.**
- **Exprimă-ți opinia: sunt afirmațiile prezentate de N. Olahus dovezi că în Țările Române locuia același popor?**



Biserica „Înălțarea Domnului", Mănăstirea Golia



Mănăstirea Curtea de Argeș

- **Compară aspectul celor două mănăstiri utilizând termenii: *fațadă, turle, arhitectură.***

Învățământul. În Țara Românească au funcționat școlile de pe lângă episcopiile din Râmnicu Vâlcea, Buzău și Curtea de Argeș, iar în Țara Moldovei – de pe lângă episcopiile din Roman, Rădăuți și Huși, care asigurau pregătirea clericilor și a diecilor cancelariilor locale. Mitropolitul Anastasie Crimca (cca 1560-1629), în primul sfert al sec. al XVII-lea, a fondat, la Mănăstirea Dragomirna, o școală de caligrafi și miniaturiști. Întemeierea Colegiului Latin de la Cotnari și a unei biblioteci de către domnul Țării Moldovei, Iacob Heraclid Despot (1561-1563), se încadrează în tendințele umaniste. Despot Vodă a enunțat ideea originii latine a poporului: „Voi coborâți din vitejii romani, care au făcut să tremure lumea!" La Iași, în spiritul Umanismului occidental, domnul Vasile Lupu, cu sprijinul Mitropolitului Kievului, Petru Movilă, a înființat în 1640 Academia Vasiliană (sau Colegiul Vasilian). Fiind organizată după modelul celei de la Kiev, aici se învățau limbile latină, slavă, greacă, retorica, filosofia și poetica. La Târgoviște Matei Basarab a fondat Școala greacă și latină, cu profesori de la Constantinopol.

În Transilvania, pentru ortodocși, au funcționat școlile de pe lângă mănăstirile din Alba Iulia și Sâmbăta de Jos, de pe lângă bisericile din Șcheii Brașovului și din Maramureș etc., pentru românii trecuți la calvinism – școlile susținute de comunitate din Lugoj, Caransebeș, Hațeg și Sighetu Marmației. În Transilvania au activat Universitatea din Cluj, înființată în 1581, Școala din Brașov, Colegiul din Alba Iulia (1622) și un Collegium Aulicum etc.

Unii tineri boieri din Țările Române au studiat la universitățile din străinătate (Cracovia, Viena, Padova, Praga, Lvov, Bar).

- **Numește două școli importante din Țara Moldovei.**

Arta. *Arhitectura* din sec. al XVII-lea a prezentat o continuare a celei din sec. XV-XVI, fiind completată cu unele împrumuturi sub influența Renașterii. S-a renunțat la picturile murale exterioare ale construcțiilor religioase, revenind la o tratare plastică a fațadelor după modelul bisericilor din Țara Românească (Biserica Mănăstirii de la Curtea de Argeș). Acest stil este caracteristic bisericilor mănăstirilor Slatina, „Trei Ierarhi", Golia. Ridicarea bisericii mari a Mănăstirii Dragomirna (1609), înconjurată cu ziduri de domnul Miron Barnovschi (1627), a marcat o nouă etapă în evoluția arhitecturii religioase în Moldova – a construcțiilor zvelte din piatră fățuită, în care brâul muntenesc împărțea înălțimea zidurilor, cuprinzând, alături de elemente ale arhitecturii locale, influențe ale celei poloneze, ruse, italiene și orientale.

Elemente renascentiste sunt prezente la Curtea domnească de la Târgoviște, unde domnul Țării Românești, Petru Cercel (1583-1585), a construit un palat în stil italian, cu etaj și un pasaj acoperit care făcea trecerea din palat în biserica domnească. În arhitectura civilă se remarcă construirea caselor domnești în cadrul marilor mănăstiri (Bistrița, Probota, Moldovița, Sucevița). În Transilvania, atât în construcțiile civile, cât și în cele militare, se observă puternice influențe renascentiste (în plastica fațadelor, portaluri, ancadramente), existând și opere ale meșterilor italieni, de exemplu, arhitectul

italian Domenico da Bologna a construit reședința nobiliară de la Gherla. Se remarcă clădiri cu rol de locuințe, dar și cu scop defensiv: castelul-cetate din Făgăraș, reședință princiară; castelul de la Racoșu de Jos (1625); castelul-cetate de la Iernut, construit în 1545 de Gáspár Bogáti, modificat sub domnia principelui Transilvaniei Gheorghe Rákóczi al II-lea după planul arhitectului italian Agostino da Serena; castelul din Cetatea de Baltă (1615-1624); Magna Curia din Deva (1621) etc. Vasile Lupu a refăcut și a modernizat Curtea domnească din Iași și i-a adăugat o baie turcească de piatră; interiorul fiind structurat în stil bizantin și în cel oriental.

Pictura este ca și în secolul anterior de factură religioasă, iar pictura murală a unor biserici și mănăstiri face loc portretelor ctitorilor. *Sculptura* în piatră este prezentă pe fațadele unor construcții religioase sau civile și pe monumentele funerare. Se dezvoltă *orfevrăria* în atelierele din Brașov, Sibiu, Bistrița etc., confecționându-se obiecte de cult sau de uz casnic.

- **Enumeră trei caracteristici ale artei în spațiul românesc.**



Castelul Magna Curia, în prezent, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„Așa și neamul acesta, de care scriem, a țărilor acestora numele drept și mai vechi este român, adecă râmlean, de la Roma. Acest nume de la descălecatul lor de Traian și cât au trăit până la pustiirea lor de pre aceste locuri, și cât au trăit în munți, în Maramorăș și pe Olt, tot acest nume au ținut și țin și până astăzi [...] Și așa este acestor țări, și țării noastre Moldovei și Țării Muntenești, numele cel drept de moșie este român [...]"; „Neamul țării Moldovei de unde să trăgănează? / Din țările Râmului, tot omul să crează. / Traian întâi, împăratul, supuind pre dahi, / Dragoș apoi în moldoveni premenind pre vlahi... / Moldovenii mainte de Dragoș Vodă să chema vlahi sau rumâni, de la Râm."

Miron Costin, *De neamul moldovenilor*

- **În baza textului, identifică originea poporului român.**
- **Compară opinia lui Miron Costin cu cea a lui N. Olahus.**

Important de reținut!

Renașterea și Umanismul, mai evidențiate în Transilvania, s-au manifestat și în Țara Românească, și în Țara Moldovei prin răspândirea cărții și tiparului, a instituțiilor de învățământ și a arhitecturii specifice epocii. Domni, boieri și cărturari ai vremii au avut meritul promovării și răspândirii ideilor umaniste și renascentiste, care au impulsionat dezvoltarea culturii și a societății după modelul european.

II. Conexiunea cu prezentul

- **Identifică personalitățile din imagini.**
- **Precizează ocazia cu care Banca Națională a Moldovei a emis aceste monede.**
- **Stabilește legătura dintre aceste personalități.**
- **Extrage alte informații din imagini.**
- **Identifică trei localități din Republica Moldova în care sunt străzi, instituții ce poartă numele acestor personalități sau există monumente ale acestora.**



5. Reforma și Contrareforma

Marile descoperiri geografice și ideile Renașterii au provocat schimbări majore în viața oamenilor, influențând și sfera spirituală. În sec. al XVI-lea aproape toate țările europene au fost cuprinse de o mișcare pentru reforma (transformarea) Bisericii Romano-Catolice. Reforma a subminat autoritatea Bisericii Romano-Catolice și a dus la războaie de scindare și războaie religioase în Europa.

Vocabular

Eretic – adept, susținător, propovăduitor al unei erezii; deviat de la credința în Hristos și de la biserică, în opinia romano-catolicilor, dar și a ortodocșilor.
Inchiziție – instituție a Bisericii Romano-Catolice, creată la sfârșitul sec. al XII-lea și începutul sec. al XIII-lea, însărcinată cu apărarea credinței creștine și reprimarea ereziei.
Indulgență – iertare totală sau parțială a păcatelor pe care Biserica Romano-Catolică o acorda credincioșilor ei în schimbul unei sume de bani.
Reforma – mișcare religioasă de la începutul sec. al XVI-lea în Germania, răspândită în Europa, care a susținut principiul mântuirii prin credință, secularizarea averilor clerului, simplificarea ierarhiei și cultului catolic și introducerea limbilor naționale în serviciile de cult.

ISTORIA PRIN ARTĂ



Martin Luther afișează Cele 95 de teze, desen contemporan

Dialog istoric: Biserica și ereticii

- Comentează ce este reprezentat în imagine.
- De ce oamenii erau arși pe rug?
- Cine erau ereticii?
- Formulează definiția termenului *indulgență*.
- Ce loc în viața unui om medieval îl ocupau credința și Biserica (ca instituție)?



Deși sub impactul Marilor descoperiri geografice și al ideilor Renașterii în societate se atestau schimbări, totuși Biserica Romano-Catolică continua să beneficieze de privilegii, deținea mari domenii, avea scutiri fiscale, imunitate juridică etc. Atât burghezia, cât și nobilimea, orășenii și țăranii erau nemulțumiți de privilegiile Bisericii și se pronunțau pentru anularea lor.

Reforma în Germania. Mișcarea pentru transformarea Bisericii Romano-Catolice a început în Germania. La originile Reformei a stat Martin Luther (1483-1546), călugăr, profesor la Universitatea din Wittenberg, care, în octombrie 1517, a afișat pe ușa Catedralei din orașul Wittenberg *Cele 95 de teze împotriva indulgențelor,* prin care califica comerțul cu indulgențe drept pângărirea creștinismului, punea la îndoială autoritatea papei și se pronunța pentru o simplificare a organizării Bisericii. Conform învățăturii lui Luther, legătura dintre om și Dumnezeu se realiza direct prin Sfintele Scrieri, nu depindea de sacramente și donații către Biserică, iar clerul nu putea fi un intermediar între Dumnezeu și oameni. În vara anului 1520 papa l-a excomunicat pe Luther din Biserică. Drept răspuns, călugărul a ars public bula papală. Luther a fost salvat de la arestare și moarte de principii germani, care aveau interesele sale: de a se elibera de tutela Romei papale și de a-și însuși bunurile Bisericii. Luther a tradus Biblia din latină în germană, astfel credincioșii puteau studia în mod independent Sfânta Scriptură.

- Numește țara în care a început Reforma.
- Expune două teze din învățătura lui Martin Luther.

Mișcarea de reformare a trezit în rândul unei părți a populației credința în posibilitatea unei îmbunătățiri radicale a vieții, conform interpretării poruncilor Evangheliei. În vara anului 1524, în sudul Germaniei a început un război țărănesc (1524-1526). Cerințele răsculaților erau: abolirea dependenței personale a țăranilor, reducerea dărilor, asigurarea drepturilor de vânătoare și de pescuit etc. Rebelii au solicitat ca Luther să-i susțină, însă acesta a declarat că dependența personală a țăranilor de stăpâni nu contrazice Biblia și i-a condamnat pe răsculați. Răscoala din Turingia a fost condusă de Thomas Müntzer (cca 1489-1525), preot care a proclamat lupta pentru egalitatea completă a proprietății, pentru crearea unei republici libere și pentru anularea asupririi omului de către om. Sub influența predicilor lui Müntzer, țăranii au refuzat să îndeplinească corvezile, au distrus mănăstiri și castele, au închis biserici, au restituit pământurile comunale etc. Însă orașele nu i-au susținut pe țărani în lupta lor împotriva feudalilor și Războiul Țărănesc German a fost crunt înăbușit.

- **Care au fost cerințele răsculaților?**
- **Cum crezi, de ce a fost înăbușit Războiul Țărănesc German?**

Biserica Luterană. Între timp, Luther și-a îndemnat susținătorii să creeze o nouă biserică, independentă de papă. Primii care au răspuns la apel au fost principii din Germania de Nord, care au realizat o reformă bisericească în posesiunile lor: au închis mănăstirile și au acaparat pământurile bisericești. Principele însuși devenea șeful bisericii din principat. O astfel de biserică se numea luterană, iar enoriașii ei – luterani. Preoții Bisericii Luterane se puteau căsători, purtau haine obișnuite, bisericile luterane erau modeste, nu aveau icoane, statui ale lui Hristos și ale Maicii Domnului, ritualuri complexe. În 1529 împăratul Carol al V-lea a cerut restabilirea cultului catolic și stârpirea învățăturilor lui Luther. Majoritatea principilor germani l-au sprijinit pe împărat, însă cinci prinți luterani și 14 orașe au protestat. Din acel moment, susținătorii reformei bisericii au început să fie numiți protestanți, iar învățătura lor – protestantism. Drept rezultat, a început o confruntare militară. În 1555 a fost semnată *Pacea de la Augsburg,* prin care principilor germani protestanți li s-a oferit dreptul de a-și păstra credința în teritoriile deținute.

- **Demonstrează importanța *Păcii de la Augsburg*.**

Ideile Reformei s-au răspândit rapid în toată Europa. Aprobarea acestora a fost însoțită de conflicte violente și chiar războaie religioase. Biserica Romano-Catolică s-a opus cu înverșunare, încercând să înăbușe mișcarea de reformă.

Reforma în Elveția. Al doilea centru al Reformei europene după Germania a devenit Elveția. Ulrich Zwingli (1484-1531), în urma studierii Sfintei Scripturi, a ajuns la concluzii similare cu cele ale lui Luther și a elaborat *Cele 67 de teze*. El a condamnat comerțul cu

PORTRET ISTORIC



Martin Luther (1483–1546)



Thomas Müntzer (cca 1489-1525)



Ulrich Zwingli (1484-1531)

- **Apreciază aportul personalităților prezentate în imaginile de mai sus în mișcarea de reformare.**
- **Compară opinia lui Martin Luther cu cea a lui Thomas Müntzer referitor la cerințele țăranilor în timpul Războiului Țărănesc German.**
- **Compară tezele enunțate de Luther cu cele ale lui Zwingli.**



Jean Calvin (1509-1564)

DOCUMENTAR

„Vreo 15 detașamente [...] au fost repartizate în locuri diferite. La dangătul clopotelor, catolicii au dat semnalul masacrului. […] Oricine avea un dușman putea să-l omoare, considerându-l hughenot [...] Pe străzi, o bandă venea în urma alteia fără încetare, mai ales în cartierul librarilor. Mai mulți dintre aceștia au fost aruncați de pe acoperișul casei lor în focul unde ardeau cărțile [...] Femeile, cu copiii lor, de care nu voiau să se despartă, erau târâte spre Sena, străpunse cu lovituri de spadă și aruncate în fluviu, în număr atât de mare, încât fluviul s-a colorat în roșu. Pe scurt, carnagiul s-a prelungit de duminică, 24 august, de la miezul nopții, până a doua zi; peste zece mii de oameni, bărbați, femei, tineri, bătrâni, au fost masacrați în 24 de ore."

Memoriile lui Luc Geizkofler
[student german]

- **Identifică evenimentul.**
- **Numește consecințele Nopții Sf. Bartolomeu.**

indulgențe și s-a pronunțat pentru secularizarea averilor bisericești. Jean Calvin (1509-1564) a devenit creatorul calvinismului – doctrină protestantă, care susține că destinul oamenilor, bogăția și sărăcia sunt de la Dumnezeu. Învățătura lui Calvin corespundea interesului negustorilor și meșteșugarilor, deoarece accepta profitul. Biserica Calvină și-a persecutat adversarii, care erau aspru pedepsiți, inclusiv arși pe rug. Calvinismul s-a răspândit în Țările de Jos, Franța, Anglia, Scoția, Boemia și Ungaria.

- **Apreciază învățătura lui Jean Calvin.**
- **Compară prevederile enunțate de Calvin cu cele ale lui Luther.**

Reforma în alte țări din Europa. La fel ca principii germani, și alți conducători europeni au folosit Reforma în avantajul lor. Printre primii au fost regii Danemarcei și Suediei, care, după ce au adoptat luteranismul, în 1536, au luat în stăpânire pământurile mănăstirești și, prin urmare, și-au îmbunătățit situația economică. O parte din pământ a fost transferată reprezentanților nobilimii, care s-au transformat în slujitori credincioși ai noii biserici și ai puterii regale.

În Anglia, regele Henric al VIII-lea (1509-1547) a refuzat plățile obligatorii către Roma papală și, în 1534, Parlamentul l-a proclamat șeful Bisericii. Din acel moment, Biserica din Anglia a început să fie numită anglicană. În cursul reformei bisericești au fost însușite pământurile mănăstirilor, fiind vândute parțial nobililor și orășenilor bogați, predicile din biserici erau citite în engleză, iar clerului i s-a dat dreptul de a se căsători. Regele Henric al VIII-lea și-a persecutat adversarii.

În Franța, susținătorii calvinismului erau numiți hughenoți. Conducătorii calviniștilor francezi au fost Bourbonii, rude ale dinastiei conducătoare Valois. Lupta pentru putere dintre Bourboni și Valois a dus la ostilități sângeroase. Timp de mai bine de 30 de ani (1562-1598), Franța a fost cuprinsă de războaie religioase, numite „războaie hughenote". Ele au culminat cu Noaptea Sf. Bartolomeu (24 august 1572), când au fost omorâți aproximativ 30 de mii de hughenoți în toată Franța. Dintre toți pretendenții la coroana franceză a supraviețuit doar Henric de Bourbon, liderul hughenoților, care, în 1593, s-a convertit la catolicism și a fost încoronat, în 1594, drept rege al Franței sub numele Henric al IV-lea. În 1598 Henric al IV-lea a emis *Edictul de la Nantes*, care a pus capăt războaielor religioase. Catolicismul a fost proclamat religie de stat, bisericilor li s-au restituit pământurile și proprietățile confiscate, dar hughenoților li s-a recunoscut libertatea conștiinței.

- **Identifică asemănările dintre acțiunile regilor din Danemarca, Suedia și Anglia.**
- **Apreciază importanța *Edictului de la Nantes*.**

Contrareforma. Biserica Romano-Catolică s-a pronunțat activ împotriva mișcării reformiste, iar măsurile întreprinse au intrat

în istorie sub numele de Contrareforma. Reformatorii au fost declarați eretici, ceea ce le dădea creștinilor catolici dreptul de a-i persecuta și omorî pe protestanți. Printre măsurile adoptate de Biserica Romano-Catolică împotriva Reformei s-au numărat: constituirea Ordinului Iezuiților (1534), activizarea Inchiziției, publicarea listei cărților interzise pentru toți catolicii, răfuielile fizice cu protestanții etc. Biserica Romano-Catolică a reușit să suprime Reforma în Polonia, Italia, Germania de Sud, Austria, acolo păstrându-se pentru mult timp relațiile feudale. În regiunile în care protestantismul a reușit să se mențină (de exemplu, în Anglia și Țările de Jos), au început să se dezvolte rapid relațiile capitaliste.

- **Explică termenul *Contrareforma*.**
- **Numește măsurile luate de Biserica Romano-Catolică împotriva Reformei.**



Henric al VIII-lea (1509-1547)

SPAȚIUL ISTORIC



Legendă

- Zone predominant protestante
- Zone predominant catolice, dar în care au pătruns idei protestante
- Țări catolice
- Zone în care Contrareforma a fost mai aspră
- Spațiu de interferență

Centre ale Reformei și principalele direcții de difuzare a ideilor protestante

- Luteranism
- Calvinism
- Anglicanism
- Zwinglianism
- Alte centre importante ale Reformei
- Centre ale Contrareformei și principalele direcții de difuzare a ideilor acestora
- Principalele universități protestante
- Zone cu populație predominant ortodoxă

1534 - Anul fondării confesiunii sau convertirii la protestantism

POLONIA - Denumire de stat

- Pacea de la Augsburg

- **Numește cele mai importante centre ale Reformei.**
- **Enumeră, utilizând semnele convenționale, regiunile/țările în care s-au răspândit luteranismul și calvinismul.**

Studiu de caz

Ordinul Iezuiților



Pentru combaterea Reformei a fost creată *Societatea lui Isus*, mai cunoscută sub numele de Ordinul Iezuiților. Această societate era condusă de nobilul spaniol Ignacio de Loyola (1491-1556). Iezuiții aveau o pregătire și o educație deosebite. Erau neobișnuit de pricepuți și răbdători. Pentru a-și atinge scopurile, iezuiții aveau dreptul de a săvârși cele mai grave păcate, de care erau iertați. Societatea lui Isus a jucat un rol important în restabilirea poziției Bisericii Catolice în Europa și răspândirea catolicismului în întreaga lume.

- **Identifică obiectivele Ordinului Iezuiților.**

LABORATOR ISTORIC

I. Analiza surselor scrise

„21. Greșesc [...] acei predicatori de indulgențe care spun că prin indulgența papei omul e dezlegat de orice pedeapsă și e mântuit [...]. 27. Ei predică spunând că îndată ce banul sună în cutie, sufletul se ridică în zbor. 28. E un lucru sigur că prin banul ce sună în cutie poate să crească câștigul și lăcomia de bani […]. 32. Se vor osândi pe veci, împreună cu cei ce-i învață, aceia care cred că prin scrisori de iertare a păcatelor își asigură mântuirea."

Cele 95 de teze publicate de Martin Luther în anul 1517

- **Explică principalele teze ale lui Martin Luther.**
- **Identifică opinia lui Luther față de acordarea indulgențelor.**

II. Sinteză

- **Completează tabelul.**

	Biserica Romano-Catolică	Luteranism	Calvinism	Anglicanism
Limba în care se făcea serviciul religios				
Atitudinea față de bogăție				
Supremația puterii				
Rolul preotului				

III. Istoria prin artă



Într-o dimineață la porțile Luvrului, tablou de Édouard Debat-Ponsan

- **Identifică și numește evenimentul redat în tablou.**
- **Comentează cele reprezentate.**
- **Exprimă-ți opinia față de violențele din timpul războaielor religioase.**

Important de reținut!

Reforma a zdruncinat autoritatea și influența Bisericii Romano-Catolice. Drept consecință a mișcării de reformă, catolicismul a fost păstrat în sudul Germaniei, iar luteranismul și-a întărit pozițiile în nord. Pacea religioasă de la Augsburg i-a recunoscut pe catolici și pe protestanți (luterani) ca fiind egali în drepturi. În același timp a consolidat fragmentarea politică a Germaniei. Reforma a cuprins și alte țări: Elveția, Anglia, Franța etc. Adoptarea ideilor Reformei în Europa a fost adesea însoțită de violență și de vărsare de sânge, precum au fost războaiele hughenote. Biserica Romano-Catolică a depus eforturi serioase pentru a preveni răspândirea protestantismului în Europa de Vest, inițiind Contrareforma.

6. Europa în timpul Războiului de 30 de Ani

La începutul sec. al XVII-lea Habsburgii au devenit cei mai influenți monarhi ai Europei. Puterea lor a îngrijorat alte state europene. Habsburgii i-au persecutat pe protestanți și au impus guverne catolice cu forța. Acest fapt a dus la tulburări sociale și la scindare în interiorul Sfântului Imperiu Roman, precum și la o revoltă în Țările de Jos împotriva dominației spaniole. Țările din Europa s-au divizat și au constituit Liga Catolică și Uniunea Evanghelică (Protestantă).

În Europa, la începutul sec. al XVII-lea, existau o serie de contradicții politice și religioase care au servit drept cauze ale Războiului de 30 de Ani (1618-1648): lupta protestanților pentru libertatea religioasă și egalitatea în drepturi cu catolicii; lupta Bisericii Romano-Catolice împotriva „ereziei protestante" în scopul concentrării întregii puteri în propriile mâini; împotrivirea principilor protestanți față de întărirea autorității împăratului habsburgic, care era sprijinit de principii catolici; dorința Marilor Puteri de a menține fărâmițarea Sfântului Imperiu Roman și de a-și impune voința în Europa. În același timp, dinastia Habsburgilor urmărea să-și întărească și să-și sporească puterea în Europa. Franța dorea să-i înlăture pe Habsburgi din pozițiile lor dominante. Țările de Jos aspirau la independența față de Spania. Suedia râvnea să controleze toate rutele comerciale din nord etc. La începutul sec. al XVII-lea Europa era împărțită în două tabere: coaliția habsburgică (Spania, Sfântul Imperiu Roman, Austria), ce forma Liga Catolică susținută de uniunea orașelor și principatelor germane cu o populație preponderent catolică, și coaliția antihabsburgică, ce includea Cehia, Suedia, Danemarca, Franța, Țările de Jos, care formau Uniunea Evanghelică, susținută de orașele și principatele protestante din Germania. Astfel, întreaga Europă de Vest și Centrală a fost atrasă în conflict.

- **Numește două cauze ale Războiului de 30 de Ani.**

În funcție de principalii participanți la ostilități au fost distinse patru perioade ale Războiului de 30 de Ani.

Perioada cehă (1618-1625). Începutul Războiului de 30 de Ani a fost provocat de un incident produs în Praga în 1618. Intensificarea persecuției protestanților din Cehia de către autoritățile austriece a dus la o revoltă, în urma căreia rebelii, conduși de contele J. Thurn, au ocupat Palatul Regal din Praga și i-au aruncat pe fereastră pe reprezentanții administrației imperiale. Pentru a înăbuși răscoala, Sfântul Imperiu Roman a introdus trupe în Cehia. În același timp, protestanții au primit întăriri de la Uniunea Evanghelică. Luptele aprige dintre armatele Sfântului Imperiu și cele ale protestanților s-au încheiat cu înfrângerea, în 1620, a protestanților în Bătălia de la Muntele Alb (Bílá Hora). O parte semnificativă a teritoriilor cehe a intrat sub controlul complet al împăratului Ferdinand al II-lea. Protestanții au fost prigoniți, domeniile lor au fost confiscate. În administrație au fost puși funcționari germani.

Dialog istoric: Reforma



- **Comentează imaginea. Explică ce este Reforma. Cine au fost reprezentanții de bază ai Reformei? Care au fost consecințele Reformei în Europa?**

Vocabular

Război – conflict armat (de durată) între două sau mai multe state, națiuni, grupuri umane pentru realizarea unor interese economice și politice.



Aruncarea delegaților catolici pe fereastră, Praga, 1618

ISTORIA PRIN ARTĂ



Asediul orașului Stralsund (1628), gravură

- **Comentează imaginea conform planului:**
  - **Evenimentul reprezentat;**
  - **Anul desfășurării acestuia;**
  - **Cauzele asediului;**
  - **Consecințele evenimentului.**



Gustav al II-lea Adolf înainte de Bătălia de la Lützen, tablou de Nils Forsberg, 1900

- **Numește etapa Războiului de 30 de Ani prezentată în tablou.**
- **Identifică participanții la luptă.**
- **Apreciază rolul regelui Gustav al II-lea Adolf.**

La 10 iunie 1624 Franța, Anglia și Olanda, care nu doreau întărirea puterii Habsburgilor, au semnat Tratatul de la Compiègne privind operațiunile militare comune împotriva Habsburgilor. Li s-au alăturat Suedia, Danemarca și câteva mici principate europene.

- **Cum s-a încheiat prima etapă a Războiului de 30 de Ani?**

Perioada daneză (1625-1629). În 1625 regele Danemarcei și Norvegiei, Christian al IV-lea, a atacat dinspre nord Sfântul Imperiu Roman. Însă, după succesele inițiale, a fost înfrânt în Bătălia de la Lutter (27 august 1626), apoi și în august 1628. Conform tratatului de pace încheiat, Christian al IV-lea s-a angajat să nu se mai amestece în chestiunile Imperiului. La 6 martie 1629 împăratul Ferdinand al II-lea a emis *Edictul de restituire*, care interzicea protestantismul în întregul Sfânt Imperiu Roman. Toate posesiunile protestante au fost date Bisericii Romano-Catolice.

- **Numește două consecințe ale înfrângerii regelui Christian al IV-lea.**
- **Explică esența *Edictului de restituire.***

Perioada suedeză (1630-1635). Publicarea *Edictului de restituire* a provocat, la 4 iunie 1630, intrarea în război a Suediei luterane, sub conducerea regelui Gustav al II-lea Adolf. Participarea armatei suedeze, la acea vreme cea mai înzestrată tehnic din Europa, a dus războiul în cea mai cruntă fază. În 1631 suedezii au obținut doar victorii și până în primăvara anului 1632 au capturat și au jefuit cele mai mari orașe germane: Erfurt, Würzburg, Frankfurt pe Main, München. Victoria Suediei părea deja o chestiune de timp, dar, pe 16 noiembrie 1632, regele Gustav al II-lea Adolf a căzut pe câmpul de luptă, acest fapt afectând moralul trupelor protestante, iar Germania a primit întăririle mult așteptate din Spania. Drept urmare, în 1634 armata Sfântului Imperiu a învins trupele suedeze în Bătălia de la Nördlingen. La 30 mai 1635 a fost încheiată *Pacea de la Praga*, prin care luteranii și calviniștii și-au recuperat teritoriile ocupate și au fost egalați în drepturi cu catolicii. Acest fapt a pus capăt conflictelor religioase, dar nu și războiului, care a continuat din motive politice.

- **Numește prevederile *Păcii de la Praga.***

Perioada franco-suedeză (1635-1648). La 21 mai 1635 Franța a declarat război Spaniei și a reușit să obțină o serie de mici victorii. În 1636 Habsburgii au invadat Franța simultan dinspre sud și nord, dar au fost opriți de armata lui Ludovic al XIII-lea. În același timp, datorită eforturilor diplomatice ale cardinalului francez Richelieu, Spania a pierdut controlul Portugaliei, iar Suedia a invadat din nou ținuturile de nord ale Sfântului Imperiu Roman și, la 4 octombrie 1636, a învins armata imperial-saxonă la Wittstock. În următorii câțiva ani, războiul a continuat cu succese diferite, teritoriile trecând din mână în mână, fiind jefuite constant. La începutul anului 1640 țările participante la Războiul de 30 de Ani erau

epuizate de lupte, epidemii și revolte ale populației. La 19 mai 1643, în Bătălia de la Rocroi, francezii au obținut o strălucită victorie asupra armatei spaniole, fapt ce a pus capăt miturilor despre invincibilitatea spaniolilor și a marcat declinul Spaniei ca mare putere. În același timp, suedezii au cucerit din nou Cehia și Bavaria, au invadat Austria, astfel că poziția Habsburgilor a devenit precară.

- **Explică în ce mod s-a încheiat cea de-a patra etapă a Războiului.**

Pacea de la Westfalia a fost încheiată la 24 octombrie 1648, fiind semnate două acorduri de pace: *Tratatul din Münster*, încheiat între Sfântul Imperiu Roman și Franța, și *Tratatul din Osnabrück*, semnat între Sfântul Imperiu Roman și Suedia. Ele au consolidat fragmentarea Sfântului Imperiu Roman în peste 300 de state mici, subordonate împăratului doar în mod formal, și au garantat independența micilor state germane. Habsburgii și-au păstrat posesiunile estice, inclusiv Austria, Boemia și Ungaria, dar puterea lor a fost mult redusă. Franța a preluat o parte din Alsacia și Lorena. Suedia a primit ținuturile de coastă din nordul Germaniei: Pomerania, Episcopia Bremenului și orașul-port Wismar, devenind puterea dominantă în Marea Baltică și dobândind controlul asupra tuturor râurilor navigabile din nordul Germaniei. Țările de Jos și Elveția au fost recunoscute ca state independente și eliberate de sub stăpânirea Habsburgilor. De asemenea, Imperiul era obligat să plătească suedezilor o despăgubire substanțială.

Edictul de restituire a fost anulat. Pe teritoriul Sfântului Imperiu Roman a fost proclamată libertatea religioasă. Drepturile calviniștilor și luteranilor au fost egalate cu cele ale catolicilor.

- **Numește câte o prevedere importantă a Păcii de la Westfalia pentru fiecare dintre domeniile: politic, economic, confesional.**

Consecințele Războiului de 30 de Ani. Granițele stabilite de Pacea de la Westfalia au rămas aproape neschimbate timp de 150 de ani. Franța a devenit o mare putere în Europa, iar Spania a decăzut.

Cele mai grave consecințe au fost moartea oamenilor și distrugerile. În Germania au murit între 40% și 75% din locuitori, populația Cehiei a scăzut de la 2,5 milioane la 700 de mii de oameni, numeroase ținuturi ale Europei Centrale au rămas pustii timp îndelungat. Mai mulți oameni au decedat din cauza epidemiilor decât în lupte. Aproximativ 2.000 de castele, peste 1.000 de orașe și 17.000 de sate au fost distruse.

Unul dintre rezultatele importante ale Războiului de 30 de Ani a fost scăderea influenței religiei asupra vieții țărilor europene.

Era diplomației moderne a început cu Pacea de la Westfalia. Războiul de 30 de Ani a revoluționat afacerile militare. Multe dintre principiile tacticii, strategiei și formațiunilor militare aplicate pentru prima dată în Războiul de 30 de Ani au fost folosite în luptele ulterioare.

- **Identifică două consecințe ale Războiului de 30 de Ani.**



Apel după jaf,
tablou de Jean Georges Vibert, 1866

- **Numește un fenomen caracteristic războiului.**



Semnarea Tratatului din Münster



Primăria istorică din Münster, locul unde a fost semnată Pacea Westfalică

LABORATOR ISTORIC

I. Spațiul istoric

Legendă

- Regatul Franței
- Statul Polono-Lituanian
- Imperiul Otoman
- State vasale ale Imperiului Otoman
- Posesiunile Habsburgilor austrieci
- Posesiunile Habsburgilor spanioli
- Regatul Suediei și posesiunile sale externe
- Confederația Elvețiană
- Posesiuni ale Bisericii Catolice
- Hotarele Imperiului Romano-German în 1648
- ☆ - Locul încheierii Păcii de la Westfalia:

1 - Tratatul din Münster;
2 - Tratatul din Osnabrück

Europa după Pacea de la Westfalia (1648)



- **Identifică două schimbări politice majore în urma Războiului de 30 de Ani.**
- **Explică-le utilizând harta și cunoștințele obținute.**

II. Analiza surselor scrise

„[...] Și pentru toate celelalte lucruri trebuie să existe o egalitate exactă și reciprocă între toți Electorii, Prinții și Statele aparținând uneia sau alteia din religii; în așa fel încât ceea ce este just pentru o parte să fie și pentru cealaltă. 3. [...] În ceea ce privește bunurile ecleziastice [...] fie ele ale arhiepiscopiilor, episcopiilor, mănăstirilor [...] sau altele cu veniturile, rentele și toate celelalte lucruri care le revin [...] în statele catolice sau în cele aparținând Confesiunii de la Augsburg, și pe care le posedau la data de 1 ianuarie 1624, le vor poseda în continuare toți [...] în liniște si fără tulburări [...]."

Clauzele Tratatului de la Osnabrück (1648)

- **Evidențiază esența prevederilor formulate în Tratatul de la Osnabrück.**
- **Expune-ți opinia referitor la importanța Tratatului.**

III. Aplicarea cunoștințelor și sinteză

- **Completează tabelul** *Războiul de 30 de Ani.*

Cauze	
Participanți	
Etape	
Consecințe	

IV. Creativitate / joc de rol



- **Conform listei din catalog, formați cinci echipe care vor reprezenta Habsburgii, Franța, Suedia, Țările de Jos și Elveția.**
- **Reconstituiți tratativele duse la Westfalia și argumentați-vă punctul de vedere.**

Important de reținut!

Războiul de 30 de Ani (1618-1648) a avut la bază cauze religioase și politice. S-au confruntat două tabere: Liga Catolică (coaliția habsburgică) și Uniunea Evanghelică (coaliția antihabsburgică). Războiul s-a încheiat cu înfrângerea Ligii Catolice. Drept rezultat, Franța a devenit o mare putere europeană. Hotarele stabilite prin Pacea de la Westfalia au rămas neschimbate timp de 150 de ani.

Evaluare

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE



- Recunoaște capodopera. Formulează două caracteristici ale acesteia.



- Numește opera literară. Demonstrează contribuția autorului la dezvoltarea culturii.



24 octombrie 1648, încheierea Păcii de la Westfalia

- Apreciază importanța evenimentului. Formulează două argumente.

II. APRECIEREA ROLULUI PERSONALITĂȚII ÎN ISTORIE







- Numește personalitățile din imaginile alăturate.
- Apreciază rolul fiecărei personalități în istorie. Formulează câte două argumente.

III. ANALIZA SURSELOR SCRISE/GÂNDIRE LOGICĂ ȘI CRITICĂ

„Nu pot trece sub tăcere pe aceia care nu se deosebesc întru nimic de ultimul cârpaci, totuși se mândresc grozav cu un titlu zadarnic de noblețe [...]; își arată în fiece colț chipuri sculptate sau pictate de-ale înaintașilor, ți-i înșiră pe moși-strămoșii lor, cu străbunele lor titluri. Ei înșiși nu prea se deosebesc de statuile mute, ba sunt chiar mai lipsiți de duh decât chipurile acestea cu care se fălesc [...]. Și nu lipsesc alții, tot atât de proști, care privesc cu admirație, ca pe niște zei, acest soi de dihănii."

Erasmus din Rotterdam, *Lauda prostiei*

- Explică noțiunea ***Renaștere***.
- Formulează o caracteristică a Umanismului utilizând sursa.
- Exprimă-ți opinia asupra celor expuse de Erasmus din Rotterdam.

IV. APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE

„Nimeni nu poate deveni cleric decât cu prețul banilor, iar mâinile celor care caută îndurarea sfinților nu se pot împreuna decât dacă au dat mai înainte bani. [...] Mulți episcopi n-au intrat niciodată în orașele lor, n-au văzut bisericile și n-au vizitat diocezele lor [...]. Eu îi numesc mercenari străini, pentru că ei nu caută binecuvântarea credincioșilor, ci numai veniturile lor. Papii s-au ridicat deasupra episcopilor din dorința de dominație și, văzând că veniturile episcopiei Romei nu sunt destul de mari pentru magnificența statutului lor, pe care l-au ridicat deasupra împăraților, regilor și principilor, ei și-au atribuit drepturile și beneficiile tutelei bisericilor vacante și, pe această cale, și-au făcut o grămadă infinită de aur și argint [...]. Cât despre cardinali [...] ei îi persecută pe episcopi ca pe inferiorii lor, socotindu-se egalii regilor."

Nicolas de Clamanges, *Tratat despre ruina Bisericii*

- Elaborează un text coerent din zece enunțuri cu titlul *Premisele și cauzele Reformei în Europa.*

EVALUARE FINALĂ

I. ANALIZA SURSELOR VIZUALE



- Argumentează că prezența vestigiilor creștine demonstrează continuitatea romană în spațiul românesc.



- Explică cum a fost posibilă apariția Parlamentului englez în sec. al XIII-lea.



- Recunoaște opera literară. Apreciază importanța istorică și culturală a lucrării.

II. APRECIEREA ROLULUI PERSONALITĂȚII ÎN ISTORIE







- Numește personalitățile din imaginile alăturate.
- Apreciază rolul fiecărei personalități în istorie. Formulează câte două argumente.

III. ANALIZA SURSELOR SCRISE/GÂNDIRE LOGICĂ ȘI CRITICĂ

„[...] Și Țara Transilvaniei, și Maramureșul, și țara de pe Olt erau sub unguri, moștenitorii hanului Attila, când regele Ladislau al Ungariei, nesuferind pe tătarii aceia care se întinseseră chiar și în Transilvania, a adunat oaste împotriva lor și mai întâi i-a alungat de peste munți, iar după aceea, ducându-și oastea și pe cealaltă parte a munților, a dat război mai jos de orașul nostru, Roman [...]. După acea înfrângere, tătarii s-au retras mai departe în câmpii, iar românii, adică romanii, și mai întâi montanii sau muntenii, cu domnul lor, Negrul, au ieșit din munți către pământuri mai deschise, iar nu mult după aceea și moldovenii au ieșit din Maramureș cu Dragoș, primul lor domn, și au descălecat aici, în Țara Moldovei."

Miron Costin, *Cronica polonă*

- Identifică informații despre constituirea statelor medievale românești la sud și la est de Carpați.
- Demonstrează că lucrarea aparține curentului umanist.

IV. APLICAREA CUNOȘTINȚELOR ȘI CREATIVITATE

„Prin Carta noastră de față, în fața lui Dumnezeu, în numele nostru și al urmașilor noștri, am confirmat pe veci libertatea Bisericii engleze ca să aibă drepturile sale întregi și libertățile sale neștirbite [...]. Am mai îngăduit tuturor oamenilor liberi din regatul nostru toate libertățile scrise mai jos, ca să le aibă și să le țină ei și moștenitorii lor [...]. Și orașul Londra să-și păstreze toate libertățile vechi și scutirile de vamă atât pe uscat, cât și pe ape [...]. Baronii să aleagă douăzeci și cinci dintre baronii regatului nostru, pe cei ce vor; aceștia să fie datori și să-și dea toată silința de a păzi, a ține și a face să se păzească pacea și libertățile ce le-am îngăduit lor și pe care le întărim prin Carta noastră de față."

Cartă emisă de regele Ioan Fără de Țară în 1215

- Elaborează un text coerent din zece enunțuri cu titlul *Apariția adunărilor reprezentative în statele Europei de Vest.*

ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE PE BAZĂ DE PROIECT



- *Minicercetarea: „Istoria e lângă tine – cunoaşte-o!”;*
- *Studiul: „Să ne cunoaştem localitatea natală...”;*
- *Expediția: „Pe urmele strămoșilor noștri”.*

Repere generale despre proiect

Proiect înseamnă „un grup de activități care trebuie realizate într-o secvență logică pentru a atinge un set de obiective prestabilite”.

Noțiunea de proiect este utilizată larg în diverse domenii. Un proiect trebuie să aibă titlu, obiective, etape de realizare, un rezultat preconizat și un impact pozitiv.

Prin proiect educațional înțelegem un complex de activități și acțiuni planificate pentru realizarea unui scop și a obiectivelor specifice: obținerea unor cunoștințe noi, formarea unor competențe, deprinderi și atitudini. Elaborarea unui astfel de proiect necesită experiență și cunoștințe, gândire analitică și prognozare. Exersarea elaborării și/sau implementării unui proiect educațional în școală le va forma elevilor competența elaborării proiectelor, de care vor avea nevoie în viitor.

Vocabular

Proiect cultural – planificarea și realizarea unor obiective cu caracter cultural: organizarea unui concert, a unei expoziții, editarea cărților pentru copii etc.

Proiect de cercetare – plan de acțiuni de cercetare a unei probleme cu o conexiune între obiective, metode, etape de realizare și rezultat.

Proiect educațional – metodă interdisciplinară de învățare cu implicarea elevilor pentru soluționarea unor probleme concrete.

››› Un proiect presupune anumite etape:

- Formularea temei și a obiectivelor;
- Elaborarea fișei de proiect;
- Implementarea;
- Ajustarea;
- Evaluarea.

››› Fișa de proiect*:

- Titlul și logoul proiectului;
- Perioada desfășurării;
- Date de identificare (școala, clasa);
- Scopul și obiectivele proiectului;
- Echipa proiectului;
- Etape/activități/subactivități și termene de realizare;
- Produsul realizat/produsele realizate;
- Impactul social (sau de alt gen);
- Resurse (mijloace, metode, costuri);
- Parteneri;
- Indicatori/criterii de evaluare;
- Elemente de vizibilitate și diseminare a proiectului.

**Puteți propune o structură proprie a fișei de proiect.*

Minicercetarea: „ISTORIA E LÂNGĂ TINE – CUNOAȘTE-O!”

Cercetarea este un proces de căutare sistematică, o investigație originală în scopul dobândirii de cunoștințe noi cu ajutorul studiului, observației și comparației.

Etapele realizării unei minicercetări:

1) alege tema;
2) stabilește scopul și sarcinile;
3) identifică sursele/izvoarele necesare (documente, enciclopedii, dicționare, imagini etc.), cercetează-le și extrage informația necesară;
4) analizează informația și clasific-o;
5) formulează concluzii;
6) stabilește forma de prezentare a produsului (PPT, poster, colaj, desen etc.);
7) realizează produsul;
8) prezintă cercetarea colegilor.

Scopul: obținerea și diseminarea cunoștințelor despre localitate.

Produsul realizat: colaj istoric „Cetăți și mănăstiri medievale românești”.

Colajul (din franceză *collage* – *lipire*) este un procedeu utilizat în arta modernă, care constă în compunerea unui tablou prin lipirea unor elemente eterogene, în scopul obținerii unui efect de ansamblu. Această tehnică presupune tăierea figurilor din orice material (hârtie multicoloră, carton, țesătură, piele etc.) de-a lungul conturului și atașarea acestor figuri pe o suprafață plană.

Exemple de colaje istorice:



››› Acțiunile necesare pentru realizarea produsului:

- Împărțiți clasa în trei echipe conform listei din catalog.
- Prin tragere la sorți, alegeți una dintre Țările Române care va fi obiectul cercetării.
- Urmați etapele realizării minicercetării.
- Organizați o expoziție în cadrul căreia veți prezenta produsul cercetării.

Algoritmul studiului/cercetării

1) Numele localității, coordonatele geografice și descrierea generală.
2) Evoluția istorică a așezării.
3) Legenda proveniență a localității. Alte legende cunoscute.
4) Află dacă localitatea are o stemă. Explică fiecare simbol.
5) Identifică principalele monumente istorice ale localității.
6) Precizează tradițiile şi obiceiurile locului.
7) Enumeră personalitățile importante ale localității.
8) Descrie pe scurt ocupațiile principale ale locuitorilor. Enumeră, în caz că există, agenții economici care activează pe teritoriul localității.

Produsul realizat – posterul „Să ne cunoaștem localitatea natală…”.

Posterul este un afiș imprimat expus pe un perete sau pe o suprafață verticală. În mod obișnuit, posterele conțin atât elemente grafice, cât și text, deși un poster poate fi complet grafic sau compus doar din text. Posterele prezintă o anumită informație despre un eveniment/o personalitate etc.

Structura unui poster:

Titlul: scurt și interesant; vizibil de la distanță.

Textul: scrierea să fie suficient de mare și de lizibilă. Dacă folosești un computer, nu întrebuința prea multe fonturi. Scrie propoziții scurte, care sunt vizibile de la distanță.

Imaginile, fotografiile, graficele: acestea ar trebui să susțină ceea ce ai de spus și să facă posterul interesant. Limitează-te la câteva imagini care impresionează.

Prezentarea: fă o schiță a posterului înainte de a începe; alege locul unde vei amplasa titlurile, simbolurile, fotografiile, imaginile etc.

ATENȚIE! Posterul ar trebui să completeze formatul ales, dar fără a fi înghesuit.

Exemplu de poster:



Acțiunile necesare pentru realizarea produsului:

- Formați patru echipe conform listei din catalog.
- Prin tragere la sorți, fiecare echipă va alege câte două subiecte din algoritmul propus.
- Urmați etapele realizării studiului.
- Organizați prezentarea produselor în clasă.

Expediția: „PE URMELE STRĂMOȘILOR NOȘTRI”



Un proiect de expediție istorică pentru elevi ar putea implica planificarea și organizarea unei călătorii de cercetare într-un anumit loc sau într-o regiune, cu scopul de a explora evenimente istorice, monumente și alte obiective de interes cultural.

Scopul: îmbunătățirea abilităților de cercetare, dezvoltarea capacităților de comunicare și de prezentare, dezvoltarea competențelor IT, cunoașterea și înțelegerea istoriei și culturii unei anumite regiuni.

Produsul realizat: harta conceptuală: „Localitatea mea” (sau altă localitate)

››› Etape posibile:

Alegerea destinației: Înainte de a începe planificarea detaliilor, decideți asupra locului sau regiunii istorice pe care doriți să o explorați.

Cercetarea preliminară: Înainte de a merge pe teren, cercetați mai întâi istoria și cultura locului sau a regiunii pentru a vă face o idee despre ce să căutați în timpul expediției. Puteți consulta cărți, articole și site-uri web relevante pentru a obține informații.

Planificarea itinerarului: După ce v-ați familiarizat cu zona, puteți planifica un itinerar detaliat al expediției voastre, incluzând toate locurile pe care doriți să le vizitați. Alegeți o perioadă care să vă permită suficient timp pentru a le explora pe toate.

Colectarea de informații pe teren: În timpul expediției puteți aduna informații suplimentare intervievând localnicii, vizitând muzeele și monumentele și documentând evenimentele și locurile de interes cu ajutorul fotografiei sau a înregistrărilor audio.

Analiza și prezentarea datelor: După întoarcerea de pe teren, puteți analiza informațiile adunate și le puteți prezenta într-un mod interesant și creativ, cum ar fi prin intermediul unor prezentări PowerPoint, documentare video sau expoziții fotografice, cât și a unei hărți conceptuale.

